

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

ELEKTRONİK PARTİLER VE GENÇLERDE
SİYASAL KATILIM

MEHMET YAĞCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ

KONYA - 2023

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Yağcı		
	Numarası	20810401005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Elektronik Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet YAĞCI		
	Numarası	20810401005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ		
Tezin Adı	Elektronik Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım			

E-partiler, demokrasinin gelişmesini ve halkın siyasal katılım süreçlerine aktif ve etkin katılımını sağlayan yeni bir siyasal parti modelidir. Geleneksel partilerin halkın taleplerini ve çağın gereklerini yerine getirememesi, kanunların ve siyasetçilerin teknolojik dönüşüme ayak uyduramaması, halkın siyasetçilere tepkisi ve son yirmi yılda bilgi ve iletişim teknolojilerinin sayısının ve çeşitliliğinin artması, e-partilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Parti içi demokrasiye sahip olması, üyelerinin parti politikalarına aktif ve etkin katılımını sağlaması, yöneticilerin üyelerle eşit konumu, parti yapısının toplumun her kesiminden üyeye açık olması gibi katkıları dikkate alınarak, e-partiler gençlerin siyasal katılım faaliyetlerinde daha aktif rol almalarını sağlamaktadır.

Çalışmanın amacı, parti üyelerinin aktif katılımını sağlayan yeni bir siyasal parti modeli olarak ortaya çıkan e-partilerin, gençlerin son dönemde artan siyasal katılım talebini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktır. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümünde, e-partinin tanımı yapılmış ve geleneksel partilerden ayrıldığı noktalar belirlenerek e-partilerin özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra Türkiye ve dünyadaki e-parti örnekleri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, siyasal katılım kavramı tanımlanarak siyasal katılım türleri ve siyasal katılım üzerinde etkisi olan etmenler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ayrıca e-katılım kavramı tanımlanarak e-katılımın içeriği ve karşılaştığı sorunlar üzerinde durulmuştur. Son bölümde, Türkiye genelinde yapılan anket çalışması neticesinde elde edilen veriler, IBM SPSS Statistic 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz edilen veriler neticesinde e-partilerin gençlerin siyasal katılım düzeyleri üzerindeki etkileri tespit edilmiştir. Gençlerin e-partilere yönelik düşünceleri ve tutumları ortaya konulmuştur. Ayrıca Türkiye’de e-parti öncüllerinin yaşadığı sorunların tekrar yaşanmaması ve e-partilerin etkin biçimde siyasal hayatını sürdürmesi için e-partilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: E-Parti, Siyasal Katılım, Bilgi İletişim Teknolojiler, E-Katılım, Gençler.

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Öğrencinin	Name and Surname	Mehmet YAĞCI		
	Student Number	20810401005		
	Department	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ		
Title of the Thesis/Dissertation	Elektronik Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım			

E-parties are a new political party model that promotes the development of democracy and active and effective participation of the public in political processes. The emergence of e-parties can be attributed to the inability of traditional parties to meet the demands of the public and the requirements of the times, their failure to adapt to technological advancements, the public's dissatisfaction with politicians, and the rapid increase in the number and diversity of information and communication technologies over the past two decades. E-parties contribute to encouraging the active involvement of young people in political participation activities due to their internal democratic structure, active and effective participation of members in party policies, equal positioning of leaders with members, and openness of the party structure to members from all segments of society.

The aim of this study is to demonstrate that e-parties, as a new political party model that enables active participation of members, have a positive impact on the increased demand for political participation among young people. Therefore, the first part of the study defines e-parties and identifies the points that set them apart from traditional parties, aiming to determine the characteristics of e-parties. Subsequently, information about e-party examples in Turkey and around the world is provided. In the second part of the study, the concept of political participation is defined, focusing on types of political participation and factors influencing political participation. Additionally, the concept of e-participation is defined, and its content and challenges are addressed. In the final section, data obtained from a survey conducted across Turkey is analyzed using IBM SPSS Statistic 26 software. The analysis reveals the effects of e-parties on the level of political participation among young people. The study presents the thoughts and attitudes of young people towards e-parties. Recommendations are also provided to ensure that the problems faced by e-party pioneers in Turkey are not repeated and to enable e-parties to effectively continue their political presence.

Keywords: E-Party, Political Participation, Information Communication Technologies, E-Participation, Youth.

İÇİNDEKİLER

Tablolar Listesi	iii
Kısaltmalar Listesi	v
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM ELEKTRONİK PARTİ

1.1. Bir Siyasal Parti Türü: E-Parti	5
1.1.1. Marco Deseriis'in Elektronik Parti Sınıflaması	11
1.1.1.1. Platform Partileri	11
1.1.1.2. Ağa Bağlı Partiler	12
1.2. Elektronik Parti Örnekleri	13
1.2.1. Korsan Partiler	13
1.2.1.1. İsveç Korsan Partisi	15
1.2.1.2. Alman Korsan Partisi	18
1.2.1.3. Çekya Korsan Partisi	20
1.2.1.4. İzlanda Korsan Partisi	23
1.2.2. Podemos	25
1.2.3. Beş Yıldız Hareketi (M5S)	31
1.3. Türkiye'de Elektronik Parti Denemeleri	35
1.3.1. Elektronik Demokrasi Partisi	35
1.3.1.1. Elektronik Demokrasi Partisi'nin Siyasal Ajandası	35
1.3.2. Korsan Parti Türkiye	41
1.4. Bölüm Değerlendirmesi	43

İKİNCİ BÖLÜM SİYASAL KATILIM

2.1. Siyasal Katılım	47
2.1.1. Kavramsal Çerçeve	47
2.1.2. Siyasal Katılım Biçimleri	50
2.1.3. Siyasal Katılım Düzeyi Sınıflamaları	54
2.1.4. Siyasal Katılımı Etkileyen Etmenler	58
2.1.4.1. Biyolojik Etmenler	58
2.1.4.2. Sosyo-ekonomik Etmenler	63
2.1.4.3. Hukuksal Etmen	78
2.1.4.4. Siyasal Etmenler	79
2.1.4.5. Psikolojik Etmenler	80
2.2. E-Katılım	86
2.2.1. E-Katılımın Unsurları	88
2.2.1.1. Aktörler	89
2.2.1.2. Aktiviteler	90
2.2.1.3. Etkiler	92
2.2.1.4. Faktörler	93
2.2.1.5. Tahlil Etme	95

2.2.2. E-Katılım Araçları ve Teknoloji Kategorisi	96
2.2.3. E-Katılımın Sorunları	97
2.3. Bölüm Değerlendirmesi	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK PARTİLER VE GENÇLERDE SİYASAL KATILIM ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI VE ÖNERİLER

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	104
3.2. Araştırmanın Yöntemi	105
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	106
3.4. Araştırmanın Hipotezleri	107
3.5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Elde Edilen Sonuçlar	109
3.6. Türkiye’de Kurulacak Olan E-Partilere Öneriler	154
Sonuç	162
Kaynakça	169
Ek Anket Formu	177

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Örneklem Hesaplama Formülü	106
Tablo 3.2. Hata Payı ve Güvenilirlik Düzeyi Farklılıklarına Göre Evren ve Örneklem Hesaplaması	106
Tablo 3.3. Varsayımlar	107
Tablo 3.4. Hipotezler	107
Tablo 3.5. Katılımcıların Yaş Dağılımı	109
Tablo 3.6. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	110
Tablo 3.7. Katılımcıların Medeni Durumu	110
Tablo 3.8. Katılımcıların Eğitim Düzeyi	111
Tablo 3.9. Katılımcıların Bilgisayar/Akıllı Teknolojik Aletlerle Geçirdikleri Günlük Süre	112
Tablo 3.10. Katılımcıların Gün İçerisinde Sosyal Medyada Geçirdikleri Süre	113
Tablo 3.11. Katılımcıların Kullanmakta Oldukları E-İşlemler	114
Tablo 3.12. Katılımcıların Siyasal Görüşleri	116
Tablo 3.13. Katılımcıların Kendilerini Siyasal Konumlandırmaları	117
Tablo 3.14. Katılımcıların Siyasete İlgi Düzeyleri	118
Tablo 3.15. Katılımcıların Siyasal Parti Üyeliği	119
Tablo 3.16. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları	120
Tablo 3.17. E-partilerden Haberdar Olma	121
Tablo 3.18. E-partiler Konusunda Bilgi Sahibi Olma	122
Tablo 3.19. E-Partilere Yönelik Tutum	122
Tablo 3.20. Cinsiyete Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	127
Tablo 3.21. Yaşa Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	128
Tablo 3.22. Eğitim Düzeyine Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	131
Tablo 3.23. Medeni Duruma Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	133
Tablo 3.24. Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	134
Tablo 3.25. Bilgisayar/Akıllı Teknolojik Aletlerin Kullanım Süresine Göre E-partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	137
Tablo 3.26. Siyasal İdeolojiye Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması	140
Tablo 3.27. Siyasal Yatkinlığa Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması	142
Tablo 3.28. Siyasal Yatkinlığa Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması	143
Tablo 3.29. Siyasal Yatkinlığa Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması	143
Tablo 3.30. Siyasal Yatkinlığa Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması	144
Tablo 3.31. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması	145
Tablo 3.32. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması	146
Tablo 3.33. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Güncel Durumdan	

Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması	146
Tablo 3.34. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması	147
Tablo 3.35. Siyasete İlgili Düzeyine Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması	148
Tablo 3.36. Siyasete İlgili Düzeyine Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması	148
Tablo 3.37. Siyasete İlgili Düzeyine Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması	149
Tablo 3.38. Siyasete İlgili Düzeyine Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması	149
Tablo 3.39. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması	150
Tablo 3.40. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması	150
Tablo 3.41. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması	151
Tablo 3.42. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Üyelik Ön Gereklilik Boyutunun Karşılaştırılması	151
Tablo 3.43. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması	152
Tablo 3.44. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması	153
Tablo 3.45. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması	153
Tablo 3.46. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması	154
Tablo 3.47. Hipotezlerin Sonuçları	154

KISALTMALAR LİSTESİ

E-parti	Elektronik Parti
M5S	Movimento 5 Stelle (Beş Yıldız Hareketi)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
STAN	Starostové a Nezávislí
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu

Giriş

Birey, gündelik hayatın her alanında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaktadır. Örneğin, internet üzerinden alışveriş yapmak, ürünlerini tanıtmak için reklam yapmak, sosyal etkinlikler için bilet satın almak, tatil rezervasyonu yapmak, iletişim kurmak, farklı coğrafyalarda düzenlenen etkinliklere çevrimiçi katılmak ve sosyal medyada zaman geçirmek gibi farklı alanlarda aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca 21. yüzyılın başından itibaren bilgi ve iletişim teknolojileri siyasal partileri de etkilemeye başlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ortamlar, vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını artırmayı, siyasal temsil sorununu azaltmayı ve siyasal süreçlere değişiklik getirmeyi amaçlayan çözüm noktaları olarak ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli etkileşimlerin sonucunda bilgi ve iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ortamlar, siyasal partiler için bir buluşma noktası haline gelebilmektedir. Sosyal medya ve internet kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte geleneksel partilerin yanı sıra yeni bir siyasal parti türü olan 'elektronik parti' (e-parti) olgusu ortaya çıkmıştır. Literatürde e-partilere çeşitli adlandırmalar yapıldığı görülmektedir. Bunlar arasında; "Siber Parti" (Margetts, 2001), "Anti-Elitist Siber Parti" (Hartleb, 2013), "Ağ Partileri" (Klimowicz, 2018), "Dijital Partiler" (Gerbaudo, 2019b) ve "Platform Partileri" (Gerbaudo, 2019b) gibi öne çıkan isimlendirmeler bulunmaktadır (Gerbaudo, 2019a).

E-partiler, siyasal katılım faaliyetlerinin her birinin internet ortamında gerçekleştiren, üyelerinin kimi zaman plebisit tarzında olabilse de siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak görev aldıkları ve mevcut siyasal partilere karşı olarak ortaya çıkan tepki partileridir. E-partiler sahneye çıktığından beri katılım kavramı siyasal hayat içerisinde yeni bir solukla dönüşüm geçirmektedir. Farklı bağlamlarda sık sık rastlanılan bir kavram olan katılım kavramı, kimi zaman özel sektörde, kimi zaman kamuda yaygın biçimde kullanılmaktadır. Katılımın "kime, nerede, nereye, ne zaman, ne amaçla veya hangi nedenle katıldığı" gibi sorulara verilen cevaplara göre anlamında birtakım değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Katılım kavramının terminolojisi bir yana, siyasal boyutu bu çalışma açısından geniş ve tartışmalı bir alana yayılmaktadır. Katılım kavramının anlamındaki bu farklılıklar olsa da bu çalışmada katılım

kavramının siyasal boyutu geniş ve tartışmalı bir alan sunmaktadır. Kaldı ki siyasal katılım kavramı disiplinler arası bir çalışma konusudur. Katılım kavramı, genelde sosyal bilimlerde, özelde siyasal bilimlerde yaygın bir kullanıma sahiptir. Buna karşın siyasal bilimciler ve sosyal bilimciler tarafından tanım konusunda bir fikir birlikteliği sağlanamamış, bu nedenle literatürde tek bir siyasal katılım tanımı bulunmamaktadır. Yine de tüm bu vurgulardan yola çıkarak siyasal katılım kavramı, bireyin ülkedeki siyasal hayatı etkilemek üzere girişmiş olduğu yasal ve yasadışı tüm siyasal eylem ve tutumlar olarak tanımlamak mümkündür.

E-katılım kavramı, bireyin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak kamu yöneticileriyle siyasal konularda karşılıklı bilgi alış-verişi yapabildiği ve belirlenen konularda oylama vb. siyasal katılım faaliyetlerini gerçekleştirebildiği yeni nesil bir katılım biçimidir.

Toplumlar için siyaset kurumunun önemli bir konumu bulunmaktadır. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve dünyanın küreselleşmesi nedeniyle bireyin düşünceleri ve taleplerinde birtakım değişimler ortaya çıkmaktadır. Bireyler, toplumun bir ferdi olarak siyasal hayat içinde bir şekilde yer almak istemektedir. Önceki dönemlerde sesini duyuramayan, suskun bireylerin talepleri artık daha çok duyulmaya ve dikkate alınmaya başlanmıştır. Bilhassa aşırı uç siyasal görüşlere sahip bireyler, isteklerini ve taleplerini artık daha bir şekilde kolay duyurabilir ve tepkilerini rahat biçimde gösterilebilir duruma gelmiştir.

Çağımızda gençlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini daha yaygın ve aktif biçimde kullandıkları göz önüne alındığında, siyasal karar alma süreçlerine aktif katılma talebinde artış yaşanması normal olacağı düşünülmektedir. Gençlerin siyasal karar alma süreçlerinde aktif biçimde yer alması, daha demokratik ve katılımcı bir toplum oluşmasına katkı sağlayabilecektir. Gençlerin bilinç, ilgi ve farkındalık düzeyinde de bir artış yaşanması gerekmektedir. Hususan bilgili, ilgili ve farkındalık düzeyine sahip olan gençlerin siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak yer almalarına olanak sağlamak gerekmektedir. E-partiler gibi yeni bir siyasal parti modelinin, gençlerin siyasal karar alma süreçlerinde aktif biçimde yer alma talebini karşılama ihtimali araştırmaya değer bir konudur. Bu ihtimalin gerçekleşmesi, Türkiye siyasetinde önemli değişikliklere ve gelişmelere neden olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, 21. yüzyıl ile birlikte ortaya çıkmış olan, parti üyelerine siyasal karar alma süreçlerinde aktif katılımına olanak sağlayan, parti içi demokrasinin olduğu, yeni bir siyasal parti modeli olan, e-partilere yönelik bir literatür taramasıdır. İlaveten gençlerin e-partilere yönelik düşünceleri, algıları ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımına etkilerini tespit edilebilmek için alan araştırması yapılmıştır. Bu bağlamda gençlerin algıları, tutumları, düşünceleri ve davranışları belirlenerek analiz edilmiş, gençlerin e-partilere yönelik algılarını ölçmek için nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada belirlenen amaçlara ulaşmak için ilk olarak literatür taraması yapılmış ve çalışmanın hipotezleri belirlenmiş, gençlerin e-partiler üzerindeki bilgileri ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki etkilerinin tespiti için anket soruları hazırlanmış, anketteki test sorularının son hali verilerek örnekleme uygun olarak çalışma başlatılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, e-partilere ilişkin kavramlara değinilmiştir; e-partilerin literatürdeki tanımları incelenmiş, kavramsal ve teorik çerçevesi ele alınmış, ortaya çıkış şekilleri, özelliklerine ve geleneksel partiden ayrıldıkları noktalar dikkate sunulmuştur. Ardından dünya genelindeki e-parti örnekleri ve Türkiye'deki önceki dönemlerde yapılan e-parti denemelerine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde siyasal katılım ve e-katılım kavramlarından bahsedilmiş, ilk olarak siyasal katılım kavramsal ve teorik çerçevesi, siyasal katılım biçimleri, sınıflamaları ve siyasal katılım kavramının biyolojik, sosyo-ekonomik, hukuksal, siyasal ve psikolojik etmenleri ele alınmıştır. Ardından e-katılım kavramının kavramsal ve teorik çerçevesi, unsurlar, e-katılım araçları ve teknolojileri ve e-katılımın karşı karşıya kaldığı sorunlar incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, çalışmanın yöntemi ve bulguları ele alınmakta, gençlerin e-partilere yönelik algılarının ölçülmesi ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımının artması için çözüm olup olamayacağının analizi için Türkiye'deki 18-25 yaş aralığındaki gençler örnekleminde hazırlanan anket kapsamında daha önceden belirlenen hipotezler kapsamında gençlerin e-parti algısı test edilmiştir. Bu algı

neticesinde gelecekte Türkiye’de kurulma ihtimali bulunan e-partilerin parti yapıları, üyelik sistemleri, liderin yetkileri ve kullanılacak çevrimiçi platformların nasıl olması gerektiği, dünyadaki diğer e-parti örnekleri üzerinden analiz edilerek sunulmaya çalışılmıştır. Özellikle de Türkiye’de daha önceki dönemlerde kurulmuş ancak siyasal hayatı kısa sürmüş olan e-parti öncüllerinin yaşadığı aksaklıklar göz önüne alınarak kurulma ihtimali olan e-partilere uzun ömürlü ve sürdürülebilir bir e-parti modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gençlerin taleplerini ve siyasal karar alma süreçlerine katılım istemlerini karşılayamayan geleneksel partilerin yerine e-partilerin bu talep ve istekleri tam olarak karşılayabilmesi ve uzun ömürlü olabilmesi için öneriler sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM ELEKTRONİK PARTİ

Çalışmanın birinci bölümünde e-partilere ilişkin kavramlar ele alınmış, literatürdeki e-parti tanımları incelenmiş, kavramsal ve teorik çerçevesi tartışılmış, e-partilerin ortaya çıkış biçimleri ve geleneksel partilerden farklılaştıkları yönler dikkate sunulmuştur. Daha sonra dünya genelinde öne çıkan e-parti örnekleri ve Türkiye'deki önceki dönemlerde gerçekleştirilen e-parti denemelerine değinilmiştir.

1.1. Bir Siyasal Parti Türü: E-Parti

Siyasal partiler, toplumun içinde bulunduğu dinamik süreçlerin bir yansıması olduğundan, toplumlar dönüşürken siyasal partiler de bir değişim yaşamaktadırlar (Hartleb, 2013: 355). Çünkü bilgi ve iletişim teknolojileri geliştikçe siyasal partiler ile vatandaşlar arasındaki iletişim biçimlerinde de değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Değişmeyen ve kendini yenilemeyen siyasal partiler, hâkimiyetlerini kaybederek hukuki statülerini kaybedeceklerdir. Ayrıca toplumlar zaman içinde değişim yaşadıkça siyasal partilerden beklentilerinde de değişim yaşanmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasal partilerin parti yapıları üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar giderek artmıştır (Deseriis, 2020: 897).

1990'lı yıllardan itibaren internet kullanımının dünya çapında yaygınlaşmasıyla siyasal partilerin internet ortamındaki faaliyetlerinde artış görülmektedir (Margetts, 2006: 529). Siyasal partilerin kampanyalarının sosyal medya ve çevrimiçi ortama aktarılmasıyla birlikte siyasal partiler, seçmenleri daha fazla etkilemişlerdir. İnternetin demokrasiyi güçlendirerek, seçimlerdeki rekabeti artıracığı, seçmenler ve adaylar arasındaki etkileşimin kolay bir hale geleceği ve seçim faaliyetleri sırasında bir birlik ve örgütlenmeyi sağlayacak olması vb. siyasal partiler için bazı fırsatları bulunmaktadır (Norris, 2001: 2). Bu fırsatlar yıkıcı yeniliklerdir. Ayrıca yaşanan çevrimiçi dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan e-partilerin büyük ve küçük partiler arasındaki kaynak eşitsizliğini çözemeyeceğini ve parti üyelerinin parti içinde etkinliğinin beklenildiği gibi artmayacağını düşünen siber kötümserler de bulunmaktadır (Norris, 2001: 2). Üçüncü bir yaklaşımda olan "her zamanki gibi

siyaset"i benimseyenler, bu yeni teknolojilerin siyasal amaçlarla ilgililiğine şüpheyle yaklaşmaktadırlar (Barberà vd., 2021: 2).

E-partilerin tanımı ve isimlendirmeleri konusunda siyasal bilimciler arasında bir fikir birlikteliği bulunmamaktadır. Margetts (2006: 530), "siber parti"yi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin içinde bulunan, medya teknolojisi ve özellikle internetteki gelişmelere dayanan ve siyasal katılımdaki yeni eğilimlerle birleşen yeni bir siyasal parti türü olarak tanımlamaktadır. Klimowicz (2018: 2) ise "Ağ Partileri" olarak adlandırmakta, demokratik, kapsayıcı ve katılımcı bir şekilde ortak karar alabilmeyi sağlayabilmek ve örgüt içine parti üyelerinin ve vatandaşların kolektif zekalarını partiye entegre etmek için çevrimiçi araçları kullanan partiler olarak tanımlamaktadır.

"Dijital Parti" adlandırmasını kullanan Gerbaudo'ya (2019b: 14) göre, siyasal katılım ve siyasal karar alma süreçlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin oldukça fazla kullanıldığı ve bu siyasal karar alma süreçlerinde geniş bir katılımın olduğu partilerdir. Gerbaudo, bilgi ve iletişim teknolojilerinin iletişim ve organizasyonlarında önemli bir yere sahip olması nedeniyle e-partiler için "Platform Partileri" adlandırmasını da kullanmaktadır (Gerbaudo, 2019b: 5). Tüm bu tanımlamalardan hareketle e-partiler, demokrasinin ve ilkelerinin her şeyden üstün olduğu, siyasal faaliyetlerini ve teşkilatlarını, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla oluşturan, bir araya getiren ve üyelerinin aktif olarak parti içindeki bütün süreçlerde yer aldığı yeni bir parti türü olarak ortaya çıkmaktadır. E-parti, siyasal katılım faaliyetlerinin her birini internet ortamında gerçekleştiren, üyelerinin kimi zaman plebisit tarzında olabilse de siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak görev aldıkları, mevcut siyasal partilere karşı olarak ortaya çıkan tepki partileridir.

Günümüzde e-partiler, kendilerinin parti olduklarını kabul etmeyerek kendilerini hareket olarak adlandırmaktadırlar. Ancak geleneksel partiler gibi e-partiler de iktidar olabilme amacıyla rekabet ettikleri için birer siyasal partilerdir (Gerbaudo, 2019a: 730). E-partileri geleneksel siyasal partilerden ayıran temel fark, e-partinin idari işlerini ve seçmenlerini, çevrimiçi ortamlarda bir araya getiriyor olmasıdır (Margetts, 2001: 9). E-partilerin merkezinde bilgi ve iletişim teknolojileri yer alırken, özgürlük ve güvenlik konularındaki katı tutumları da e-partileri geleneksel partilerden ayıran bir diğer önemli unsurdur (Hartleb, 2013: 357). Özgürlük ve

güvenlik konularındaki katı tutumlarının altında yatan sebep, ilk e-partilerin maddi olmayan haklar ve telif hakları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve internet ortamındaki kişisel verilerin güvenliğinin sağlanması talebiyle ortaya çıkmış olmalarıdır. Bu talepler halkta karşılık bulduğu halde gerekli önlemlerin alınmaması, bu partilerin bu konularda daha keskin bir duruş sergilemelerine neden olmuştur.

E-partilerin popülaritesinin zaman içinde artmasının birtakım nedenleri bulunmaktadır. Örneğin Klimowicz'e (2018: 3) göre, e-partiler geleneksel partilere karşı bir protesto olarak ortaya çıkmışlardır. E-partilerin popülaritesindeki artışındaki nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Hartleb, 2013: 367):

- Sosyal medya kullanımının artması: Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte siyasal partiler vatandaşlar ile daha sıkı bir iletişim kurmuştur. Parti politikaları bu sayede üyelerin sürekli olarak üyelerin denetimi altına girmiştir.
- Üyelerin söz sahibi olması: Üyeler, parti politikalarında etkin rol oynamaktadır. Siyasal karar alma süreçlerinde yer alır ve parti politikalarına geri bildirimlerde bulunurlar.
- Esnek ve çok kanallı iletişim: E-partiler, seçmenler ile daha esnek ve çok kanallı bir iletişim sağlanmaktadır.
- Daha hızlı haber döngüsü: Parti politikaları sürekli olarak vatandaş erişimine açıktır ve 24 saatlik bir haber döngüsü bulunmaktadır. Dikkatli olmak gerekmekte çünkü bu durum hem çok sayıda medya ile rekabet edilmesine hem de yapılan yanlış açıklamaların veya geçmiş dönemde atılan adımların diğer partilerin propagandasına dönüşebilme ihtimali bulunmaktadır.
- Sürekli takip edilebilirlik: Üyeler parti politikalarından her zaman haberdar oldukları için parti politikalarını sürekli olarak takip edebilmektedir.
- Kolay finansman: E-partiler çevrimiçi ortamlarda siyasal faaliyetlerini gerçekleştirdikleri için daha kolay finansman sağlamaktadır. Bu yüzden de kampanyalarını daha ucuz bir şekilde yapabilmektedir.

Toplumun zaman içinde yaşadığı değişimlerle birlikte geleneksel partiler toplumun beklentilerine cevap veremez duruma gelmiştir. Vatandaşlar geleneksel partilerin kendi sorunlarını ve beklentilerini çözmede yetersiz kaldığını düşündükleri için bir tepki olarak e-partilere yönelmiştir. E-partilerde üyelerin siyasal karar alma süreçlerinde aktif bir rol aldığına karşı çıkan Gerbaudo'ya (2019a: 733) göre, e-

partilerde lider parti içindeki tüm gücü elinde tutmaktadır. Üyeler siyasal karar alma süreçlerinde oy kullanırken sadece önceden belirlenmiş olan konuları onaylarlar veya reddederler. Dolayısıyla katılımının sınırları olduğu için plebisit sistemden farksızdır (Gerbaudo, 2019a: 733). Bu yüzden e-partilerde üyeler söz hakkına sahip değildir ve sadece önlerine sunulanı kabul veya reddetmekten öteye gidememektedirler. Ancak geleneksel partilere kıyasla e-partilerin seçmenleri ile arasındaki ilişki daha fazladır (Margetts, 2001: 10). Üyelerin e-partilere katılım düzeyi ve zamanı farklı olabileceği gibi parti içindeki düzenli haber güncellemeleri almak, maddi bağış yapmak ve bireysel politika veya sorunlar hakkında geri bildirimde bulunma gibi parti içindeki faaliyetleri değişim gösterebilmektedir (Hartleb, 2013: 357). Bu nedenle e-parti üyeleri parti içinde esnek bir şekilde hareket edebilmektedir.

E-partiler, toplantı ve etkinliklerini çevrimiçi araçlarla gerçekleştirdiği için parti içi iletişim hızlı ve kolay bir şekilde sağlanmaktadır (Norris, 2001: 11). E-partiler açık kaynaklı yazılımların kullanan etkileşimli çevrimiçi platformlar sayesinde şeffaflığı ve hesap verebilirliği de güçlendirmektedir (Klimowicz, 2018: 3). E-partiler, geleneksel partilerle kıyaslama yapıldığında parti politikalarından vatandaşları haberdar etme, kampanya yapılması gibi konularda daha fazla kişiye daha ucuz maliyetlerle ulaşmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı e-partilere vatandaşların ilgisi giderek artmıştır.

E-partilerin yaşadığı birtakım sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, tüm dünyada giderek artan internet erişimine rağmen yoksul bireylerin internet erişiminin hala yeterince olmamasıdır. Bu nedenle yoksul bireylerin sosyal açıdan dışlanma ihtimali bulunmaktadır (Margetts, 2001: 17-18). E-partilerin vatandaşların gelir düzeyleri arasındaki fark devam ettiği müddetçe toplumun tümüne ulaşma ihtimali azalacaktır. Ayrıca tüm vatandaşların teknolojik cihazları aynı şekilde kullanması da mümkün değildir. Ancak uzun vadede böyle bir sorun kalmayacağı ve bireylerin teknolojik alışkanlıklarının zamanla artacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu durum ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla ülkelerin zaman içinde yaşayacağı teknolojik gelişmelerle bu problem ortadan kalkacaktır. Bir diğer problem ise bütün üyelerin parti içinde söz hakkı olması, bir önceki seçimde veya bir sonraki dönemde e-partiye oy vermeyen üyelerin parti içindeki etkinliğinin önüne

geçilmesinin imkânsız olmasıdır (Margetts, 2001: 18). Tüm üyelerin parti içinde söz hakkı bulunduğu için diğer parti üyelerinin partiye üye olarak partiyi yanlış yönlendirmelerinin veya olumsuz etkilemelerinin nasıl önleneceği konusunda henüz bir çözüm bulunamamıştır.

E-partilerin düzenli bir gelir kaynağının olmaması ise bir diğer sorundur (Margetts, 2001: 19). Her ne kadar e-partilerin geleneksel partilere göre giderleri daha az olsa da yine de e-partilerin sürdürülebilirliği için düzenli bir gelir kaynağına ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle e-partilerin kendini devam ettirebilme potansiyeli bir gün tehlikeye girebilir. E-partilerin bir diğer sorunu da kampanyalarda görev almaya istekli parti üyelerinin olmaması halinde parası karşılığında ücretli kişilerin bu kampanyaları yapacak olmasından dolayı seçimlerdeki kampanya maliyetinin yükselecek olmasıdır (Margetts, 2001: 19-20). E-partilerin maliyetleri geleneksel partilere kıyasla daha düşük olsa da seçim dönemlerinde kampanya ve etkinliklerde çalışacak gönüllü üyelerin bulunmaması bir sorun teşkil edecektir. E-partiler, üyelerinin parti ile bir bağ kurmasını sağlayarak aidiyet oluşturabilirse bu sorunun üstesinden gelebilecekleri düşünülmektedir.

Margetts'a (2006: 533) göre, e-partilerin parti finansmanı sağlamanın iki yolu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, e-partilerin geleneksel partilerin aksine bazı pahalı idari görevlere (telefon görüşmeleri, posta ücretleri vb.) sahip olmaması nedeniyle maliyet tasarrufu yapılmasıdır. İkincisi, seçim kampanyalarında rol oynayan üyelerin internet ve e-postalar aracılığıyla yardım toplayarak parti finansmanı sağlanmasıdır. E-partilerin gelirlerini artırmak için bir diğer çözüm ise parti amblem ve sembollerinin bulunduğu ürünleri parti platformları üzerinden satmalarıdır. Bu sayede üyelerin partiye aidiyeti artarken bir yandan da partiye gelir kaynağı oluşturulabilir.

E-partilerin özellikleri için belirli bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak Gerbaudo, e-partilerin hatlarını çizerek sınırlarını daha net bir biçimde çizmiş ve hangi oluşumların e-parti olabileceğini açıklamıştır. Gerbaudo'ya göre, e-partilerin özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir (Dommett vd., 2021: 1-2):

- Sıradan vatandaşların katılımına açık olması, daha acil, direkt, özgün ve şeffaf olan ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan yeni bir siyaseti sunmayı taahhüt etmesi,

- Çevrimiçi siyasal karar alma araçlarının geliştirilmesine büyük bir yatırım yaparak yeni bir taban demokrasisi getirmesi,
- Şeffaflığı artırma garantisi vermesi ve siyasal kariyerlere ve bürokratizme engel olup olmayacağına dair söz vermesi,
- Veri toplayan "platform partileri" gibi davranması ve sosyal medyadaki cihazlar, hizmetler ve uygulamaların avantajlarından yararlanması,
- Çevrimiçi ortamdaki iletişimi sadece bir sosyal yardım aracı olarak değil, kendi temelleri ve karar verme yapılarının içinde kullanılması,
- Düzenli bir finansmana veya ofise sahip olmayan olağandışı bir kuruluşlar olması,
- Geleneksel parti yapılarının ve süreçlerinin olmaması, aracı veyahut bürokratlar olmaması,
- Karizmatik bir lider ile birlikteliğe gitmesi ve oldukça hareketliliğe sahip bir tabanı olması,
- Partinin finanse etmek için üyelik ücretleri yerine bağışların kullanılması,
- Esnek ve sibernetik, hızlı büyüme hızına sahip, yüksek ölçekli bir karakteri olan "Start-up" partileri olması,
- Merkezîyetçiliğin dağılmış olması ve karizmatik bir liderin parti tabanına karşı bir gücü olmasına rağmen, parti üyelerinin tüm yetkilere sahip olduğu ve liderin bir figür olduğu iddia edilse de gerçekte bu durum bir plebisit gerçeği olduğu söylenebilir.

Teknolojik gelişmelerin artması ile birlikte e-parti sayısı giderek artmaktadır. E-partiler sadece siber uzay içinde bulunmamaktadır (Margetts, 2001: 20). Dünyanın her yerinde e-parti sayısının artmasıyla birlikte zaman içinde e-partiler bazı sorunlar ile karşılaşmaktadır. E-partilerin bu sorunlarla karşılaşmaması için ilerleyen dönemlerde bazı önlemler alması gerekmektedir. Gerbaudo'ya (2019a: 740) göre, e-partilerin ilerleyen dönemlerde sorunlar yaşamaması için alınması gereken önlemler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Parti üyelerinin katılımını artırarak partiye anlam katmak ve parti içinde katılımcılığı sağlamak için müzakere süreçlerine, özellikle bağlayıcı yetkilere sahip olanlara ağırlık verilmeli,

- Lider dışında başka bir güvence sağlayan komite, çevrimiçi demokrasinin güvenilirliğini ve siyasal karar alma platformlarının yönetimini kontrol etmeli, böylece parti içi oylamaların manipülasyonuna karşı önlem alınmalı,
- Parti ve bilgi ve iletişim teknolojileri arasındaki demokratikleşme potansiyeli hakkındaki tartışmalara naif bir yaklaşım yerine güç yapılarının kalıcılığını kabul etmek gerekmektedir. Teknolojik gelişmelerin güçlendirici ve gizlilik sağlama açısından önemli bir rol oynayabileceği kabul edilmelidir.

Elbette yukarıda sıralanan hususları ayrı ayrı değerlendirmek mümkün olmakla birlikte e-parti sınıflandırmalarında oldukça kabul görmüş bir tasnifleme yer vererek bu noktada bir geçiş yapmak daha yararlı olacaktır.

1.1.1. Marco Deseriis'in E-Parti Sınıflaması

Marco Deseriis "Two Variant of Digital Party" başlıklı makalesinde, e-partilerin iki farklı türü olduğundan bahsetmektedir (Deseriis, 2020: 898). Deseriis'e göre, e-partiler "Platform Partileri" ve "Ağa Bağlı Partiler" olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu noktada bu her iki parti türünün örneklerini açıklamak gerekecektir.

1.1.1.1. Platform Partileri

Platform partilerinde yerel birimler genel merkeze bağlı kalmadan kararlar alabilmektedir (Deseriis, 2020: 901). Platform partilerinde yerel birimlerin siyasal karar alma süreçlerinde katılım platformları ikinci planda yer almaktadır. Yerellik ilkesi ön plana çıkmakta ve parti birimleri kendi kararlarını alabilmektedir. Platform partilerinde üyelik ücretsizdir. Üye sayısını hızlı bir şekilde artırmak istemektedirler (Deseriis, 2020: 900). Üye sayısını artırarak daha çok kişiye ulaşmayı hedeflemektedir. Platform partileri, çeşitli medya formatları ve çevrimiçi ağlar kullanarak parti içinde karizmatik bir "hiper lider"in yükselmesi için elverişli bir yapıya sahiptir (Deseriis, 2020: 901). Dolayısıyla platform partileri, üye sayısını ve popülaritesini hiper liderinin halk üzerinde bıraktığı etkiyle artırmaktadır.

Bu tür partilerde, parti içinde karizmatik bir lider güçlenerek partinin politikalarında söz sahibi olabilmektedir. Ancak hiper liderlerin parti içindeki etkileri "üst taban" olarak adlandırılan yöneticiler tarafından dengelenmektedir (Deseriis, 2020: 901). Liderin hareketleri yöneticiler tarafından sınırlandırılmıştır. Platform

partilerinde, parti lideri istişare edilecek konuların zamanı ve çerçevesini kontrol etmektedir. Üyelerin sadece plesibitçi bir rolü bulunmaktadır. Bu rol, liderin konumunu meşrulaştırmaktadır (Deseriis, 2020: 901). Her ne kadar alınan kararlar üyelere soruluyor olsa da sunulan seçenekleri lider belirlediği için üyeler sadece istişare edilen konuyu sadece kabul veya reddetme seçeneğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca partiye gönül verenler ve üyelerin düzenlenen toplantı ve kampanyalara partiye katılımları reaktiftir (Deseriis, 2020: 901). Parti üyeleri ve gönül verenleri, alınacak kararlara karar vermek yerine sadece onaylama veya onaylamama yetkisiyle sınırlandırılmıştır.

Platform partilerinde birçok aracıyı anlamsız hale getirerek -parti orta elitinin- ortadan kaybolmasına veya değerinin düşmesine neden olmaktadır (Deseriis, 2020: 901). Geleneksel partilere karşılaştırıldığında, platform partilerinde üyeler aracısız bir biçimde, doğrudan partinin üst kurullarına erişim sağlamaktadır. Platform partilerinde örgütsel kutuplaşma süreci olan adem-i merkezîyetçilik bulunmaktadır (Deseriis, 2020: 901). Parti içindeki kadroların ve bürokrasinin elindeki gücün alındığı anlamına gelmektedir. Bu sayede parti üyeleri ve lider güçlendirilmiştir.

1.1.1.2. Ağa Bağlı Partiler

Ağa bağlı partiler, bilgisayar korsanları, bilgi ve iletişim teknolojisi aktivistleri ve bilgisayar inekleri ile sosyal hareket aktivistlerinin veya diğer tanımlamayla farklı sosyal grupların yakınlaşması ve bir işbirliği yapmasıyla ortaya çıkmıştır (Deseriis, 2020: 908). Bu partiler, çevrimiçi erişimi olan kişilerin ortaklığıyla kurulmuştur. Ağa bağlı partilere katılım için herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır (Deseriis, 2020: 908). Bu partiler, farklı sosyal tabakaların bir araya gelmesiyle kurulduğundan partiye katılımında belirli bir özellik veya sınırlama bulunmamaktadır. Ağa bağlı partilerde, parti içindeki siyasal karar alma süreçlerinde katılım platformları aktif olarak kullanılmaktadır. Örneğin, üyelerin tekliflerini tartışma ve gözden geçirme, onay toplama ve oyların diğer kullanıcılara devredilmesi gibi bazı haklara sahiptir (Deseriis, 2020: 907-908). Dolayısıyla ağa bağlı parti üyeleri parti politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynarlar ve asli unsurlardır.

Ağa bağılı partilerde, üyeler parti politikalarında aktif bir şekilde bulunarak parti politikalarına şekillendirirler. Ayrıca müzakere edilebilir bir yapıya sahiptir (Deseriis, 2020: 907). Üyelerin fikirleri ve görüşleri, alınacak kararları etkilemekte ve dolayısıyla bu görüş ve fikirler parti programı için önem taşımaktadır. Bu nedenle kararlar ve görüşler müzakere edilebilir niteliktedir. Parti üyelerinin fikirleri önem arz ettiği için üyelerin hibrit bir katılımı söz konusudur (Deseriis, 2020: 907). Başka bir ifadeyle üyeler parti içinde önemli yerde bulunarak alınan kararlara etki edebilirler.

Ağa bağılı partiler, lidersiz organizasyonlardır (Deseriis, 2020: 908). Bir lider bulunabilir, ancak platform partilerinin aksine lider gücü elinde tutmamaktadır. Güç, parti içinde dağılmış bir haldedir. Ayrıca liderin parti içinde destekçisi olduğu için değil liderlik koltuğuna kendi yetenekleri ile geçmesi beklenmektedir (Deseriis, 2020: 908). Parti üyelerinin en yeteneklisinin parti lideri olmasını beklemektedirler. Bir grup veya elitlerin sahip çıkmasıyla değil kendi becerileriyle liderliğe gelmesi gerekmektedir. Ağa bağılı partiler ademi merkezîyetçi bir yapıya sahiptir. Merkezin ve liderin yetkileri minimal düzeydedir (Deseriis, 2020: 908). Parti içindeki güç, yerel birliklerle paylaşılmıştır. Ağa bağılı partilerde, iş bölümü aşağıdan yukarı doğru gerçekleşmektedir. Bu, partide etkili olan kişilerin parti siyasetini ve stratejilerini etkileme ihtimalini minimize etmeyi sağlamaktadır (Deseriis, 2020: 908). Partide bireylerin çıkarları ve etkileri minimal düzeye indirilmiştir. Parti içinde yapılacak işler, bireylerin uzmanlık alanlarına göre dağıtılmıştır.

1.2. E-Parti Örnekleri

Günümüzde e-partilere yönelik ilgi ve katılım tüm dünyada giderek artmaktadır. Bu nedenle e-parti sayısı artarken üye sayısı da her geçen gün artmaya devam etmektedir. Bu bölümde dünyada aktif olan bazı e-partiler incelenecektir.

1.2.1. Korsan Partiler

Kurulduğu ilk günden bu yana korsan partiler oldukça ilgi görmüştür. Günümüzde 43 ülkede Korsan Parti bulunmaktadır (Işık ve Işık, 2021: 686). Korsan partilerin popülariteleri ve seçim başarıları farklılık gösterse de medeni haklar, doğrudan demokrasi ve hükümete katılım, telif hakkı ve patent yasası reformu, bilgiye erişimin ücretsiz olması, bilgi gizliliğinin sağlanması, şeffaflık, bilgi özgürlüğü, özgür

bir şekilde konuşabilme, yolsuzluk ile mücadele etme ve internetin tarafsız olması gibi evrensel konularda bütün korsan partilerin görüşleri ortaktır (Klimowicz, 2018: 12). Korsan partiler, iç organizasyonlarında ve karar verme süreçlerinde wiki gibi yazılım araçlarını kullanarak katılımı kolaylaştırmaya çalışmışlardır (Jääsaari ve Šárovec, 2021: 207). 2010 yılında bu ortak değerlerden dolayı Brüksel’de Korsan Parti Enternasyonel kurulmuştur. Bu enternasyonel zaman içinde çatı bir platform haline gelmiştir.

Korsan partilerin genel özelliklerini özetlemek gerekirse şu şekilde sıralanabilir (Hartleb, 2013: 365):

- Çevrimiçi siyaset çağıyla birlikte şeffaflığın siyasal karar alma sürecinde daha fazla yer aldığı bir yapıya sahiptirler.
- Yeni bir kavramsal çerçeveyi sunarak sanal dünyayı anlama çabası içindedir. Bu sayede üyelerinin hiç arkadaşı olmayan bilgisayar delisi olan "inekler" olmadığını kanıtlamaya çalışırlar.
- Korsan partiler, tüm üyelerinin ortak kararları alındığı için kendilerini sağ/sol ideolojinin ötesinde görmektedirler. Bu nedenle herhangi bir ideolojileri bulunmamaktadır.
- Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileriyle birlikte vatandaşların siyasete katılmalarını sürekli hale getirmeye hedeflerler ve geleneksel partilerde bulunan hiyerarşiye karşı dururlar.
- Parti lideri kavramını reddederler, ancak parti içinde kurullar bulunmaktadır ve üyeler ile lider arasında bazı çekişmeler bulunabilir.
- Korsan partiler, parti kongreleri gibi girdi beklentileri çok yüksek olan e-partilerdir.

Korsan partiler, üyelerinin çevrimiçi haklarını savunmak, bilgi ve iletişim araçları ve çevrimiçi araçlar vasıtasıyla katılım göstermelerini sağlamak ve eşit ve sürekli söz hakkına sahip olmalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Dünya genelinde farklı coğrafyalarda Korsan partiler kurulmuştur. Kuruldukları ülkelere bağlı olarak şekli ve yapısal birtakım değişiklikler yaşamışlardır. Ancak kurulan her bir korsan parti "telif hakları, patent hakları, bireyin hakları ve gizliliğinin korunması, internete erişimin özgür ve tarafsız olması, yolsuzluk ve şeffaflık gibi siyasal konularda mücadele etme" gibi ortak amaçlarla kurulmuştur.

1.2.1.1. İsveç Korsan Partisi

Korsan partilerin ilki, 1 Ocak 2006 tarihinde bilgi ve iletişim teknolojileri alanında uzman olan Rick Falkving'in İsveç'te kurmuş olduğu İsveç Korsan Partisi "Pirat Partiet"dir (Klimowicz, 2018: 11). İsveç Korsan Partisi, "internette yapılan dolaşımın takip edilmemesi", "dosya paylaşımı ve ticari olmayan indirme yapabilme" ve son olarak "maddi olmayan haklar ve telif hakkı kısıtlamalarına karşı çıkma" olmak üzere üç konudaki tepkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle İsveç Korsan Partisi'nin özünde kişisel bir bütünlük anlayışı bulunmaktadır (Erlingsson ve Persson, 2011: 121).

İsveç Korsan Partisi'nin kökeni 2003 yılında İsveç'te kurulmuş olan Korsanlık Bürosu "Piratbyran"e dayanmaktadır (Kavoğlu, 2013: 119). Korsanlık Bürosu, 2003 yılında bir torrent sitesi olan The Pirate Bay adlı bir internet sitesi kurmuştur. Bu sitenin, bittorent teknolojisinin gelişmesi, internetin giderek yaygın bir şekilde kullanılması ve internet hızının artması gibi nedenlerle üye sayısı giderek artmıştır. Zaman içinde The Pitate Bay, yazılım, müzik ve film endüstrisi gibi alanlarda korsan paylaşımların yapıldığı bir üs konumuna gelmiştir. Site defalarca şikâyet edilmiştir. Ancak İsveç yasalarına göre bu faaliyetler suç olmadığı için site hiçbir ceza almamıştır. Bunun nedeni sitenin kendi sunucularında yasadışı bir içerik bulunmamasıdır (Kavoğlu, 2013: 120).

Korsanlık Bürosu ve The Pirate Bay, İsveç'te internet üzerindeki telif hakları ile ilgili çıkarılan bir yasayla polis baskınına uğramıştır. Polis baskını sonucunda Korsanlık Bürosu ve The Pirate Bay'in sunucularına el konulmuş, site sorumluları olan üç kişi gözaltına alınmış ve bu kişilere davalar açılmıştır (Kavoğlu, 2013: 120). İsveç Korsan Partisi, yapılan baskına ve açılan davalara bir tepki olarak kurulmuştur (Erlingsson ve Persson, 2011: 120-121). İsveç'te parti kurulması için gerekli olan 500 imza toplamak amacıyla yola çıkan Rick Falkving, 36 saat gibi kısa bir süre içinde 4725 imza toplamıştır (Kavoğlu, 2013: 120). Şubat 2006'da parti 1500 üyeye ulaşmıştır (Erlingsson ve Persson, 2011: 122). İsveç Korsan Partisi'ne üye olma nedeni genellikle bir tepki oylaması olarak görülmektedir. Ancak "İsveç vatandaşları İsveç partilerinden memnun olmamaları" ve "İsveç Korsan Partisi'nin değiştiği ana

konulara vermiş oldukları önemden" dolayı İsveç Korsan Partisi giderek üye sayısını artırmıştır (Erlingsson ve Persson, 2011: 122).

İsveç Korsan Partisi, 2006 yılında yapılan İsveç parlamento seçimlerine katılmıştır. Bu seçimde İsveç Korsan Partisi, oyların %0,63'ünü almıştır. Parlamento dışında kalan partiler arasında en yüksek oyu alan üçüncü parti olmuştur (Erlingsson ve Persson, 2011: 123). 2009 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde İsveç Korsan Partisi oyların %7,13 oy almıştır. Aldığı oyla Avrupa Parlamentosu'na iki üye göndermiştir (Kavoğlu, 2013: 120). 2010 yılında yapılan parlamento seçimlerinde oyların %0,65'ini alarak parlamentoya girememiştir. Parlamento dışında kalan en büyük parti olmuştur (data.val.se). 2014 yılında yapılan parlamento seçimlerinde İsveç Korsan Partisi oyların %0,43'ünü almıştır (data.val.se). Parlamento'ya girememiştir. İsveç Korsan Partisi, 2018 yılında yapılan parlamento seçimlerinde oyların %0,11'ini almıştır (data.val.se). Meclise giremeyen partiler arasında en çok oyu alan dördüncü parti olmuştur. 2022 yılında yapılan parlamento seçimlerinde İsveç Korsan Partisi oy oranını %0,14'e çıkarmıştır (resultat.val.se).

İsveç Korsan Partisi üyelerinin İsveç vatandaşı olmaları veya İsveç'te oturma iznine sahip olma şartı aranmamaktadır. Ayrıca İsveç Korsan Partisi üyelerinin başka partilere üye olmaları da yasak değildir. Partiden ihraç olmuş üyeler, parti yöneticilerinin alacakları kararlarla tekrar parti üyeliğine dönebilirler (Bolleyer vd., 2015: 165). Parti üyeleri için uymasının zorunlu olan kurallar sadece parti ilkeleri ve parti tüzüğüdür. Bu nedenle İsveç Korsan Partisi üyelerinin parti içindeki sorumluluklarını minimal düzeydedir. Parti lideri, partinin çıkarlarıyla çelişen veya partiye zarar veren üyeyi partiden ihraç edebilir (Bolleyer vd., 2015: 165). Partinin çıkarları her şeyden üstün görülmektedir. Bu nedenle parti çıkarlarıyla uyuşmayan üyeler partiden ihraç edilebilmektedir.

İsveç Korsan Partisi üyeleri, parti içinde oy hakkı elde etmeden önce iki aylık bir deneme sürecine tabi tutulmaktadır. Ayrıca yeni üyeler yerel bir birliğin içinde bulunmadan önce ulusal bir düzeyde katılım sağlamak zorundadır (Bolleyer vd., 2015: 162). Ulusal düzeyde katılım sağlama gerekliliği, parti üyelerinin yerel birliğin ötesinde geniş bir perspektife sahip olmalarına teşvik etmektedir. Bu sayede parti

içerisinde geniş bir iletişim ağının oluşturulması sağlanacak ve parti politikalarının oluşturulma süreçlerinde daha etkili katılımın gerçekleşmesine olanak tanıyacaktır.

İsveç Korsan Partisi'nin ilk yıllarında üyelerinden yıllık 0,60 Euro talep edilmekteydi. Fakat 2008 yılından itibaren üyelik ücreti kaldırılarak üyelik ücretsiz bir hale getirilmiştir (Bolleyer vd., 2015: 164). Üyeliğin ücretsiz olmasıyla birlikte İsveç Korsan Partisi, siyasal faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilmek için bağış toplamaya başlamıştır. Ayrıca İsveç Korsan Partisi, parti finansmanını sağlayabilmek amacıyla internet sitesinde parti logosu veya renklerinin bulunduğu farklı ürünler ve parti ideolojisine yönelik kitaplar gibi on kategori içinde yüzden fazla ürün satmaktadır (Kavoğlu, 2013: 121). İsveç Korsan Partisi, aldığı bağışlar ve satmış olduğu ürünlerle siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da mali özgürlüğünü korumaktadır.

İsveç Korsan Partisi'nde parti politikaları, üyelerin katıldığı çevrimiçi toplantılar aracılığıyla belirlenmektedir. Üyeler, toplantılarda önerge sunabilmektedir. Ayrıca seçimlerde adayların belirlenmesi için üyelerin adayları onaylaması gerekmektedir. Aday gösterme komiteleri tarafından önerilen listeler, gerektiği takdirde değiştirilebilir (Bolleyer vd., 2015: 165). Üyeler, parti içinde herhangi bir sınırlama olmaksızın istedikleri konularda tartışma başlatma yetkisine sahiptir.

İsveç Korsan Partisi'nde yerel birimlerin hakları ve kaynakları sınırlıdır ve temel kararlar bir bütün olarak alınır (Bolleyer vd., 2015: 167). Yerelin bağımsız hareket etmesi engellenmiştir. Mali konularda merkez söz sahibidir ve yerel birimlerin merkeze karşı bir sorumluluğu bulunmaktadır (Bolleyer vd., 2015: 167). İsveç Korsan Partisi'nde idari ve mali konulardaki esas söz sahibi merkezdir.

İsveç Korsan Partisi'nin yaşadığı bazı sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, üye sayısındaki artış hızının zaman içinde azalmasıdır (Bolleyer vd., 2015: 167). Parti, üye sayısını artırmak için bazı atılımlar yapmış olsa da kalıcı bir çözüm bulamamıştır. Yaşadığı diğer sorun, üyelerin ilk döneme göre daha pasif hale gelmesidir (Bolleyer vd., 2015: 170). Üyeler, partinin kuruluş dönemindeki kadar aktif bir şekilde siyasal karar alma süreçlerine katılmamaktadır. İsveç Korsan Partisi üyeleri zamanla partiye olan ilgilerini kaybetmişlerdir.

1.2.1.2. Alman Korsan Partisi

Alman Korsan Partisi (Die Piratenpartei), İsveç Korsan Partisi'nin etkisiyle 10 Eylül 2006 tarihinde kurulmuştur (Bolleyer vd., 2015: 162). 2010'lu yıllarda giderek dikkat çeken Alman Korsan Partisi'nin günümüzde %2 düzeylerinde bir tabanı bulunmaktadır (Yiğit, 2021: 545). Alman Korsan Partisi'nde şeffaflığın özel bir önem vermektedir ve tüm belgelerini Piratenwiki'de çevrimiçi olarak halka açık biçimde sergilenmektedir (Thuermer, 2021: 235).

Alman Korsan Partisi, 2011 yılında yapılan eyalet seçimlerinde Berlin başta olmak üzere Kuzey Ren-Vestfalya, Saarland ve Schleswing-Holstein eyaletlerinde parlamentoya girebilecek kadar oy almıştır (Hartleb, 2013: 364). Alman Korsan Partisi ülke genelinde aldığı oy ile parlamentoda toplam 44 sandalye kazanmıştır (Yiğit, 2021: 545). 2013 sonbaharında yapılan ulusal seçimlerde stratejinin eksik olması, parti içindeki liderlik mücadelesi yaşanması, medyadaki popülerliğin azalması ve tarafsızlıktan dolayı veya kısaca kamu beklentilerini yerine getirilmediği için Alman Korsan Partisi'nin oy oranında bir düşüş yaşanmıştır (Hartleb, 2013: 364). 2014 ve 2019 yıllarında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinin her ikisinde de parlamentoya birer milletvekili göndermeyi başarmıştır (Yiğit, 2021: 545). Parti üyeleri, partinin başarısızlıkları ile dalga geçilmesinden dolayı başlangıçtaki coşkularını yavaş yavaş kaybetmiştir (Klimowicz, 2018: 12). 2021'de yapılan federal seçimlerde ise seçim bölgesinde oy oranı %0,1, parti listesinin oy oranı ise %0,4'tür (www.bundeswahlleiter.de). Alman Korsan Partisi, hükümete karşı tepkili olması nedeniyle başlangıçta gençlerin daha çok ilgisini çekmiş ve gençlerin yeni bir heyecan olarak partiye katılım göstermelerine yol açmıştır. Ancak zamanla siyasal hayat içinde üyelerinde büyük hayal kırıklığı yaratarak başlangıçtaki heyecanlanan gençlerin sevklerini yitirmelerine neden olmuştur.

Alman Korsan Partisi'nin 2006 yılında kurduğu LiquidFeedback adlı bir platformu bulunmaktadır. LiquidFeedback, ücretsiz ve açık kaynaklı bir yazılımdır (Klimowicz, 2018: 12). Bu platform da partinin politikaları belirlenmekte, tanıtılmakta, tartışılmakta ve onaylanmaktadır (Deseriis, 2020: 909). Parti politikaları sağ ve sol ideolojiler üstü bir alanda konumlanarak üyelerinin ortak kararlarıyla ortaya çıkmaktadır. LiquidFeedback içinde parti üyeleri oylarını her alanda, belirli alanlarda

veya tek bir konuda devredebilmektedir (Klimowicz, 2018: 12). LiquidFeedback platformunda iş bölümünün yukarıdan aşağı doğru gerçekleşmekte olup, iş bölümünün resmiliği minimal düzeydedir (Deseriis, 2020: 909).

Alman Korsan Partisi'nin parti tüzüğünde üyelik kavramı, üyelik ile alakalı haklar ve parti içi çalışma yükümlülükleri açıklanmaktadır (Bolleyer vd., 2015: 164). Alman Korsan Partisi'nin üyelik için bazı kriterleri bulunmaktadır. 16 yaşından büyük Alman vatandaşları Alman Korsan Partisi'ne üye olabilirler. Ayrıca üyelik başvuruları yerel birimler tarafından reddedebilmektedir (Bolleyer vd., 2015: 165). Alman Korsan Partisi'nde üyelik ücreti bulunmamaktadır. Fakat üyelik ücreti yerine parti üyelerinden aylık 4 Euro aidat alınmaktadır. Üç ay boyunca üyelik aidatı ödemeyen üyelerin parti içindeki etkililikleri ve süreçlere katılım hakları azaltılır. On iki ay boyunca aidat ödemeyen üyeler parti üyeliğinden çıkartılabilir (Bolleyer vd., 2015: 165). Geçerli bir sebep olmadığı müddetçe parti liderinin üyeleri, grupları veya birimleri ihraç etmesi çok zordur (Bolleyer vd., 2015: 165). Bu sayede üyelerin parti üyeliğinden keyfi olarak ihraç edilmesinin önü kapatılmıştır. Alman Korsan Partisi, üyelik için birtakım kriterlerinin olması, üyelerinden aidat alması ve belirli bir süre ödemeyen üyeler partiden atılması gibi yönleriyle İsveç Korsan Partisi'nden ayrılmaktadır.

Alman Korsan Partisi'nde lider yıllık üyelik toplantılarında tüm üyeler tarafından seçilmektedir. Tüm üyeler yıllık üyelik toplantılarında politikaların belirlenmesi ve tüzükte değişiklik yapılması için önerge sunabilir. Önergenin kabul edilmesi için üçte iki çoğunluk gerekmektedir (Bolleyer vd., 2015: 165). Bu nedenle Alman Korsan Partisi'nde yıllık üyelik toplantıları parti için önemli bir yere sahiptir. Ek olarak Alman Korsan Partisi içinde yaşanan ihtilafların çözümü için bağımsız mahkemelere başvurulmaktadır (Bolleyer vd., 2015: 165). Bu şekilde sorunların adil ve düzgün bir şekilde halledilmesi hedeflenmektedir.

Alman Korsan Partisi, yerel birimlerin parti tüzüğünde belirlenmiş haklara sahiptir. Seçim dönemlerinde bölgesel veyahut yerel üyeler, adayların belirlenmesinde söz sahibidir (Bolleyer vd., 2015: 165). Yerele uygun ve yerel birimlerin istediği kişiler, adaylar olarak seçilmektedir. Bu nedenle Alman Korsan Partisi adem-i merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Yerelin üzerinde merkezin bir baskısı bulunmamaktadır.

Üyelik aidatlarının %60'ı yerel birimlere gönderilmektedir. Bu yüzden yerel birimlerin mali özerkliği bulunmaktadır (Bolleyer vd., 2015: 166-167). Yerel birimler kendi gelirlerinden dolayı mali özerklikleriyle daha rahat hareket etmektedir. Ayrıca yerel birimlerin ihtiyaçlarının daha görünür olması için parti içinde parlamenter temsilcileri bulunmaktadır (Bolleyer vd., 2015: 167). Yerel birimler, merkezi düzeyde de temsil edilmektedir.

1.2.1.3. Çekya Korsan Partisi

Çekya Korsan Partisi (Česká pirátská strana), 2009 yılında bilgi ve iletişim uzmanı olan ve açık kaynak yazılım uzmanı olan Jiri Kaderavek'in girişimiyle Haziran 2009'da kurulmuştur (Lucarelli vd, 2021: 1141). Kaderavek, Çekya'da muhalefetin kendi arasında imzaladığı muhalefet anlaşmasına karşı yapılan "Děkujeme, odejděte! (Teşekkür ederim, ayrılın!)" çağrısı ve Telekom şirketine yönelik yapılan gösteri gibi birtakım ülkesindeki önemli birtakım siyasal protestolara katılmıştır. Dolayısıyla kendisi Çekya siyasal hayatından tamamen kopuk bir kişi değildir. 2004 yılında açık kaynaklı kullanıcı portalı olan ABCLinuxu.cz kullanmaya başlamıştır. Partisinin kuruluşunu da bu platformda duyurmuştur. Çekya Korsan Partisi, çağrısına kısa bir süre içinde en az 1000 destekçi bularak Çekya İçişleri Bakanlığı'na kaydedilmiştir (Jääsaari ve Šárovec, 2021: 212).

Çekya Korsan Partisi, şeffaflığa verdiği önem nedeniyle internette üzerinde yaşanan özgürlük kaybı ve internet üzerindeki kurumsal kontrole verilen bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. İdeolojisini hayata geçirmek amacıyla yeni bir siyasal parti kurmuştur. Bu sayede Çekya Korsan Partisi, Çekya siyasal hayatı içinde yerini almıştır (Lucarelli vd., 2021: 1142). Bu nedenle Çekya Korsan Partisi, tepki partisi olmanın yanında ideolojik bir altyapısı da bulunmaktadır.

Çekya Korsan Partisi, ilk kez girdiği 2010 genel seçiminde oyların %0,8'ini almıştır (Lucarelli vd., 2021: 1141). 2012 yılında yapılan senato seçimlerinde Çekya Korsan Partisi'nin üç adayından birisi olan Libor Michalek, senatör olarak seçilmiştir (Lucarelli vd., 2021: 1141). Bu, korsan partilerin seçimlerde kazandığı ilk başarı olmuştur (Jääsaari ve Šárovec, 2021: 213). Çekya Korsan Partisi, 2014 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oyların %4,78'ini almıştır. 2017 yılında yapılan

parlamento seçimlerinde oyların %10,79'ini alarak en büyük başarısını sağlamıştır. Bu seçimde üçüncü parti olarak parlamentoya 22 milletvekili göndermiştir (Lucarelli vd., 2021: 1141). Bu seçimle birlikte Çekya Korsan Partisi, korsan partiler arasında en başarılı partilerden biri olmuştur (Jääsaari ve Šárovec, 2021: 212). Çekya Korsan Partisi'nin Prag Belediye Başkanı adayları Zdenek Hrib, 2018 yılında yapılan yerel seçimlerde oyların %17,1'ini alarak Prag belediye başkanı olmuştur (Vodová ve Voda, 2020: 181-182). 2019 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Çekya Korsan Partisi, oyların %13,95'ini alarak Avrupa Parlamentosu'na 3 milletvekili göndermiştir (Lucarelli vd., 2021: 1142). Çekya Korsan Partisi, 2020 yılında yapılan bölgesel seçimlerde oyların %14,67'sini alarak ikinci büyük parti olmuştur (Yiğit, 2021: 545). 2020 yılında yapılan senato seçimlerinde Çekya Korsan Partisi, oyların %6,28'ini almıştır (www.volby.cz) Ancak senatör çıkaramamıştır.

2021 yılında yapılan parlamento seçimlerine Çekya Korsan Partisi, STAN¹ ile koalisyon yaparak oyların %15,62'ini almıştır (www.volby.cz). Bu koalisyon parlamentoya 37 milletvekili göndermiştir. Seçimlerin ardından Çekya Korsan Partisi ve STAN koalisyonu ile SPOLU² yeni bir koalisyon kurarak Çekya'da hükümeti oluşturmuşlardır. Yapılan koalisyon sonrasında Çekya Korsan Partisi'nden 3 bakan hükümete girmiştir. Ivan Bartos Dijitalleşmeden Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Bölgesel Kalkınma Bakanı, Jan Lipavsky Dışişleri Bakanı ve Michael Solomon ise Yasama Bakanı ve Hükümet Yasama Konseyi Başkanı olmuştur (www.pirati.cz). 2022 yılında yapılan Çekya Senatör seçimlerinde Çekya Korsan Partisi oyların %2,54'ini almıştır (www.volby.cz). Ancak senatör çıkarmayı başaramamıştır.

Çekya Korsan Partisi'ne üyelik herkese açık değildir. Partiye üye olabilmek için kişilerin yerel birim forumlarında kendilerini tanıtmaları gerekmektedir. Bunun neticesinde yerel üyelerin yapacağı oylama sonucu üyelik kaydı yapılmaktadır (Lucarelli vd., 2021: 1144). Üyelerin kimlik doğrulaması yapması ve parti üyelerinin

---

¹ STAN (Starostové a nezávislí) diğer bir ifadeyle Belediye Başkanları ve Bağımsızlar. Çekya'da yerellik, bölgesellik, sübvansiyonellik ve liberal muhafazakârlık ideolojisinde olan siyasal partidir. Dört küçük Çekya siyasal partisinin bir araya gelmesiyle kurulmuştur.

² 2021 yılında yapılan seçimlerde kurulan Çekya merkez sağ siyasal ittifakıdır. Civic Democratic Party, KDU-ČSL, ve TOP 09 bu ittifakın üyeleridir.

üyelik ücreti ödemesi gerekmektedir. Bu sınırlamanın nedeni, parti görüşlerine uygun kişilerin partiye üye olmasını sağlamaktır. Böylece hem parti içinde görüş birliği sağlanmış hem de parti içi muhalefeti var olmadan bitirmişlerdir. Bu nedenle Çekya Korsan Partisi, sınırlı bir üye sayısına sahiptir. Çekya Korsan Partisi'nin 2012'de 200 üyesi vardı. Üye sayısı 2016 yılında ikiye katlanmıştır. 2020'ye gelindiğinde 900'den fazla üyesi olmuştur (Vodová ve Voda, 2020: 181). 2023 yılında ise üye sayısını 1205'e çıkmıştır (www.pirati.cz).

Çekya Korsan Partisi'nin demokrasiye, bilgi edinme özgürlüğüne ve şeffaflığa dayanan bir tüzüğü bulunmaktadır. Bu tüzüğün büyük bir kısmı çevrimiçi forumda tartışılan ve halen değişmeden kalan program hedeflerini içermektedir (Lucarelli vd., 2021: 1142). Çekya Korsan Partisi, forumdaki tartışmalar sayesinde kendisi sürekli olarak yenilemeye çalışmaktadır. Çekya Korsan Parti, Wiki web sitesinde kullanmakta olduğu ana platformları açıklamaktadır. Bu platformlar şu şekilde sıralanabilir (wiki.pirati.cz):

- forum.pirati.cz: Çevrimiçi olarak kullanılan açık kaynaklı bir yazılım forumudur. Üyeler, parti liderini, yönetim kurulu üyelerini ve tüm komite üyelerini seçebilir veya adlandırabilir. Ayrıca parti tüzüğünü ve parti içindeki kuralları değiştirebilirler. Lider ve yönetim kurulu da bu forum üzerinden görevlendirilmektedir.
- nalodeni.pirati.cz: Parti üyelerinin kaydını tutmak için kullanılan bir platformdur.
- redmine.pirati.cz: Mecliste ele alınan program önceliklerini içeren bir görev izleme sistemidir.
- piroplaceni.cz: Yönetim bütçesini onaylamak ve geri ödeme planlarını ve taleplerini kaydetmek için kullanılan bir platformdur.
- mrak.pirati.cz: Belgelerin saklanması, görüntülenmesi ve çalışılması için güvenli bir çevrimiçi depolama alanıdır.
- zulip.pirati.cz: Doğrudan grup sohbetleri için kullanılan, konulara göre ayrılmış odalar ve kanallara sahip bir platformdur.
- lide.pirati.cz: Parti içinde faaliyet gösteren kişi, organ ve ekiplerin dizinine erişim sağlayan bir platformdur.
- jitsi.pirati.cz: Video konferanslar için kullanılan bir platformdur.
- helios.pirati.cz: Oylama sistemi olarak kullanılan bir platformdur.

- github.pirati.cz: Web düzenleme ve geliştirme aracı olarak kullanılan bir platformdur.
- codimd.pirati.cz: Üyelerin Markdown belgeleri oluşturup paylaşabileceği bir araçtır.
- piratskelisty.cz: Partinin e-gazetesidir.
- piratskyobchod.cz: Parti ürünlerinin satıldığı e-alışveriş sitesidir.
- dary.pirati.cz: Partiye gönüllü maddi destek sağlanan bir platformdur.
- pirati.cz/snemovna: Parti programı ve parlamento ödeneklerinin kontrol edilebildiği bir platformdur.

Çekya Korsan Partisi, bu farklı amaçlar için kullanılan makro ve mikro araçlar ve web siteleriyle, üyelerin katılımını ve parti faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Çekya Korsan Partisi, lideri dengede tutabilmek ve parti içinde güç yoğunlaşmasını önlemek amacıyla parti yapısını ve yetkinlikleri farklı organlar arasında dağıtmıştır. Bu şekilde bir kişinin veya bir grup tarafından parti kontrolünün ele geçirilmesi engellenmeye çalışılmaktadır. Parti içinde güçlerin ayrılması ve denge sağlanması için parti yapıları şu şekilde sıralanabilir (Lucarelli vd., 2021: 1143):

- Liderlik Yetkisi: Yürütme yetkisi liderde bulunmaktadır. Lider, parti politikalarını belirlemekte ve liderlik rolünü üstlenmektedir.
- Ulusal Kurul: Forumda alınan kararları uygulamaya geçirme yetkisi ulusal kurula aittir. Ulusal kurul, forumda alınan kararları onaylama ve parti programıyla tüzüğü kabul etme yetkisine sahiptir. Bu şekilde yasama yetkisi ulusal kurula verilmiştir.
- Kontrol ve Hakem Komiteleri: Yargı yetkisi parti üyeleri tarafından seçilen kontrol ve hakem komitelerine bırakılmıştır.

Bu komiteler, parti içi uyuşmazlıkları çözme ve parti kurallarının uygulanmasını denetleme görevine sahiptir. Bu yapılar aracılığıyla parti içinde güçlerin ayrılığı ve denge sağlanmaya çalışılmaktadır.

1.2.1.4. İzlanda Korsan Partisi

İzlanda Korsan Partisi, doğrudan demokrasinin güçlendirilmesi ve şeffaf yönetimin teşvikinin sağlanması amacıyla 24 Kasım 2012 tarihinde kurulmuştur (Klimowicz, 2018: 12). İzlanda Korsan Partisi'nin temel politikaları arasında doğrudan

demokrasi, şeffaflık, medeni haklar, bireyin kendi kaderini kendisinin tayin edebilmesi, halkın bilgiye erişimi ve alınan kararlardan karar alıcının sorumlu tutulması gibi unsurlar bulunmaktadır (piratar.is).

İzlanda Korsan Partisi, 2016 yılında yapılan genel seçimde oyların %14,5'ini alarak parlamentoda 10 milletvekiliyle temsil edilmiştir. Bu sonuç partinin en büyük seçim başarısıdır (Işık ve Işık, 2021: 687). İzlanda Korsan Partisi, 2021 yılında yapılan genel seçimlerde oyların %8,63'ini almıştır (www.mbl.is). Parlamenteoya 6 milletvekili göndermiştir. 2016 senesinde Panama Belgeleri skandalı ile birlikte İzlanda Korsan Partisi iktidar için en önemli alternatiflerden biri haline gelmiştir (Yiğit, 2021: 545). Panama Belgeleri'nde ismi geçen İzlandalı üst düzey yöneticiler davalar açılmıştır. Bu nedenle halkın yöneticilere öfkesi artmış ve protestolar başlamıştır. Protestolar ile birlikte siyasal değişimin radikal olması konusunda fikirler ortaya çıkmıştır (Klimowicz, 2018: 13). Halkın bu olaylara tepkisi İzlanda Korsan Partisi'nin oyları günden güne artırmış olsa da İzlanda Korsan Partisi bu artış hızını koruyamamıştır.

İzlanda Korsan Partisi'nin karşılıklı güven ve işbirliğine dayanan faaliyetleriyle birlikte yatay bir organizasyon yapısına sahiptir (Klimowicz, 2018: 12). Parti içinde bir hiyerarşi bulunmaktadır. İzlanda Korsan Partisi'nin çevrimiçi oylama ve müzakere sistemi içinde üyeler mevzuat önerisinde bulunabilir, tartışmalara katılabilir ve oy kullanabilir (Klimowicz, 2018: 12). Bu sayede siyasal bilincin ve yurttaşlık bilincinin oluşturulması ve yetkinliklerin artırılması hedeflenmektedir.

İzlanda Korsan Partisi, İzlanda siyasal hayatı içinde önemli değişiklikler yapılması için çaba göstermektedir. İzlanda Korsan Partisi, kararın bilgiye dayandığı, modern haklar konusunda zorlayıcı olan ve siyasal karar almada daha şeffaf bir sürecin yürütüldüğü bir partidir (Klimowicz, 2018: 12). İzlanda Korsan Partisi, programını ve kampanyasını yeni bir anayasa oluşturmak amacıyla düzenlemiştir. Yeni anayasanın hazırlanması için rastgele seçilmiş vatandaşları, atanmış uzmanları ve seçilmiş bireysel temsilcileri bir araya getirerek dört ay bir süre içinde bir anayasa taslağı oluşturulmuştur. Ekim 2012'de hükümet, bu taslağı reddetmiştir (Klimowicz, 2018: 13). İzlanda vatandaşlarının neredeyse tamamının düşüncelerini kapsayan ortak bir anayasa denemesi, hükümetin reddiyle birlikte başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1.2.2. Podemos

2011 yılında İspanya'daki ekonomik eşitsizliğe ve yozlaşmış politikacılara karşı bir sivil protesto hareketi olarak ortaya çıkan Indignados³, İspanyolları harekete geçirmeye çalışmıştır (Klimowicz, 2018: 8). 2014 yılında kökeni Indignados'a bağlantılı olan Podemos hareketi ortaya çıkmıştır (Işık ve Işık, 2021: 692). Dolayısıyla İspanya'da yaşanan siyasal ve ekonomik kriz, Podemos'un doğmasına yol açmıştır. Entelektüeller, akademisyenler, sosyal aktivistler ve ayrıca İzquierda Anticapitalista gibi radikal sol parti üyeleri Podemos'un kurucuları arasında yer almıştır (Raniolo ve Tarditi, 2019: 244). Partinin genel sekreteri ise daha önceki dönemlerde bilgi ve iletişim araçlarını kullanan, yerel ve ulusal kanallarda program sunucusu ve katılımcısı olan Pablo Iglesias olmuştur (Raniolo ve Tarditi, 2019: 244). Pablo Iglesias, Mayıs 2021'de yapılan Madrid yerel seçimlerini aşırı sağ parti kazanmasının ardından siyaseti bırakmıştır. Haziran 2021'de Ionne Belarra Podemos, Podemos'un genel sekreteri olmuştur.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kurucu unsur olması, açıklığı artırmaya çalışması ve parti içindeki demokrasiyi artırmaya çalışması Podemos'un en önemli özelliklerindedir (Raniolo ve Tarditi, 2019: 240-241). Tüm bu özellikler Podemos'un ayırt edici özellikleridir.

2014 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçiminde Podemos oyların %8'ini almıştır. Avrupa Parlamentosu'nda beş milletvekiliyle temsil edilmiştir (Işık ve Işık, 2021: 692). Böylece kurulduğu yılda büyük bir başarıya imza atmıştır. 2015 yılında yapılan yerel seçimlerde Podemos, ülke genelinde oyların %12,7'sini almıştır. Çeşitli yerel örgütlerle ittifak yapmıştır. İttifakın toplam oyu %20,6'u bulmuştur. İttifak, İspanya genelinde en çok oy alan üçüncü parti olmuştur (Raniolo ve Tarditi, 2019: 239). Ayrıca bu seçimlerde Podemos'un Barselona adayları Ada Colau ve Madrid adayları Manuela Carmena belediye başkanı olarak seçilmişlerdir (Işık ve Işık, 2021: 692). 2016 yılında yapılan genel seçimlerde önceki seçimlere göre bir milyona yakın oy

---

³ Indignados, 2011-2012 yılları arasında İspanya'da ekonomik krizin neden olduğu işsizlik ve geçim sıkıntısı gibi problemleri hükümetin çözemediği için yapılan toplumsal miting, protesto ve yürüyüşlere verilen isimdir. Göstericiler barınma, sağlık, kültür ve eğitim gibi konularda reformlar yapılmasını talep etmişlerdir.

kayıpları olmasına rağmen yapmış olduğu ittifakla birlikte İspanya’da en çok oy alan üçüncü parti olmaya devam etmiştir (Raniolo ve Tarditi, 2019: 239). 2019’da yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Podemos oyların %10,07’sini almıştır (infoelectoral.interior.gob.es). Podemos, parlamentoda 6 koltuk kazanmıştır.

Podemos, 28 Nisan 2019 tarihinde yapılan genel seçimlerde Unidas Podemos⁴ adlı ittifakla seçime katılmıştır. İttifak oyların %14,32’sini almıştır. Parlamentoya 42 milletvekili yollamıştır. İttifak içinde Podemos’un milletvekili sayısı ise 33 olmuştur. Unidas Podemos, İspanya’da en çok oy alan dördüncü parti olmuştur (infoelectoral.interior.gob.es). 10 Kasım 2019 tarihinde yapılan seçimlerde ise Unidas Podemos İttifakı, oyların %12,86’sını almıştır (infoelectoral.interior.gob.es). Podemos, parlamentoya 35 milletvekili yollamıştır. Podemos’un milletvekili sayısı ise 26 olmuştur. Seçim sonucunda Unidas Podemos ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi ittifak yaparak hükümeti kurmuşlardır. Pablo Iglesias İkinci Başbakan Yardımcısı ve Sosyal Haklar ve 2030 Gündemi Bakanı, Irene Montero ise Eşitlik Bakanı olmuştur (www.boe.es).

Podemos’un kuruluş yıllarında, parti üyeliği için İspanyol vatandaşı olmak şart değildir. Ancak diğer partilere üye olmak yasaktır. Podemos’a üyelik için bir deneme süresi veya onaylanma bulunmamaktadır ve üyelik için herhangi bir ücret talep edilmemektedir (Raniolo ve Tarditi, 2019: 242). Parti üyeliğinde bir sınırlama olmadığı için parti herkese açıktır. Kurulduğu ilk yılda 200.000 üyeye ulaşmayı başarmıştır (Raniolo ve Tarditi, 2019: 242). Kasım 2018’de Podemos’un 500.000 üyesi olmuştur (Işık ve Işık, 2021: 692). Bu üye sayısı ile İspanya’nın en büyük ikinci partisi konumuna gelmiştir (Klimowicz, 2018: 8). Podemos’un ilk yıllarında üye artış hızı yüksek olmasına rağmen, ilerleyen yıllarda üye artış hızında düşüş yaşanmıştır.

Podemos, 2017 yılında yaptığı 2. Kongre’sinin ardından parti içinde militan sicili oluşturmaya başlamıştır. Militan üyelerin de üyelik ücreti bulunmamaktadır. Militan üyeler parti platformlarına çevrimiçi erişim sağlayabilir ve partiye bağış

---

⁴ Unidas Podemos (Birlikte Yapabiliriz), İspanya’da 9 Mayıs 2016 tarihinde Podemos, United Left, sol ve ayrıca aşırı sol grupların kurmuş olduğu ittifaktır. Doğrudan demokrasi, federalizm ve İspanyol cumhuriyetçiliğini savunmaktadır. İttifak 14 Kasım 2019 tarihinde İspanya’da yapılan seçimler sonucunda İspanyol Sosyalist İşçi Partisi ile yapılan koalisyonla hükümeti kurmuştur.

yapabilirler, ancak militan üyeleri normal üyelere ayıran nokta militan üyelerin daha ayrıntılı kişisel bilgiler veriyor olmalarıdır. Bu nedenle militan üyeler kimlik belgesi ibraz etmek zorundadır (Raniolo ve Tarditi, 2019: 242-243). Podemos, parti üyelerini karar verme sürecine katılmalarına göre de sınıflandırmaktadır. Son on iki ay içinde karar verme süreçlerine katılan üyelere aktif olarak adlandırılırken, katılmayanlara ise pasif üyeler olarak adlandırılmaktadır (Raniolo ve Tarditi, 2019: 242). Çevrimiçi karar verme süreçlerine katılım hakkı aktif üyelere tanınmaktadır. Podemos'un bir diğer üyelik şekli de partiye kayıt olmaksızın parti çevrelerine üye olabilme imkanıdır. Plaza Podemos gibi platformları aracılığıyla Podemos'un siyasal faaliyetlerini ve finansmanını destekleyen üyeler de bir diğer üyelik türü olarak kabul etmek mümkündür (Vittori, 2019: 616). Bu açıdan Podemos, parti üyeliği dört farklı şekilde olabilmektedir.

Sosyal medyayı aktif bir biçimde kullanılması, iyi planlanmış bir siyasal stratejisinin olması, büyük ölçüde kişiselleştirilmiş bir siyasetinin olması, Pablo Iglesias'ın "vox populi"⁵ gibi davranması ve partinin seçkincilik karşıtı söylemlerinin olması Podemos'un başarılı olmasını sağlayan en önemli faktörlerdir (Klimowicz, 2018: 9). İspanyol siyaseti için farklı bir siyasal parti olması ve İspanyol vatandaşlarının ihtiyaçlarına yönelik adımlar atması nedeniyle Podemos İspanyolların dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Podemos, geleneksel partilere benzer şekilde işlevleri bulunan bazı parti organlarına sahiptir. Bunlardan ilki Vatandaş Meclisi'dir. Vatandaş Meclisi, partinin tüm üyelerinden oluşmaktadır. Partinin siyasal çizgisini tanımlamak, parti ve kurumsal temsilcileri seçmekle görevlidir. Genel Sekreter, partiyi siyasal ve kurumsal anlamda temsil eden kişidir. Vatandaşlar Konseyi, partiyi siyasal olarak yönlendirme kurumudur. Vatandaşlar Konseyi, bölge sekreterleri, yurtdışındaki üyelerinin birer temsilcileri ve 2017'den itibaren dört çevre temsilcisi de dâhil olmak üzere 62 üyeden oluşmaktadır. Koordinasyon Konseyi, parti içi yazışmadan sorumludur. Parti içinde yürütme ve iç koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Kontrol Komitesi, iç ve dış ilke

---

⁵ Vox populi, vox Dei Latince bir atasözüdür. "Halkın sesi Tanrı'nın sesidir" anlamına gelmektedir. Metinde vox populi, Pablo Iglesias'ın "halkın gerçek taleplerini dillendiren, ileten kişi" olması anlamında kullanılmıştır.

ve kurallara uyumu sağlamaktan sorumludur. Bu komitenin meclis tarafından seçilmiş on üyesi bulunmaktadır. Çevreler, partiye üye olup olmadığı bakılmaksızın isteyen herkesin katılabildiği sektörel ve bölgesel birimlerdir (Raniolo ve Tarditi, 2019: 244). İspanya geneline yayılmış yaklaşık 800 adet çevre bulunmaktadır (Klimowicz, 2018: 9).

Vatandaşlık Konseyi ve Kontrol Komiteleri'nin üyeleri, kapalı liste (lista plancha) adı verilen bir sistemle seçilmektedir. Üyeler, bireysel adayları seçebilmektedir. Ancak bu durum tek bir liste seçmekten zor olduğu ve daha fazla zaman alacağı için önceden belirlenmiş aday listeleri seçilmektedir. Böyle bir çevrimiçi seçim sisteminin kullanılması merkezîyetçiliğe ve çoğulculuğa yol açtığından, bu sistem parti içinde tartışmalara neden olmuştur. Bu nedenle Nisan 2016'da Pablo Echenique'nin girişimleriyle bu sistem kaldırılmıştır (Gerbaudo, 2019b: 136). Bu sistem, parti içinde merkezin gücünün artmasına neden olmuştur. Bu durumun önüne geçilmesi için bu sistem kaldırılarak adayların tek tek seçimine geçilmiştir.

Podemos, çevrimiçi araçları aktif bir şekilde kullanmakta ve demokrasiyle açık kaynak yazılımını eşit olarak görmektedir. Bu nedenle kullandığı yazılımların kodları ücretsizdir (Kavada, 2019: 203). Partinin tartışma platformu başlangıçta Reddit içinde yer alan "Plaza Podemos" idi. 2014 yılına Podemos, ücretsiz çevrimiçi katılımın artmasını sağlamak amacıyla kendi platformu olan "Participa"yı kurmuştur (Gerbaudo, 2019a: 732). Participa'nın, "üyelerin vatandaş inisiyatiflerine katılabilmesi", "üyelerinin tartışma ve görüşlerini sunabildiği ortam olması", "açık koltuk adı verilen sistemle parti temsilcilerine soru sorulabilmesi", "üyelere bağış yapabilme olanağı sunması" ve "iç istişarelerde oy kullanılması" olmak üzere beş faydası bulunmaktadır (Nostitz ve Sandri, 2021: 100). Madrid Belediye Başkanlığı 2016 yılında Plaza Podemos'u güncelleyerek parti içindeki tartışma yazılımı olan Consul'de kullanılarak "Plaza Podemos 2.0" versiyonunu geliştirmiştir. Sistemin bir diğer bileşeni ise Agora Voting şirketinin bir uygulaması olan "Nvotes" oylama hizmetidir (Gerbaudo, 2019a: 734). Agora Voting ve OpenKratio şirketleri, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması için kullanılmaktadır (Nostitz ve Sandri, 2021: 102). 2015 ve 2016 yıllarında ulusal seçimlerde öneri toplamak için Nvotes hizmeti kullanılmıştır. 100 oydan fazla oy alan önerilerin Vatandaş Konseyi (Consejo Ciudadano) tarafından

değerlendirilmiştir. Eğer bir teklifin seçilmesi durumunda üyeler bu önerileri oylamışlardır (Işık ve Işık, 2021: 692). Parti içinde koordinasyonu sağlayabilmek için açık kaynaklı bir platform olan "Loomio" kullanılmaktadır (Blasio ve Viviani, 2020: 20). Podemos ayrıca TitanPad, Appgree gibi platformları ve sosyal medya uygulamalarını da kullanmaktadır (Nostitz ve Sandri, 2021: 100).

Podemos, çevrimiçi platformları aktif olarak kullanmasının yanı sıra geleneksel medya ve iletişim araçlarını da kullanmıştır. Iglesias, İspanyol televizyonlarına sık sık görünerek partisinin mesajlarını yaymaya devam etmiştir (Klimowicz, 2018: 6). Podemos, çevrimiçi araçların vatandaşlara ulaşabilmek için yetersiz olduğunu düşünerek görsel ve yazılı medyada yer almaya devam etmektedir.

Podemos platformlarında şu ana dek üyeler yapılacak olan koalisyonlara onaylayıp onaylamadıkları, yolsuzluk soruşturması geçiren başbakana güvenoyunun verilip verilmemesi ve parti liderine güven oylaması verilmesi gibi konularda oylarını kullanmışlardır (Gerbaudo, 2019a: 737-738). Ayrıca parti sekterinin seçimi, parti belgelerinin oylanması, yerel ve bölgesel sekreterlerin ve parti ön adaylarının belirlenmesi, parti programının belirlenmesi, konferanslar için oylama prosedürü gibi konularda da oylamalar yapılmıştır (Vittori, 2019: 618). Çevrimiçi yapılan toplam dokuz farklı konuda oylamalarla birlikte, parti üyeleri partinin izleyecek olduğu siyaseti şekillendirmiştir.

Participa'nın müzakere alanı olarak tanımlanan Plaza Podemos 2.0'da, kullanıcılar parti içindeki aktiviteleri anasayfadan takip edebilir ve anasayfada üç temel alan bulunmaktadır (Biancalana ve Vittori, 2021: 116). İlk olarak, "Podemos Vatandaş Girişimleri (Iniciativas Ciudadanas Podemos)" adı verilen mekanizmadır ve tüm üyelerin parti politikalarına yön vermesini sağlar (Gerbaudo, 2019b: 131). Podemos Vatandaş Girişimleri'nde, parti üyeleri, yeterli desteği topladıkları takdirde bağlayıcı olabilecek teklifler sunabilir. Parti üyelerinin girişimleri daha fazla görünürlük elde edebilmesi için partinin katılım platformu olan "participa.podemos.info"nun ana sayfasına yükselmesi gerekmektedir. Ana sayfaya yükselmek için parti üyelerinin %0,2'sinin desteği alınmalıdır. Yeterli destek sağlandığı takdirde parti üyelerinin tamamına teklifin görüşüleceğini bildiren bir e-posta gönderilmektedir. Yeterli üye desteği alan teklif, üç ay içinde üyelerin %10'unun

veya yerel çevrenin desteğini alması gerekmektedir. Süre içinde yeterli destek sağlanırsa, teklif özel bir çalışma grubunun da içinde bulunduğu bir aylık geliştirme aşamasından geçer ve nihayetinde teklif tüm üyelerin oylamasına sunulur. Yeterli üye desteği sağlanırsa, parti için bağlayıcı bir karar haline gelir. Ancak bu prosedürün uygulanmaya başlanıldığı günden itibaren hiçbir teklif onaylanmamıştır (Gerbaudo, 2019b: 132). İkinci olarak, parti içinde "tartışmalar ve görüşler alanı" bulunmaktadır. Bu alanda üyeler diğer üyelerle fikir alışverişi yapabilir ve tartışabilir. Üçüncü olarak, "açık koltuk" adı verilen alan bulunmaktadır. Bu alanda üyeler, parlamentodaki komisyonlar ve genel kurul oturumlarında milletvekillerine sorular sorabilir. Participa platformunda ayrıca partiye bağış yapılmasını sağlayan ve kurum içi istişare için oylamaların yapıldığı Impulsa projesi de bulunmaktadır (Biancalana ve Vittori, 2021: 116).

Podemos'un siyasal stratejisi popülist bir karaktere sahiptir. Toplumu "halk" (biz) ve "yozlaşmış siyasal seçkinler" (onlar) olarak iki farklı gruba ayırmaktadır. Podemos, yönetici seçkinleri bir oyuncu olarak görmektedir (Blasio ve Viviani, 2020: 21). Bu yaklaşım Latin Amerika'daki popülist hareketlerden ilham alınarak şekillenmiştir ve onlar kategorisi bir yandan politikacıları diğer yandan da iş dünyasındaki seçkinleri temsil etmektedir (Klimowicz, 2018: 9). Podemos siyasal metinlerinde her iki grubun birbirinden ayrıldığının altını sürekli olarak çizmektedir. Çünkü halkın çıkarlarını savunarak seçkinlerle mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Bu da Podemos'un söylem ve politikalarında belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Podemos'un gelir kaynağı, üyelerin platformlar aracılığıyla düzenli olarak yaptıkları bağışlardır. Podemos'un en önemli vaatlerinden biri şeffaflığı sağlamak ve siyaseti yolsuzluktan arındırmaktır. Bu nedenle üyeler partinin banka hesapları ve bakiyelerine online olarak erişebilmektedir (Klimowicz, 2018: 9). Üyeler hesaplara ve bakiyelere online erişebilmeleri, Podemos'un üyeler tarafından kontrol edilebilen şeffaf bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmektedir. Podemos, üyelerini internet aracılığıyla bir araya getiren, parti kararlarını danışmak için referandumlar düzenleyen, şeffaflık sağlamak isteyen ve yolsuzluk karşıtı olan bir İspanyol e-partisidir.

1.2.3. Beş Yıldız Hareketi (M5S)

Beş Yıldız Hareketi (M5S), 2009 yılında İtalyan komedyen Beppe Grillo ve dijital danışmanlık uzmanı Gianroberto Casaleggio tarafından kurulmuştur (Gerbaudo, 2019a: 732). M5S, başlangıçta bir siyasal parti olarak değil, hareket olarak doğmuştur (Lucarelli vd., 2021: 1136). M5S, İtalyan siyasal hayatındaki yozlaşmayla mücadele etmeyi, şeffaflık sağlamayı ve doğrudan demokrasiye geçmeye çalışmaktadır (Işık ve Işık, 2021: 690).

M5S'nin kökeni, Grillo'nun 2004 yılında "beppegrillo.it" adıyla kurmuş olduğu bloga dayanmaktadır. Grillo blogunda bir yandan ekonomik ve sosyal meseleleri tartışırken diğer yandan da İtalyan siyasetçilerin başarısızlıklarını eleştirmiştir (Lucarelli vd., 2021: 1137). Blogun, Japonca ve İngilizce versiyonları mevcuttur. 2017 yılının sonundan itibaren Japonca ve İngilizce versiyonlarında paylaşım yapmayı bırakmıştır. Beppegrillo.it zaman içinde etkisi bakımından dünyanın en güçlü bloglarından biri haline gelmiştir (Hartleb, 2013: 365).

Amerikan grubu olan "MoveOn" örneğinden etkilenen Grillo, Temmuz 2005'te takipçilerini "Meetup" platformu üzerinden yerel gruplar oluşturma veya vet etmiştir. Zaman içinde Beppe Grillo'nun takipçileri, Grillo'nun arkadaşlarına dönüşmüştür. Bu sayede takipçileri yerel kamuoyu tartışmalarına katılan gerçek birer aktivistlere dönüşmüşlerdir. Grillo, 2007-2008 yıllarında Bologna ve Torino'da iki büyük etkinlik düzenlemiştir. Düzenlediği bu iki etkinlikte, İtalya'nın diğer şehirlerindeki vatandaşlara ilham olabilmek için siyasal partilere ve medya sistemine karşı yapılan protestoları canlı yayınlamıştır. Grillo, İtalya ve yurtdışındaki destekçileriyle birlikte 4 Ekim 2009 tarihinde Beş Yıldız Hareketi kurmuştur (Lucarelli vd., 2021: 1137).

M5S, 2010 yılında yapılan bölgesel seçimlerde umut verici sonuçlar elde etmiştir. İlk büyük başarısını 2012 yerel seçimlerinde 4 belediye başkanlığını kazanarak elde etti. İtalya'nın kuzeydeki birçok bölgede oyların %10'undan fazlasını almıştır. M5S, 2013 genel seçimlerinde oyların yaklaşık olarak %25'ini alarak mecliste 163 milletvekili çıkarmıştır. Bu seçim başarısıyla M5S, muhalefet partisi olmuştur. M5S, 2016 yılında yapılan yerel seçimlerde Roma ve Torino gibi şehirlerde belediye başkanlığını kazanmıştır. 2018'de yapılan genel seçimlerde oyların %32'sini

olarak seçimde en çok oy alan parti olmuştur. M5S, Avrupa Parlamentosu'na 2014 yılında 17, 2019 yılında ise 14 milletvekili göndermeyi başarmıştır (Lucarelli vd., 2021: 1137-1138). M5S, 25 Eylül 2022 tarihinde yapılan genel seçimlerde oyların %15,56'sını almıştır (elezionistorico.interno.gov.it). Seçim neticesinde 23 milletvekilini parlamentoya göndermiştir.

M5S'de üç tip üyelik bulunmaktadır. İlki, kimlik bilgilerini Rousseau platformuna yükleyen ve Rousseau personelinin onaylamasıyla üye olan "aktif üyeler"dir. Aktif üyeler çevrimiçi oylamalarda oy kullanma yetkisine sahiptir ve Rousseau platformunda tam erişime sahiptir. İkinci tip üyeler "Dijital platform katılımcıları"dır. Rousseau platformunda hesabı olan ancak kimlik bilgilerini sisteme yüklemeyen üyelerdir. Bu üyelerin oy kullanma yetkisi bulunmamaktadır ve sınırlı erişime sahiptir. Üçüncü tip üyelik ise "Pasif üyeler"dir. Bu tip üyeler, M5S'nin düzenlemiş olduğu etkinlikler ve faaliyetlere katılabilir (Vittori, 2019: 620). Rousseau platformunun yönetimi tarafından üyelerin hangi tip üyelikte oldukları gizlediği için hangi üyenin hangi üyelik tipinde olduğu belirlemek mümkün değildir.

M5S'de üyelik merkezi, çevrimiçi ve kolay erişilebilir bir şekildedir (Scarrow, 2015: 137). M5S, üyelik başvurusu çevrimiçi olarak yapılmaktadır. M5S'ye üye olabilmek için yetişkin bir İtalyan vatandaşı olmak yeterlidir. M5S'de üyelik için herhangi bir ücret talep edilmez. Fakat üyelik başvuruları M5S üyeleri tarafından onaylanır. Aralık 2012'de M5S, yaklaşık olarak 31 bin üyeye ulaşmıştır (Lucarelli vd., 2021: 1140). M5S'nin 2017 yılında aktif üye sayısı yaklaşık olarak 150 bin iken bir hacker saldırısına uğramıştır. Hacker saldırısının sonucunda M5S üyelerinin kişisel bilgilerini sızdırılmıştır. Kişisel verilerin sızdırılmasından dolayı İtalyan Kişisel Verileri Koruma Kurumu, M5S'ye üyelerinin yeni bir veri koruma politikasını imzalamalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluğun gelmesiyle birlikte M5S'nin üye sayısı 100 bine kadar gerilemiştir (Gerbaudo, 2019a: 734).

M5S'de parti içinde yatay bir etkileşim söz konusudur. M5S, kendisini lidersiz bir hareket olarak tanıtmaktadır. Ancak M5S içinde hiyerarşik bir yönetim mekanizması mevcuttur. M5S, bu durumu çevrimiçi platformları aktif bir şekilde kullanarak gizlenmeye çalışmaktadır (Dommett vd., 2021: 143). Grillo hareket içinde gücü elinde bulunduran isimdir. Hareket, onunla özleşmiş bir halde olduğu için

M5S'de kişisel bir parti özelliği taşımaktadır. Beppe Grillo, bu markanın sahibi konumundadır (Lucarelli vd., 2021: 1138). Grillo'nun parti içinde kontrolü elinde tutmakta ve partiyi yönlendirmektedir.

M5S, 2016 yılında "5 Yıldızlı İşletim Sistemi" adlı platformun yerine "Rousseau" adlı platformu kullanmaya başlamıştır (Gerbaudo, 2019a: 735). Rousseau platformu, Davide Casalleggio'nun yönetmiş olduğu Rousseau Derneği'ne aittir (Blasio ve Viviani, 2020: 20). Davide, bu platform aracılığıyla para kazanmaktadır. Davide, parti içinde resmi bir konuma sahip olmasa da sistemi koruyan bir kapı bekçisi konumundadır (Kavada, 2019: 202). Rousseau platformunda oylama alanı, tartışma alanı ve e-öğrenme bölümü gibi çeşitli özellikler ve katmanlar bulunmaktadır. Ayrıca platformun içinde "Eski Parlamento", "Eski Bölge", "Eski Avrupa" ve "Eski Üyeler" gibi üyelerin yasaları tartışabileceği çeşitli alanlar da bulunmaktadır. Eski Parlamento, Eski Bölge ve Eski Avrupa alanlarında sadece İtalyan milletvekilleri, Avrupa Parlamentosu milletvekilleri ve M5S'nin yerel meclis üyeleri veya kısaca seçilmiş sözcüler yeni teklifler yapılabilir. Ayrıca normal üyeler de çeşitli seçilmiş meclisler tarafından tartışılan farklı kanun teklifleri üzerinde tartışmalara katılabilir. Bu alanlarda teklifin yayınlanmasından itibaren 60 günlük süre içinde üyeler, teklife yorum ve itirazlarını yapabilir, ekleme ve değişiklik önerebilir. Önerilerin gerçekçi bir bütçe tahmini yapması, parti programına, parti tüzüğüne ve anayasaya uygun olması gibi bazı kriterleri bulunmaktadır. Yeni kanun tekliflerindeki eklemeler ve değişiklikler 60 günlük süreç içinde asıl metne eklenir. Teklif taslağında üye önerileri ve yorumlarının sırası dikkate alınmalıdır fakat üye önerileri ve yorumlarının nasıl kullanılmasını konusunda bir kural bulunmamaktadır. Üyeler ayrıca yürürlükte olan kanun teklifleriyle ilgili görüşlerini de bildirebilir (Gerbaudo, 2019a: 735).

Rousseau üzerinde birbirinden farklı konularda oylamalar ve tartışmalar yapılmıştır. En az 24 saat önceden duyurulan konuda en az 8 saat oylama işlemi yapılır ve sonuçlar 24 saat içinde internet sitesine yüklenmelidir. Aynı konuda parti lideri veya yetkili, beş gün içinde yeni bir oylama talebinde bulunabilmektedir (Nostitz ve Sandri, 2021: 96). Rousseau'da üyeler, partinin seçim beyannamesine yönelik tekliflerin oylaması, parti içinde çevrimiçi ön seçimlerin yapılması, yasadışı göç suçunun kaldırılması, hükümet kurulması için görüşme yapılıp yapılmayacağı gibi

farklı konularda oylamalara katılmışlardır (Gerbaudo, 2019a: 738). Oylamalara en az 6 aydır platforma kayıtlı ve aktif üyeler katılabilmektedir. Ancak 2018'deki oylamalarda kısıtlama olmadan tüm üyeler oy kullanmıştır ve artık bu şart aranmamaktadır (Nostitz ve Sandri, 2021: 96). Rousseau, fikirlerin tartışıldığı, oylandığı, adayların seçildiği, programların geliştirildiği gibi aynı zamanda parti üyelerinin diğer parti üyelerini bulabildiği, profillerine, uzmanlıklarına, eğitim düzeylerine ve parti içindeki katılımlarına bakılabildiği bir sosyal ağ özelliğine de sahiptir (Lucarelli vd., 2021: 1139). Rousseau Platformu, sadece partinin siyasal karar alma süreçlerinde kullanılmamaktadır. Rousseau, M5S'nin siyasal karar alma platformu olmanın yanı sıra bir çeşit sosyal medya özelliği de taşımaktadır.

M5S, çevrimiçi demokrasinin teşviki ve yayılması için "Rousseau Açık Akademi" projesini başlatmıştır. M5S, bu proje ile gönüllü üyelerini ve toplumun diğer kesimlerini bir araya getirmesindeki amacı kendi fikirlerini yaymak ve bütün siyasal faaliyetlerini desteklemektir. Rousseau Açık Akademi Projesi, çevrimiçi demokrasi kavramına aktif bir şekilde katılmak isteyen bireyleri partiye dahil etmeyi, açık ve katılımcı bir şekilde çevrimiçi vatandaşlığı derinlemesine tanımlamayı ve ülkedeki en iyi zihinleri içererek yeni bir boyutta kapsamlı bir tanım oluşturma çabasını içermektedir (Lucarelli vd., 2021: 1139-1140). M5S, ihtiyaç duyacağı kalifiye elemanların yönlendirilmesi amacıyla "Açık Salon Okulu Projesi"ni başlatmıştır. M5S, Açık Salon Okulu projesiyle belediye ve belediye meclisi üyelerini, sözcülerini desteklemek veya bir sonraki yönetim listesine başvuracak kişilere yol göstermeye çalışmaktadır (Lucarelli vd., 2021: 1139).

Özetle M5S, kendisini siyasal bir parti olarak adlandırmak yerine hareket olarak adlandırmaktadır. Beş Yıldız Hareketi, İtalyan siyasetinde şeffaflığı artırmayı hedefleyen, yolsuzlukla mücadele eden, çevrimiçi teknolojinin siyaset biçimi ile birleştiği bir harekettir. Siyasal hayat içinde çabuk hızlı sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Geleneksel medyadan uzakta durmayı tercih etmektedir. Kendisini lidersiz bir organizasyon olarak tanıtmış olsa da parti lideri olan Grillo ön plana çıkmaktadır.

1.3. Türkiye’de E-Parti Denemeleri

Türkiye’de birtakım e-parti denemeleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de kurulan e-partiler, parti içinde birtakım anlaşmazlıklar yaşamaları veya bazı siyasal engellerle karşılaştıkları için kısa ömürlü olsalar da Türk siyasal hayatında yerlerini almışlardır.

1.3.1. Elektronik Demokrasi Partisi

Elektronik Demokrasi Partisi veya diğer bir ifadeyle e-Parti, eski Ankara milletvekili olan Emrehan Halıcı önderliğinde 26 Kasım 2014 tarihinde kurulmuştur. Parti programına göre Elektronik Demokrasi Partisi’nin amacı, "vatandaşların yönetim, denetim ve siyasal karar alma süreçlerine doğrudan katılımını sağlamak, "parti üyeleri herhangi bir konudaki görüşlerini sunarak bu konuları tartışmaya açmak" ve "parti programı üzerinde yapılan değerlendirmeler sayesinde parti politikalarına katkı sağlamak"tır. Yapılan tartışmaların neticesinde ortaya çıkan değerlendirmeler bir metin olarak paylaşılmaktadır. Bu sayede Elektronik Demokrasi Partisi kendisini sürekli olarak yenilemektedir (www.eparti.org). Kısacası, Elektronik Demokrasi Partisi üyelerinin çevrimiçi ortamlarda bir araya geldiği, üyelerinin siyasal karar alma süreçlerine aktif bir şekilde katıldığı, kendi fikirlerini açıkça beyan edebildiği ve sürekli kendisini yenileyen bir e-partidir.

1.3.1.1. Elektronik Demokrasi Partisi’nin Siyasal Ajandası

Elektronik Demokrasi Partisi’ne göre yolsuzluk, suiistimal, adam kayırma ve haksızlıklar ile mücadele etmek için teknolojinin kullanılması ve denetim mekanizmasına vatandaş katılımının sağlanması gerekmektedir. Vatandaşın denetim mekanizmasında yer alması, katılımın artmasını sağlayacaktır. Bu sayede akılcı bir yönetimin sonucunda çoğulculuk da sağlanmış olacaktır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi, siyasal karar alma süreçlerinde vatandaşların da yer almasıyla demokrasinin en önemli sorunların aşılacağını düşünmektedir.

Parti yönetimi ve üyeleri, sorumluluklarını ve yönetimi kendi aralarında paylaşmaktadır. Elektronik Demokrasi Partisi, kendisinin bilgi siyaseti ile yönetildiğini söylemektedir. Bu yaklaşım, üyelerin bilgilerini, deneyimlerini ve yeteneklerini siyasal karar alma süreçlerinde kullanmalarına olanak tanımaktadır.

Parti, alanında uzman kişilerin görüşlerini alarak kararlarını daha doğru bir şekilde şekillendirmeye çalışmaktadır (www.eparti.org). Böylece, alanında uzman kadro ve üyelerin rehberliğinde daha isabetli ve gerçekçi kararlar alınarak parti içinde doğabilecek problemler ve sorunlar daha ortaya çıkmadan önlenmeye çalışılmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'nin tüzüğünde yerel, ulusal veya evrensel konuların tespit edilmesi ve önerilerin sunulması için toplam 82 adet e-komisyon bulunmaktadır. Bu e-Komisyonlarda aracılığıyla, parti nasıl siyasal yol haritası izlemesi gerektiğine karar vermektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde yeni komisyonlar da kurulabilmektedir (www.eparti.org). Kurulan komisyonlarda görüşülen, tartışılan ve çözüm önerileri sunulan konularla birlikte parti politikaları belirlenmektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre Türkiye'nin daha demokratik bir ülke olabilmesi için "seçim barajının kaldırılması" ve "milletvekillerinin hukuki, idari veya ekonomik alanlardaki ayrıcalıklarının ve dokunulmazlıklarının kaldırılması" gerekmektedir (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre internete erişim ücretsiz, yasaksız ve sansürlü olmalıdır (www.eparti.org). Parti, çevrimiçi ortamlarda daha özgür ve daha serbest dolaşımı engelleyen yasakları ve sansürleri kaldırmayı hedeflemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi, cinsiyete dayalı ayrımcılığa ve hiyerarşiye karşı çıkmaktadır. Bu nedenle siyasal ve toplumsal alanlarda bütün cinsel kimliklerin özgür ve eşit bir biçimde varoluşunu savunmaktadır. Elektronik Demokrasi Partisi, insan haklarının yanı sıra tüm canlıların doğayla uyum halinde hareket etmek için yaşam hakkını savunmaktadır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi, özgürlüğe aşırı düşkün bir parti olarak nitelendirilebilir, çünkü insanların yanı sıra ülkedeki tüm canlıların özgürlüklerini ve yaşam hakkını savunmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre engelli vatandaşların temel vatandaşlık haklarından yararlanabilmesi için engellilerin uygun eğitimleri almaları, iş bulmaları ve güven içinde yaşama katılmaları sağlanmalıdır (www.eparti.org). Engelli vatandaşların toplum içindeki fırsatlardan eşit bir şekilde faydalanmalarında sorunlar

yaşandığından, parti bu vatandaşların ihtiyaçlarına yönelik adımlar atmak istemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre sağlık alanındaki fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak için hastane masrafları, ilaç ücretleri ve benzeri giderlerin devlet tarafından karşılamalıdır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi'nin sağlık politikasında, vatandaşların sağlık harcamalarını devletin üstlenmesi savunulmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre eğitimde fırsat eşitsizliğini kaldırmak için Bilgi Toplumu'nun temeli atılmalıdır. Bu nedenle eğitim ve teknoloji harmanlanarak, içeriğinin zenginleştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Ayrıca Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre eğitim yükseköğretime kadar ücretsiz olmalı ve yükseköğretime devam etmek isteyen öğrenciler uzun vadeli borçlanmalarla eğitimlerini sürdürmelidir (www.eparti.org). Kısacası, Elektronik Demokrasi Partisi'nin eğitim politikası, teknolojik araçların aktif bir biçimde kullanıldığı, 12 yıl ücretsiz bir eğitim verildiği ve ardından üniversite eğitiminin bireyin borçlanmalar ve kendi imkanlarıyla finanse ettiği bir modeldir.

Elektronik Demokrasi Partisi üretimin, yaratıcılığın ve zenginliğin temelini emek olarak görmektedir. Bu yüzden, çalışma hayatındaki fırsat eşitliğini sağlamak için "çalışma koşullarının düzenlenmesi", "iş cinayetlerinin önlenmesi" ve "çalışanların sosyal ve sendikal haklarının artırılması" gerektiğini savunmaktadır (www.eparti.org).

Elektronik Demokrasi Partisi'nin ekonomi alanındaki öncelikleri, "yoksulluğun ve işsizliğin önlenmesi", "işgücüne katılımın artırılması", "gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi" ve "milli gelirin daha adil bir biçimde dağıtılması"dır. Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre "Bilgi ve Zekâ Ekonomisi"ne geçilerek hedefleri başarıyla gerçekleşecektir (www.eparti.org). Üretim süreçlerinin daha hareketli hale getirerek ekonomik önceliklerini gerçekleştirebileceklerini ifade etmektedirler.

Elektronik Demokrasi Partisi ekonomi alanında ayrıca "piyasa gözetiminin sağlanması", "denetim mekanizmasının etkili bir hale getirilmesi", "tekelci ve kartelci yapılanmaları engellenmesi", "üretimi uluslararası kalitelere uygun hale getirilerek üretimde bir standardın sağlanması" ve "kaliteli ürünü ve ürünlerin güvenliğinin temin

edilmesi" gibi hedefleri bulunmaktadır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi, üretimin belirli bir kalite standardına ulaşmasını istemektedir. Ayrıca bir yandan da tüketicinin haklarını korurken diğer yandan da üreticinin de haklarını da korumaya çalışmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre istihdam olanaklarını artırmak için işgücü potansiyelini, finansal destek ve teşvik mekanizmalarını, kamu yatırımlarını ve alımlarını, vergileri, piyasa gözetimini ve denetimini, regülasyonları ve ilgili diğer alanlar üretim ve istihdam için yeniden yapılandırılmalıdır (www.eparti.org). Ekonomik alanda yapacağı bu yeniden yapılandırmalarla ekonomik bir devrim başlatmayı hedeflemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'nin finansal sistemin yapısal olarak güçlendirilmesi, tasarruf oranlarının artırılması, yerli sermayenin finansal sistem içindeki payının artırılması, faiz ve döviz kuru arasında bir dengenin sağlanması finans alanındaki öncelikleridir. Elektronik Demokrasi Partisi vergi aflarına ve özelleştirmelere karşı çıkmaktadır. Ayrıca teknolojik araçlar kullanılarak kayıt dışının ekonominin önüne geçmeyi ve kaynakların daha etkin ve etkili kullanılmasını savunmaktadır (www.eparti.org). Parti, diğer alanlarda olduğu gibi finans alanında da teknolojik araçların kullanılmasının başarıyı getireceğini başarılı ve nedenle birtakım yenilemelerin gerekli olduğuna inanmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre etkin teknoloji kullanımı ve kendi teknolojisini geliştirebilme kapasitelerinin toplamı olan "Ulusal Teknoloji Yeteneği" sürekli olarak yükseltilmelidir (www.eparti.org). Parti, bu kapasitenin sürekli bir biçimde yükseltilmesi sayesinde hem kalkınmanın sağlanacağını hem de teknolojinin ilerleyeceğini düşünmektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi yazılım, yenilenebilir enerji ve nano-teknolojiyi stratejik alanlar olarak görmektedir. Bu nedenle bu alanlarda yapılan araştırmalar sayısını artırmayı, teşvik etmeyi ve destek sağlamayı hedeflemektedir (www.eparti.org). Geleceğin mesleği olarak görülen yazılım ve nano-teknoloji alanlarında atılan adımlarla ülkenin refah düzeyini artırmaya çalışmaktadır. Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre enerjide yenilenebilir kaynakların kullanımı ülkemizin

dışarıya bağımlılık azalacaktır (www.eparti.org). Bu sayede ekonomide de bir rahatlama olacaktır ve çevresel açıdan da bir rahatlama olacaktır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre vatandaşlar istedikleri her alanda özgür bir biçimde örgütlenebilmelidir. Siyaset ve devlet içinde vatandaşların ağırlığı artması gerektiğini ve vatandaşları ön plana alarak devletin vatandaşlar için hareket etmesi gerektiğini düşünmektedir (www.eparti.org). Bu düşünesiyle Elektronik Demokrasi Partisi'nin bireyi düşünen liberal bir görüşü bulunmaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre ulaşım sistemleri bilgi teknolojiden destek alan, ucuz, sağlıklı, güvenli, hızlı ve doğa ve çevreyle uyumlu olmalıdır. Bu nedenle doğaya zarar vermeden ucuz ve çeşitli ulaşım imkânları vatandaşlara sunulmalıdır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi, planladığı projelerde doğa ile içli dışlı olunmasına önemini vurgularken bir yandan da vatandaşlara kaliteli bir hizmet sunmayı hedeflemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre Türkiye'nin turizm cenneti olma kapasitesi bulunmaktadır. Bu nedenle bütün yerel aktörlerin ve sakinlerin de katılımıyla teknolojik ve fiziksel planlar yapılarak yeni bir turizm stratejisi üretilmelidir (www.eparti.org). Parti, insanların kendi bölgelerini daha iyi bildiğini düşünerek bölge ihtiyaçlarına uygun yeni stratejilerle bölgelere daha fazla turist ilgisinin çekileceğini düşünmektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre ülkede bulundan yeraltı ve yerüstü kaynakların korunması ve daha verimli işletilmesi için birtakım adımların atılmalıdır. Bu nedenle ülkenin madenlerini ve doğal kaynaklarını korumak için "yabancı işletmeciler sınırlandırılmalı", "çalışma koşulları da yeniden düzenlenmeli" ve aynı zamanda "etkin denetimler yapılmalı"dır. Ülke çıkarlarının yanı sıra "çevrenin de korunması", "insan sağlığının tehlikeye atılmaması" ve "sürdürülebilir bir politikanın uygulanması" gerekmektedir (www.eparti.org). Parti, doğayla iç içe ve sürdürülebilir politikaların uygulamasını hedeflemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre vatandaşların her ortamda yaratıcı olabilmeleri ve üretime katılabilmeleri için "teknolojik", "sportif", "kültürel" ve "sanatsal" faaliyetler etkin bir hale getirilmeli ve bu faaliyetlere katılım

yaygınlaştırılmalıdır (www.eparti.org). Bunun sayede, verimliliğin artacağını düşünmektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre kentleşme planlı olmalıdır. Bu bağlamda, "Kentsel Dönüşüm Projeleri" aracılığıyla kentsel yaşam alanları herkesin kullanımına uygun hale getirilmeli, yeşil alan sayısı artırılmalı ve kapsayıcı sosyal hizmetlerin sunulmalıdır (www.eparti.org). Elektronik Demokrasi Partisi, "verimli toprakların amacı dışında kullanılmasını ve imara açılmasını engelleyerek" ve "teknolojinin daha fazla bir şekilde kullanılması sağlayarak" tarım, orman ve hayvancılık kollarındaki vatandaşların sorunlarını çözmeyi hedeflemektedir (www.eparti.org). Bu sayede sektörlerin gelişmesini de sağlamayı amaçlamaktadır.

Elektronik Demokrasi Partisi köylerin standartlarını yükseltmek için "Köy Kent Projesi"ni geliştirmiştir. Yapılacak iş birlikleri sayesinde yöresel üretim desteklenecek ve bölgesel istihdam artacaktır. Ayrıca kent olanakları ile gelişmeler köylere daha ucuz maliyetlerle taşınabilecektir (www.eparti.org). Parti, yapılacak proje ve yatırımlarla kent ile köy arasındaki ayrımı azaltarak köylerin vatandaşlar için daha cazip yerler haline getirmeyi hedeflemektedir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre başta komşu ülkeler olmak üzere tüm ilişkilerinde şiddet, öfke dili ve nefret söylemlerinden uzak durarak barış ve kültürel etkileşim sağlanmalıdır (www.eparti.org). Kısacası savaşın bir çözüm olmadığına inanarak, sıfır sorun politikası izleyerek topluma daha müreffeh bir yaşam sunacaklarını düşünmektedir. Ancak Elektronik Demokrasi Partisi'nin Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumun bir savaş bölgesi olduğu gerçeğini göz ardı ettiği söylenebilir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre bağımsız bir devlet olmak oldukça önemlidir. Elektronik Demokrasi Partisi, üniter devlet anlayışına sahiptir (www.eparti.org). Ülkenin kendi geleceğini kendisinin tayin etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre bağımsızlığın korunması için gönüllülük esasına dayanan profesyonel askerlik sistemine geçilmelidir. Bu nedenle zorunlu askerlik uygulamasını kaldırmak istemektedir (www.eparti.org). Parti, profesyonel yapısı olan bir ordunun hareket kabiliyetini artıracığına inanmaktadır.

Ayrıca zorunlu askerliğin devlete maddi açıdan büyük bir masraf olduğu da göz ardı edilmemelidir. Yine de zorunlu askerliğin tamamen kaldırılması yerine askerlik süresinin kısaltılması ve verilen eğitimlerin değiştirilmesi daha doğru bir adım olabilir.

Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre iç güvenliği sağlayabilmek, polis güçleri ile vatandaşlar arasında yaşanan otorite sorunu ve şiddet problemleriyle başa çıkabilmek için polis birimlerinin köklü bir reforma ihtiyacı bulunmaktadır. Elektronik Demokrasi Partisi'ne göre polis güçleri dünya asgari düzeyine getirilmesi, bu sorunların ortadan kalkmasını sağlayacaktır (www.eparti.org). Vatandaşların polis güçlerine olan güvenini arttırarak toplumun her alanda daha huzurlu hareket etmesi sağlanmış olacaktır. Kısaca Elektronik Demokrasi Partisi'nin parti programında siyasal olarak vaat ettikleri aşağı yukarı bu konulardır.

28 Temmuz 2016 tarihinde YSK, Elektronik Demokrasi Partisi'ne bir genelge göndermiştir. Bu genelge Elektronik Demokrasi Partisi'nin "tüm siyasal faaliyetlerini internet ortamında yapıyor olması", "fiziksel örgütlenmesinin sadece Ankara ilinde ve Çankaya ilçesinde olması ve diğer il ve ilçelerde ikamet eden üyelerin bu durumuna uygun olmaması" ve "gerekli olan düzenlemelerin YSK'nın 25 Nisan 2013 ve 09 Haziran 2013 tarihindeki genelgelere uygun olmadığı" gerekçesiyle gönderilmiştir. Elektronik Demokrasi Partisi, fiziksel örgütlenmeyi gereksiz görerek 31 Ağustos 2016 tarihinde Kurucular Kurulu'nun aldığı kararla kendisini parti olarak tanımlamayı bırakmıştır. Kendisini bir platforma dönüştürerek ismini Elektronik Demokrasi Platformu'na yapmıştır (www.eparti.org). Yaklaşık olarak 22 ay gibi bir süre boyunca Türk siyasal hayatında bir e-parti olarak yerini almıştır.

1.3.2. Korsan Parti Türkiye

İsveç Korsan Partisi'nin etkisiyle Mehmet Serdar Kuzuloğlu, 30 Haziran 2009 tarihinde kendi internet sitesinde Korsan Parti Türkiye'nin kuracağını duyurmuştur (www.mserdark.com). 26 Ağustos 2009 tarihinde Mehmet Serdar Kuzuloğlu ve İsmail Hakkı Polat'ın önderliğinde Korsan Parti Türkiye kurulmuş ve Türk siyasal hayatında yerini almıştır (wiki.pp-international.net).

Korsan Parti Türkiye'nin kurucuları, İsveç Korsan Partisi'nden de öneriler alarak Türk siyasetine uygun adımlar atmak istemişlerdir. Bu nedenle Google Groups

üzerinden bir bülten oluşturulmuş, Friendfeed, Facebook, Twitter gibi sosyal medya platformlarında Korsan Parti Türkiye hesapları açılmıştır. Korsan Parti Türkiye bu süre içinde ayrıca kendi web sitesi "korsanparti.org"u açmıştır. 2010 yılında parti içindeki yaşanan tartışmalar ve Türk Parti Kanunu'nda etkisiyle Korsan Parti Türkiye dağılmıştır (wiki.pp-international.net).

2010 yılında Serhat Koç'un Google Grops'ta yapmış olduğu paylaşımlar, gruba olan ilgiyi yeniden canlandırmıştır. Korsan Parti Türkiye, 2013'te yeniden faaliyete geçmiştir. 2013 yılında Korsan Parti Türkiye'nin yeni liderleri Şevket Uyanık ve Barış Büyükakyol olmuştur. 10 Ağustos 2013 tarihinde yapılan toplantıda, ilk Korsan Parti Türkiye denemesinin başarısız olduğu için Korsan Parti Hareketi ismini alarak dernek statüsüne geçilmiştir. Bu hareket, 2016 yılında ikiye bölünmüştür. Hareket üyelerinin yeniden bir araya gelmesi için bazı girişimlerde bulunulmuş olsa da bu girişimler başarılı olmamıştır. Korsan Parti Türkiye'nin üye sayısı zamanla giderek azalmış ve Korsan Parti Türkiye veya Korsan Parti Hareketi, başarısızlığı nedeniyle dağılmak zorunda kalmıştır (wiki.pp-international.net).

Mehmet Şafak Sarı gibi eski üyelerin de desteği ile Ocak 2021 tarihinde Tan Siret Akıncı önderliğinde Korsan Parti'nin internet sitesi ve sosyal medya hesapları yeniden açılmıştır. Korsan Parti Türkiye'nin yeniden kurulması için eski üyelere ve yeni çevrimiçi özgürlük hareketine çağrıda bulunan bir kampanya başlatılmıştır. Başlatılan yeni kampanya ile Korsan Parti Türkiye yeniden yapılanma sürecine girmiştir (wiki.pp-international.net).

Korsan Partisi Türkiye için bilgi ve kültür önemlidir. Bu nedenle bunlara erişim ücretsiz olmalıdır (www.korsanparti.org). Korsan Parti Türkiye bilgiye erişim ücretsiz ve kolay bir şekilde olmasını talep etmektedir. Korsan Parti Türkiye, kişisel bilgilerin ve kişinin kendisinin özel kabul ettiği her şeyin koruma altına alınmasını talep etmektedir (www.korsanparti.org). Ücretsiz ve sınırsız bir internet erişimi savunurken, kişisel bilgilerin güvenliğinin korunmasını önemsemektedir.

Korsan Parti Türkiye'ye göre bilgiye erişim ücretsiz olmalıdır, ancak üretici ve sanatçıların hakları korunmalıdır. Bu nedenle mülkiyet hakkına karşı çıkılarak özgürlükçü ve paylaşımcı bir modelin benimsenmesini savunmaktadır

(www.korsanparti.org). Özgürlüğe önem vermektedir ve paylaşımcılığın altını çizmektedir. Korsan Parti Türkiye'ye göre düşünce ve ifade özgürlüğü önemlidir (www.korsanparti.org). Vatandaşların düşüncelerini rahat ve özgür bir biçimde ifade edebilmeleri teşvik edilmelidir. Korsan Parti Türkiye'ye göre çevrimiçi araçlar toplumsal fayda için kullanılmalıdır (www.korsanparti.org). Çevrimiçi araçların daha aktif ve daha etkin bir şekilde kullanılmasıyla verimliliğin daha da artacağı düşünülmektedir. Korsan Parti Türkiye'ye göre şeffaflık ve açıklık her alana yaygın hale getirilmelidir. Bu nedenle katılımcı demokrasiye geçmek istemektedir (www.korsanparti.org). Üyelerin siyasal karar alma süreçlerine aktif bir biçimde katılımıyla şeffaflık ve açıklığın sağlanacağına inanmaktadır.

Dünyadaki diğer korsan partiler gibi Korsan Parti Türkiye'de Türk siyasal hayatına hızlı bir giriş yapmıştır. Ancak her iki yeniden kurma girişimi de beklenen başarıyı sağlayamayarak dağılmıştır. Korsan Parti Türkiye, şu anda yeniden yapılanma sürecindedir.

1.4. Bölüm Değerlendirmesi

Çevrimiçi ortamların bireylerin hayatında aktif bir şekilde yer alması ile birlikte bireylerin demokrasi algıları da değişime uğramıştır. Parti üyelerinin, partilerden beklentileri ve istekleri de değişime uğramıştır. Çağımızda çevrimiçi platformların kullanımı hızla artmasıyla birlikte siyasal partiler de çevrimiçi ortamlarda faaliyet göstererek bireylere erişim sağlamaya çalışmaktadır. Sosyal medyaya gibi çevrimiçi ortamlara erişimin artmasıyla birlikte bireyler daha özgürlükçü bir düşünce yapısına sahip olmaya başlamıştır.

E-partilerin tanımı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. E-partilerin ortaya çıkışının ve işlevlerinin karmaşık olması yapılan tanımlamaların çeşitli olmasına neden olmaktadır. Çevrimiçi ortamların giderek artmasıyla yaşanan hızlı değişimler ve bilgi ve iletişim teknolojilerini hızlı biçimde ilerlemesi, siyasal katılım faaliyetlerine yeni yollar açarak geleneksel siyaset anlayışının sorgulanmasına ve yeni yapılar açan bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanılan dönüşümün bir sonucu olarak e-partiler ortaya çıkmış ve yapılan tanımlamaların da birbirinden farklı olmasına neden olmuştur. Kimi siyasal bilimciler e-partileri çevrimiçi demokrasinin

bir aracı olarak görmekte ve bireyi siyasal karar alma süreçlerine dahil etmeyi amaçlarken, kimi siyasal bilimciler ise e-partileri geleneksel siyasal partilere alternatif olarak değerlendirmekte ve toplumun farklı kesimlerini temsil etme amacını taşıdığını vurgulamaktadır. Yapılan tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak bir e-parti tanımı yapılırsa, siyasal katılım faaliyetlerinin her birinin internet ortamında gerçekleştiren, üyelerinin kimi zaman plebisit tarzında olabilse de siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak görev aldıkları, mevcut siyasal partilere karşı olarak ortaya çıkan tepki partileri olarak tanımlanabilir.

E-partiler, parti yapısını olumlu yönde etkilemektedir. Parti yapısı, Türkçe ilgili literatürde parti disiplini, parti içi hiyerarşi ve partinin iç işleyişi gibi unsurları ifade etmektedir. E-partiler, üyelerin parti içinde özgürce görüşlerini ve düşüncelerini ifade edebilecekleri bir ortam sağlamaktadır. Bu ortamda üyeler, geleneksel partilere kıyasla partinin görüşleri dışında ki görüşlerini dile getirirken daha rahat hareket edebilmekte ve görüşlerine daha geniş bir tartışma alanında destek arayabilmektedir. E-partiler, parti içindeki farklı görüşlerin susturulması için parti disipline sevk etmek yerine bu görüşlerin paylaşılması için olanak sağlamaktadır. E-parti üyeleri ve yöneticileri arasındaki sorumluluklar birbirlerine benzerdir. Bu nedenle parti içinde hiyerarşiden söz edilemez. Çünkü e-partilerde, partilerin yönetim kurulları ve diğer bütün kurullar yine parti üyeleri tarafında seçilmekte ve her üye aktif görev alabilmektedir. E-partinin iç işleyişi, üyelerin talep ve görüşlerini önemseyerek göz ardı etmemektedir. Üyelerin parti içinde aktif görevler alması ve muhalif veya benzer görüşlerini rahatça paylaşması, parti içi demokrasinin gelişmesini sağlamaktadır. Bu sayede parti içinde üyeler arasında etkileşim, katılım ve parti içi demokrasi artmaktadır. Tüm bunlar nedeniyle e-partiler, parti içi demokrasinin artmasında olumlu katkı sağlayan bir yapı olarak değerlendirmek mümkündür.

E-partilerde demokrasi ve ilkeleri her şeyden üstün konumdadır. Özellikle günümüzde teknolojinin rasyonel ve akılcı zemini, demokratik katılımı şüpheye mahal bırakmayacak şekilde netleşmiştir. Geleneksel partilerde siyasal karar alma süreçlerinde gençler oldukça etkisiz konumlardayken, e-partiler gençlerin siyasal karar alma süreçlerinde aktif rol almalarına imkân sağlamaktadır. Gençler, teknoloji kullanımının daha fazla olması ve gençlerin siyasal karar alma süreçleri içinde görev

alma istekleri sayesinde parti içinde görüşlerini ve fikirlerini özgürce ifade edeceklerdir. Aynı zamanda siyasal faaliyetlere katılımları da kolaylaştıracaktır. Ayrıca gençlerin ve tüm üyelerin aktif katılımı demokratik bir ortam oluşmasına neden olacaktır.

E-partiler üyelerine daha kolay ve daha farklı yollarla erişim sağlayabildiği, üyeleri parti politikaları hakkında anında bilgilendirildiği, parti giderlerinin ve harcamaların daha az olduğu ve geleneksel partilerin vatandaş taleplerini karşılamada yetersiz kaldığı gibi nedenlerden dolayı e-partilerin üye sayılarında artış yaşanmıştır. E-partiler giderek dünyanın her yerinde ortaya çıkarken, üye sayıları da giderek artmaya devam etmektedir. Tüm dünyada Korsan Partiler, İspanyol Podemos, İtalyan M5S gibi bazı e-partiler siyasal hayat içerisinde yerlerini almışlardır. Bu partilerin en belirgin özelliği siyasal faaliyetlerinin tümünü internet üzerinden yürütüyor olmalarıdır.

Türkiye’de de birkaç e-parti denemesi yapılmıştır. Bunlardan ilki, İsveç Korsan Partisi’nin etkisiyle Mehmet Serdar Kuzuloğlu’nun⁶ öncülüğünde kurulmuş olan Korsan Parti Türkiye’dir. Korsan Parti Türkiye yaşadığı idari ihtilaflar sonucunda başarıya ulaşmadan kendisini dağıtmıştır. Daha sonraki dönemlerde bir araya getirme çabaları denenmiş olmasına rağmen bir başarı elde edilememiştir. Bir diğer deneme de Emrehan Halıcı’nın⁷ kurmuş olduğu Elektronik Demokrasi Partisi’dir. Elektronik Demokrasi Partisi, kuruluşundan 22 ay sonra siyasal Partiler Kanunu’na takılarak kendisini bir harekete dönüştürmek zorunda kalmıştır.

Türkiye’deki iki e-parti denemesinin de başarısızlığa uğramasının dört temel nedeni bulunmaktadır. İlk neden, partilerin kurulduğu dönemde çevrimiçi ortamların kullanımı Türkiye’de yeterince yaygın olmamasıdır. Bu durum e-partilerin etkinliğini sınırlamıştır. İkinci neden, parti içinde yaşanan yönetimsel ve fikirsel aykırılıklardır.

---

⁶ Mehmet Serdar Kuzuloğlu internet alanında Türkiye’deki ilk internet sitesi kuran ve yöneten kişilerden birisidir. İnternetle erişimin olması ve yurtdışındaki forumları takip edebilmesi nedeniyle o dönemde dış dünyadaki trendleri de Türkiye’de ilk gören kişilerden olmuştur. Türkiye’de de bir korsan parti kurmaya iten neden bu olmuştur.

⁷ Emrehan Halıcı, Türkiye’nin ilk bilgisayarının yazılım sorumlusudur. Ayrıca yurtiçinde ve yurtdışında yazılım ve bilgisayar alanlarındaki projelerde bulunmuştur. Bilgisayar ve yazılım alanlarında uzmanlığının olması ve siyasal ideallerini gerçekleştirme hayaliyle bu girişime adımını atmıştır.

Her iki parti de siyasal parti olmaktan çok, birkaç arkadaşın bir araya geldiği fikir kulübü gibidir. Kendi siyasal fikirlerini, görüşlerini veya atacakları adımları değil, yurtdışındaki e-parti örneklerini taklit etmekle yetinmişlerdir. Dolayısıyla popülist bir süreçten geçmişlerdir. Üçüncü neden, parti liderlerinin Türk siyasal hayatından uzak olmalarıdır. Türk siyasetinden uzak bir kariyerleri oldukları için Türk siyasetini anlayamamışlar ve halka ulaşamamışlardır. Son neden ise Türkiye'deki siyasal Partiler Yasası'nın bu tarz partilerin siyasal hayat içinde aktif olarak yer almasına izin vermemesidir. Bu nedenle e-partilerin Türkiye'de siyasal hayat içinde yerini alabilmesi için kanunda bunlara ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ancak her iki denemede başarısızlıkla sonuçlansa da bu tür partilerin Türkiye'de geleceği olabilir. Çünkü günümüzde sosyal medyaya erişim çok kolay hale gelmiştir. Bireyler kendi siyasal fikirlerine yakın diğer bireylere ulaşması bir tuşa basmak kadar yakınlaşmıştır. Özellikle yakın gelecekte bu tür partilerin yeniden doğmasını sağlayacak süreçler yaşanabilir. Çünkü böyle bir potansiyel bulunmaktadır.

E-partiler, siyasal katılım faaliyetlerinin her birinin internet ortamında gerçekleştiren, üyelerinin kimi zaman plebisit tarzında olabilse de siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak görev aldıkları, mevcut siyasal partilere karşı olarak ortaya çıkan tepki partileridir. E-partilerin, "esnek bir üye yapısına sahip olması", " siyasal karar alma sürecine üyelerinin aktif katılımını sağlaması", "şeffaflık ve açıklığın ön plana çıkması", "üyelerinin fiziksel bir mekân yerine çevrimiçi bir ortamda bir araya getirmesi", "aracılar yerine bireyin kendisinin ön plana çıkması" ve "yeni bir parti modeli olması" öne çıkan bazı özellikleridir. E-partiler henüz kuruluş veya başlangıç aşamasında olmalarına ve bazı aksaklıklar veya başarısızlıklarla karşı karşıya kalmalarına rağmen dünyadaki geleneksel partilerin vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayamadığı için e-partilerin geleceğin partileri olma potansiyelleri bulunmaktadır. Yine de bu yeni parti modelinin başarıya ulaşması için daha fazla e-parti modeli ortaya çıkmalı, denemeler yapılmalı, deneyim kazanılmalı, yapısal ve yasal düzenlemeler yapılmalı ve halk tarafından kabul görmeleri gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIM

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle siyasal katılım kavramı üzerinde durulmuş sonrasında kavramın teorik ve kavramsal temelleri, çeşitli siyasal katılım biçimleri, siyasal katılım sınıflandırmaları ve siyasal katılımı etkileyen biyolojik, sosyo-ekonomik, hukuksal, siyasal ve psikolojik etmenler ele almıştır. Ardından e-katılım kavramının teorik ve kavramsal çerçevesi, e-katılımın unsurları, e-katılımın araçları ve teknolojileri ve e-katılımın karşılaştığı sorunlar ele almıştır.

2.1. Siyasal Katılım

Farklı disiplinlerde farklı tanımları yapılan bir kavram olarak ortaya çıkan siyasal katılım kavramı, demokrasinin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek adına önemli olan kavramlardan biridir. Kavrama farklı tanımlamalar yapılmasına yol açan bir diğer neden, siyasal katılım kavramının geniş bir konusunun olmasıdır. Bu bağlamda siyasal katılımın kavramsal çerçevesini, siyasal katılım biçimlerini, siyasal katılım düzeyi sınıflamalarını ve siyasal katılımı etkileyen etmenleri irdelemek bu çalışmanın temel konusu açısından önem arz etmektedir.

2.1.1. Kavramsal Çerçeve

Siyasal katılım kavramının bu çalışma bağlamında önemli boyutlarına değinmeden önce ilk olarak katılım kavramının kavramsal anlamını açıklamanın yararlı olacağı düşünülmektedir. Katılım kavramı genellikle sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Bununla birlikte, katılım kavramı farklı alanlara hitap ettiği için "kime, nereye, nerede, ne zaman, ne amaçla veya hangi nedenle katıldığı" gibi sorulara verilen cevaplar katılım kavramının anlamında değişikliğe neden olmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre (2023), katılım "katılma işi, iştirak" anlamına gelmektedir. Katılım kavramı, sadece basit bir meraktan başlayarak daha derinlemesine bir eyleme kadar ulaşan geniş bir faaliyet yelpazesini içine alan bir faaliyettir (Kapani, 2007: 144). Katılım faaliyetini gerçekleştiren birey, sadece yaşanan gelişmeleri izleyen bir seyirci değil, aynı zamanda kendisini ve toplumu ilgilendiren olay ve olgulara karar vererek harekete geçirme yeteneğine sahiptir (Oruç ve Bayrakçı, 2018: 469). Bu nedenle katılım kavramı, bireyin aktif eylemini işaret etmektedir.

Katılım kavramının terminolojisi bir yana siyasal boyutu, bu çalışma açısından geniş ve tartışmalı bir alan sunmaktadır. Kaldı ki siyasal katılım kavramı disiplinler arası bir çalışma konusudur. Genelde sosyal bilimlerde, özelde siyasal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın siyasal bilimciler ve sosyal bilimciler tarafından tanımı konusunda bir fikir birlikteliği sağlanamamıştır. Bu nedenle literatürde tek bir siyasal katılım tanımı bulunmamaktadır.

Araştırmacılar, siyasal katılımı açıklarken belirli bir temel üzerine farklı özelliklerine odaklanarak farklı tanımlarını yapmaktadırlar. Siyasal katılım tanımlarının farklılığının temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Uysal, 1984: 83):

- Siyasal katılımın bir süreç olması: Siyasal katılımın gelişen ve gelişmekte olan toplumların demokrasinin işlerlik kazanabilmesi için çeşitli çabaları içine alan bir süreç olarak görülmesi
- Demokrasiye özgü olarak görülmesi: Siyasal katılımın demokrasiyle özleştirildiğinden dolayı siyasal katılım sadece demokrasiye özgü olarak görülmesi
- Uygulamaya yönelik olması: Farklı alanlar ve düzeylerde araştırmanın amacına, yapısına ve ilişkilerin doğasına göre tanımlamalar yapıldığı için sadece uygulamaya yönelik olması.

Bu üç nedenden dolayı siyasal katılım kavramının tanımında farklılıklar göstermektedir. Araştırmacılar siyasal katılımının temel unsur ve boyutlarına vurgular yaparak kendi siyasal katılım tanımını yapmaktadır.

Siyasal katılım kavramında tanımlama sorunu bulunmaktadır. Siyasal katılım kavramı karmaşık ve çok boyutlu bir konudur. Siyasal bilimciler arasında kavramın tanımında da bir fikir birlikteliğine varamamışlardır. Örneğin, siyasal katılım tanımını yaparken eylemlerinin yasadışı eylemleri içerip içermediğinin bir önemi olmadığını söyleyen siyasal bilimciler bulunmaktadır. Weiner (1971: 164) siyasal katılımı, "yerel veya ulusal, her düzeydeki tüm siyasal aktörleri meşru veya gayrimeşru yöntemler kullanarak etkileme amacı olan, başarılı veya başarısız, örgütlü veya örgütsüz, sürekli veya süreksiz olarak yapılan tüm eylemler" olarak tanımlamaktadır. Özbudun (1975: 7), siyasal katılım tanımını Weimer'e yakın bir biçimde yaparak "bireyin merkezi veya yerel devlet organlarının çalışanlarının kendilerini veya kararlarını etkileyebilmek

amacıyla kendilerinin veya başkalarının düzenlediği, legal veya illegal, başarılı veya başarısız davranışlarda bulunması" olarak tanımlamaktadır. Özbudun'un siyasal katılım tanımlamasının Weiner'den ayrıldığı nokta, siyasal katılım faaliyeti için bireyin eyleme geçmesini siyasal katılım için zorunluluk olarak görmesidir. Çam (1990: 279) benzer bir tanımlama yaparak siyasal katılımı, "merkezi ve yerel devlet organlarının bütün düzeylerinde politikacıların seçmek ve kamu işlerinin yönetimini veya siyasetçilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal veya yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü veya örgütsüz, sürekli veya süreksiz, başarılı veya başarısızlıkla son bulan bütün iradi eylemleri" olarak tanımlamaktadır.

Siyasal katılım tanımı yapılırken, bireyin sadece oy vermesi dışında fikir beyan ederek siyasal figürleri harekete geçirmeyi istemesini ön plana çıkaran tanımlar da bulunmaktadır. Huntington ve Nelson (1976: 4) siyasal katılımı, "sivil vatandaşların hükümet yönetimiyle ilgili olan her alanda alınacak kararları etkilemek için yaptıkları faaliyetler" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda öne çıkan, sivil vatandaşların yapmış olduğu faaliyetlere odaklanılmış olmasıdır. Verba, Nie ve Kim ise (1978: 46) siyasal katılımı, "bireyin hükümet yetkililerini seçmek ve hükümet yetkililerinin yaptığı eylemleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemek için gerçekleştirdiği yasal eylemler" olarak tanımlamaktadır. Verba vd. tanımında dikkat çeken unsur, eylemlerin hukuka uygun olma zorunluluğudur. Milbrath ve Goel ise (1977: 2) siyasal katılımı, "vatandaşların hükümeti veya siyaseti etkilemek veya desteklemek amacıyla yapmış oldukları eylemler" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda vurgulanan nokta, etkileme veya destekleme amacı güdüyor olmasıdır.

Siyasal katılım kavramına yönelik yapılan tanımlar arasında tutum ve davranışlara vurgu yapılarak yapılan tanımlamalar da bulunmaktadır. Kalaycıoğlu (1984: 201) siyasal katılımı, "bireyin üyesi olduğu siyasal sistemlerdeki otoritelerin aldıkları ve alacakları kararları etkilemek için yaptıkları eylemler" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada öne çıkan nokta otoriteyi etkileme amacıdır. Kapani (2007: 131), daha geniş bir tanımlama yaparak siyasal katılımı "vatandaşların siyasal sistem karşısında durumlarını, geliştirmiş oldukları tutumları ve davranışlarını şekillendiren, sadece oy vermeye kısıtlamayarak basit bir meraktan yoğun siyasal eylemlere kadar geniş bir alan içinde çeşitli tutum ve faaliyetleri kapsayan bir kavram"

olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada Kapani, siyasal katılımın sadece oy vermeyle sınırlı olmadığını altını çizmektedir. Dursun (2022: 103), siyasal katılımı, "siyasal toplum içinde bireyin yerel ve ülke genelindeki seçimlerde siyasetçileri seçmesini, karar vericilerinin karar verme süreçlerini kendi çıkarlarının etkili olabilmesi için sarf ettikleri davranış, eğilim ve eylemler" olarak tanımlamaktadır.

Siyasal katılım kavramı için yapılan farklı tanımlar arasında siyasal katılımı davranış tipi olarak tanımlayan siyasal bilimciler de bulunmaktadır. Yalnızca organizmalar siyasal davranışlara tabidir ve siyasal dürtüleri sayesinde siyasal ön yönelimlerin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bireyin davranışlarındaki nitelikleri, siyasal davranışlarında da etkilidir. Buradan yola çıkarak toplumsal hayat içinde aktif bireylerin siyasal alanda da aktif olmaları beklenmektedir (Baykal, 1970: 29-30). Bireyin gündelik hayatı içindeki davranışlarının, bireyin siyasal katılım biçimlerini üzerinde doğrudan etkilediğini dile getirmektedir. Diğer yandan Daver gibi bazı siyasal bilimciler, siyasal katılımı daha soyut biçimde tanımlamaktadır. Daver (1993: 203), siyasal katılımı "bireyin siyasal sistem karşısındaki durumu, tutumu ve davranışını gösteren bir kavram" olarak tanımlamaktadır.

Yukarıda da görüldüğü üzere çeşitli sosyal bilimciler siyasal katılım kavramını "bireyin kendisini ilgilendiren ve yaşamlarını etkileyen meşru olan veya olmayan süreçlerde yer almak", "siyasal karar alma süreçlerinde yer alan ve bu süreçleri etkileme çabasında olmak", "tutum ve davranış olarak gören" veya "soyut tanımlamaların yapıldığı" gibi farklı odak noktaları vurgulanarak tanımlamalar yapılmıştır. Tüm bu vurgulardan yola çıkarak siyasal katılım kavramı, bireyin ülkedeki siyasal hayatı etkilemek amacıyla girişmiş olduğu yasal ve yasadışı tüm siyasal eylem ve tutumlar olarak tanımlamak mümkündür.

2.1.2. Siyasal Katılım Biçimleri

Siyasal katılımın algılanma düzeyi, dünyanın farklı bölgelerinde farklı manalar taşımaktadır. Bu nedenle bireyin siyasal katılım göstermesinin altında farklı nedenler bulunmaktadır. Özbudun'a (1975: 5-6) göre, birey "kişisel bağlılık", "dayanışma", "çıkar" ve "yurttaşlık duygusu" gibi nedenlerden dolayı siyasal katılım göstermektedir.

Seçmenlerin lidere olan bağlılığı, kişisel bağlılığa dayanan katılıma neden olmaktadır. Bireyin aidiyet hissettiği grup doğrultusunda siyasal katılımı bulması dayanışma temelli katılımıdır. Bireyin kişisel veya ait olduğu grubun beklentilerini karşılamak için gösterdiği siyasal katılım, çıkarı dayanan katılımıdır. Çıkar, siyasal partiden veya siyasal liderden olan beklentilerden kaynaklanabilmektedir. Çıkarı dayanan katılım, iltimas ve kayırma gibi bazı haksız ve aykırı tutumlar ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Siyasal katılımı vatan borcu olarak gören bireyin ahlaki yükümlülük duygusundan dolayı yurttaşlık duygusu oluşmaktadır. Siyasal katılım, ideal toplumsal düzenin oluşmasında etkili olan kavramlardan biridir (Özbudun, 1975: 5-6).

Bireyin katılım göstermesinin nedenlerinden biri de toplumsal yapı olarak ifade edilebilir. Geleneksel toplumlarda bireyler kişisel bağlılık ve dayanışma tutumlarından dolayı siyasal katılım göstermektedir. Modern toplumda bireyler, çıkar ve yurttaşlık tutumlarından dolayı siyasal katılım göstermektedir (Uluç ve Küçük, 2022: 182). Bireyler geleneksel toplumlarda, toplu olarak siyasal katılım faaliyetlerine katılırken, modern toplumlarda kendi menfaatleri doğrultusunda siyasal katılım faaliyetlerine katılmaktadır. Bireyin toplumun yapısına göre siyasal katılım faaliyetlerine katılım amacı da değişmektedir. Bireyin siyasal katılımının temel gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir (Öztekin, 2001: 231):

- Kişisel ve örgütsel çıkarları korumak, toplum ve dünya olaylarını anlamak için,
- Yeni bireylerle ilişki kurarak sorunları tartışmak ve yorum yapmak için,
- Siyasal konularda kendini geliştirme ve tatmin olmak için,
- Toplumsal bir konum kazanmak ve karar alıcı pozisyonlara gelebilmek için,
- Kendi ve çevresinin toplumsal olaylara yabancılaşmaması için siyasete katılım gösterirler.

Tarihsel süreç içinde bireyler, içinde buldukları toplumların siyasal sisteminin çeşitli pratiklerinin öznesi haline gelmiştir. Bu nedenle bireyler, siyasal sistemin çeşitli uygulamalarından farklı biçimlerde etkilenmekte veya siyasal uygulamaları etkilemeye çalışmaktadır. Araştırmacılar siyasal katılım kavramının tanımlamalarını farklı yaptıkları gibi siyasal katılım biçimleri tasnif edilirken de farklı biçimlendirmeler de araştırmacılar arasında farklılık gösterebilmektedir.

Özbudun (1975: 3), siyasal katılım biçimlerini sınıflandırırken, bireyin kendi isteğiyle mi yoksa başkalarının etkisi altında mı siyasal katılım gösterdiklerine odaklanmıştır. Siyasal katılımı, "mobilize katılım" ve "özerk katılım" olarak ikiye ayırmıştır. Özerk katılımı, " siyasal kararları etkilemek için bireyin kendisi tarafından tasarlanan faaliyetler" olarak; mobilize katılımı ise "alınacak siyasal kararların, bireyin kendisi dışında bir başka kişi veya kişiler tarafından tasarlanan faaliyetler" olarak tanımlamaktadır.

Barnes ve Kaase, siyasal katılım biçimlerini sınıflandırırken, bunları "geleneksel siyasal katılım" ve "geleneksel olmayan siyasal katılım" olarak ikiye ayırmaktadır. Geleneksel siyasal katılım, "oy verme, haberleri takip etme, mitinglere katılım gösterme, siyasal liderler ve siyasetçilerle toplum için iletişim kurma, seçim kampanyalarında aktif veya pasif olarak katılım gösterme" gibi geniş eylemleri içermektedir. Geleneksel olmayan katılım biçimleri ise "kamu politikalarına yönelik toplu biçimde bildiri yayınlama, grev yapma, gösteri ve protesto düzenleme, zorunluğu askerliği reddetme, kamu binalarına ve mallarına zarar verme, kamu hizmetlerinin görülmesine engel olma, sivil itaatsizlik ve zor kullanma" gibi eylemleri içermektedir (Marsh ve Kaase, 1979: 84-85).

Kamu politikalarına yönelik toplu bildiri yayınlamak, bireyin veya grubun sistemi, siyasetçileri veya bürokratları etkilemek amacıyla yayınlamış oldukları bildirilerdir. Grev, gösteri ve protestolar planlayarak düzenlenebildiği gibi aynı zamanda aniden gerçekleşen olaylar için de tepki olarak da ortaya çıkmaktadır. Sivil itaatsizlik, belirli siyasal hedeflere ulaşmak için mevcut siyasal yasalara kasıtlı olarak uyulmamasıdır. Sivil itaatsizlik, kimi zaman bireysel kimi zaman kitleler halinde gerçekleşebilmektedir. Bireyin veyahut toplumun kamu hizmetlerinin yürütülmesini engellemek, kamu mallarına ve binalarına zarar vermek amacıyla ayaklanma, çete savaşı veya gerilla savaşı gibi birtakım silahlı veya silahsız eylemlerle zor kullanmasıdır. Unutulmamalıdır ki, yukarıda belirtilen her bir geleneksel olmayan siyasal katılım biçiminin yasadışı olması gerekmemektedir (Marsh ve Kaase, 1979: 84-85). Geleneksel olmayan siyasal katılım biçimi olarak tasnif edilmesi o eylemin illa ki yasadışı olacağı anlamına gelmemektedir.

Milbrath ve Goel (1977: 11-15), siyasal katılım biçimlerini sekiz başlık altında sınıflandırmaktadır:

- Açık ve gizli siyasal katılım,
- Özerk ve zorunlu siyasal katılım,
- Yaklaşan ve kaçınan siyasal katılım,
- Geçici ve devamlı siyasal katılım,
- Katkıda bulunan ve alan siyasal katılım,
- Açıklayıcı ve araçsal siyasal katılım,
- Sözlü ve sözsüz siyasal katılım,
- Sosyal ve sosyal olmayan siyasal katılım.

Açık siyasal katılım, siyasal katılımın kamuoyuna açık şekilde gerçekleştirildiği ve kayıt altına alınabildiği biçimdir. Mitinglere katılım, açık siyasal katılıma örnek olarak verilebilir. Gizli siyasal katılım, siyasal katılımın kamuoyuna kapalı gündemler içinde gerçekleştirildiği biçimdir. Yasadışı örgütlenmelerin toplantılarına katılım, gizli siyasal katılıma örnek olarak gösterilebilir. Özerk siyasal katılım, bireyin kendi istekleriyle siyasal katılım gösterdiği durumdur. Siyasal partilerin gençlik örgütlerine üye olmak, özerk siyasal katılıma örnek olarak verilebilir. Zorunlu siyasal katılım, yasal nedenlerden dolayı siyasal katılım göstermektir. Seçimlerde oy kullanmak, zorunlu siyasal katılıma örnek olarak verilebilir (Milbrath ve Goel, 1977: 11-15).

Yaklaşan siyasal katılım, bireyin siyasal katılım gösterdiklerinde karşılığını alacaklarını düşünmeleridir. Seçim kampanyalarında gönüllü olarak çalışmak ve seçimi desteklediği parti seçimi kazandığında bir işe girmeyi amaçlamak, yaklaşan siyasal katılıma örnek olarak verilebilir. Kaçınan siyasal katılım, bireyin katılım göstermedikleri takdirde bir yaptırımla karşılaşacaklarını düşünmeleridir. Sosyal çevreden dışlanmaktan korkarak bir siyasal partiye destek vermeme, kaçınan siyasal katılıma örnek olarak gösterilebilir (Milbrath ve Goel, 1977: 11-15).

Geçici siyasal katılım, bireyin oy kullanma veya seçim kampanyalarında geçici olarak görev alma durumudur. Devamlı siyasal katılım ise bireyin sürekli olarak siyasal partilerin yerel veya merkezi organlarında görev almalarını ifade eder. Katkıda bulunan siyasal katılım, siyasal kampanyalara katılan bireyin siyasal sisteme katkıda

bulunmasıdır. Alan siyasal katılım, protesto veya imza kampanyalarına katılarak bazı taleplerin geri alınması veya ileri birtakım olanakların istenmesini içerir (Milbrath ve Goel, 1977: 11-15).

Sözlü siyasal katılım, bireyin siyasal konular hakkında çevreleriyle tartışma yapması veya bir partiye oy verme konusunda çaba sarf etmesidir. Sözsüz siyasal katılım ise imza kampanyalarına katılma, eylemlere katılma veya siyasal liderlere veya aktörlere e-posta gönderme gibi bireysel eylemleri içerir. Sosyal olan siyasal katılım, bireyin bir toplulukla birlikte hareket ederek siyasal katılım göstermesidir. Mitinglere katılma veya bir aday için diğer bireylerden oy talep etme, sosyal olan siyasal katılıma örnek olarak verilebilir. Sosyal olmayan siyasal katılım ise bireysel olarak gerçekleştirilen siyasal katılım biçimidir. Bireyin kişisel taleplerini siyasal liderlere veya bürokratlara iletmesi gibi örnekler buna örnek olarak gösterilebilir (Milbrath ve Goel, 1977: 11-15).

Siyasal katılım biçimleri birden farklı biçimlerde olabilmektedir. Bireyin siyasal katılımını etkileyen en önemli etmen, ülkelerin yönetim biçimleridir. Bireyin siyasal katılım dahil olabilmesi için bazen sadece oy kullanmaları, bazen siyasal tartışmaya girmeleri bazense siyasal partilerin içinde aktif olarak görev almaları gibi biçimlerde olabilmektedir. Bu biçimlerden herhangi birini veya birkaçını yapan bireyler ve gruplar, siyasal katılım göstermiş olacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken unsur, siyasal katılımın içinde yer almaktan çok, siyasal katılım fonksiyonunun işlevsel olup olmadığıdır. Ayrıca siyasal katılım kavramının basit anlamı seçimlere oy kullanmak olarak anlaşılmaktadır. Fakat siyasal katılımın daha kompleks anlamı, bürokratik ve siyasal karar alma süreçlerinde tüm aşamalarında katılımcı olmaktır. Bununla birlikte katılımı etkileyen yaş, cinsiyet, eğitim gibi bazı etmenlerin olduğu da göz ardı edilmemelidir.

2.1.3. Siyasal Katılım Düzeyi Sınıflamaları

Siyasal katılım düzeylerinin sınıflandırılmasında birçok siyasal bilimci çalışma ortaya koymuştur. Siyasal bilimciler, ortaya koydukları ölçütler ile bireyin siyasal katılım düzeyini inceleyerek siyasal katılım düzeylerini sınıflamaya çalışmışlardır. Siyaset bilimi literatüründe değerlendirilmiş ve kabul görmüş çalışmalardan olan

Verba ve Nie, Dahl, Milbrath, Birch, Olsen ve van Deth'in yapmış olduğu çalışmalar bu bölümde incelenmeye çalışılmıştır.

Amerikalı siyasal bilimciler Sidney Verba ve Norman H. Nie, Amerikan toplumunu temel alarak bireylerin siyasal katılım düzeylerini altı farklı sınıfa ayırmaktadır. Bu sınıflar şunlardır: " siyasal sürece hiç katılmayanlar", "her türlü siyasal faaliyete katılanlar", "sadece oy kullananlar", "sınırlı katılımcılar", "toplumcular (cemaatler)" ve "kampanyacılar". Hiçbir siyasal faaliyete katılmayanlar, siyasal süreçlere hiç katılım göstermeyen veya gözle görülmeyecek kadar az siyasal faaliyetlere katılan bireylerdir. Her türlü siyasal faaliyete katılanlar, oy kullanma, kampanyalara katılma ve toplumsal faaliyetlere katılma gibi tüm siyasal eylemleri gerçekleştirirler. Siyasal liderler ve bürokratlarla şahsi ilişkiler kurup kurmama durumları önemli değildir. Sadece oy kullananlar, düzenli olarak oy kullanan lakin başka hiçbir katılım göstermeyen bireylerdir. Sınırlı katılımcılar, sadece kendilerini ilgilendiren konularda siyasal liderler ve bürokratlarla temas kurarlar. Oy verme gibi diğer eylemlere katılım gösterip göstermeyeceklerinin bir önemi bulunmamaktadır. Toplumcular (cemaatler), katılımlarını topluluk halinde gerçekleştirirler. Oy verme eylemini sıklıkla gerçekleştirirler. Siyasal liderler veya bürokratlarla temasa geçebilir veya geçemeyebilirler. Bu nedenle bu özellikleri göze çarpan bir özellik değildir. Kampanyacılar, seçim dönemlerinde sıklıkla kampanya faaliyetleri gütmektedirler. Siyasal liderler veya bürokratlarla temasları belirgin değildir (Verba ve Nie, 1972: 74).

Amerikalı siyasal bilimci Robert Dahl, siyasal katılım düzeylerini sınıflandırırken "ilgi", "önemseme", "bilgi" ve "eylem" olmak üzere dört sınıfa ayırmıştır. Birey siyasete olan ilgileri sayesinde harekete geçmektedir. Bireyin siyasal olaylara ilgisi yoksa harekete geçmeleri beklenemez. Önemseme, siyasal olaylara olan ilginin artması ve bireyin izlenim edinmesinin yanı sıra kendi iç deneyimlerinden geçirmesi sayesinde önem sırasına koymaktadır. Bu şekilde, siyasal olaylara önem verilmesi, siyasal davranışların değişmesine yol açabilir. Bilgi, bireyin ilgi ve önemseme süreçlerinin gelişmesinden sonra siyasal olaylar hakkında bilgi edinme sürecidir. Eylem, bireyin siyasal süreçler içinde aktif olarak yer alması veya siyasal süreçlere yön vermesidir. Bireyin tutumlarına göre toplumu "siyasal olmayan tabaka", "siyasal tabaka", "iktidar peşinde koşanlar" ve "iktidar sahipleri" olmak üzere dört

sınıflamaya ayırmıştır (Dahl, 1963: 56--57). Siyasal olmayan tabaka ve siyasal tabaka ayrımı, siyasal katılım kavramı için oldukça önemlidir. Siyasal olmayan tabaka siyasal sisteme ilgi göstermez, önemsemez, bilgi sahibi olmaz ve eylemde bulunmaz. Bu nedenle ilgisizler olarak da adlandırılabilirler. Bununla birlikte, yine de kısıtlı veya sınırlı katılım gösterebilir veya ilgi gösterdikleri konular olabilir. İktidar peşinde koşanlar ve iktidar sahipleriye siyasal sistemin içinde küçük bir azınlığı temsil etmektedir (Kapani, 2007: 144).

Amerikalı siyasal bilimci Lester Walter Milbrath, siyasal katılım düzeylerini zorluk-kolaylık ölçüsüne göre sınıflandırmıştır. Siyasal katılım biçimlerini "izleyici eylemler", "geçiş eylemler" ve "gladyatör eylemler" olarak üçe ayırmıştır. İzleyici eylemler, "siyasal uyarılara açık olmak, oy vermek, siyasal tartışmalara katılmak, diğer bireylerin belirli bir partiye veya lidere oy vermesi için ikna edilmesi, siyasal parti rozeti takmak" gibi eylemleri içermektedir. Geçiş eylemleri, "oy vermek dışında siyasetçiler veya bürokratlarla ilişki içinde olmak, bir siyasal adaya veya siyasal partiye maddi yardımlarda bulunmak ve siyasal partilerin düzenledikleri mitinglere katılmak" gibi eylemleri içermektedir. Gladyatör eylemler, siyasal kampanyalara düzenli olarak katılım göstermek, aktif siyasal parti üyeliği olmak, strateji belirlenen toplantılara katılımcı olmak, siyasal partiye fonlar toplamak için çaba göstermek, siyasal mevkiler için aday olmak ve siyasal mevkkiye sahip olmak" gibi eylemleri içermektedir (Milbrath ve Goel, 1977: 18). İzleyici eylemler, basit eylemleri içermekteyken, geçiş eylemleri daha zor eylemleri içermektedir. Gladyatör eylemlerse üst seviye zorlukta ve yoğunlukta olan eylemleri içermektedir.

İngiliz siyasal bilimci Anthony Harold Birch, siyasal katılım düzeylerine herhangi bir sınıflandırma yapmamıştır. Birch, "yerel ve ulusal seçimlerde oy kullanmak", "düzenlenen referandumlara oy kullanarak katılım sağlamak", "seçim dönemlerinde propaganda yapmak veya diğer şekillerde kampanyalar düzenlemek", "siyasal partide aktif üyeliğin olması", "siyasal baskı gruplarında aktif üyeliğin olması", "gösteri, grev, eylemlere vb. siyasal faaliyetlere kamu düzenini değiştirmek için katılım göstermek", "çeşitli sivil itaatsizlik yöntemlerine başvurmak", "siyasal iktidarın danışma komitesinde bulunmak", "devlet işletmeleri için tüketici konseyi üyesi olmak", "düzenlenen sosyal politikalara alıcı olarak katılmak" ve "çevre veya

konut sorunları gibi çeşitli toplumsal olaylara katılmak" olarak on bir biçimi olduğunu söylemektedir. (Birch, 2007: 145).

Amerikalı siyasal bilimci Marvin Elliot Olsen siyasal katılım biçimlerini "siyasal liderler", "aktivistler", "siyasal iletişimciler", "siyasal vatandaşlar", " siyasal marjinaler" ve "siyasal izole olanlar" olmak üzere altıya ayırmaktadır. Siyasal liderler, hükümette direkt olarak görev alan bireylerdir. Seçilmiş veya atanmış olabilirler. Siyasal aktivistler, siyasal partiler veya örgütlerin içinde faaliyetlerde bulunan bireylerdir. Görevli olarak veya gönüllü olarak doğrudan faaliyetlerde bulunabilirler. Siyasal iletişimciler siyasal bilgileri, inançları, ilgileri veya değerleri alan ve aktaran bireylerdir. Siyasal toplantılar veya konuşmalar düzenleyebilirler. Toplantılarda aldığı siyasal mesajları kamu görevlileri veya gazetecilerle iletişime geçerek, mektup göndererek veya siyasal düğme, rozet veya diğer işaretleri göstererek aktarabilirler. Siyasal vatandaşlar, siyasal sorumlulukları dışında siyasetle ilgilenmeyen bireylerdir. Güncel siyasal olaylar hakkında bilgi sahibi olan, çeşitli güncel siyasal konularda şahsi görüşleri olan, siyasal parti tercihine sahip olan ve oy vermek için kayıtlı olmak (en azından son seçimlerin yarısında oy kullanmış olmak) siyasal vatandaşların özellikleridir. Siyasal marjinaler, siyasal sistem içinde sadece asgari ve geçici temasları olan bireylerdir. Yakın dönemde kitle iletişim araçları üzerinden siyasal haberlere az da olsa maruz kalmışlar veya siyasal partilerin literatürünü okumuşlar veya siyasal konularda başka bireylerle tartışmalar yaşamış olabilirler. Siyasal izole olanlar, siyasete nadiren veya hiç katılmayan bireylerdir. Diğer biçimlerdeki katılımların hiçbirini yapmamaktadırlar (Olsen, 1973: 681-683).

Hollandalı siyasal bilimci Jan Willem van Deth, siyasal katılım biçimlerini "devlet alanı içinde yer alan faaliyetler", "siyasal arenayı ve ortak bir amacı hedefleyen faaliyetler" ve "siyasal niyetlerle motive edilen faaliyetler" olarak üçe ayırmaktadır. Oy kullanmak, parti üyeliği ve siyasetçilerle temas kurmak devlet alanı içinde yer alan faaliyetlerdir. Dilekçe imzalamak, gösteri, yürüyüş gibi faaliyetlere katılmak ise siyasal arenayı ve ortak bir amacı hedefleyen faaliyetlere örnek olarak göstermektedir. Siyasal tüketicilik ve internetten siyasal yorum yapmayı ise siyasal niyetlerle motive edilen faaliyetler olarak açıklamaktadır (Deth, 2014: 361).

Yukarıda yapılan siyasal katılım düzeylerinin sınıflandırmaları birbirinden farklılık gösterse de dikkat çeken durum, araştırmacıların sınıflandırma yaparken kendi ülkesinin siyasal yapısından etkilenmeleridir. Ülkelerin siyasal sisteminin toplumsal yapısı, beşeri yapısı ve siyasal kültürleri gibi etkili olan unsurların etkisini unutmamakla birlikte, siyasal katılım düzeyleri değişkenlik göstermektedir. Bu unsurlar ve farklılıklardan dolayı siyasal katılım düzeyleri ve sınıflandırmaları farklılıklar göstermektedir. Ayrıca bazı bireylerin siyasal katılım içinde daha aktif olmak isteyebileceği, bazı bireylerin ise pasif olmak isteyebileceği göz ardı edilmemelidir.

2.1.4. Siyasal Katılımı Etkileyen Etmenler

Siyasal katılım gösteren bireylerin ilgi ve katılım düzeyleri birbirine eşit olmayabilir. Bireylerin siyasal katılım düzeyleri "biyolojik", "sosyo-ekonomik", "psikolojik", "hukuki" ve "siyasal etmenlerin" etkisiyle değişiklik göstermektedir (Dursun, 2022: 107-112).

2.1.4.1. Biyolojik Etmenler

Biyolojik etmenler bireyin siyasal karar alma sürecinde etkili olan etmenler arasında yer almaktadır. Siyasal katılımın cinsiyet, aile ve yaş olmak üzere üç biyolojik etmeni bulunmaktadır.

2.1.4.1.1. Cinsiyet

Siyasal katılımın önemli etmenlerinden biri cinsiyettir. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan ve bireyin siyasal katılımına odaklanan araştırmaların büyük bir çoğunluğunda, kadınların siyasal katılımın tüm düzeylerinde erkeklere kıyasla daha az siyasal katılım gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla kadınların siyasal katılım faaliyetlerinde daha az katılmalarının evrensel bir yönü olduğunu söylemek mümkündür (Milbrath, 1981: 228).

Milbrath'a (1981: 228) göre, cinsiyetin siyasal katılım üzerindeki etkisi eğitim, siyasete olan ilgi, kaynakların edinimi gibi faktörlerle açıklanamaz. Ona göre, cinsiyetin siyasal katılım üzerindeki etkisi toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır. Genel olarak aile ve çevre etkisi dışında kalan faaliyetler erkeklere atfedilirken, ev ve akrabalarla ilgili kapsayıcı ve dış dünyadan kopuk faaliyetler ise

kadınlara yakıştırılmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 18). Modern ve geleneksel toplumlarda kadınların ve erkeklerin cinsiyetleri nedeniyle birtakım rolleri bulunmaktadır. Cinsiyete verilen bu roller, bireyin siyasal konularda bilgisi ve siyasal katılımı üzerinde etkili olmaktadır.

Toplumun cinsiyetlere dayattığı roller, kadınların yıllar içinde siyasal hayattan giderek uzaklaşmasına neden olmaktadır. Kalaycıoğlu'na (1983: 19-20) göre, kadınların siyasal hayata daha az katılmasının altında yatan üç temel neden bulunmaktadır. İlk olarak, erkekler kadınlara kıyasla daha yüksek sosyo-ekonomik statüye sahiptir. İkinci olarak, kadınların sosyo-ekonomik statüsü erkeklerden daha düşük olduğu için bilgi ve iletişim araçlarına daha az erişimleri olabilmektedir. Son olarak, toplumun kadınlara aile ve eve yönelik birtakım roller yüklediğinden, kadınların siyasal katılımı olumsuz etkilenmektedir. Wedel de (2013: 106) benzer bir açıklama yaparak, kadınların siyasal hayat içinde daha az yer almalarının altında yatan temel nedenin, kadınların siyasal hayat hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve özgüven eksiklik yaşamaları olduğunu belirtmiştir. Yücekök (1987: 30) ise farklı bir yaklaşım sergileyerek, kadınların birtakım siyasal haklarının bulunmaması gibi sosyal nedenlerden kaynaklandığını iddia etmektedir.

Kadınların ekonomik özgürlüklerinin sınırlı olması ve ailesindeki erkek figürlerin etkileri de kadınların siyasal katılımdan uzaklaşmasına neden olduğunu belirten siyasal bilimciler bulunmaktadır. Daver (1968: 129), kadınların iktisadi açıdan erkeklere bağımlı olmaları, erkeklerin siyasal haklar konusunda dar görüşlere sahip olmaları ve kocalarının ve babalarının fikirlerinin kadınlara ayna olması ve bu nedenle entelektüel olarak onlara bağımlı olmaları gibi nedenlerden dolayı kadınların siyasal katılım haklarını gerektiği gibi kullanamadıklarına ve siyasal katılımının daha az olmasına yol açtığını söylemektedir. Günümüzde sosyal medya ile giderek artan feminizm hareketi ve kadınların iş hayatında aktif rol alarak ekonomik özgürlüklerini kazanmaları kadınların siyasal katılım faaliyetleri içinde aktif rol almasında artışa neden olmaktadır.

Kışlalı'ya göre (2000: 150-151), cinsiyete dayalı siyasal davranış ve tutumlardaki farklılıkların temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kadınlar, erkeklere kıyasla daha az oy kullanmakta,
- Kadınlar, erkeklere kıyasla muhafazakâr partileri daha fazla desteklemekte,
- Kadınlar, erkeklere kıyasla siyasal düşüncelerinde daha esnek davranabilmekte,
- Kadınlar, parti liderlerinin kişiliği ve karizması parti tüzüğü ve ideolojisinden daha etkili olabilmekte,
- Bekâr ve dul kadınların siyasal düşünceleri erkeklerden daha bağımsız olabilirken, evli kadınlar kocalarının siyasal görüşlerine daha fazla bağlılık göstermektedir.

Kısacası birey aktif siyasal katılım sağlayabilmesi için ilgi, bilgi, zaman ve bazı durumlarda maddi kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Erkekler kadınlara kıyasla bu kaynaklara daha kolay erişebilmektedir. Kadınlar, bu kaynaklara yeterli erişimi sağlamakta güçlük çektiği için siyasal katılımları daha düşüktür. Özellikle oy kullanma dışındaki siyasal katılım biçimlerinde cinsiyet etmeninin etkisi açıkça görülmektedir. Ayrıca kadınların siyasal katılım düzeyleri eğitim düzeyi, evli olup olmama, meslek sahibi olma veyahut yaş gibi birtakım diğer etmenlerin de etkisiyle değişkenlik gösterebilmektedir.

2.1.4.1.2. Yaş

Siyasal katılımı etkileyen bir diğer önemli etmen, yaştır. Bireyin yaşı ilerledikçe siyasal katılımı da arttığı gibi aynı zamanda siyasal katılımları, davranışları ve tutumları da değişmektedir.

Yaşın kronolojik, genetik veya biyolojik niteliklerine odaklanmak hatalı olacaktır. Farklı yaş gruplarındaki bireylerin ve kuşakların toplumsal etkileşimlerindeki farklılıklara odaklanmak daha doğru olacaktır. Çünkü dünyada farklı ulusal ve uluslararası olaylar yaşayan bireylerin siyasal katılımı birbirinden farklılık göstermektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 20). Yaş gruplarının siyasal katılımı aynı olmadığı gibi aynı yaş grubundaki bireylerin siyasal katılımları toplumsal bütünleşme, boş zaman ve sağlık gibi nedenlerle birbirinden farklılık göstermektedir (Milbrath, 1981: 228). Kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan bireylerin siyasal katılımları da benzer olmayacaktır. Ayrıca yaş grupları içinde farklı eğitim seviyelerinde de siyasal katılım oranları değişiklik gösterme ihtimali bulunmaktadır (Kışlalı, 2000: 113).

Siyasal katılım, 16-20 yaş arasında oldukça düşüktür. Bu düşüklük, gençlerin eğitim, bekarlık, işsizlik ve meslek edinme gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır

(Öztekin, 2001: 227). Ayrıca gençlerin normlara ve örgütlere karşı ilgisinin olmaması da bir diğer nedendir (Yücekök, 1987: 28). Bu dönemde gençlerin siyasal katılımının düşük olmasının bir diğer nedeni de seçme ve seçilme yaşı gibi birtakım yasal engellerin bulunmasıdır. Bazı ülkelerde medeni rüşt yaşı olan 18 yaşını dolduran bireylere seçme ve seçilme hakkının verilmemektedir. Bu nedenle gençlerin belirli bir kısmı siyasal alanın dışında kalmaktadır (Eroğul, 1991: 110-114). Bu yaş aralığındaki gençler siyasal katılım gösterebilirler. Ancak bu katılımı yaşça büyüklerin yönlendirmesi sonucunda gerçekleşmektedir. 20 yaşların sonuna doğru deneyim kazanma, bilgi birikim sahibi olma, yerleşmiş düzen, meslek ve statü sahibi olma gibi etmenlerden dolayı gençlerin siyasal katılımı artmaya başlamaktadır. Bu nedenle siyasal katılımın en aktif olduğu dönem 20-45 yaş arasındaki dönemdir (Öztekin, 2001: 228-229). Gençlik dönemlerinde bireyler, oy vermek yerine daha çok seçim kampanyalarına katılmak veya yakın çevresindeki diğer bireyleri ikna edebilmek için tartışmaya girmek gibi diğer siyasal katılım biçimlerinde faaliyet göstermektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 21). 45 yaşından sonra bireyin siyasete olan ilgisi azalmaktadır. Bunun farklı nedenleri olmakla birlikte en önemli nedeni, bireylerin enerjilerinin düşmüş olmasıdır (Öztekin, 2001: 230).

Gençler, güçlü ve geleneksel yapılar yerine bunlara karşıt olan geleneksel olmayan siyasal katılım biçimlerine daha çok yakınlık hissetmektedir. Bireyin yaşı ilerledikçe geleneksel siyasal katılım biçimlerine daha fazla ilgi gösterme eğilimi bulunmaktadır (Milbrath, 1981: 228). Yaşın giderek ilerlemesiyle bireyin siyasal tercihleri belirginleşecek ve bireyin dışarıdan etkilenmesi giderek azalacaktır. Bireyin yaşı, onun meslek statüsü ve sosyo-ekonomik statünü de etkileme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla yaş, siyasal katılımı direkt olarak etkilediği gibi siyasal katılımın diğer etmenlerini etkileyerek dolaylı olarak siyasal katılımı etkileyebilmektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 22-23).

Gençler siyasal katılım eylemlerinde gösteri, yürüyüş ve mitinglere katılmak gibi geleneksel olmayan siyasal katılım biçimleri gösterirken, yaşın ilerlemesiyle birlikte düzenli oy kullanmak gibi geleneksel siyasal katılım biçimlerine yönelmektedirler. Bunun altında yatan nedenler şu şekilde sıralanabilir (Çukurçayır, 2012: 76):

- Yaş ilerledikçe değişimlere uyum ve kolaylık sağlayan bireysel enerji düzeyinin düşmesi,
- Zaman içinde emekleriyle elde ettiği ürünleri yitirme korkusu,
- Yaşlıların gençlere kıyasla daha fazla toplumsal yetki ve sorumluluğunun bulunmasıdır.

Özetle bireylerin yaşlandıkça fiziksel ve düşünsel özelliklerinde birtakım değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklarla birlikte bireyin siyasal katılımı da daha tutucu bir yöne evrilebilir. Sonuç olarak orta yaşlı bireylerin daha aktif siyasal katılım göstermeleri beklenmektedir. Tüm bunların dışında coğrafi ve tarihsel olarak bireyler farklı olaylar yaşadıkları için aynı yaş grubunda ki bireylerin aynı siyasal katılımlarını beklemekte hatalı olacaktır.

2.1.4.1.3. Aile

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer biyolojik etmen, ailedir. Aile bireyin siyasal katılımı üzerinde ilk etkiye sahip olan kurumdur. Zihinsel, ahlaki ve hiyerarşik yapılara yönelik ilk siyasal bilgi ve inançların edildiği bir kurum olarak aile, bireyin siyasal katılımlarını etkilemektedir (Allen ve Bang, 2015: 36). Bireyin siyasal olarak bilgilenmeye başladığı ve gelecekteki siyasal katılımına etki etmesi aile kurumunu önemli bir rol oynamaktadır.

Aile, toplumun değer ve normlarını bireye aktararak kültürün devam etmesini, toplumsal yapının siyasal bütünleşmesini ve dolayısıyla bireyin siyasallaşmasını sağlar. Bu nedenle önemli bir konumda bulunmaktadır (Uysal, 1984: 86). Aile içindeki hiyerarşik yapı, bireyin ideolojik tanımlamalar yapabilmesi ve siyasal simgeleri anlamlandırılabilmesi mümkün kılmaktadır (Çetin, 2003: 72). Birey, erken yaşlarından itibaren ebeveynlerine duygusal bağlarla bağlandığı için parti tercihi yaparken babalarının tercihlerine uygun veya benzer tercihler yapma eğilimi göstermektedir (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2000: 432). Ancak günümüzde teknolojiye erişimin de kolaylaşmasıyla birlikte bu durumun etkisi zaman içinde giderek azalmıştır.

Aile yapısının da siyasal katılım üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ailelerinin sahip olduğu siyasal kültür, geniş aile bireylerinin siyasal katılım eğilimi

azaltmaktadır. Bu nedenle geniş aile bireylerinin, çekirdek aile bireyelerine kıyasla siyasete katılımı ve ilgilerinin daha az olduğu ifade edilmektedir (Öztekin, 2014: 253-254).

Birey, ailelerinin siyasal konulardaki düşünce ve davranışlarından direkt olarak etkilemektedir. Bunun yanı sıra ailelerin siyasal olmayan tutum ve davranışları da bireyin siyasal katılımlarını etkilemektedir (Alkan ve Ergil, 1980: 64). Diğer bir anlatımla aileler çocukların önünde herhangi bir siyasal konuya değinmese bile çocuklar ailelerinden diğer konularda öğrendiklerinin etkisiyle kendi siyasal davranışlarını belirleyebilir. Buna karşın günümüzde gelişen teknolojinin de etkisiyle aile, bireyin siyasal davranışını belirlemekten çok etkileyen bir etmen haline gelmiştir.

Bireyin siyasal katılımında önemli bir etmen olan ailenin, bireyin siyasal katılımı üzerindeki etkisi bütün ailelerde aynı düzeyde olmamaktadır. Ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve siyasal katılım düzeyi yüksek olan ailelerde yetişen bireyelerin, ailelerinden etkilenme ihtimali daha yüksektir. Öte yandan, eğitim düzeyleri ve siyasal katılım düzeyleri düşük olan ailelerde yetişen bireyelerin yüksek eğitim alması, farklı sosyal ve siyasal gruplara katılması gibi farklı etmenler nedeniyle ailelerinden daha az etkilenebileceklerdir (Kışlalı, 2019: 359).

Sonuç olarak aile bireyin siyasal ve toplumsal modellerini oluşturmasını sağlayan bir etmendir. Dolayısıyla siyasal katılımını da etkilemektedir. Fakat ailenin bireyin üzerindeki etkisi, bireyin yaşının ilerlemesi, ailenin etkisini sürmesi veya etkinin azalması, ailenin yapısı ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle artan sosyal medya mecraları, yeni teknik ve çevrimiçi trendler gibi etmenlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

2.1.4.2. Sosyo-ekonomik Etmenler

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer etmen, sosyo-ekonomik etmenlerdir. Bu etmenler bireyin siyasal katılımını olumlu yönde etkilediği gibi bazı koşullar altında olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Sosyo-ekonomik etmenler eğitim, mesleki statü, gelir, ikamet yeri, grup üyeliği, kitle iletişim araçları, din ve etnisite'dir. Siyasal katılımı etkileyen sosyo-ekonomik etmenler alt başlıklarda incelenecektir.

2.1.4.2.1. Eğitim

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan sosyo-ekonomik etmenlerden biri eğitimidir. Eğitim ömür boyu devam eden bir süreçtir. Bu nedenle eğitim denilince sadece okulda alınan eğitimden bahsetmek eksik kalacaktır. Eğitim ailede, toplumsal çevrede veya kitle iletişim araçlarının etkisiyle alınan eğitimden de söz etmek gerekmektedir.

Eğitim, belirli hedeflere ulaşmak doğrultusunda topluma bilgi, tutum ve davranış kazandırma faaliyetidir. Bireyi ve toplumu biçimlendirmekte önemli bir role sahiptir (Sitembölükbaşı, 2001: 37). Eğitim, bireyin siyasal bilinç düzeyini artırırken siyasal tercihlerin oluşmasına da katkı sağlayan bir etmendir (Altan, 2011: 322-323).

Eğitimi demokrasinin olmazsa olmazı olarak gören siyasal bilimciler bulunmaktadır. Dolayısıyla iyi bir eğitim demokrasi için olmazsa olmaz olarak bir unsur olarak görmektedirler (Lipset, 1964: 37-39). Çünkü üst düzey eğitim almayı bir kenara bırakırsak, sadece okuryazar olmak bile siyasal hakların birçoğunu kullanabilmek için bir zorunluluktur (Eroğul, 1991: 108-110).

Cinsiyet fark etmeksizin eğitim düzeyinin yükselmesi, bireyin siyasal karar alma mekanizmalarında yer alma isteği ve siyasal sorunlara karşı hassasiyetlerini artırmakta ve bu konularda duyarlı davranmalarına neden olmaktadır. Ayrıca eğitim süresi artan bireyin algısı ve çevresine olan ilgisi artarak diğer bireylerle siyasal konularda fikir alışverişinde bulunur ve siyasal konularda eleştiride bulunur. Bu sayede de bireyin siyasal katılımını pozitif yönde etkilenmektedir (Gökçe vd., 2017: 295-296).

Birey, siyasal tercihlerini yaparken eğitim seviyesinin etkisiyle daha bilinçli bir tercih yapabilme imkanına sahip olmaktadır. Dolayısıyla bireyin eğitim düzeyi, bireyin siyasal katılımını kolaylaştıracaktır. Ayrıca eğitim, siyasal katılımın ön koşullarını da hazırlayan bir etmendir (Çukurçayır, 2012: 87). Başka bir deyişle eğitim bireyin daha bilinçli bir şekilde siyasal tercihlerini yapmasını sağlar, diğer çevresel etmenlerin etkisini azaltır ve siyasal olayların kavranması, yorumu ve iletilmesini sağlar (Baykal, 1970: 61).

Bireyin eğitim seviyesinin yükselmesi, bireyin siyasete ilgisinin artmasını ve siyasetin öğrenilmesini sağlayarak bireyin siyasal katılımını artırmaktadır (Çetin, 2014: 498-499). Eğitim, bireyin bilgi sahibi olmasını sağlayarak siyasal katılım eylemlerinde aktif olmasını sağlamaktadır (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2020: 499). Eğitimin birey üzerindeki bir diğer etkisi de bireyin beklenti düzeyini yükseltecek olmasıdır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin doyumsuzluğu, hayal kırıklığı ve yabancılaşma duyguları da artmaktadır (Sitebölükbaşı, 2001: 34). Ayrıca bireyler arasında yüksek eğitim seviyesi statü göstergesi olarak görülebilmekte ve yüksek statü sahibi bireylerin siyasal katılımları daha yüksek olabilmektedir (Özdemir, 2019: 260).

Eğitim düzeyindeki artışın bireyin siyasal katılımı etkilemekte tek başına etkili olmadığı, eğitimin meslek ve gelirle birlikte siyasal katılım üzerinde etkili olduğunu savunan görüşlerde bulunmaktadır. Kışlalı'ya (2019: 224) göre, alt düzey gelir grubunda olan bireylerin aynı zamanda düşük eğitim düzeyine sahip olması, bu bireylerin siyasete ilgisiz olmasının altında yatan iki nedendir.

Almond ve Verba, siyasal katılıma etki eden etmenleri ortaya çıkarmak için beş farklı ülkede araştırmalar yapmışlardır. Yaptıkları çalışmalarında, eğitilmiş ve eğitimsiz bireylerin siyasal davranışlarını da incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda eğitilmiş ve eğitimsiz insanların siyasal davranışlarında farklılıklar gösterdiklerine dair bulgular bulmuşlardır. Bu bulgular şu şekilde sıralanabilir (Almond ve Verba, 1963: 380-381):

- Resmi ve siyasal organların etkisinden daha fazla haberdar olmakta,
- Siyasal olayları ve seçim kampanyalarını daha fazla takip etmekte,
- Siyasal konulardaki bilgileri daha fazla bilmekte ve bu konularda daha bilgili olmakta,
- Siyasete ilgi duydukları alanları genişletmekte ve siyasal konuları çeşitlendirmekte,
- Siyasal konuları sıklıkla konuşmakta ve tartışmakta,
- Farklı düzeydeki bireylerle siyasal konuları konuşabilmekte ve etkileşimde bulunabilmekte,
- Siyasal liderleri ve bürokratları etkilemek için kendilerini yeterli görmektedir.

Almond ve Verba yapmış oldukları araştırmayla eğitim düzeyinin siyasal katılımı etkileyen bir etmen olduğu ve bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe siyasal karar alma süreçlerinde daha aktif ve daha bilinçli olarak buldukları bulgusuna ulaşmışlardır.

Kalaycıoğlu, Almond ve Verba'nın görüşünü destekleyerek yüksek eğitimin siyasal katılımı artırdığı gibi siyasal etkinliği de artırdığını söylemektedir. Kalaycıoğlu'na göre (1983: 26-28), siyasal katılım üzerinde eğitim düzeyinin etkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Yüksek eğitilmiş bireyler, siyasal katılımı bir yurttaşlık görevi olarak algılamaktadır ve bu nedenle daha yoğun bir görev duygusuna sahiptir. Eğitim, bireye bu sorumluluğu benimseterek siyasal katılımı teşvik etmektedir.
- Eğitim, bireye toplumsal kurumları ve yapıları kullanma ve değiştirme becerisi kazandırmaktadır. Ayrıca bireye, hükümet ve devletin çıkarlarına hizmet edebileceğine olan inancı da sağlamaktadır.
- Yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler genellikle daha yüksek gelir ve toplumsal statüye sahiptir. Bu bireyler, mevcut durumlarını sürdürebilmek ve çıkarlarını koruyabilmek için yüksek düzeyde siyasal katılım göstermektedir.
- Eğitim, bireyin zihinsel yeteneklerini geliştirerek soyut ve genel kavramları düşünme becerisini artırmaktadır. Bu da bireyin siyasal konuları anlama ve analiz etme yeteneğini güçlendirmektedir.
- Belirli bir eğitim düzeyine sahip bireyler, aynı eğitim düzeyine sahip olan diğer bireylerle etkileşim içinde olmaktadır. Bu çevrelerdeki ilişkiler, bireyin nüfuzunu artırmak ve daha karmaşık bir etkileşim ağına dahil olmak için fırsatlar sunmaktadır.

Bu nedenle de bireyin sorumluluk duygusu, beceri kazanması, gelir ve statü hedefi, düşünme becerisi ve etkileşim ağları gibi faktörler eğitim düzeyinin bireyin siyasal katılımına olan etkisini ortaya çıkarmaktadır.

Eğitim ile siyasal katılım ilişkisine yönelik yapılan araştırmalar da genellikle pozitif bir ilişkinin var olduğu sonucuna varılmıştır. Bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe bilgi birikimleri artmakta, siyasal tercihlerini sorgulamakta, siyasal gelişmeleri takip ederek zihinsel süreçten geçirmekte ve yurttaşlık duygusunu da artırarak yapmış olduğu siyasal katılım süreçlerinde daha bilinçli hareket etmesini

sağlamaktadır. Sonuç olarak eğitim düzeyi yükseldikçe siyasal katılımları da artmaktadır. Diğer etmenlerin de dikkate alınması göz ardı edilmemelidir.

2.1.4.2.2. Mesleki Statü

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer sosyo-ekonomik etmen, insan yaşamının bir dönemini kapsayan mesleki statüdür. Bireyin mesleki statüsü genellikle eğitimleri ve gelir düzeyleriyle bağlantılıdır. Meslek, en genel ifadeyle, bireyin geçim kaynağı olarak anlaşılmaktadır.

Kalaycıoğlu'na göre (1983: 31), bireyin mesleki statüsü bireyin siyasal katılımında tek başına etkili değildir. Çünkü mesleki statü sahibi olabilmek için genellikle iyi bir eğitim almak gerekmektedir. Bu nedenle mesleki statü ile eğitim arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bireyin mesleki statüsü yükseldikçe siyasal katılımları da artmaktadır. Yüksek mesleki statülere sahip bireyler, düşük mesleki statülerdeki bireylere kıyasla hükümet ve bürokrasiyle daha etkin bir ilişki kuracak ve yasalarla sınırlandırılmayan tartışma tarzı siyasal katılım biçimlerine daha fazla katılırlar (Kalaycıoğlu, 1983: 31). Yüksek mesleki statüye sahip bireylerin meslekleri, onlara etkinlik duygusu sağlamaktadır. Bu duygu, yüksek mesleki statüdeki bireylerin siyasal katılımlarının daha yüksek olmasını sağlamaktadır (Alkan, 1979: 113).

Amerikalı siyasal bilimci Seymour Martin Lipset, mesleki statünün siyasal katılım üzerindeki etkisinin kırıncı ayrıma yol açtığını söylemektedir. Ona göre, birey kendini diğerlerinden daha yüksekte ve daha düşük olarak tanımlamaktadır. Yüksek statüde olan bireyler, daha düşük statüye düşmek istemedikleri için siyasal katılımında bulunur. Düşük statüdeki bireyler ise daha yüksek statüye ulaşmak için siyasal katılımında bulunur. Birey siyasal katılımında, tercihlerinde ait oldukları meslek grubu ve bu grubun saygınlığını göz önünde bulundurur. Bu nedenle de kendilerine benzer partilere yakınlık gösterirler. İlâveten, birey mesleki çıkarlarını korumak için de siyasal katılım gösterebilir (Lipset, 1964: 221).

Amerikalı siyasal bilimci Robert E. Lane'e göre statü, gelir ve eğitim gibi kavramların bireylerin meslekleriyle yakından ilişkilidir ve birbirlerini etkiler. Bu nedenle bu etmenlere sahip bireyler kendilerine ayıracak zaman bulmakta zorluk çekmezler. Bu bireyler dünyayı anlamak, siyasal etkinliklere inanmak ve siyasal karar

alma süreçlerini etkilemek gibi davranışlarda bulunmaktadır. Lane, boş zamana "Eupharia" adını vererek siyasal katılımı artırdığını söylemektedir. Bireyin mesleğinin siyasal katılım üzerinde dört etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler şu sıralanabilir (Lane, 1959: 331):

- Bireyin mesleği ona siyasal önemi bulunabilecek yetenekler veya ustalıklar kazandırabilir.
- Bireyin mesleği ona aynı siyasal görüşlerdeki diğer bireylerle bir araya gelerek etkileşim kurma ihtimali yaratabilir.
- Birey mesleğinden dolayı siyasal iktidarın politikalarından çıkar sağlayabilir.
- Bireyin mesleği sayesinde elde etmiş olduğu bazı özel roller onun siyasal hayata geçerken kolaylık sağlayabilir.

Bazı araştırmacılar müzakere yeteneği, taraflar arası anlaşma sağlama, insanlarla iyi geçinme gibi bazı mesleki niteliklerin siyasal katılım üzerinde oldukça etkili olduğunu söylemektedir. Çünkü hükümetler, aldıkları kararlarla bazı meslek grupları daha çok etkilemektedir. Bu nedenle de bazı meslek çalışanları siyasete daha fazla ilgi duymakta ve bu ilgi siyasal katılımlarını etkilemektedir (Turan, 1976: 88). Örneğin avukatlık, öğretmenlik ve gazetecilik gibi birtakım mesleklerdeki bireyler daha çok siyasal katılıma dahil olmaktadır. Bireyin mesleği, onun çevresini belirlemekte ve aynı zamanda bu çevre de birey üzerinde etkili olmaktadır (Baykal, 1970: 45-46). Altan da (2011: 320) bu görüşten hareketle, avukatların siyasal alanlarda daha fazla görev almaları ve daha fazla siyasal tartışmalara girmelerinden dolayı avukatların siyasal katılımlarının diğer meslek gruplarından daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Başka bir görüşe göre bireyin topluluk halinde çalışması bireyin siyasal katılımı artırmaktadır. Çukurçayır'a (2002: 71) göre, topluluk halinde yapılan işlerde çalışan bireyin siyasal katılımı, işgücünün daha az olduğu mesleklerde çalışan bireylere kıyasla daha yüksek olacaktır. Ona göre serbest meslek grubu, siyasal katılımı en etkin olan meslek grubu olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer görüşte, tarım alanında istihdam edilen işçiler Türkiye'deki en büyük meslek grubunu oluşturmaktadır. Buna karşın işverenler, memurlar, işçiler, çevre grupları ve öğrencilerin siyasal katılımları tarım alanındaki işçilere kıyasla daha aktif olması,

belirli siyasal görüşleri benimsemelerinin daha kolay olması ve seçimlerde oldukça etkili olması beklenmektedir (Özer ve Meder, 2008: 42-43).

Sitembölükbaşı (2001: 47), Türkiye'deki siyasal katılımı en yüksek meslek grubunun memurlar olduğunu söylemektedir. Memurlar eğitim düzeyi en yüksek meslek gruplarından birini oluşturmaktadır. Memurların siyasete ilgileri ve bilgileri yüksektir. Bu durum sadece eğitim düzeylerinin yüksek olmasıyla açıklanamaz. Bu ilgi ve bilginin nedeni, siyasal iktidarların kendilerinin üstleri olduğunu düşünüyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü iktidarda kimin olduğu, kimin iktidarı kaybettiği, şahsi görevlerinin durumu, gelirleri, özlük hakları gibi konular direkt olarak kendilerini ilgilendirmektedir.

Özetlemek gerekirse, mesleki statü bireyin siyasal katılımını artıran bir etmendir. Buna karşın tek başına yeterince güçlü bir etmen olduğu söylenemez. Bireyin mesleki statüsüyle birlikte bireyin eğitim seviyesi ve gelir düzeyi de bireyin siyasal katılımı üzerinde etkilidir. Ayrıca aynı meslek grubunda yer alan ancak gelir düzeyi eşit olmayan bireylerin aynı düzeyde siyasal katılımı göstermesi beklenemez. Bununla birlikte bireyin mesleki gereklilikleri bireyin siyasal katılımını artırdığı söylenebilir. Sonuç olarak bireylerin mesleki statüleri yükseldikçe siyasal katılımı da artma eğilimi göstermektedir.

2.1.4.2.3. Gelir

Bireyin siyasal katılımı üzerinde etkisi olan bir diğer sosyo-ekonomik etmen, gelirdir. Genel kabul edilen görüş olarak, bireyin gelir düzeyi arttıkça siyasal katılımı da arttığı yönündedir. Gelir etmeni, psikolojik etmenlerin de etkisiyle siyasal katılımın biçimine, yoğunluğuna ve yönüne şekil vererek tamamlayıcı bir hale gelmektedir (Altan, 2011: 320)

Amerikalı siyasal bilimci Seymour Martin Lipset, ABD'de iki seçim döneminde yapmış olduğu araştırmada, bireyin gelir düzeyiyle siyasal katılımı arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamıştır (Lipset, 1964: 36). Abadan ve Yücekök'ün Türkiye'de yapmış oldukları araştırmada da benzer bir bulgulara ulaşmışlar ve katılıma en istekli grubun yüksek gelir grubunun olduğunu, onu alt gelir grubunun izlediği sonucuna ulaşmışlardır. Orta gelir grubunun siyasal katılıma ilgisiz

olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yüksek gelir grubunun, siyasal olayları takip etme ve haberdar olma eğilimi daha yüksek olmakta ve siyasal gelişmelerin kendi çıkarlarını ilgilendirdiği için daha fazla siyasal katılım gösterdiğini söylemektedirler. Alt gelir grubu, gibi mevcut olumsuz koşulların değişebilmesinde bir araç olarak görmektedir (Abadan ve Yücekök, 1966: 107).

Kalaycıoğlu (1983: 291), gelir düzeyi yükseldikçe bireyin siyasal sistemi etkilediğini belirtmektedir. Bu nedenle bireyin siyasal kararları şahsi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmek için çaba harcamasını beklemektedir. Sosyo-ekonomik durumu düşük olan bireyin, diğer bireyleri siyasal katılıma ikna etmek, bürokratlarla görüşmek, kampanyalara maddi yardımlarda bulunmak ve siyasal eylemlere şahsen katılmak gibi siyasal katılım eylemlerinde zorlanabilirken, sosyo-ekonomik durumu yüksek olan birey daha aktif olarak katılmaktadır.

Bir diğer tanımlamada, birey siyasal katılım gösterirken şahsi gelir durumunu etkileyip etkilemeyeceği beklentisine göre hareket ettiği söylenmektedir. Birey kendi ekonomik refah düzeyiyle ülkenin genel ekonomik durumu arasında bağ kurarak seçimlerdeki adayların geçmişte hangi ekonomik başarıları gösterdiği ve neler yaptığı konularında seçmen davranışlarının şekillendiğini söylemektedir (Özer ve Meder, 2008: 26). Bireyin, ekonomik durumlarının gelecekteki politikalar ve kararlar üzerinde nasıl etkileri olabileceğini değerlendirerek siyasal tercihlerini belirlediğini söylemektedirler.

Tatar (2003: 345), yüksek gelir ile yüksek siyasal katılım arasında kesin bir bağlantı olmadığını söylemektedir. Malatya'daki seçmenler üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada oy kullanma, ülkeyi ilgilendiren konularda konuşma ve çevre sorunları gibi siyasal katılım faaliyetlerinde gelirin siyasal katılım ile bir ilişkili olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca bireyin gelir durumuyla aktif siyasal katılım arasında bir bağlantı olduğu ve yüksek katılım gerektiren konularda gelir düzeyinin yüksek olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Eroğul (1991: 114-117), Doğu ve Güney Doğu bölgelerinin siyasal katılımının Türkiye'nin genel siyasal katılımından yüksek olduğunu ve düşük gelire sahip bireylerin daha fazla siyasal katılım gösterdiğini söylemektedir. Eroğul'un bahsettiği siyasal katılım, oy vermek gibi dar anlamda

siyasal katılım olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Geniş anlamda siyasal katılım için aynı oranda yükseklik söz konusu değildir.

Alt gelir grubundaki bireylerin yaşam koşullarının düşük olması, siyasal katılımının düşük olmasına etki edebileceğini ifade eden görüşlerde bulunmaktadır. Alt gelir grubundaki bireylerin gazete, dergi, internet gibi birtakım kaynaklara erişimleri kısıtlıdır. Bu nedenle siyasal konuları yeterince öğrenememelerinden dolayı olumsuz bir durum ortaya çıkmakta ve bu durum bireyin siyasal katılıma ilgisizliğine neden olmaktadır (E. Turan, 2011: 164). Bu bağlamda gelir düzeyi düşük olan bireylerin bilgiye erişim imkanlarının artırılmalı ve siyasal konularda farkındalıklarının artırılması önem arz etmektedir.

Gelişmiş ülkelerde gelir ve yaşam dengesizlikleri giderek azalırken, halkın her kesiminde siyasal katılımın giderek düştüğünü söyleyen siyasal bilimciler bulunmaktadır. Bu durumun nedeni, o ülkelerde yaşayan bireyin siyasal, ekonomik ve toplumsal haklarının devlet tarafından korunacağını bilmesinden kaynaklanmaktadır (Öztekin, 2001: 226). Haklarının güvence altında olduğunu bilen birey, siyasal katılım faaliyetlerine katılma ihtiyacı duymamaktadır.

Özetlemek gerekirse gelirin siyasal katılım üzerindeki etkilerini tam olarak anlaşılabilmesi için ülkedeki iktisadi, siyasal ve sosyal sorunların büyük kısmının çözülmüş olması gerekmektedir. Sonuç olarak bazı ülkelerde gelir azaldıkça gelirle siyasal katılım arasındaki ilişkinin arttığı görülse de genel olarak gelir arttıkça siyasal katılımın arttığı kabul edilmektedir. Ancak bu ilişki karmaşık bir şekilde etkileşim gösterdiği için her ülkede aynı sonucu elde etmek mümkün olmayabilir.

2.1.4.2.4. İkamet Yeri

Bireyin siyasal katılımını etkileyen bir diğer sosyo-ekonomik etmen, ikamet yeridir. Kırsal bölgelerde yaşayan bireyin kentlerde yaşayan bireyle siyasal katılımının aynı olmasını beklemek hatalı olacaktır.

Kentlerde kırsal bölgelere kıyasla bireye siyasal hayata daha fazla teşvik yapılmaktadır. Milbrath ve Goel'e göre (1977: 128-130), kentlerde yaşayan bireyin siyasal konularda uyarılma olasılıkları daha yüksektir. Aynı şekilde Kalaycıoğlu da (1983: 23) bu yaklaşıma benzer olarak siyasal katılım ile kentleşme arasında iki temel

varsayım olduğunu belirtmektedir. İlk olarak, kentleşmeyi modernleşmenin bir boyutu olarak gören siyasal bilimciler, kentlerde siyasal katılım talebi oluşturan bir kültürel çevreyi meydana getirdiğini savunmaktadırlar. Bu nedenle de kentsel yaşam hem modern hem de katılımcı kültürün beşiği olarak görülmektedir. İkinci olarak, kentlerde sağlanan eğitim olanakları ve çeşitli ikincil faaliyetler gibi imkanlar sayesinde, siyasal olayların takip edilmesi ve siyasal karar alma süreçlerine aktif olarak katılma imkanları kırsal yaşama kıyasla daha fazladır. Bu nedenlerle, kentlerde yaşayan bireylerin siyasal katılım konusunda daha fazla teşvik edildiği ve kentsel yaşamın siyasal katılım için daha elverişli bir ortam sunduğu söylenebilir.

Bölgenin gelişmişlik düzeyiyle siyasal katılım arasında doğrudan ilişki olduğunu söyleyen siyasal bilimciler bulunmaktadır. Bu bağlamda kentlerin siyasal katılıma etkisini kurumsal olarak incelendiğinde, kentlerde okur-yazarlık oranının yüksekliği, kitle iletişim araçlarından daha kolay erişim sağlama ve gönüllü kuruluşlara üye olma gibi sebeplerden dolayı siyasal katılımın daha fazla olmasını beklenmektedir (Eroğul, 1991: 114-115). Buna karşın yine de yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgulara göre kırsal alanlarda ki siyasal katılım oranları daha yüksektir. Kentlerde çevrenin etkisiyle miting, gösteri gibi siyasal katılım biçimleri daha fazla olacaktır (Turan, 1986: 82). Bunun nedeni, kentlerin bireye oy vermektense daha etkili siyasal katılım yollarının ortaya koyması ve bu yüzden de bireyi oy kullanmaktan soğutmasıdır. İlaveten kırsaldan kente yapılan göçün kültür şoku, güvensizlik, yabancılaşmaya gibi olumsuz etkilere neden olmakta, bu da bireyin oy vermesini azaltmaktadır (Özbudun, 1975: 105). Bu görüşler doğrultusunda, kentlerde siyasal katılımın kurumsal faktörlerle arttığı, ancak kırsal alanlarda çevresel etkilerin ve göçün katılım üzerinde daha belirleyici olmaktadır.

Bir diğer görüş ise yerleşim yerleri büyüdükçe bireyin siyasal katılım güdülerini azaltacağı hatta bazı durumlarda ortadan kaldıracabileceğidir. Bu görüş, Verba ve diğerleri tarafından "toplulukların zayıflaması" olarak adlandırılan teorilerinde dile getirilmektedir. Bu teoriye göre yerleşim yerlerinin büyümesiyle birlikte siyasal yapının karmaşıklaştığı ve bu nedenle siyasal karar alma süreçlerinde bireyin marjinal etkinliğini azalacaktır. Bu durumda, bireyin siyasal süreç içindeki

etkinliği zaman içinde giderek azalacaktır. Bu nedenle ikamet yerinin küçük olması bireyin siyasal katılımını artıracakını iddia etmektedir (Verba vd., 1978: 270-271).

Huntington ve Dominguez (1975: 52-53), kentsel ve kırsal bölgelerde seçime katılım oranlarının arasında büyük bir farkın olmadığını söylemektedirler. Bu görüşe göre ikamet yeri siyasal katılım üzerinde etkisizdir. Kentleşme oranı yüksek olduğu ülkelerdeki farkın yapay olduğunu, meslek ve eğitim farkları sabit olduğunda ikamet yerinin büyüklüğünün bir etkisinin olmadığını iddia etmektedirler.

Özetlemek gerekirse, ikamet yerinin bireyin siyasal katılımı üzerindeki etkisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bireyin siyasal katılımı üzerindeki ikamet yerinin etkisini, sadece ikamet yerinin kırsal-kentsel olmasına odaklanarak açıklamak yetersiz kalacaktır. Bunun yanı sıra, ikamet yerinin büyüklüğü, bireyin eğitim seviyesi, bölgenin gelişmişlik düzeyi gibi diğer etmenlerin de bir arada değerlendirmek gerekmektedir. Bu etmenlerin kombinasyonu, bireyin siyasal katılımı üzerinde daha net etki etmektedir.

2.1.4.2.5. Grup Üyeliği

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer etmen sendika, dernek ve siyasal partiler gibi siyasal niteliği olan gruplara üyeliktir. Modern toplumların giderek kentleşmesiyle birlikte bireyin örgütlenme yeteneği de artmıştır (Balcı, Tarhan, ve Bal, 2013: 60).

Bireyin demokratik mücadeleye olan ilgisi nedeniyle grup üyeliği söz konusu olmaktadır. Grup üyeliği, bireyin siyasal görevler üstlenmesinde anahtar konumda olması ve bürokratik işleyişi görmüş olması grup üyeliği önemlidir (Çukurçayır, 2002: 73). Bireyin grup üyeliği, siyasal karar alma süreçlerine yakınlaşmasını sağlayacak ve etkinliğini artıracaktır. Ayrıca demokratik koşullarda etnik, dini ve sınıfsal çatışmaların yaşanabileceği ülkelerde siyasal niteliği olan gruplara üye olmak, bireyin ve grubun çıkarlarının korunmasında siyasal katılım üzerinde en etkili biçimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Yücekök, 1987: 29). Milbrath (1981: 216-217) benzer bir tanımlama yapmakta ve mensubu olduğu gruba sıkı sıkıya bağlı olan bireyin, grubun kararlarına uyma eğilimi olduğu için daha fazla siyasal katılımının olacağını

söylemektedir. Bu nedenle de grup üyeliği olan bireylerin siyasal katılım oranları daha yüksek olacağını iddia etmektedir.

Eğer ülkede örgütlenme özgülüğü yoksa veya kısıtlı ve sınırlıysa o ülkede grup üyeliğinden bahsetmek imkansızdır. Bu durum o ülkede çoğulcu, katılımcı ve çağdaş demokrasinin var olmadığına da temel göstergesidir. (Öztekin, 2001: 234). Bu nedenle grup üyeliği ve çağdaş demokrasi iç içe geçmiştir.

Birey kendi yaşantısı ve buna bağlı olarak toplumsal yapının devamlılığını sağlayabilmek için devlet içinde farklı grupların varlığına ihtiyaç duymakta, kendi istekleriyle veya istemeyerek de olsa örgütlü yapılarla ilişki içine girmektedir (İşliyen, 2018: 124). Birey, grup içinde girmiş olduğu ilişkiler sayesinde toplantılara katılır, sendika ve parti bültenine abone olur, sınıf bilinci farkındalığı oluşur ve diğer grup içindeki bireylerle tartışmaya girer. Tüm bu nedenlerden dolayı birey, gruptaki diğer kişileri etkiler veya kendisi etkilenerek içinde bulunduğu grubun siyasal görüşlerini benimsemeye başlar (Yücekök, 1987: 27). Birey ve grup karşılıklı olarak girdiği ilişkiler neticesinde birbirlerini etkiler.

Grup üyeliğinin birey üzerinde üç etkisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, grup üyeliği bireyin göreceği, öğreneceği ve düşüneceği konuların belirlenmede oldukça etkilidir. Birey, grupta yer aldığı için grup üyeleriyle paylaşılan konulara maruz kalacak ve bu konularda düşünce geliştirecektir. İkincisi, grup üyesi olan birey, grubun diğer üyeleri gibi davranmaya çalışacaktır. Grup içinde uyum sağlamak ve kabul görmek amacıyla diğer üyelerin davranışlarını taklit etme eğilimi gösterecektir. Üçüncüsü, grubun üyesi olan birey grubun ilkelerine ve diğer üyelere uyum sağlayamaması halinde gruptan dışlanma, itilme ve atılma korkusuyla diğer üyeler gibi davranmaya zorlanmaktadır. Bu nedenle grup normlarına uymak zorunda hissedebilir ve dışlanma veya itilme riskini önlemek için diğer üyeler gibi davranmaya zorlanabilir (Kalaycıoğlu, 1983: 35). Grup üyeliği, bireyi etkileyerek bir eğitim ortamı olarak siyasal katılım biçimleri üzerinde direkt olarak etki göstermektedir. Bireyin siyasal katılımını, grup içindeki bilgi paylaşımı, farkındalık oluşturma ve ortak amaçlara yönelik çalışmalar artırmaktadır. Birey, grup üyeleriyle etkileşime girdiği müddetçe siyasal konulara daha fazla ilgi gösterecek ve siyasal katılımı aktifleştirecektir.

Birey, grup üyeliği ile üç kazanım elde etmektedir. İlki, grup üyeliği bireyin siyasete ilgi duymayı ve etkinlik duygusunun oluşturmasını ve siyasal bilgi elde etmesini sağlamaktadır. İkincisi, grup üyeliği hitabetin gelişmesi ve diğer bireylerle kolay iletişim kurmalarını sağlaması gibi vb. becerileri kazanmasına yardımcı olmaktadır. Üçüncüsü, grup üyeliği bireyde özgüven duygusunun oluşmasını ve zor koşullar altında mücadele etme azmini aşlamaktadır (Verba vd., 1978: 81). Grup içindeki etkileşim ve bilgi paylaşımı, bireyin siyasal bilgi ve farkındalık düzeyini artırmaktadır. Grup içindeki tartışmalar, toplantılar ve diğer üyelerle olan etkileşimler, bireyin iletişim becerilerini ve kolay iletişim kurma yeteneğini geliştirmektedir. Grup içindeki ortak amaçlara yönelik çalışmalar ve grup içindeki sorumluluklar, bireyin özgüvenini ve mücadele azmini güçlendirmektedir.

Özetlemek gerekirse siyasal niteliği bulunan gruplara üye olmak, siyasal katılım doğrudan etkilemektedir. Grup üyeliği, bireylerin siyasal katılımlarını artırmaktadır. Ayrıca siyasal ve toplumsal olayların içinde daha aktif ve işlevsel olmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda bireyin iletişim becerilerini geliştirmekte, siyasal bilgi ve farkındalık düzeyini artırmakta, özgüven duygusu oluşturmakta ve mücadele azmini artırmaktadır.

2.1.4.2.6. Kitle İletişim Araçları

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer sosyo-ekonomik etmen, kitle iletişim araçlarıdır. Yöneticiler ve yöneticilerin kurmuş olduğu iletişim, eski çağlardan bugüne değin hep birtakım araçlar aracılığıyla gerçekleşmiştir (İşliyen, 2018: 132).

Televizyon, internet, sosyal medya, gazete vb. yazılı, görsel ve işitsel araçlar kitle iletişim araçlarıdır. 21. yüzyılla birlikte internet ve mobil teknolojilerin gelişmesi hızlanmıştır. Yaşanan gelişmelerle birlikte daha çok kişiye daha kolay ulaşılırken, siyasal aktörlerin siyaset yapma biçimleri ve seçmenlerin etkileşimlerinde değişiklikler yaşanmıştır.

Kitle iletişim araçlarının günümüzde giderek yaygınlaşmasıyla birlikte siyasal hayatta önemli bir unsur haline gelmiştir (Aziz, 2014: 66). Kitle iletişim araçlarının bilgi, görüş ve düşüncelerin yayılmasına katkıda bulunma, toplumsal örgütlenmeyi güçlendirmesi, bireyin anlama, ifade etme, öğrenme ve eğitim görme ve yeni düşünce

akımlarının yayılmasına teşvik etme gibi etkileri bulunmaktadır (Ülkü ve Demir, 2013: 592). Kitle iletişim araçları haber, röportaj, yorum, inceleme ve araştırma türleriyle siyasal örgütlerden bireye siyasal mesajların iletilmesi; bireyin verdiği tepkileri aynı şekilde siyasal gruplara iletilmesini sağlamaktadır (Aziz, 2014: 67). Bilgiye ulaşmayı kolaylaştırması, ilginin diri tutulması ve katılımı teşvik ettiği için kitle iletişim araçları siyasal katılımı artırmaktadır (Akıncı, 2014: 318). Kitle iletişim araçları, siyasal örgütlerle birey arasında karşılıklı bir etkileşim oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçları, bireyi siyasal konularda güncel konularda bilgilendirebilir, tercih yaparken gündemdeki tercihlerin etkileyebilir veya sessiz kalmalarını sağlayabilir. Bahsedilen etkisinin derecesi, bireyin demokratik ve psikolojik özelliğine, yayımların güvenilirlik derecesine ve kitle iletişim araçlarının hangisinin hangi sıklıkla takip edildiğine göre değişiklik gösterebilmektedir (Akıncı, 2014: 319). Bu nedenle kitle iletişim araçlarının birey üzerindeki etkisinin aynı olması beklenemez.

Ayrıca kitle iletişim araçlarının bireyin siyasal eğilimi değiştirmekten veya yeni eğilimlerin ortaya koymaktan çok, bireyin var olan siyasal eğilimlerini güçlendirmekte olduğunu söyleyen görüşler de bulunmaktadır (Alkan ve Ergil, 1980: 135). Tüm buraya kadar anlatılan konular dikkate alındığında siyasal katılım üzerinde kitle etkileşim araçlarının etkilerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Kitle iletişim araçları, bireyin siyasal olaylara erişimini hızlandırmakta,
- Kitle iletişim araçları, bireyin bilgi edinim sürecini kolaylaştırmakta,
- Kitle iletişim araçları, yakın siyasal görüşe sahip bireylerle ortak hareket etmeyi sağlamakta,
- Kitle iletişim araçları, siyasal olaylar ve konularda edinilen bilgilerin güvenilirliğini artırmakta,
- Kitle iletişim araçları, zıt görüşlerdeki bireylere tartışma platformu olma olanağı sağlamaktadır.

Kitle iletişim araçları, bireyin güncel siyasal olaylara erişimini hızlandırmakta, bilgi edinme sürecini kolaylaştırmakta ve siyasal katılımın etkisini artırmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının sayısının artmasıyla birlikte siyasal her bir görüşün kendi fikirlerini paylaşarak toplumun diğer kesimlerine erişebilmektedir. Bu

nedenle kitle iletişim araçları, bireyin siyasal katılım düzeyini artırabilen bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.4.2.7. Din

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer sosyo-ekonomik etmen, dindir. Tarihin ilk günlerinden bugüne değin insanoğlu, dünyayı ve varoluş sebeplerini anlayabilmek için yüce bir varlığa tapınmayı zaruret olarak görmüşlerdir. Bu bazen bir cisim, bazen bir hayvan bazen olağanüstü soyut yüce bir yaratıcı olmuştur. Bu nedenle din, toplumun temel yapı taşı konumundadır.

Din, toplumun bir arada durmasını sağlayan, diğer kültürel özellikler ve yaşam tarzı üzerinde oldukça etkili olan bir etmendir (Özer ve Meder, 2008: 52). Varoluşunu anlamlandırmak isteyen birey, yüce bir varlığın var olduğuna inanışını din ile ifade etmiştir. Siyasal rekabetin olmadığı ülkelerde din, halkın desteğini alabilmek için kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin toplumsal kimliği dinin etkisiyle oluşturmaktadır (Turan, 1986: 83). Dinin etkisiyle bireyler bir araya gelerek kolektif hareket etmektedir. Özellikle "Üçüncü Dünya" ülkelerinde din, toplumu motive etme aracı olarak dini motifleri kullanan bir güç dinamosu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çaha vd., 1996: 58).

Dinin siyasal katılımı etkilemesinin bir diğer nedeni de yoksunluk duygusudur. Dini taleplerini ifade etmeleri engel olunan veya ifade etmekte zorlanan gruplar, seslerini duyurabilmek için siyasal katılım göstermektedir. Bu grupların siyasal alan içinde yasal olarak hareket etmesi engellenirse şiddet, ayaklanma veya terör gibi yasadışı faaliyetlere katılabilmektedir (Balcı vd., 2013: 57). Bu grupların siyasal alan içindeki konumları, bu bireylerin yasal veya illegal faaliyet göstermesine neden olmaktadır.

Özetle din, toplumların fenomenlerini şekillendiren temel olgulardan biridir. Siyaset ve din karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla siyaset ve din birbirinden tamamen bağımsız hareket etmesi mümkün değildir. Bireyler arasında farklılık göstermekle birlikte özellikle dindar kesimlerin kendi değerlerine sahip siyasal partilere yöneldikleri görülmektedir.

2.1.4.2.8. Etnisite

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer sosyo-ekonomik etmen, etnisitedir. Etnisite, bireyin kuşaktan kuşağa aktarılmış olan davranışların, genetik özelliklerin ve kültürel değerlerin birleşimidir.

Etnisitenin siyasal katılımı etkilemesinin altında yatan neden, çatışma duygusudur. Toplumdaki etnik çatışma ne kadar büyükse, siyasal katılım da o büyüklükte artma eğilimindedir. Etnik gruplar, kendilerine yönelik baskılara karşı koymaya çalışmaktadır. Çünkü ırk şuurunu taşıyarak toplum içindeki temsiliyeti artıkça varlığını güvence altına almayı sağlayacaktır (Yücekök, 1969: 140). Bu nedenle ait olduğu etnik grubu var olma savaşı içinde görerek siyasal katılımları daha yüksek olmaktadır. Etnik gruplar arasında siyasal çatışmalar azaldıkça siyasal katılım da azalacaktır.

Etnisitenin siyasal katılımı etkilemesinin bir diğer nedeni de yoksunluk duygusudur. Dini taleplerini ifade etmeleri engel olunan veya ifade etmekte zorlanan gruplar olduğu gibi etnisite taleplerini ifade etmeleri engel olunan veya ifade etmekte zorlanan gruplar seslerini duyurabilmek için siyasal katılım göstermeye çalışırlar. Bu grupların siyasal alan içinde yasal olarak hareket etmesi engellenirse şiddet, ayaklanma veya terör gibi yasadışı faaliyetlere katılım gösterebilirler (Allen ve Bang, 2015: 35).

Kısaca etnik gruplar seslerini duyurabilmek için siyasal katılım göstermektedir. Etnisite, bireyin siyasal katılımını olumlu yönde etkilerken, siyasal çatışmaların olmadığı toplumlarda siyasal katılım olumsuz olarak etkilenecektir. Toplumdaki etnik çatışma düzeyi ve etnik grupların taleplerini ifade edebilmelerine göre etnik grupların siyasal katılımları değişim gösterecektir.

2.1.4.3. Hukuksal Etmen

Siyasal katılımı etkileyen bir diğer etmen, hukuki etmendir. Dünyadaki tüm toplumlarda, kaosu engellemek için bireyin uyması gereken birtakım kurallar bulunmaktadır. Hukuki kurallar ve çerçeveler, siyasal sistemin işleyişini ve bireyin bu süreç içinde yer almasını sağlamaktadır (Dursun, 2022: 111).

Uluslararası sözleşmeler, anayasalar ve kanunlar gibi bazı hukuki metinlerle siyasetin sınırları çizilmeye çalışılmaktadır. Örneğin seçme seçilme yaşı, seçmen ve adayların eğitim düzeyi ve mesleği, tutuklu, mahkûm ve askerlerin oy kullanıp kullanamayacağı ve bürokratların siyasal aday olamayacağı gibi birtakım kanunlar bulunmaktadır. Vatandaşların oy verme, seçme ve seçilme hakları gibi bir takım siyasal katılım faaliyetleri belirli sınırlara bağlanarak vatandaşların siyasal sürece katılımlarının nasıl olacağı, sorumluluklarının ve haklarının neler olduğu ve uyması gereken normlar yasalarla belirlenmiştir (Dursun, 2022: 111).

Ayrıca örgütlenme, toplu olarak gösteri ve yürüyüş düzenleme, fikirlerin ifadesinde özgürlük gibi temel haklar konusunda yapılan hukuksal düzenlemelerde siyasal katılım üzerinde etkili olmaktadır (Dursun, 2022: 111). Bazı ülkelerde bu ve benzeri siyasal hakların yasaklanması bireyin siyasal katılımı üzerinde olumsuz olarak etkilemektedir.

Vatandaşların siyasal katılım hakkı hukuki metinlerle garanti altına alındığı takdirde bireyin siyasal katılımı artacaktır. Buna karşın, bireyin siyasal katılımı hukuki engellere maruz kalırsa, bireyin siyasal katılımı azalacaktır.

2.1.4.4. Siyasal Etmenler

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer etmen, siyasal etmenlerdir. Siyasal katılım üzerindeki siyasal etmenlerin etkisini "sistemin yapısı" ve "sistemin işleyişi" olarak iki grupta incelenecektir.

Siyasal sistemin işleyişi, başka bir tabirle "siyasal sistemdeki parti sayısı, partiler arasındaki rekabet ortamının niteliği, sivil toplum kuruluşu sayısı, toplumun kitle iletişim araçlarına erişim sağlayabilmesi ve bu araçların vatandaşlar tarafından kullanım oranı" siyasal katılım üzerinde etkili olmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 43-44). Ek olarak, siyasal sistem içinde siyasal partilerin siyaset yaklaşımı, parti liderlerinin kişiliği ve fikirleri, halkın isteklerine gösterdiği duyarlılık vb. birtakım konularda siyasal katılım üzerinde etkili olmaktadır (Balcı vd., 2013: 65). Siyasal sistemin işleyişini etkileyen etmenlerin etkililik düzeyi artıka siyasal katılımın olumlu olarak etkileneceği düşünülmektedir.

Ülkenin siyasal yapısı, diğer bir deyişle demokratik, totaliter veya otoriter rejim olması, bireylerin siyasal katılımını etkilemektedir (Dursun, 2022: 111). Çünkü totaliter ve otoriter rejimlerde, örgütlenmenin ve yeni siyasal partilerin kuruluşunun engellenmesi, seçim barajı gibi birtakım sınırlar ve engellerden dolayı bireyin siyasal katılım sürecinde aktif olarak görev alması mümkün değildir veya çok sınırlıdır. Demokratik rejimlerde ise birey, siyasal katılım sürecinde aktif olarak görev alabilmektedir.

Bireyin içinde bulunduğu siyasal yapı ve siyasal sistemin yapısı, vatandaşın aktif katılımı destekleyerek kuralları ve işleyişi belirlendiğinde ve engellenmediğinde bireyin siyasal katılımı olumlu biçimde etkilemektedir.

2.1.4.5. Psikolojik Etmenler

Psikolojik etmenler bahsinde şu savları öne sürmek mümkün olabilir. Siyasal katılım üzerinde elbette psikolojik etmenlerin olduğu yadsınamaz. Bunda ilk olarak bireyin karmaşık bir varlık olarak görülmesi düşünülebilir. Bu nedenle bireyin iç dünyaları ve harekete geçiren güdüler birbirinden farklılık gösterebilir. Dolayısıyla birey, psikolojik nedenlerden dolayı kimi zaman bireysel olarak, kimi zaman grup halinde hareket ederek siyasal katılım faaliyetleri içerisinde bulunabilir. Psikolojik etmenler olumlu ve olumsuz psikolojik etmenler olarak ikiye ayrılabilir.

2.1.4.5.1. Olumlu Psikolojik Etmenler

Olumlu psikolojik etmenler bağlamında şu savların öne sürülmesi mümkün olabilir. Birtakım etmenlerden dolayı bireyin siyasete yönelmesiyle siyasal kuruluşlarla karşılıklı ilişki de bulunabilir. Birey, siyasal konularda bilgi sahibi olarak, sivil toplum kuruluşu ve siyasal partilerin yapmış olduğu faaliyetlere katılım göstererek çeşitli faaliyetlerde bulunmayı bir yurttaşlık hakkı ve görevi olduğuna inanarak siyasal katılım faaliyetleri içerisinde yer alabilir. Bu nedenle olumlu psikolojik etmenler bu katılım faaliyetinin temel nedeni olabilir. Olumlu psikolojik etmenler, siyasal etkinlik duygusu, yurttaşlık duygusu, siyasete ilgi duyma ve sosyal girişkenlik olarak üçe ayrılabilir.

2.1.4.5.1.1. Siyasal Etkinlik Duygusu

Siyasal katılımı etkileyen olumlu psikolojik etmenlerden biri siyasal etkinlik duygusudur. Siyasal etkinlik duygusu, basit bir ifadeyle "bireyin politik eylemlerinin siyasal süreç üzerinde bir etkiye sahip olduğu veya olabileceği" duygusudur (Jung vd., 2011: 413). Milbrath ve Goel'e (1977: 57) göre siyasal etkinlik duygusu, "bireyin toplumun alacağı kararı ve karar verme sürecini etkileme yeteneğini hissedebiliyor olmasıdır". Tokgöz ise (2014: 178), "bireyin bir seçmen olarak bireysel eylem ve davranışlarıyla çevrelerini ve olayların akışına etkide bulunabilme inancına sahip olup olmadığı" olarak tanımlamaktadır. Aktan ise (2017: 35), "bireyin siyasal katılım faaliyetlerinde güçlü özgüven duygusunu geliştirerek davranış sergilemesi ve çevresine bu güçlü bakış açısıyla müdahil olması" olarak tanımlamaktadır. Tanımlamalardan yola çıkarak siyasal etkinlik duygusu yüksek olan bireyin siyasal katılımının da yüksek olmasının beklenmesi mümkündür.

Siyasal etkinlik duygusu yalnızca siyasal katılımı etkilemekle kalmaz, aynı zamanda bireyin siyasete ilgi duymasını ve siyasal bilgiyi de teşvik etmektedir. Siyasal gelişmeleri ve siyasal sistemin işleyişini düzenli biçimde izleyen bireyin bilgi birikimleri de artacağından siyasete ilgi duymalarını ve siyasal bilgilerini belirlemelerinde de aktif biçimde rol oynamaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 40).

Almond ve Verba, içsel siyasal etkinlik duygusu ve dışsal siyasal etkinlik duygusu olmak üzere iki tür siyasal etkinlik duygusu olduğunu ifade etmektedirler. İçsel siyasal etkinlik duygusu, bireyin siyasal aktörleri etkilediği, görüşlerinin dikkate alındığı, çıkarlarının gözetildiği veya öyle olduğunu varsaymasıdır. Dışsal siyasal etkinlik duygusu, bireyin kamu daireleri ve benzer kurumlarda kendi haklarını arayabileceğine ve bunların etkilerinin olduğunu düşünmesi ve inanmasıdır (Almond ve Verba, 1963: 136-137). Dışsal siyasal etkinlik duygusunun artmasıyla birlikte bireyin siyasal katılımı artmaya başlayacaktır.

Yapılan tanımların odak noktası, bireyin sistemin işleyişinde etki gösterebileceklerine inanması ve duygularının oluşmasına odaklanmaktadır. Kısaca, etkinlik duygusu, bireyin kendi siyasal yeterliliğini anlamasıdır. Sonuç olarak siyasal etkinlik duygusunu geliştirmiş olan birey, siyasal karar alma süreçlerine katılmak

isteyeceğinden ve siyasal faaliyetler gerçekleştireceğinden etkinlik duygusu siyasal katılımı da olumlu olarak etkilemektedir.

2.1.4.5.1.2. Yurttaşlık Duygusu

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer olumlu psikolojik etmen, yurttaşlık duygusudur. Yurttaşlık duygusu, bireyin siyasal süreçlerde etkili olup olmayacağını düşünmeden bu süreçlerde katılım göstermesidir (Çukurçayır ve Gökçe, 2002: 134). Bireyin yurttaşlık duygusunun yükselmesiyle birlikte, birey siyasal katılım süreçlerine aktif olarak katılım göstermektedir.

Yurttaşlık duygusu, bireyin muhafazakâr fikirleri benimsemesi, toplumsal değerleri önemsemesi, sorunların çözümünü istemesi ve toplumsal olaylara çözüm üretme bilincidir (Filiz ve Polat, 2022: 92). Dolayısıyla yurttaşlık duygusuna sahip birey, kendi menfaatinin yerine ülke menfaatlerini koyduğu için yurttaşlık duygusunun milli ve manevi bir niteliği bulunmaktadır (Dilber, 2013: 5).

Baykal (1970: 100), siyasal katılım ile yurttaşlık duygusu arasında olumlu bir ilişkinin var olduğunu belirterek, demografik değişkenler sabit olduğunda yaş, eğitim, gelir seviyesi ve meslek gibi etmenlerde de yurttaşlık duygusunun var olduğunu ve eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik seviyesinin yükselmesiyle yurttaşlık duygusunun arttığını ifade etmektedir.

Yurttaşlık duygusu, bireyin yurttaş olarak beklentisi olmaksızın siyasal katılım göstermesidir. Yurttaşlık duygusu, siyasal katılımı olumlu yönde etkileyen bir etmendir. Çünkü yurttaşlık duygusunun motive edici bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle bireyin siyasal katılım faaliyeti gösterme ihtimalini artırmaktadır.

2.1.4.5.1.3. Siyasete İlgili Duyma

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer olumlu psikolojik etmen, siyasete ilgi duymadır.

Bireylerin siyasete yönelmesindeki en önemli nedenlerden biri siyasete ilgi duymalarıdır. Siyasete ilgi duyan birey, siyasal bilgi sahibi olmakta, siyasete ilgi duyma arttıkça siyasal katılım olumlu olarak etkilenmektedir. Siyasete ilgi duyma,

bireyin siyasal hayata, siyasal faaliyete ve gelişmelere karşı sürekli olarak göstermiş olduğu duygu ve tutum olarak ifade edilmektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 41-42).

Bireyin yaşadığı siyasal olaylar, sistem ve siyasal karar alma süreçlerine gösterdiği tutum, değer ve normlar birleşerek bireyin siyasete ilgi duyma düzeyini belirlemektedir (Akıncı, 2014: 315). Bu nedenle bireyin yaşam koşulları farklı olabileceği için siyasete ilgi duyma düzeyleri de farklılık göstermektedir. Siyasete ilgi duyma seviyeleri farklılık gösteren bireylerin siyasal katılım biçimleri de değişebilecektir. Siyasete ilgi duyma seviyesi artan birey, daha karmaşık siyasal katılım biçimlerine yönelmektedir. Dolayısıyla bireyin siyasal katılımları olumlu biçimde etkilenmektedir (Çukurçayır, 2002: 57-58). Yine de bazı bireyler siyasete ilgi duymalarına rağmen, siyasal katılımları durağan olmakta ve artış göstermemektedir. Çünkü karmaşık siyasal faaliyetlerin bir kısmı için bireyin siyasete ilgi duyması gerekmemektedir (İşliyen, 2018: 91).

Bireylerin siyasete ilgi duyması birbirinden farklı olabilmektedir. Bununla birlikte, siyasal iktidarın bireyin şahsi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, bireyin siyasete ilgi duymasını sağlayacaktır. Siyasete ilgisi artan bireyin siyasal katılımı aktif olmaya başlayacaktır. Bir diğer ifadeyle siyasete ilgisi azalan bireyin siyasal katılımları da olumsuz etkilenebilecektir.

2.1.4.5.1.4. Sosyal Girişkenlik

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer olumlu psikolojik etmen, sosyal girişkenliktir. Sosyal girişkenlik, bireyin toplumsal ilişkilerde serbestlik hissine ve bunun gerekli olan ustalığa sahip olmasıdır (Milbrath ve Goel, 1977: 75). Sosyal ilişkilerde girişken olan bireylerin içe dönük bireylere kıyasla siyasal katılım davranışları farklılık gösterecektir. Dolayısıyla siyasal katılımı daha yüksek olan bireyler farklı alanlarda daha yoğun katılım gösterecektir (Baykal, 1970: 102).

Sosyal girişkenlik duygusu sayesinde birey, çevrelerindeki diğer kişilerle ve olaylarla muhatap olduklarında daha girişken davranmakta, örgütlenme yetenekleri gelişmiş olmakta ve diğer bireylerle daha rahat iletişim kurmaktadır. Bu nedenle bireyin sosyal girişkenliği yükseldikçe siyasal katılımının artması beklenmektedir (Dilber, 2013: 4). Sosyal girişkenlik, bireyin diğer bireylerle ilişkilerinde serbest ve

aktif bir tutum sergilemesi olarak tanımlanabilir. Sosyal girişkenlik duyguları gelişmiş olan birey, sosyal ilişkilerinde olduğu gibi siyasal ilişkilerinde de daha aktif olma eğilimini artırabilir. Bu duyguları nedeniyle siyasal katılımları daha kolay ve rahat bir şekilde kullanmalarına olanak tanıyabileceği için sosyal girişkenlik duygusu ile siyasal katılım arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğunu öne sürmek mümkün olduğu düşünülmektedir.

2.1.4.5.2. Olumsuz Psikolojik Etmenler

Siyasal katılım üzerinde olumlu psikolojik etmenler olduğu gibi yabancılaşma, anomi ve siyaset dışılık olmak üzere üç adet olumsuz psikolojik etmen bulunmaktadır.

2.1.4.5.2.1. Siyasal Yabancılaşma

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan olumsuz psikolojik etmenlerden biri siyasal yabancılaşmadır. Siyasal yabancılaşma, bireyin toplumsal yapıdaki değerler, kurallar, beklentiler ve ilişkilerden uzaklaşma durumunu ifade etmektedir (Alkan ve Ergil, 1980: 24). Siyasal yabancılaşma, bireyde siyasal sisteme yönelik derinlere yerleşen, kalıcı yabancılaşma, reddedilme, olumsuzluk ve mutsuzluk duygularını ifade etmektedir (Milbrath, 1981: 217-218). Bu kopuşun altında yatan nedenler, bireyin siyasal sistem içinde değerinin olmaması, ihtiyaçlarına karşılık bulamaması veya başka nedenlerden dolayı kendini gerçekleştiremiyor olmasıdır (Baykal, 1970: 103-104). Bu nedenle bireyin kendisi bu uzaklaşmayı talep edebilir veya kendiliğinden de ortaya çıkabilmektedir. Siyasal yabancılaşmanın diğer bir nedeni de devletin siyasal nedenler gerekçesiyle bireyi siyasetten uzaklaştırma isteğidir (Kapani, 2007: 148). Siyasal yabancılaşmanın bir diğer nedeni de günümüzde siyasal katılımın giderek daha kompleks ve teknik bir hale gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Siyasal yabancılaşma, birey için siyasal sistemin anlamsızlaşarak bireyin ihtiyaçlarını gideremediği ve bireyin kendini gerçekleştirmesine izin vermediği durumlarda ortaya çıkarak bireyin siyasal sistemden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Çukurçayır, 2002: 71). Dolayısıyla siyasal yabancılaşan bireylerin siyasal katılımları da pasif bir hal almaktadır (Dursun, 2022: 110). Çünkü siyasal olarak yabancılaşan birey, kendini temsil edebilecek partilerin var olmadığını, var olsa bile siyasal yapının zaten belirlendiğini için kullandığı oyun etkisinin ve anlamının olmadığını

düşünmektedir. Bireyin siyasal yabancılaşmasıyla birlikte ortaya beş durum çıkmaktadır. Bu beş durum şu şekilde sıralanabilir (Seeman, 1959: 784-790):

- Güçsüzlük: Bireyin siyasal çabalarıyla elde ettiği siyasal sonuçların üzerindeki etkisine dair beklentisidir. Bu beklenti olumsuzlaştıkça siyasal güçsüzlük duygusu artmaktadır.
- Anlamsızlık: Bireyin siyasal sistemin işleyişini anlamaması, farklı siyasal etmenlerin fikir oluşturmaları ve siyasal olayların sonuçlarını tahmin edememe gibi konularda kendini başarısız hissettiren duygudur.
- Kuralsızlık: Bireyin hedef ve amaçlarına ulaşmak için toplumun kabul etmediği davranışlarla ulaşacağına inandığı duygudur.
- Topluma yabancılaşma: Bireyin, toplumun tamamının veya çoğunluğunun değer atfettiği amaç ve inançlara onlar kadar değer atfetmemesinden kaynaklanan sonuçlardır.
- Kendine yabancılaşma: Bireyin gelecekteki beklentileriyle uyuşmayan ve beklentilerinin dışında farklı davranışlar sergilemesidir.

Siyasal yabancılaşma, bireyin isteyerek veya kendiliğinden siyasal sistem içinden uzaklaşmasıdır. Siyasal yabancılaşma da anahtar kavram siyasetten uzaklaşmaktır. Bireyin siyasetten uzaklaşmasının nedeni siyasal sistem birey için anlamsız hale gelmiş olmasıdır.

2.1.4.5.2.2. Anomi

Siyasal katılım üzerinde olan bir diğer olumsuz psikolojik etmen, anomidir. Anomi için kuralsızlık, sosyal edilgenlik veya normsuzluk gibi birtakım farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Anomi, toplumun kültürel değer ve sosyal amaçları ile bireyin yaşama istekleri arasında bir farklılık oluşması ve toplumsal ilişkileri düzenleyen kurallar ile değerlerin aşınmasıyla ortaya çıkan karmaşa ve kuralsızlık durumunu ifade etmektedir (Demir ve Acar, 1992: 29). Anomi bireyin sınırsız isteklerinden kaynaklanmaktadır ve bir üzüntü duygusudur (Yeniçırak, 2022: 65). Bireyin olaylar üzerinde etkili olabilme ümidini yitirdiği, güçsüzlük ve normsuzluk durumlarının etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda genel bir değer, inanç ve doğrultusunun eksikliği veya karışıklığı olarak tanımlamak da mümkündür (Çukurçayır, 2002: 71).

Anomi bireyin siyasal sisteme olan inancını yitirmesi veya siyasal sistemin işleyişine inanması gibi farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Anomi, değerlerin ve inançların eksikliği veya karışıklığıdır. Düzenin bireye yabancılaşması olarak tanımlamak mümkündür. Bireyde anomi duygusu artıkça bireyin siyasal katılımı da azalacağı düşünülmektedir.

2.1.4.5.2.3. Siyaset Dışlılık

Siyasal katılım üzerinde etkisi olan bir diğer olumsuz psikolojik etmen, siyaset dışlılıktır. Siyaset dışlılık, basit bir anlatımla siyasal hayata karşı takılan olumsuz bir tavrıdır (Baykal, 1970: 103). Siyasal sistem üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. Buna karşın, bu tavrın belli bir sisteme karşı çıkmaktan birtakım farklılıkları bulunmaktadır (Çukurçayır, 2002: 60). Siyaset dışlılığın ayırt edici unsurları arasında itimatsızlık, şüphecilik ve düşmanlık gibi bazı unsurları bulunmaktadır. Siyaset dışlılığın kaynağı, doğrudan bireyin kendisidir. Dolayısıyla siyaset dışlılık, bireyin kişisel özellikleri ve dış dünyaya genel görüşünün bir sonucudur (Baykal, 1970: 105).

Siyaset dışlılık hissine sahip olan birey siyasal hayata karşı öfke, nefret, şüphecilik ve düşmanlık gibi bazı olumsuz tutumlar sergiler. Bu hislere sahip bireylerin siyasal sistemde faaliyetleri bulunmamaktadır. Bu nedenle siyaset dışlılık siyasal katılımı azaltmaktadır.

2.1. E-Katılım

E-katılım, bilgi ve iletişim teknolojisi ve onunla ilgili politik süreci içine alan bir kavramdır (Şimşek ve Güler, 2022: 592). Çevrimiçi ortamların ve dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, siyasal katılım eyleminin de dönüşüme uğramasına neden olmuştur (Şahin ve Örselli, 2003: 349). Yaşanılan bu dönüşümle birlikte bireyler, siyasetçilerin aldığı kararları farklı çevrimiçi ortamlarda etkilemeye çalışmışlardır (Güler ve Sezgin, 2019: 519).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin evrimi sonucunda çevrimiçi ortamlar giderek yaygınlaşmış ve kabul görmüştür. Bu demokratik girişime imkân sağlayan veya destekleyen çevrimiçi ortamlar, e-katılım kavramının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur (Sanford ve Rose, 2007: 407). Temsili demokrasilerin, bireyin siyasal katılım süreçlerinde aktif olarak yer almasına imkân vermemesi ortaya bir boşluk

çıkmasına neden olmuştur. E-katılım, bu boşluğu doldurmak için bireylerin ve siyasetçilerin arasında karşılıklı iletişim kurmalarını sağlamıştır.

İngiliz e-Yönetişim profesörü Ann Macintosh'a göre (2008: 89), e-katılım, bireyin siyasetçilerden bilgi almasını sağlayabilmek için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılması, bireyin hükümetin girişimlerine katılması ve bireyin hükümete yetki vermesidir. Bu tanımlamada e-katılımın siyasal boyutuna odaklanılmıştır. Dolayısıyla e-katılım bireyin devletle kurduğu ilişkinin çevrimiçi ortamda gerçekleşmesidir. E-katılım, bireyin devletle kurduğu etkileşimi artırmak istemektedir.

E-katılım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ortamların toplumsal, demokratik ve istişare süreçlerine katılımının geliştirilmesini ve dönüştürülmesini içine almaktadır (Sæbø vd., 2008: 400-401). E-katılım, gelişen teknolojiyle birlikte vatandaşların siyasal süreç içinde aktif olmasını desteklemekte, siyasal katılımı artırmak isteyerek hükümeti teşvik etmekte ve toplumun adil ve etkin olmasını arzu etmektedir (Örselli vd., 2018: 115). E-katılımda siyasetçiler, politikalarının meşruiyetini, etkinliğini ve kabulünü artırmak için teşviklerde bulunurken; vatandaşlar, sivil toplum kuruluşları, lobi ve baskı grupları ise kendi çıkarları doğrultusunda aktivitelerde bulunmaktadır (Sæbø vd., 2008: 400-401).

E-katılım kavramının "e" ve "katılım" olmak üzere iki temel unsuru bulunmaktadır. "E" daha önceki "e" disiplinleriyle (e-devlet, e-demokrasi gibi) ilişkisi bulunmaktadır ve internet gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını ifade etmektedir. Bireyin müzakere veya siyasal karar alma süreçlerine katılımını değiştirmeyi ve dönüştürmeyi amaçlamaktadır. "Katılım" ise teorik tartışmalar olsa da genel olarak toplumsal tartışmalara veya faaliyetlere katılmak, siyasal karar alma süreçlerinde yer almak anlamına gelmektedir. E-katılım ise siyasal müzakere veya siyasal karar alma gibi siyasal süreçlere çevrimiçi katılım anlamına gelmektedir (Sæbø vd., 2008: 402). Örselli vd. (2018: 115) e-katılımı, bu iki temel unsurun basit bir birleşimi olarak görmenin hatalı olduğunu söylemektedirler. Onlara göre, e-katılım kavramı, katılım kavramını tam anlamıyla içine almamaktadır ve bu nedenle e-katılım, katılım kavramının yeni bir biçimidir.

OECD'nin yayınlamış olduğu "Promise and Problems of e-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement" adlı raporunda e-katılım kavramını "e-Participation" değil, "e-Engagement" olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde tanımlama yapılmasının nedeni, "e-Participation" kavramı çoğunlukla demokratik araçlara katılım anlamına gelmekteyken, "e-Engagement" kavramı bireyin siyasal karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını daha iyi yansıttığından kaynaklanmaktadır. E-katılımın sağladığı katkılar şu şekilde sıralanabilir (OECD, 2003: 33):

- Bireyin becerilerini daha geniş kitlelere ulaştırarak ve onlar arasında ilişki kurarak daha fazla katılım sağlamak için danışma ve katılım teknolojilerini kullanma,
- Bilginin daha erişilebilir ve anlaşılabilir olmasını sağlayarak bireyin daha bilinçli bir şekilde katılımını teşvik etme,
- Daha derin istişare olanağı sağlayarak çevrimiçi müzakerelere dayalı tartışmalara olanak sağlama,
- Siyasetçileri destekleme ve siyasal karar alma süreçlerine katkı sağlama olanağını artırma,
- Vatandaşları ilgilendiren politikaların oluşturulmasında açık ve şeffaf bir şekilde geri bildirim alabilme,
- Politika yapım süreçlerini izleme ve değerlendirme yoluyla sürekli iyileştirme sağlamaktır.

E-katılım hizmetlerinin bir diğer katkısı da "yönetim, politika oluşumu, karar vermeyi sağlama, meşruiyet ve şeffaflık sağlama, hizmetlerin sunumu, bilgi sağlama, uyum, danışma, müzakere" gibi diğer siyasal hedef ve değerler üzerinde direkt etkiye sahip olmasıdır (Gündoğdu, 2021: 342).

Sonuç olarak e-katılım kavramını, bireyin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak kamu yöneticileriyle siyasal konularda karşılıklı bilgi alış-verişi yaptığı, belirlenen konularda oylama gibi siyasal katılım faaliyetlerini gösterdiği yeni nesil katılım biçimi olarak tanımlamak mümkündür.

2.2.1. E-Katılımın Unsurları

Norveçli akademisyenler Øystein Sæbø, Jeremy Rose ve Leif Skiftenes Flak literatür taraması yaparak ortaya koydukları "The Shape Of E-Participation: Characterizing An Emerging Research Area" adlı çalışmalarında e-katılım kavramının

biçimlendirme ve genel hatlarını tanımlamaya çalışmışlardır. E-katılımı aktörler, aktiviteler, etkiler, faktörler ve tahlil etme olmak üzere beş sınıfa ayırmışlardır (Sæbø vd., 2008: 417).

2.2.1.1. Aktörler

E-katılımın aktörleri yurttaşlar, siyasetçiler, kamu kurumları, kamu personeli, sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşlardır (Örselli vd., 2018: 116).

Yurttaşlar, e-katılım üzerine yapılan araştırmalarının odak noktasındaki en yoğun kümeyi temsil etmektedir (Sæbø vd., 2008: 406). Bunun nedeni ise yurttaşların e-katılım faaliyetlerini hem yönlendiren hem de bu faaliyetlerden yararlanan aktörler olmalarından kaynaklanmaktadır (Örselli vd., 2018: 117). Dolayısıyla yurttaşlar, e-katılımın en önemli aktörü konumundadır.

E-katılım araştırmalarında bir diğer odak noktası siyasetçilerdir (Sæbø vd., 2008: 406). Siyasetçiler, yurttaşların taleplerini dikkate alarak e-katılım faaliyetlerini planlayan kişilerdir. Ayrıca e-katılım faaliyetlerinde bireysel olarak yer alabildikleri gibi aynı zamanda siyasal parti içinde de çevrimiçi organizasyonlara dahil olabilirler (Örselli vd., 2018: 117). Dolayısıyla siyasetçiler, çevrimiçi ortamlarda etkileşim kurarak yurttaşların fikirlerini paylaşmasını, aktarmasını sağlayan bir aktördür.

Kamu kurumları ve kamu personeli, e-katılımın temel altyapısını oluşturan ve hukuksal düzenlemeler yaparak çevrimiçi ortamda meşru bir biçimde var olmalarını sağlayan aktörlerdir (Örselli vd., 2018: 117). E-devlet, e-belediye gibi birtakım oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu oluşumların, kamu yöneticilerinin yurttaşlar ile birleşmesinde önemli bir rolleri olmuştur.

Sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşlar, e-katılımın sağladığı çevrimiçi örgütlenme kurmak, çevrimiçi kampanyalar düzenlemek, çevrimiçi toplantılar yapmak gibi çevrimiçi fırsatları kullanarak katılımın artırmakta ve etkileşim sağlamaktadır (Örselli vd., 2018: 417). E-katılım sayesinde sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini yürütebilmekte ve çevrimiçi aktivizm gerçekleştirebilmektedir. Bu sayede hem kendilerine olan ilgi artmakta hem de hedeflerine daha kolay ulaşabilmektedirler.

Bu beş aktör dışında özellikle teknoloji ve çevrimiçi ortamlarda çalışan özel kuruluşlar ve enstitüler gibi e-katılım süreçlerine dışarıdan katılan aktörlerde bulunmaktadır (Örselli vd., 2018: 118). Bu aktörlerin sağladığı destekler, e-katılımın ilerlemesi açısından önemli bir konumda bulunmaktadır. E-katılım aktörleri birbirleriyle etkileşime girerek e-katılım faaliyetlerini hayata geçirmekte ve e-katılımın gelişmesini sağlamaktadır.

2.2.1.2. Aktiviteler

E-katılım aktiviteleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı bir sosyal pratik olarak değerlendirilmektedir. E-aktiviteler örnek olaylar, sosyal pratikler, siyasetin kurulu ve tanınan biçimi veyahut türü ve teknolojinin kullanımı ve modernizasyonunda kolaylık sağlamıştır. Bahse konu olan bu teknolojilerin birçoğu internet odaklıdır (Sæbø vd., 2008: 407). Dolayısıyla e-katılımın düzgün biçimde çalışması için kullanılan yöntemler ve izlenen yollar, e-katılım faaliyetlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Örselli vd., 2018: 118). Bu nedenle e-katılım faaliyetinin yere, zamana ve ihtiyaca göre şekil almaktadır. Sæbø vd.'e göre (2008: 407-410), bunlardan bazıları, "e-oylama", "e-aktivizm", "e-dilekçe", "e-danışma", "e-kampanya", "çevrimiçi siyasal söylemler" ve "çevrimiçi karar verme"dir.

E-oylama, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla gerçekleşen her türlü oylama işlemidir. E-oylamanın iki şekli bulunmaktadır. Bunlardan ilki elektronik makineyle oylamadır. Elektronik makineyle oylama da makine sabit bir konumdadır. İkincisi, elektronik uzaktan oylamadır. Elektronik uzaktan oylama, çevrimiçi tv, telefon, kısa mesaj servisi veya internet gibi bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla uzaktan oylama yapmayı sağlamaktadır. Bu sayede elektronik ortamda oyların kaydedilebilir, toplanabilir ve sayılabilir (Svensson ve Leenes, 2003: 4-5). Fakat unutulmamalıdır ki oylama işleminin internet ortamında gerçekleşiyor olması e-oylama için güvenlik açıkları ortaya çıkarmaktadır (Örselli vd., 2018: 120). E-oylamadan önce, güvenlik önlemleri alınarak bilgisayar korsanları ve kötü niyetli üçüncü taraflara karşı ön hazırlıkların yapılması, vatandaşların yönetime katılımları aktifleştirecek, doğrudan ve sık katılmaları sağlanacaktır.

E-aktivizm, bireyin eylemlerini çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirmesidir. Bu sayede kaynağa erişim hızlanmakta, kolaylaşmakta, maliyetler düşmekte ve karşılıklı iletişim sağlanmaktadır (Sert, 2012: 137). Dolayısıyla e-aktivizm, sivil toplum kuruluşları veya aynı görüş etrafında birleşen topluluklar, kendine has bakış açıları veya ilgilendikleri konuları gibi gerçek yaşam eylemlerini çevrimiçi iletişim aracılığıyla çevrimiçi ortamda gerçekleştirmesidir.

E-dilekçe, çevrimiçi ortamlarda vatandaşların bir sorun için yetkili mercilere göndermiş olduğu görüş, öneri ve yorumlardır (Sæbø vd., 2008: 410). E-dilekçeler, vatandaşların taleplerinin doğrudan yetkililere iletilmesini sağlar. Gönderilen e-dilekçeler sayesinde belirli süreçlerde yetkililer etki altına alınmaya çalışılmaktadır (Örselli vd., 2018: 120). E-dilekçelerin en önemli özelliği vatandaşların ilgili talep, istek ve önerilerini hızlı ve doğrudan yöneticilere iletebiliyor olmalarıdır.

E-danışma, çevrimiçi ortamlarda verilen danışma hizmetini ve kamu kurumlarında veya çıkar gruplarının vatandaşlardan aldığı geri bildirimleri içine almaktadır (Örselli vd., 2018: 120). E-danışma, vatandaşlar ve siyasetçilerin çift yönlü bir ilişkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. E-danışma ile siyasetçiler vatandaşa, vatandaşlar ise siyasetçilere ulaşabilmekte ve geri bildirim sağlanmaktadır (Sæbø vd., 2008: 409). Nihai karar alma yetkisi siyasetçilerin elindedir (Gündoğdu, 2021: 344). E-danışma, vatandaşların kamu politikalarının tüm süreçlerinde görev almasına, onlarla fikir alışverişi veya müzakere etmesine, gerekirse doğrudan kitlelerden yeni veriler elde etmesine ve bu verilerin saklanmasına olanak tanımaktadır (Kocaoğlu ve Saylam, 2022: 77). E-danışma, vatandaş ile yönetici arasındaki çift yönlü ilişkidir ve alınan kararlarda vatandaş görüşlerinin alınmasıdır.

E-kampanya, çevrimiçi ortamda seçmenlerden fon toplama, gönüllü bireyin siyasal faaliyetlere katılımını sağlama ve istihbarat toplamak için kullanılmaktadır (Howard, 2005: 153). E-kampanya, farklı aktörlerin yaptıkları uygulamalarla etkileşim ortaya çıkararak geri bildirim mekanizmasının çalışmasını sağlamaktadır (Örselli vd., 2018: 120). E-kampanya ile çevrimiçi ortamda seçim kampanyaları düzenleyerek seçmenleri, parti üyeleri ve destekçileri harekete geçirmek, politik söylemler üretmek istenmektedir.

Çevrimiçi siyasal söylemler, bireyin politik müzakere ve siyasal alandaki tartışmalara katılımının giderek artması başka bir deyişle yönetilen kesimin gündem belirme fırsatı gibi siyasal faaliyetleri göstermesidir. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde vatandaşlar çevrimiçi siyasal söylemleriyle politika oluşturma sürecinde doğrudan etkili olabilme imkânı sağlayacaktır (Sæbø vd., 2008: 408). Çevrimiçi siyasal söylemlerdeki her bir aktör hem alıcı hem de söylemin kaynağıdır (Örselli vd., 2018: 120). Bireyin çevrimiçi ortamda siyasal söylemler geliştirmesi olarak da tanımlamak mümkündür.

Çevrimiçi karar verme, bireyin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak siyasal kararlar almasıdır (Sæbø vd., 2008: 408). Çevrimiçi karar verme, etkileşimi ve bilgi akışını artırmaktadır (Örselli vd., 2018: 120). Bireyin akıllı telefon, tablet bilgisayar gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini siyasal karar alma süreçlerine dahil ederek tercih yapması, çevrimiçi karar verme olarak tanımlanabilir.

2.2.1.3. Etkiler

E-katılım faaliyetleri belirli hedeflere ulaşabilmek veya farklı konularda fayda sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle e-katılım faaliyetlerinin ortaya koyduğu etkiler, bu faaliyeti gerçekleştiren paydaşın hedefine göre değişiklik göstermektedir. E-katılımın "vatandaş katılımı etkileri", "müzakereci etkiler" ve "demokratik etkiler" olmak üzere üç etkisi bulunmaktadır (Sæbø vd., 2008: 408).

Vatandaş katılımı etkileri, birey ve toplumsal aktörlerin e-katılım faaliyetlerine gösterdiği katılım düzeylerindeki değişiklikler ve bunun sonucundaki etkilerdir (Örselli vd., 2018: 121). Teknolojinin gelişmesi katılımı kolaylaştıracak ve vatandaş katılımını artıracaktır. Artan katılım, yeni katılımcılar ve yeni katılım biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açacaktır. Bu sayede de katılım kavramına katkı sağlayacaktır (Sæbø vd., 2008: 413). Vatandaş katılımı artması, katılım kavramı gelişmesine yol açacaktır.

Müzakereci etkiler, e-katılım faaliyetleri içinde bir müzakere ortamının bulunmasını ifade etmektedir. E-katılım faaliyetleri, müzakereyi, tartışma ortamlarını ve fikir alışverişini destekleyerek katılım ortamının özgür ve eşitlikçi olmasını sağlamaktadır (Örselli vd., 2018: 121). E-katılım faaliyetleri sonucunda vatandaşlar

yaşadığı anlaşmazlıkların daha saygılı ve daha diyalog ortam da bu anlaşmazlıkları çözmek için müzakereler yapabilirler.

E-katılım, siyasal sistem içinde demokrasinin uygulanma alanını niteliksel ve niceliksel olarak genişlemesini sağlar. Ayrıca diğer etkilerinin sonuçlarıyla bağlantılı olarak e-katılım, e-demokrasi mekanizmasının hareket etmesine katkıda bulunur. Ayrıca demokratik gelişmişliği artırmakta ve elektronik anlamda gelişmesinde önemli rol üstlenmektedir. Bu sayede siyasal sistemde ve toplumda e-yönetişim algısının yerleşmesini sağlamaktadır (Örselli vd., 2018: 121).

2.2.1.4. Faktörler

E-katılım üzerinde etkisi olan faktörler, katılım sürecinin bir parçası olmamakla birlikte süreci etkileyen tüm unsurları içermektedir. Ancak bu e-katılım aktörleri ve faaliyetleri, kapsamın bir parçası olarak bu unsurları tetikleyen veya engellenmesine nedenler olduğundan, e-katılımın gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir. E-katılımın faktörleri, "bilgiye ulaşılabilirlik", "altyapı", "temel teknolojiler", "devlet kuruluşları", "erişilebilirlik" ve "politik ve yasal kanunlar" dır (Sæbø vd., 2008: 410-413).

E-katılımın gerçekleşebilmesi için bilgiye ulaşılabilirlik, bireyin elindeki bilginin miktarı, kapsamı ve kalitesi muhtevasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü e-katılım, bilginin paylaşımı ve dönüşümü sayesinde başarıya ulaşır (Örselli vd., 2018: 118). Bilgiye ulaşılabilirlik, bilginin çevrimiçi ortamda vatandaşlara sunulması ve herkesin erişim sağlayabilmesi esasına dayanmaktadır. Çevrimiçi ortamlarda bireyin karşı karşıya kaldığı bilginin ne olduğu, nasıl olduğu ve neleri içerdiği gibi soruların cevapları büyük bir önem kazanmıştır.

E-katılım çalışmalarında altyapı genellikle ihmal edilmektedir. Fakat altyapı özellikleri, e-katılım faaliyetlerinin ortaya koyacağı sonuçları etkilemektedir (Sæbø vd., 2008: 411). Altyapı gerekli teknik olanakların temin edilmesi, kullanılacak araç-gerecin temini ve ihtiyaç duyulacak olan uygulamalara sahip olması gibi açılardan e-katılımın gerçekleşmesini sağlamaktadır. İlâveten altyapıların eşit dağıtımı bir diğer önemli husustur. İnternet, elektronik, teknik ve benzeri gereksinimler için ayrı ayrı altyapı biçimleri bulunmaktadır. (Örselli vd., 2018: 118). Bilgi ve iletişim teknolojileri

tabanında kurulması, yaygın bir hale getirilmesi, uygun koşulların sağlanması ve eşit dağıtımı altyapının önemli unsurlarıdır.

E-katılım faaliyetlerinin uygulanabilmesi için farklı yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan teknolojiye sahip olunması bir diğer önemli husustur. Temel teknolojiler, e-katılım uygulamalarında kullanılacak olan temel teknolojinin edinilmesi veya üretilmesini ifade eder (Örselli vd., 2018: 118). Temel teknolojiler genel olarak e-katılımdan bağımsız olarak gelişmektedir ve teknolojik gelişmeler e-katılımın yaşadığı sorunların çözümünü etkilemektedir (Sæbø vd., 2008: 411). Kısacası temel teknolojiler, vatandaşın demokratik süreçlere katılımını sağlayan bilgi ve iletişim teknolojisi araçları ve bunların devamında ortaya çıkan teknolojilerdir.

E-katılımın üzerinde etkisi olan bir diğer faktör de devlet kuruluşlarıdır. Devlet kuruluşları e-katılım faaliyetlerini etkileyen bir faktör iken, e-katılım faaliyetlerinden etkilenebilecek bir faktördür (Sæbø vd., 2008: 412). Devlet kuruluşları bilgi ve iletişim teknolojilerine uyum sağlarken, aynı zaman bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla kendi bünyelerinde yeni oluşumlar oluşturarak vatandaşların e-katılımını artırmaya çalışmaktadır.

E-katılımın temeli bilgiye, altyapıya, teknolojiye ve teknolojik yeterliliğe erişimden oluşmaktadır (Sæbø vd., 2008: 412). Erişilebilirliğin bir bütün olarak e-katılım süreçlerini etkileyen geniş bir kapsamı bulunmaktadır. Erişilebilirlik hem e-katılımı etkilerken hem de e-katılımı etkileyen diğer faktörleri etkilemektedir. E-katılımın başarılı olabilmesi için e-katılımın tüm aktörlerinin eşit ve adil bir erişime sahip olmaları gerekir. Bu nedenle e-katılım aktörlerinin herhangi bir dezavantajı veya kısıtlı olanakları varsa bu aktörler desteklenmelidir (Örselli vd., 2018: 119). Erişilebilirliği vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimlerinde yaşamış oldukları eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve bireyleri eşit hale getirilmesi olarak tanımlamak mümkündür.

E-katılım uygulamalarının yasalara uygun olması ve varlığını devam ettirebilmesi için bulunduğu ülkenin siyasal ve yasal kanunlara uygun olması gerekmektedir (Örselli vd., 2018: 119). E-katılım uygulamaları bazı durumlarda

ülkelerde yasal ve politik düzenlemelerin yapılmasını gerektirebilir (Sæbø vd., 2008: 412). Dolayısıyla siyasal ve yasal kanunlar, e-katılıma üzerindeki siyasal ve yasal sınırlamalardır.

2.2.1.5. Tahlil Etme

E-katılımın tahlil edilmesi bir kontrol mekanizması olarak tanımlamak mümkündür. E-katılımın sağlıklı olabilmesi için geri bildirim olması ve kontrol mekanizmasının varlığı çok önemlidir. E-katılımın tahlil edilmesi, e-katılımın aktörleri, etkileri, faaliyetleri ve faktörlerinin belirli ölçme ve değerlendirme kriterleriyle değerlendirilmesidir (Örselli vd., 2018: 121). Sæbø vd. (2008:418) bu kriterleri, "katılım miktarında yaşanan değişimler", "katılımcıların demografik özellikleri" ve "çevrimiçi faaliyetlerin içerikleri ve biçimleri" olmak üzere üçe ayırmışlardır. Bu kriterler sayesinde e-katılım faaliyetlerinden daha verimli faydalanılması amaçlanmaktadır.

E-katılımdaki eksikliklerin giderilmesi için e-katılım değerlendirilmesi yönelik kriterler belirlenmiştir (Örselli vd., 2018: 121). Katılım miktarında yaşanan değişimler, katılımların arasındaki niceliksel farklılıklar katılımın gelişmesinde ve güçlenmesinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktadır. E-katılım faaliyetlerine katılan birey sayısında artış veya azalışın analizi yapılmasına olanak tanımaktadır. Katılımcıların demografik yapısı başka bir tabirle katılımcıların cinsiyeti, yaşı ve sosyo-ekonomik yapıları katılım üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. E-katılımın farklı gruplar arasında eşitlik ve adalet sağlamasını değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Çevrimiçi faaliyetlerin içeriği ve biçimi, katılım faaliyetinin ne ve nasıl olduğu, katılım gösteren bireyin katılıma gösterdikleri ilgiyi belirler ve bu sayede katılımın artması için gerekli olan koşulların belirlenmesini sağlar. Etkili e-katılım faaliyetlerinin belirlenmesi ve gelecekteki faaliyetlerin planlanması için önemli bilgiler ortaya koyulmasını sağlayacaktır.

Bu kriterler e-katılımın etkililiğini ve başarısını ölçmek için genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu sayede e-katılım faaliyetinin eksiklerinin giderilmesi veya iyileştirilmesi için gerekli olan bilgilerin edinimini sağlar. Ayrıca geri bildirim sağlar ve kontrol mekanizması oluşturulmasını sağlar.

2.2.2. E-katılım Araçları ve Teknoloji Kategorisi

E-katılım faaliyetlerinin yürütülmesinde teknolojik gelişmeler ve araçlar kullanılmıştır. Bu araçlar ve teknolojiler, e-katılım faaliyetinin türü ve özelliğine göre değişim gösterebilmektedir. E-katılım uygulamalarında bazı yazılım uygulamaları, ürünler, araçlar ve bileşenler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Tambouris vd., 2007b: 4):

- Web Portalları,
- Webloglar,
- Arama Motorları,
- Webcastler ve Podcastler,
- Mail Listeleri ve Haber Grupları,
- Sohbet Odaları,
- Vikiler/ Wikipedia,
- Çevrimiçi Anket Araçları,
- Müzakereci Anket Araçları,
- İçerik Analiz Araçları,
- İçerik Yönetim Araçları,
- Bilgisayar Destekli Ortak Çalışmalar (CSCW),
- İşbirlikçi Ortamlar,
- Danışma Platformları,
- Argüman Görselleştirme Araçları,
- Doğal Dil Arayüzleri.

E-katılım uygulamaları çok sayıda araç kullanmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte e-katılım da gelişmekte ve kendini yenilemektedir. Katılım araçlarının kullanımının ihtiyaçlarına ve kullanım şekillerine göre şekillendirilmektedir. Dolayısıyla e-katılım araçları geniş bir yelpazede ve farklı amaçlara hizmet edebilmektedir. E-katılım araçlarının kullandığı bir takım farklı teknolojiler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Tambouris vd., 2007b: 4):

- E-posta,
- Dosya Paylaşımı,
- RSS Sendikasyonu,

- Akıllı Medya Teknolojileri,
- Bilgisayar Destekli Ortak Çalışma (CSCW) ve Grup Yazılımı,
- Semantik Web Teknolojisi,
- Web Servisleri,
- Genişletilebilir İşaretleme Dili (XML),
- Güvenlik Protokolleri (SSL gibi),
- Ajan Teknolojileri,
- Veri Madenciliği,
- Ontoloji Mühendisliği,
- Hesaplamalı Dilbilim,
- Kimlik Yönetimi,
- Filtreleme Teknolojileri (Profil Filtreleme, İşbirlikçi veya Sosyal Filtreleme, Psikografik Filtreleme ve Uyarlanabilir Filtreleme).

21. yüzyılda teknoloji geliştikçe kullanılan araçlar değişse de bireyin e-katılım sağlayacağı, kamu politikaları ve hizmetlerinde planlama bilgilerinin yayılacağı, formül edileceği, yürütüleceği ve izlenmesinde bireyin rolünün en fazla şekilde olacağı için araçlar giderek daha fazla kullanılacağı ifade edilmektedir (Saylam, 2020: 26-27).

E-katılım araçlarında birbirinden farklı teknolojileri kullanılmaktadır. E-katılım araçları bu teknolojilerin bazen birini kullanırken bazen birkaç tanesini bir arada kullanabilmektedir.

2.2.3. E-Katılımın Sorunları

E-katılımın karşı karşıya kaldığı bazı sorunlar bulunmaktadır. E-katılımın yaşadığı bu sorunlar giderilerek ilerlemesini engelleyen sorunların netleştirilmesi gerekmektedir. E-katılımın yaşadığı sorunlar ise şu şekilde sıralanabilir (Tambouris vd., 2007a: 13-14):

Siyasal ve Stratejik Sorunlar:

- Siyasal kurumlara yönelik güven eksikliğinin olması,
- Katılım katkılarının ciddiye alınmaması ve elektronik medya üzerinden oluşturulan politikalara vatandaş katkısına güven eksikliğinin olması,

- Siyasetçilerin ve kamu yöneticilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak vatandaşlarla etkileşimde bulunma gibi bir taahhüdün bulunmaması,
- Katılımın katkılarını dikkate alarak temsili demokrasi süreçlerini değiştirmeye yönelik siyasal iradenin eksik olması,

Kurumsal ve Yasal Sorunlar:

- Kamu kurumlarında çevrimiçi araçlarla katılımı sağlamanın sorumluluğu ve karar yapılarının uyarlanmasında zorluk yaşanması,
- Kurumsal işbiliğinin ve koordinasyonun sağlanmasında güçlük yaşanması ve beceri ve kaynak eksikliği yaşanması,
- Mevcut yasal düzenlemelerin yeterli çerçeveye sahip olmamasına rağmen e-katılımı sağlamak için kısıtlamalar ortaya koyması,

Değer Tanımada Yaşanan Sorunlar:

- Demokratik, sosyal, ekonomik, çevresel ve yönetim konularında değer yaratmada ve yatırıma öncelik verilmesinde e-katılım rolünün tanımlanmasında zorluklar yaşanması,
- Vatandaşların beklediği değerlerin iyileştirmesinde yaşanan belirleme ve ölçme zorluğunun olması,
- E-katılım faaliyetlerinin arkasında iş ve değer zinciri modelinin bulunmaması,

Sosyal Sorunlar:

- Halkın katılımını engelleyen kültürel tutumların ve davranış kalıplarının bulunması,
- Vatandaşların teknolojiye erişiminin ve teknoloji okuryazarlığının eşit olmaması,
- Gençlerin siyasal katılımının düşük olması,

Teknolojik Sorunlar:

- İnternet erişimi gibi bazı altyapıların eksik olması,
- E-katılımın aracı olan tasarım uzmanlığının eksik olması,

- Yüksek hacimli katılım sağlayan ölçeklenebilirlik, erişim ve görselleştirme gibi anahtar teknolojilerin yetersiz gelişmiş olması,

Dağıtım Sorunları:

- Araştırma ve uygulama arasındaki yetersiz bilgi alışverişini bulunması,
- E-katılımın aracı dağıtımı, kılavuz ve talimat desteğinin bulunmaması,
- Büyük ölçekli e-katılım faaliyetlerinde deneyim eksikliğinin yaşanması.

Sonuç olarak e-katılım sürecinde toplumsal, bireysel ve e-katılım araçlarının özellikleri nedeniyle birtakım sorunlar yaşanabilir ve bu sorunlar bireyin e-katılımını olumsuz etkileyebilir. Bu olumsuz etkiler katılımın azalmasına neden olmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelindikçe vatandaşların e-katılım faaliyetlerine katılımı aktifleşecek ve artacaktır.

2.3.Bölüm Değerlendirmesi

Genelde sosyal bilimlerde özelde ise siyasal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkan siyasal katılım kavramının, siyasal bilimciler ve sosyal bilimciler tarafından tanımı konusunda bir fikir birlikteliği sağlanamamıştır. Bu nedenle literatürde tek bir siyasal katılım tanımından bahsetmek söz konusu değildir. Yapılan tanımlardan yola çıkarak siyasal katılım tanımı yapmak gerekirse, siyasal katılım; bireyin ülkedeki siyasal hayatı etkilemeye yönelik tüm yasal ve yasadışı siyasal eylem ve tutumlarıdır.

Siyasal katılım biçimleri birbirinden farklı biçimde olabilmektedir. Siyasal katılımı etkileyen en önemli faktör, ülkedeki yönetim biçimidir. Diğer unsur ise siyasal katılım fonksiyonunun işlevselliğidir.

Siyasal katılım düzeyine ilişkin sınıflamaları yapan araştırmacılar, kendi ülkelerinin siyasal yapısının etkisinde kalarak ülkelerinin siyasal sistemi, toplumsal yapısı, beşeri yapısı ve siyasal kültürleri gibi unsurların etkisiyle sınıflamalar yapmaktadır. Bu nedenle de her araştırmacının ortaya koyduğu sınıflama birbirinden farklıdır.

Bireyin siyasal katılım düzeyi "biyolojik", "sosyo-ekonomik", "psikolojik", "hukuki" ve "siyasal" etmenlerin etkisiyle değişiklik göstermektedir. Biyolojik

etmenler "cinsiyet", "aile" ve "yaş" olmak üzere üç adettir. Erkeklerin kadınlara kıyasla ilgi, bilgi, zaman ve bazı durumlarda maddi kaynaklara sahip olmak gibi aktif siyasal katılım gösterebilme kaynaklarına daha fazla erişimleri olduğu için daha fazla siyasal katılım göstermeleri olasıdır. Özellikle oy verme dışındaki siyasal katılım biçimlerinde cinsiyetin etkisi oldukça fazladır. Bireyin yaşı ilerledikçe fiziksel ve düşünsel olarak değişimler yaşadığı ve daha tutucu hale geldiği için orta yaşlı bireyler daha aktif siyasal katılım göstermektedir. Bireyin siyasal katılım faaliyetleri üzerinde etkili olan bir diğer etmen, bireyin siyasal ve toplumsal modelini oluşturan ailedir.

Sosyo-ekonomik etmenler, "eğitim", "mesleki statü", "gelir", "ikamet yeri", "grup üyeliği", "kitle iletişim araçları", "din" ve "etnisite"dir. Eğitim seviyesi yükseldikçe birey daha bilinçli hareket etmekte ve siyasal katılımını artırmaktadır. Tek başına yeterli olmayan bir etmen olmamakla birlikte, bireyin mesleki statüsü siyasal katılımını artırmaktadır. Bireyin gelir düzeyi ile siyasal katılım düzeyi, ülkedeki iktisadi, siyasal ve sosyal sorunların çözülüp çözülmemesine bağlı olarak değişmektedir. Bireyin ikamet yerinin siyasal katılımı üzerindeki etkisini, kırsal veya kent olmasının yanı sıra yerin büyüklüğü, bireyin eğitim seviyesi, bölgenin gelişmişlik seviyesi gibi diğer etmenlerle birlikte değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Birey siyasal niteliği olan gruplara üyeliği, bireyin siyasal katılımını pozitif yönde etkilemektedir. Kitle iletişim araçları, bireye kendi görüşlerini paylaşabilme, siyasal olaylara daha hızlı erişim sağlayabilme, bilgi edinme sürecini kolaylaştırabilmesi nedeniyle bireyin siyasal katılımını artırmaktadır. Bireyden bireye değişebilmekle birlikte, dindar bireyler kendi değerlerine sahip siyasal partilere yönelme eğilimindedir. Birey ayrıca etnik çıkarlarını korumak amacıyla siyasal katılım faaliyetlerine aktif olarak katılmaktadırlar.

Bireyin siyasal katılım hakları hukuki metinler vasıtasıyla güvence altına alındığı takdirde bireyin siyasal katılım faaliyetlerine daha aktif olarak katılmaları mümkün olacaktır. Ülkenin siyasal yapısı ve ülkedeki siyasal sistem bireyin aktif katılımını izin verir, bireyin katılımını kanunlarla engellenmediği takdirde bireyin siyasal katılımını artırmaktadır.

Psikolojik etmenler "olumlu psikolojik etmenler" ve "olumsuz psikolojik etmenler" olarak ikiye ayırarak incelemek gerekmektedir. Olumlu psikolojik etmenler,

"siyasal etkinlik duygusu", "yurttaşlık duygusu", "siyasete ilgi duyma" ve "sosyal girişkenlik"tir. Siyasal etkinlik duygusu, bireyin kendi siyasal yeterliliğini anlamasıdır. Yurttaşlık duygusu, bireyin yurttaş olarak beklentisi olmaksızın siyasal katılım göstermesidir. Siyasete ilgi duyma, bireyin siyasal meselelere ilgi duymasındır. Sosyal girişkenlik, bireyin diğer bireylerle ilişkilerinde serbest ve aktif olmasıdır. Bu dört olumlu psikolojik etmenin birinin veya birkaçının varlığı veya artması, bireyin siyasal katılımını artırmaktadır. Olumsuz psikolojik etmenler, "yabancılaşma", "anomi" ve "siyaset dışılık"tır. Siyasal yabancılaşma, bireyin kendiliğinden veya istemeyerek siyasetten uzaklaşmasıdır. Anomi, değerlerin ve inançların eksik olması veya karışık olmasıdır. Siyaset dışılık, bireyin siyasal sisteme ve hayata karşı olumsuz düşüncelerinin olmasıdır. Bu üç olumsuz psikolojik etmenin birine veya birkaçına sahip olan bireyin siyasal katılımları azalmaktadır.

E-katılım, vatandaşların çevrimiçi hizmetler ve araçlar aracılığıyla politika oluşturma, siyasal karar alma ve yeni hizmetler ortaya çıkarma gibi süreçlere dahil edilmesidir. E-katılım kavramını genel hatlarını tanımlamak ve biçimlendirmek için bazı belirleyicileri ve etkenleri bulunmaktadır. Bu etkenler ve belirleyicilere bağlı olarak e-katılım faaliyetleri hayata geçirilmektedir.

E-katılım kavramının, "aktörler", "aktiviteler", "etkiler", "faktörler" ve "tahlil etme" olmak üzere beş sınıfı bulunmaktadır (Sæbø vd., 2008: 417). Tüm bu etkenler birbirlerinden bağımsız olarak hareket etmemekte, birbirleriyle düzenli ve birtakım düzeylerde ilişki kurarak e-katılımı oluştururlar. E-katılımın aktörleri, birbirleri arasında etkileşim meydana getirerek e-katılım faaliyetini gerçekleştirirler ve bu sayede e-katılım faaliyetinin geliştirilmesini sağlarlar. Bu nedenle e-katılımın itici gücü olarak görev yaparlar. E-katılım aktiviteleri, e-katılımın yeri, zamanı ve ihtiyacına göre değişiklik gösterebilmektedir. E-katılımın etkileri, faaliyeti gerçekleştiren paydaşın hedefine göre farklılık göstermektedir. E-katılımın faktörleri, e-katılımın bir parçası değil, süreci etkileyen dış faktörlerdir. Diğer etmenleri etkileyerek e-katılım faaliyetinin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynarlar. E-katılımın tahlil edilmesi, e-katılımın ortaya koyduğu sonuçların değerlendirilmesi ve e-katılımın sağlıklı bir hale getirilmesine olanak sağlamaktadır.

E-katılım uygulamasının ihtiyaçlarına göre farklı araçlar ve teknolojiler kullanarak e-katılım faaliyetinin daha kolay ve daha doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde, e-katılımda kullanılan araç ve teknolojiler de değişim gösterecektir. E-katılım faaliyetleri kullanılan araçlardan kaynaklanan bireysel ve toplumsal birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. E-katılım faaliyetleri günden güne geliştikçe yaşadığı bu sorunlar da değişecektir. Ancak e-katılım kendisini sürekli güncelleyen bir katılım şekli olduğu için bu sorunlarla başa çıkabilecektir. E-katılım, hükümetin ve vatandaşların çevrimiçi hizmetler aracılığıyla siyasal karar alma süreçlerine dahil olmasıdır. E-partilerde parti üyeleri siyasal katılım faaliyetlerini çevrimiçi olarak gerçekleştirmektedir. E-katılım kavramıyla e-partilerin birtakım benzerlikleri bulunmaktadır.

E-katılım aktivitelerinden biri olan e-oylama, e-partilerin vazgeçilmez unsurlarından biridir. E-partiler, parti tüzüğü ve parti kararları gibi tüm siyasal kararlarını, parti üyelerinin yapmış olduğu e-oylamalar sonucunda almaktadır. E-partiler, e-katılım aktivitelerinden biri olan e-aktivizmi sıklıkla kullanmaktadır. E-aktivizm sayesinde e-partiler, sosyal medya aracılığıyla daha fazla insana ulaşarak eylemlerine destekçi bulabilmektedir. E-katılım kavramının aktivitelerinden biri olan e-danışmanın bir benzeri de e-partilerde bulunmaktadır. E-partilerde parti yöneticileri, partinin politikaları ve siyasal kararlar konusunda üyelerin görüşlerine danışarak hareket etmektedir. E-katılımın bir diğer aktivitesi olan e-kampanyayı e-partilerde kullanmaktadır. Yüksek maliyetli olan seçim kampanyaları yerine çevrimiçi düzenlenen e-kampanyalar kullanılarak maliyetleri düşürerek e-partiler daha fazla kişiye daha ucuza erişmektedir. E-partiler, e-kampanyalarıyla partileri hakkında bilgi vererek vatandaşları harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. E-katılımın bir diğer aktivitesi olan çevrimiçi siyasal söylem e-partilerde sıkça kullanılmaktadır. E-parti üyeleri, partinin blogu veya çevrimiçi sitesi gibi çevrimiçi ortamlarda siyasal söylemlerini ortaya koyarak seçmenleri etkilemeye çalışmaktadır. E-katılımın bir diğer aktivitesi çevrimiçi karar verme de e-partilerde kullanılmaktadır. E-partiler, çevrimiçi ortamlar ve teknolojik aletler vasıtasıyla üyelerinin siyasal karar alma

süreçlerinde var olmasını ve siyasal karar alma süreçlerine katılmalarını sağlamaktadır.

E-katılımın etkilerinden biri olan vatandaş katılımının etkileri e-partilerde de görülmektedir. E-partilerde vatandaş katılımı arttıkça, üyelerinin siyasal karar alma süreçlerine katılım göstermeleri için farklı yöntemler geliştirilmektedir. E-katılımın etkilerinden biri olan müzakereci etkiler, e-partilerde de bulunmaktadır. E-parti üyelerinin parti blogları ve çevrimiçi sitelerde tartışmalar yaparak yeni siyasal söylemler geliştirebilecekleri ortamlara sahiptir. Parti içindeki bu müzakere ortamı, partinin özgünlüğünü ve üyelerin talepleri doğrultusunda hareket etmesine olanak tanımaktadır. E-katılımın etkilerinden bir diğeri olan demokratik etkiler, e-partilerde de görülmektedir. E-partiler, üyelerinin fikirlerini beyan edebilmelerini ve eleştiri yapabilmelerini sağlayarak demokrasinin ve parti içi demokrasinin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

E-katılımın faktörlerinden biri olan e-katılımın yasalara uygunluğu, e-partilerin de yaşadığı bir problemdir. Örneğin, Türkiye'deki Siyasi Partiler Kanunu, e-partilerin seçimlere katılmasını engellemektedir. Yapılacak düzenlemelerle bu gibi problemlerin ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. E-katılımın bir diğeri faktörü olan erişilebilirlik de e-partiler için önemlidir. Üyelerin internete erişilebilirliği ve uygun altyapının olmaması da e-parti üyelerinin bir araya gelmesini engelleyecek bir diğeri unsur olacaktır.

E-katılımın tahlil edilmesi ve bunun sonucunda e-katılımın iyileştirilmesinin sağlandığı gibi Türkiye'de kurulacak olan e-partilerin de geçmiş yıllarda Türkiye'de faaliyet göstermiş ve sonucunda başarısızlığa uğrayarak kapatılmış olan e-partilerden önemli dersler çıkarmaları gerekmektedir. Bu dersler sayesinde onların yaptığı hataları yapmayarak daha başarılı siyasal sonuçlar elde etmek mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇLERDE E-PARTİ ALGISI İLE ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın yöntemi ve bulguları ele alınmıştır. Gençlerin e-partilere yönelik algılarının ölçülmesi ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımının artması için çözüm olup olmayacağına analizi için Türkiye'deki 18-25 yaş aralığındaki gençler örnekleminde hazırlanan anket kapsamında daha önceden belirlenen hipotezler çerçevesinde gençlerin e-parti algısı test edilmiştir. Bu algı sonuçlarına dayanarak gelecekte Türkiye'de kurulma ihtimali bulunan e-partilerin parti yapıları, üyelik sistemleri, liderin yetkileri ve kullanılacak çevrimiçi platformların nasıl olması gerektiği, dünyadaki diğer e-parti örnekleri üzerinden analiz edilerek sunulmaya çalışılmıştır. Özellikle de Türkiye'de daha önceki dönemlerde kurulmuş ancak kısa süreli siyasal yaşam süren e-parti öncüllerinin deneyimlerinden yola çıkarak Türkiye'de kurulma ihtimali olan e-partilere uzun ömürlü ve sürdürülebilir bir e-parti modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gençlerin taleplerini ve siyasal karar alma süreçlerine katılım istemlerini karşılayamayan geleneksel partilerin yerine e-partilerin bu talep ve istekleri tam olarak karşılayabilmesi ve uzun ömürlü olabilmesi için öneriler sıralanmıştır.

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Günümüzde gençlerin siyasal faaliyetlere katılım talepleri artarken, geleneksel partiler bu talebi karşılamada yetersiz kalmaktadır. E-partiler, bilgi ve iletişim teknolojisinin giderek arttığı günümüz dünyasında "demokrasinin gelişmesi, parti içi demokrasinin sağlanması ve siyasal katılımı artırması" gibi taleplere olumlu biçimde karşılık vermektedir. Bu talebi karşılamada yeni bir parti modeli olarak e-partiler ortaya çıkmaktadır. Ancak bu alanda yapılan çalışmalar ve literatür daha oluşum aşamasındadır. Bu nedenle e-partilerin gençlerin siyasal katılım düzeyleri üzerindeki etkisini tespit etmek çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Türk gençlerinin e-partilere yönelik algısının nasıl olduğu bu çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Gelecekte Türkiye'de kurulması beklenen e-partilerin atması gereken adımların neler olduğu ise çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada henüz siyasal bilimciler tarafından ortak bir tanımı yapılmamış olan e-partilerin tanımlama önermesini gerçekleştirmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde literatür taramaları çerçevesinde siyasal bilimcilerin e-parti yaklaşımları ortaya konulmuş ve e-parti tanımı yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı, e-partilerin gençlerin siyasal katılım düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Gençlerin e-partilere yönelik algıları ölçülerek e-partilerin gençlerin siyasal katılımına etkisi tespit edilmeye çalışılmaktadır. Sözün özü bu araştırmanın amacı, e-partileri tanımlamak ve e-partilerin gençlerin siyasal katılım düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın amaçları doğrultusunda gençlerin e-partilere yönelik düşünceleri, algıları ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımına etkilerini tespit edilebilmek için alan araştırması yapılması planlanmıştır. Bu çalışma, gençlerin e-partilere yönelik algılarını incelemek amacıyla gençlerin düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını analiz etmek üzere nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada belirlenen amaçlara ulaşmak için ilk olarak literatür taraması yapılmış ve çalışmanın hipotezleri belirlenmiş, gençlerin e-partiler üzerindeki bilgileri ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki etkilerinin tespiti için anket soruları hazırlanmış, anketteki test sorularının son hali verilerek örnekleme uygun olarak çalışma başlatılmıştır. Anket çalışmasında elde edilen veriler değerlendirilmek amacıyla istatistiksel analizleri yapılarak varsayımlara uygun bulgular bulunmuştur.

Anket sorularının ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Anket sorularının ikinci bölümünde e-partilerin bilinip bilinmediği, siyasal katılım üzerinde olumlu etkisinin olup olmayacağı ve kuruldukları takdirde e-partilere üye olup olmayacakları vb. sorularla gençlerin e-partilere yönelik düşüncelerinin ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmada kapsamın da elde edilen veriler IBM firması tarafından üretilen analiz programı olan SPSS Statistic 26'ya yüklenmiştir. Anket verileri analiz edilirken t testi, anova testi, korelasyon analizi testi, varyans analizleri ve faktör analizi uygulanarak hipotezlerin test edilmesi sağlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Anketlerde örneklem hesaplanmasında kullanılan "Anketler İçin Örneklem Sayısı Hesaplama Programı"nda yer alan formül ve tablodan faydalanılmıştır.

Tablo 3.1. Örneklem Hesaplama Formülü

$$N = \frac{N t^2 p q}{d^2(N-1) + t^2 p q}$$

Formülde yer alan semboller; N=araştırma evrenini, n=örneklem sayısını, t=hata payını (sosyal bilimlerde bu oran genellikle %1,96 ve %5 değeri), p=incelenecek olayın görülme sıklığını, q=incelenecek olayın görülme sıklığını, d=örneklem hatasını ($\pm$ sapma değeri) ifade etmektedir. Bu formüle göre N= 9.108.415, p=0,5 ve q=0,5, t=1,96 ve d=0,03, d=0,05, d=0,09 değerleri üzerinden hesaplanan örneklem büyüklüğü şu şekilde tablolastırılmıştır:

Tablo 3.2. Hata Payı ve Güvenilirlik Düzeyi Farklılıklarına Göre Evren ve Örneklem Hesaplaması

Evren Büyüküğü (N)	+0.03 örnekleme hatası (d)	+0.05 örnekleme hatası (d)	+0.09 örnekleme hatası (d)
9.108.415	p= 0.5 p= 0.8 q= 0.5 q= 0.2	p= 0.5 p= 0.8 q= 0.5 q= 0.2	p= 0.5 p= 0.8 q= 0.5 q= 0.2
Örnek Örneklem Büyüküğü	1067 683	384 246	119 76

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 49-50.

Türkiye’de 18-25 yaş arasındaki nüfus TÜİK 2022 raporuna göre 9.108.415’tir. Dolayısıyla çalışmanın araştırma evrenini 9.108.415 kişi oluşturmaktadır. Hata payı +0.05 temel alınarak örneklemin büyüklüğü formülüyle yapılan hesaplamalar neticesinde araştırmanın evreninin 384 katılımcıdan oluşması yeterli olacağı ortaya çıkmıştır. Bu tezin uygulaması, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 08 numaralı

Toplantı Sayısı ile 2023/344 Karar Numaralı Etik Kurulu Kararı'nın ardından başlatılmıştır. 14.07.2023 tarihli Etik Kurul Toplantısı'nda "Elektronik Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım" araştırması, ilgili Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş ve 14626 sayısı ile yapılan başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından "uygun" olduğuna karar verilmiştir. Karar, Başkan Doç. Dr. Ahmet Kurnaz tarafından ilgili elektronik sistemden imzalı olarak tebliğ edilmiştir. Bu çerçeveye binaen 30 Temmuz-6 Ağustos 2023 tarihleri arasında anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sırasında katılımcıların anketlere verdiği cevapların geçersiz olabileceği ihtimaline karşı 400 katılımcıya ulaşılmıştır. Dolayısıyla elde edilen veriler 400 kişi üzerinden analiz edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 3.3. Varsayımlar

Varsayım 1:	Cinsiyet e-partilere yönelik algıyı etkiler.
Varsayım 2:	Yaş e-partilere yönelik algıyı etkiler.
Varsayım 3:	Eğitim düzeyi e-partilere yönelik algıyı etkiler.
Varsayım 4:	Medeni durum e-partilere yönelik algıyı etkiler.
Varsayım 5:	Aktif sosyal medya kullanım süresi e-partilere yönelik algıyı etkiler.
Varsayım 6:	Bilgisayar/akıllı teknolojik aletlerin kullanım süresi e-partilere yönelik algıyı etkiler.

Araştırma konusunun geçerliliğini belirlemek için varsayımları tanımlayarak ve bu varsayımlara dayalı olarak hipotezler oluşturulmuştur. Tezin temel hipotezleri şu şekilde sıralanabilir.

Tablo 3.4. Hipotezler

Hipotez 1:	Kadınların e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 2:	Yaş grupları arasında e-partilere yönelik algı farklılık göstermektedir.

Hipotez 3:	Eğitim düzeyinin yükselmesi e-partilere yönelik algının daha olumlu olmasını sağlamaktadır.
Hipotez 4:	Evlilerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 5:	Sosyal medya kullanım süresinin artışı, e-partilere yönelik algıyı olumlu yönde etkilemektedir.
Hipotez 6:	Bilgisayar/akıllı teknolojik aletlerin kullanım süresinin artışı, e-partilere yönelik algıyı olumlu yönde etkilemektedir.
Hipotez 7:	Siyasal ideoloji ile e-partilere yönelik algı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
Hipotez 8:	Siyasal yatkınlığı yüksek olan gençlerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 9:	Siyasal partiye üye olan gençlerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 10:	Siyasete ilgi düzeyi yüksek olan gençlerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 11:	E-parti ifadesini duyan gençlerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.
Hipotez 12:	E-parti yöneticisi tanıyan gençlerin e-partilere yönelik algıları daha olumludur.

Yukarıda bulunan tüm hipotezler tartışılarak yapılacak analizler neticesinde e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Türkiye’de e-partilerin uzun ömürlü, sürdürülebilir ve siyasal hayat içerisinde var olamaması gibi birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada hem bu sorunlara çözüm önerebilmek hem de gençlerin e-partilere yönelik algıları en uygun olan formüllerle değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın temel problemi şu şekilde tanımlanmıştır: *E-partiler gençlerin siyasal katılımını etkileyebilir mi? E-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerinde olası etkileri nelerdir? E-partilerin yaygınlaşmasıyla birlikte gençlerin siyasal katılım süreçleri içerisinde aktif faaliyet göstermesi mümkün olabilir mi?*

Çalışmanın bu ana probleminin yanında cevap aradığı diğer problemler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Katılımcıların demografik özelliklerinin e-partilere yönelik algıları üzerinde bir etkisi var mıdır?
- Katılımcıların aktif sosyal medya ve bilgisayar ve akıllı teknolojik aletlerin kullanım sürelerinin e-partilere yönelik algıları üzerinde etkisi var mıdır?
- Katılımcıların siyasal ideolojilerinin ve siyasal yatkınlıklarının e-partilere yönelik algıları üzerinde etkisi var mıdır?
- Katılımcıların siyasal parti üyeliğinin e-partilere yönelik algıları üzerinde etkisi var mıdır?
- Katılımcıların daha önce e-parti ifadesini duymuş olmalarının veya e-parti yönetici tanımlarının e-partilere yönelik algıları üzerinde etkisi var mıdır?

3.5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Elde Edilen Sonuçlar

Çalışmanın temel amaçlara uygun biçimde hazırlanmış olan anket sorularından elde edilmiş verilerin analiz edilmesiyle elde edilen sonuçlara göre e-partilerin gençlerin siyasal katılımları üzerindeki olası etkileri ve sonuçları aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır.

3.5.1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerinin Analizi

Örneklem grubunda yer alan gençlerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyleri gibi değişkenlerinin analiz edilerek elde edilen veriler sunulmuştur. Bu tabloya dayanarak gençlerin demografik özellikleri hakkında aşağıdaki bilgileri şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 3.5. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Değişkenler	N	%
18	31	7,8
19	18	4,5
20	27	6,8
21	37	9,3
22	45	11,3

23	49	12,3
24	66	16,5
25	127	31,8
N	400	100,0

Tablo 3.5.'e göre katılımcıların %7,8'i 18 yaşında, %4,5'i 19 yaşında, %6,8'i 20 yaşında, %9,3'ü 21 yaşında, %11,3'ü 22 yaşında, %12,3'ü 23 yaşında, %16,5'i 24 yaşında ve %31,8'i de 25 yaşındadır. Örneklem en kalabalık grubunu (%31,8) 25 yaşındaki gençler oluşturmaktadır.

Tablo 3.6. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Değişkenler	N	%
Erkek	199	49,8
Kadın	201	50,2
N	400	100,0

Tablo 3.6'ya göre katılımcıların cinsiyet dağılımı incelendiğinde, %49,8'i erkeklerden ve %50,2'si ise kadınlardan oluştuğu görülmüştür. TÜİK'in İstatistiklerle Gençlik raporuna göre bu dağılımın Türkiye'deki 18-25 yaş aralığındaki gençleri oluşturan evrene yakın bir dağılım olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3.7. Katılımcıların Medeni Durumu

Değişkenler	N	%
Evli	44	11,0
Bekar	356	89,0
N	400	100,0

Tablo 3.7'ye göre katılımcıların medeni durumları incelendiğinde %11'inin evli, %89'unun ise bekâr olduğu görülmektedir. TÜİK'in 2022 evlenme ve boşanma

istatistiklerine göre Türkiye'de ilk evlenme yaşı erkeklerde 28,2, kadınlarda ise 25,6 olması, evli katılımcı oranının az çıkmasının resmi verilerle örtüşen olağan bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Ankete katılan gençlerin çoğunluğunun henüz evlilik yaşına gelmemiş olması, araştırma sonuçlarının bu yaş grubu için daha geçerli ve temsil edici olmasına katkı sağlamaktadır.

Tablo 3.8. Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Değişkenler	N	%
Lise	27	6,8
Üniversite	266	66,5
Yüksek Lisans	107	26,8
N	400	100,0

Ankete katılan gençlerin eğitim durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, katılımcıların %6,8'i lise mezunu, %66,5'i üniversite mezunu ve %26,8'i yüksek lisans mezunudur. Bu verilere dayanarak, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle çalışma örneklemindeki gençlerin çoğunluğu yüksek eğitimli olarak değerlendirilebilir.

3.5.2. Katılımcıların İnternet Kullanma Süreleri ve Kullanım Davranışları

E-partiler, çevrimiçi ortamlarda faaliyet gösteren yeni bir siyasal parti modelidir. Bu tür partiye üye olan bireylerin daha genç ve teknolojiye daha yatkın olduğu öngörülmektedir. Bu nedenle gençlerin internet kullanım davranışları, e-partilerin gençlerin siyasal katılımında daha aktif ve etkin bir rol oynamasını sağlayabilir. Katılımcıların internet ve teknoloji kullanım davranışlarını anlamak amacıyla, katılımcılara ilgili sorular yönlendirilmiş ve verilen cevapların analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.9. Katılımcıların Bilgisayar/Akıllı Teknolojik Aletlerle Geçirdikleri Günlük Süre

Değişkenler	N	%
Kullanmıyorum	2	0,5
Günde 30-60 Dakika	10	2,5
Günde 1-2 Saat	45	11,3
Günde 2-4 Saat	114	28,5
Günde 4 Saatten Fazla	229	57,3
N	400	100,0

Bilgi ve iletişim teknolojileri e-partilerin vazgeçilmez bir unsuru olduğu için katılımcılara yöneltilen "bilgisayar/akıllı teknolojik aletlerle günlük ne kadar süre geçiriyorsunuz" sorusuna katılımcıların %99,5'i bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullandığını, %0,5'i ise kullanmadığını ifade etmiştir. Bu verilere göre gençlerin büyük bir çoğunluğu bu teknolojik araçları aktif bir şekilde kullanmaktadır. Bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullanan gençlerin %2,5'i günde 30-60 dakika bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullandığını, %11,3'ü günde 1-2 saat bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullandığını, %28,5'i günde 2-4 saat bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullandığını, %57,3'ü günde 4 saatten fazla bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri kullandığını ifade etmiştir. Katılımcıların bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif biçimde kullanmaları, bu teknolojileri kavrama ve kullanabilme becerilerine sahip olduklarına işaret etmektedir. Bu durum e-partilerin başarısı için önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. E-partilerin yaygınlaşabilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanabilen bir kitlenin var olması gerekmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. E-partilerin Türk siyasal hayatında yeni birer model oldukları ve gençlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları veya şüphe ile yaklaşabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle e-partilerin gençlere ulaşmak için daha fazla

çalışması ve Türk siyasal hayatına uygun atılımlar yapmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak katılımcıların bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif bir şekilde kullanmaları, e-partilerin başarısı için umut verici bir işarettir. E-partilerin, gençlerin siyasal konulara yönelik bilgi düzeylerini artırmak ve şüpheli yaklaşımları azaltmak için daha fazla çaba harcamaları gerekmektedir. E-partilerin gençlere erişimini artırmak ve Türk siyasal hayatına uygun adımlar atmak, bu siyasal modelin etkinliği ve yaygınlığı açısından önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3.10. Katılımcıların Gün İçerisinde Sosyal Medyada Geçirdikleri Süre

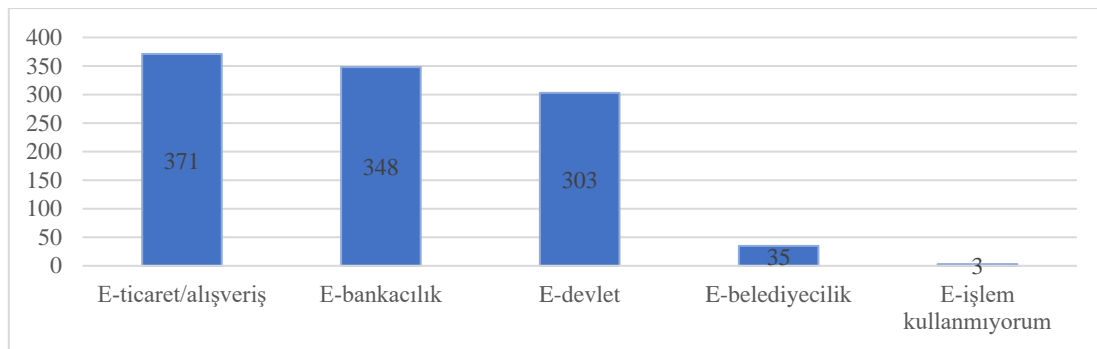
Değişkenler	N	%
Kullanmıyorum	1	0,3
Günde 30 dakikadan az	7	1,8
Günde 30-60 dakika	42	10,5
Günde 1-2 saat	112	28,0
Günde 2-4 saat	137	34,3
Günde 4 saatten fazla	101	25,3
N	400	100,0

Sosyal medya, gençlerin bilgiye hızlı bir şekilde ulaşmalarına olanak sağlamanın yanı sıra aynı zamanda e-partilerin etkin bir şekilde faaliyet gösterebildikleri platformlar olduğu için gençlere sorulan "gün içinde sosyal medyada kaç saat geçiriyorsunuz" sorusuna katılımcıların %99,7'si sosyal medyada vakit geçirdiklerini, %0,3'ü ise sosyal medya kullanmadığını ifade etmiştir. Sosyal medya kullanan kullanıcıların %1,8'i günde 30 dakikadan az kullandığını, %10,5'i günde 30-60 dakika arası kullandığını, %28'i günde 1-2 saat arası kullandığını, %34,3'ü günde 2-4 saat arası kullandığını ve %25,3'ü günde 4 saatten fazla sosyal medya kullandığını ifade etmiştir.

Gençlerin günlük yaşamında sosyal medya kullanımının giderek arttığı ve günümüzde sosyal medyanın gençlerin hayatının vazgeçilmez bir parçası olduğu görülmektedir. Özellikle kullanmadığını ifade eden katılımcıların oranının düşük olması, sosyal medyanın gençler arasında oldukça yaygın olduğunu ve neredeyse herkesin bu platformları kullanmaya yönelik bir eğilim sergilediğini göstermektedir. Bu durum e-partiler için de önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. Çünkü sosyal medya, e-partilerin aktif olarak yer aldığı ve etkin iletişim kurduğu bir platformdur. Gençlerin sosyal medyayı aktif biçimde kullanmaları, e-partilerin gençlere erişimini artırmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak gençlerin yoğun sosyal medya kullanımının beraberinde "aksiyete, tükenmişlik, depresyon, özgüven eksikliği, sağlık sorunlarına yol açma, strese neden olma" gibi olumsuzluklara da neden olabilme potansiyeli olduğu düşünülmektedir.

Sosyal medyanın etkili ve bilinçli kullanımı konusunda gençlerin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi önemlidir. Ayrıca e-partilerin de bu platformlarda gençleri bilinçli bir şekilde yönlendirmesi ve etkin bir iletişim kurması gerekmektedir. Böylece gençlerin günlük yaşamında sosyal medya kullanımının yaygınlığı, e-partilerin gençlerle iletişim ve etkileşim kurmaları için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak bu platformların olumsuz etkilerinden kaçınmak için bilinçli ve dengeli bir kullanımın teşvik edilmesi gerekmektedir.

Tablo 3.11. Katılımcıların Kullanmakta Oldukları E-İşlemler

Katılımcılara "aşağıdaki e-işlemlerden hangisi veya hangilerini kullanıyorsunuz" sorusu sorulmuş ve birden çok cevap işaretleyebilecekleri ifade edilmiştir. Katılımcıların %99,2'si e-işlem kullanmaktayken, %0,8'i e-işlem kullanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %92,8'i e-ticaret/alışveriş, %87'si e-

bankacılık, %75,8'i e-devlet %8,8'i e-belediyecilik ve 0,8'i e-işlem kullanmıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

Tablo 3.11. katılımcıların çevrimiçi teknolojilere ve e-işlemlere yönelik yoğun bir ilgi gösterdiğini ve bu alanlarda aktif bir şekilde yer aldığını göstermektedir. Özellikle e-ticaret/alışveriş ve e-bankacılık gibi alanlarda katılımcıların yüksek oranda yer alması, çevrimiçi ekonomi ve finans alanlarında gençlerin etkin bir şekilde yer aldığını ve bu alanlara güven duyduğunu göstermektedir. Ayrıca e-devlet ve e-belediyecilik hizmetlerine olan ilginin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Her ne kadar e-devlet ve e-belediyecilik hizmetlerini kullanmakla e-devlet ve e-belediyecilik hizmetlerine güvenmek arasında farklılıklar bulunsa da e-devlet ve e-belediyecilik hizmetlerini kullanmak özünde güvene ve karşılıklı etkileşime dayalı bir deneyime dayanmaktadır. Bireyde oluşacak güven eksikliği, bireyin bu hizmetleri kullanmaktan kaçınmasına veya daha temkinli davranmasına yol açacaktır. Bireyin kişisel verilerinin güvenliğinin sağlandığını düşünmesi ve karşılıklı çevrimiçi faaliyetlerle etkileşime girmeye güveniyor olması, bu hizmetlerin başarılı biçimde benimsenmesini ve etkililiğinin artmasını sağlayacaktır. Bu durum katılımcıların kamusal hizmetlere ve çevrimiçi devlete olan güveni de olumlu etkileyecektir.

Katılımcıların e-işlemleri aktif biçimde kullanmaları, çevrimiçi teknolojilere ve çevrimiçi hizmetlere olan ilgi ve güvenin arttığını göstermektedir. Bu durum e-partilerin gençlerle çevrimiçi platformlarda etkin bir iletişim kurma ve etkileşim sağlama potansiyelini artırmaktadır. E-partilerin çevrimiçi alanlarda daha aktif bir şekilde yer alması, gençlerin siyasal katılımını artırmak için önemli bir adım olabileceği düşünülmektedir.

3.5.3. Katılımcıların Siyasal Görüşleri ve İlgi Düzeyleri

E-partilerin Türk siyasal hayatı üzerinde yaratacağı değişim ve gençlerin siyasal katılımları üzerindeki olası etkileri göz önünde bulundurulduğunda, gençlerin siyaset kurumuna olan yaklaşımları büyük bir önem taşımaktadır. Katılımcıların kendi siyasal görüşlerini ve tercihlerini e-partilere yönelik olarak nasıl şekillendirdikleri, gençlerin siyasal katılımları üzerindeki olası etkilerini anlamamız açısından önemli bir bilgi sunacaktır. Siyasete ilgi duyan gençlerin siyasal katılım taleplerini olumlu

biçimde karşılayan e-partilerin giderek popüler bir hale gelmesi ve daha fazla kişiye ulaşma potansiyelinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Gençlerin aktif olarak siyasete katılımını teşvik eden ve onlara daha fazla fırsat sunduğu düşünülen e-partiler, siyasal hayatta önemli bir aktör haline gelebilir. Bu nedenle gençlerin siyaset kurumuna olan yaklaşımlarının anlaşılması ve ihtiyaçlarına uygun çözümler sunduğu düşünülen siyasal modellere yönelmeleri, e-partilerin başarısı açısından büyük bir önem taşımaktadır. Gençlerin siyasal katılımlarının artması, toplumsal ve politik değişimlerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynayabilir ve Türk siyasal hayatının demokratikleşmesine katkı sağlayabilir.

Tablo 3.12. Katılımcıların Siyasal Görüşleri

Değişkenler	N	%
Muhafazakâr	75	18,8
Milliyetçi	100	25,0
Merkez Sağ	50	12,5
Liberal	24	6,0
Sol/ Merkez Sol	102	25,5
Radikal Sol (Komünist/ Sosyalist)	28	7,0
Diğer	21	5,3
N	400	100,0

Katılımcılara yöneltilen "kendinizi hangi siyasal ideolojiye yakın hissediyorsunuz" sorusuna katılımcıların %18,8'i muhafazakâr, %25'i milliyetçi, %12,5'i merkez sağ, %6'sı liberal, 25,5'i sol/ merkez sol, %7'si radikal sol ve %5,3'ü diğer olarak belirtmişlerdir.

Tablo 3.13. Katılımcıların Kendilerini Siyasal Konumlandırmaları

Değişkenler	N	%
0	27	6,8
1	20	5,0
2	27	6,8
3	46	11,5
4	40	10,0
5	38	9,5
6	65	16,3
7	67	16,8
8	41	10,3
9	14	3,5
10	15	3,8
N	400	100,0

Katılımcılara sorulan "siyasal görüş olarak kendinizi "sağ" veya "sol" görüş içerisinde nereye konumlandırırız? 0'dan uzaklaştıkça sağ görüşe yaklaşmakta olduğunuzu düşünerek rakamlardan birisini tercih ediniz" sorusuna katılımcıların vermiş olduğu cevapların ortalama değeri 5.06 olmuştur. Katılımcılar genel olarak kendilerini sağ siyasal görüşe yakın hissetmektedirler. Çoğunluğun sağ siyasal görüşe yakın olduğunu ifade etmesi, Türkiye'de kurulacak e-partilerin sağ siyasal görüşe yakın siyasal partiler olması gerektiği düşüncesini desteklemektedir. Sağ siyasal görüşü benimseyen e-partilerin uzun ömürlü olma ihtimalleri, daha fazla kişiye ulaşma potansiyeli, Türkiye'deki seçmenlere daha çekici gelmesi ve siyasal katılımı artırması gibi birtakım avantajları olacaktır. İlâveten, mevcut siyasal dengeyi daha geniş bir

yelpazeye yayarak demokratik tartışmaların çeşitliliğini artıracaktır. Bu sayede de farklı fikirlerin daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.

Dikkate alınması gereken diğer önemli bir nokta, siyasal görüşlerin çeşitliliğidir. E-partilerin sadece sağ siyasal görüşe odaklanmaları, diğer siyasal görüşlere sahip gençleri dışlayabileceği ve siyasal katılımı olumsuz etkileyebileceği gözden kaçırılmamalıdır. E-partilerin, gençlerin farklı siyasal görüşlerini kucaklayacak ve çeşitliliğe önem verecek bir anlayışla hareket etmeleri, daha kapsayıcı bir siyasal yapı oluşturmalarına katkı sağlayabilir. Sonuç olarak katılımcıların çoğunluğunun sağ siyasal görüşe yakındır, dolayısıyla Türkiye'de kurulacak e-partilerin bu yönde bir eğilim göstermesinin avantaj sağlayacaktır. Ancak siyasal katılımın ve siyasal yapıların çeşitliliği göz önünde bulundurulmalı ve gençlerin farklı siyasal görüşlerini anlamaya ve onları kapsamaya yönelik çabalara da önem verilmelidir.

Tablo 3.14. Katılımcıların Siyasete İlgi Düzeyleri

Değişkenler	N	%
Hiç İlgili Değilim	33	8,3
İlgili Değilim	39	9,8
Ne İlgiliyim Ne De Değilim	118	29,5
İlgilim	107	26,8
Çok İlgilim	103	25,8
N	400	100,0

Katılımcılara sorulan "siyasete ne derecede ilgi duyduğunuzu söyler misiniz" sorusuna katılımcıların %52,8'i siyasete ilgili olduğunu, %18,1'i ise siyasete ilgisiz olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %8,3'ü hiç ilgili değilim, %9,8'i ilgili değilim, %29,5'i ne ilgiliyim ne de değilim, %26,8'i ilgiliyim ve %25,8'i çok ilgiliyim yanıtını vermiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (%52,8) siyasete ilgi göstermektedir. Bu durum siyasetin katılımcılar için önemli bir konu olduğu anlamına gelmektedir.

Siyasete ilgi gösteren katılımcıların yaklaşık olarak yarısı (%25,8) siyasetle çok ilgiliyim yanıtını belirtmiş, bu durum siyasete olan ilginin derecesinin farklılık gösterebiliyor olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak katılımcıların çoğunluğunun siyasete ilgi gösterdiği ve siyasal konuları takip ederek dahil olma isteği bulunduğu söylenebilir. Ancak katılımcıların bir kısmının siyasetle ilgisiz olduğu ve diğer katılımcıların da farklı düzeylerde ilgi gösterdikleri de dikkate alınmalıdır. Yine de e-partilerin gençlerin siyasal ilgi düzeylerini anlama ve siyasal katılımı teşvik etme potansiyeline sahip olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Tablo 3.15. Katılımcıların Siyasal Parti Üyeliği

Değişkenler	N	%
Evet	32	8,0
Hayır	364	91,0
Yanıt Yok	4	1,0
N	400	100,0

Katılımcılara sorulan "siyasal parti üyeliğiniz bulunmakta mı" sorusuna katılımcıların %8'i evet, %91'i hayır ve %4'ü yanıt yok cevabını vermiştir. Bu sonuçlar katılımcıların çoğunluğunun siyasal parti üyeliği olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlara rağmen katılımcıların siyasete olan ilgisi ise yüksektir.

Siyasal parti üyeliğinin az olmasının nedeni olarak mevcut siyasal partilerin gençlerin siyasal katılım taleplerini ve isteklerini karşılamada yetersiz kaldığı düşünülebilir. Bu durumda gençlerin talep ve isteklerini daha iyi karşılayacak yeni siyasal partilerin kurulması bir gereklilik haline gelebilir. Yeni siyasal parti modeli olan e-partiler gençlerin siyasete olan ilgisini artırabilir ve katılım isteklerini karşılayacak alternatif seçenekler sunabilir. Sonuç olarak katılımcıların siyasal parti üyeliği oranının düşük olmasına rağmen siyasete olan ilgilerinin yüksek olması, gençlerin siyasal katılım taleplerini karşılamada güncel siyasal partilere duyulan

ihtiyacın eksik olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda gençlerin taleplerini ve isteklerini daha iyi yansıtacak yeni siyasal partilerin kurulması önemlidir.

3.5.3. Faktör Analizi

Veri setinin faktör analizine uygunluğunu açıklamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testleri kullanılmaktadır. KMO değeri, ölçeğin değişkenleri arasındaki korelasyonu ölçmektedir. Yüksek KMO değeri (0,5'ten büyük), gözlemlenen verilerin faktör analizine uygun olduğunu ve değişkenlerin birbiri arasında iyi bir şekilde ilişkilendiğini göstermektedir. Bu sayede faktör analizi yapılarak verilerin analitik modellenmesi yapılabilmektedir. Düşük KMO değeri (0,5'ten düşük), değişkenler arasında yeterli korelasyonun olmadığını ve değişkenlerin faktör analizi için uygun olmadığını göstermektedir. Bu durumda faktör analizine devam edilmemelidir (Çokluk vd., 2012: 207). Bartlett testi ise veri setinde bulunan değişkenlerin arasında anlamlı bir korelasyon olup olmadığını değerlendirmektedir. Olumlu sonuç verdiğinde değişkenler arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu ve değişkenlerin faktör analizine uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle KMO ve Bartlett testleri, elde edilen verilerin analitik modellemeye uygunluğunu değerlendirmek ve hazır olup olmadığını belirlemek için kullanılan önemli analiz yöntemleridir.

Tablo 3.16. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Faktör Testleri	E-partiler Ölçeği
Kaiser-Meyer-Olkin	,849
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-Kare
	1918,379
	Df
	120
	Anlamlılık
	,000

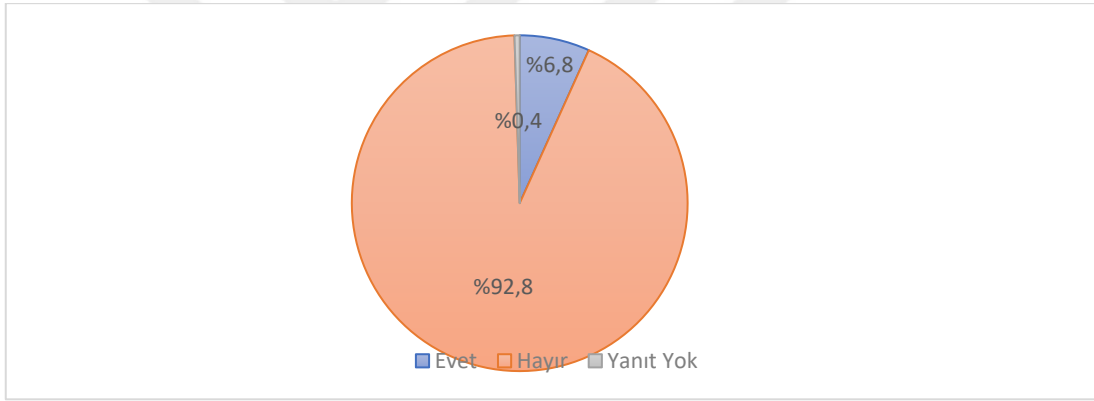
Gençlerin siyasal katılımı üzerinde olası etkilerini belirleyen faktörlere ilişkin Elektronik Partiler Ölçeği'nin KMO ve Bartlett testi uygunluğu 0,849 çıkmıştır. Elektronik Partiler Ölçeği'nin faktör analizine uygun olduğunu ve değişkenler arasında iyi bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Bartlett testi de uygun

sonuçlar verdiğiinden, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlamına gelir. Bu sonuçlar ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerinde olası etkilerini belirlemede uygun bir araç olduğunu göstermektedir.

3.5.4. Katılımcıların E-partilere Yönelik Tutumları ve Hipotezlerin Analizi

Katılımcıların e-partilere yönelik bilgi düzeylerini öğrenmek ve e-partilere olan yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla katılımcılara yöneltilen soruların cevapları analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen verilere göre katılımcıların e-partilere ilişkin bilgi düzeyleri ve bu partilere olan yaklaşımları belirlenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir.

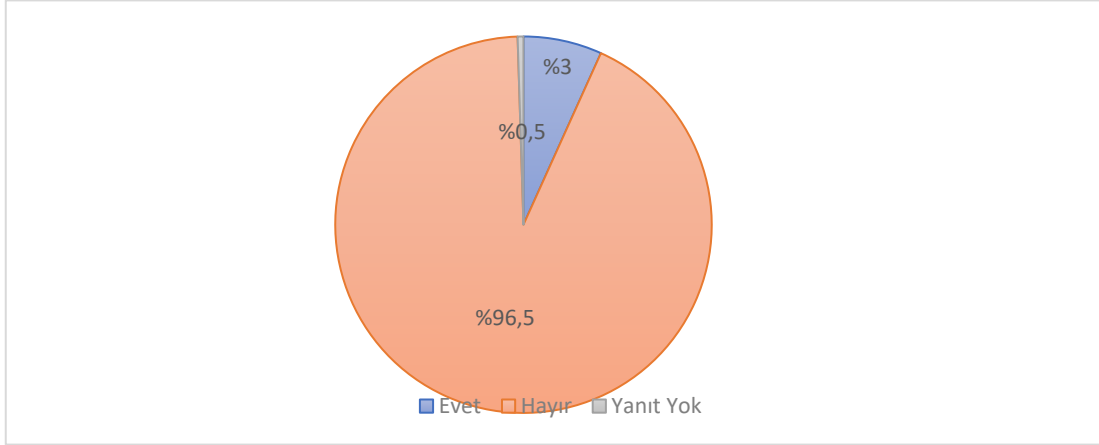
Tablo 3.17. E-partilerden Haberdar Olma

Katılımcılara ilk olarak e-partilere olan haberdarlık düzeylerini belirlemek amacıyla sorulan "daha önce elektronik parti (e-parti) ifadesini hiç duymuş muydunuz" sorusuna katılımcıların %6,8'i evet, %92,8'i hayır ve %0,5'i yanıt yok cevabını vermiştir. Bu sonuçlar katılımcıların e-partilere olan farkındalığının düşük olduğunu ve e-partilerden haberdar olmadıklarını göstermektedir. Katılımcıların yeni bir siyasal parti türü olarak ortaya çıkan e-partilerden haberdar olmamaları e-partilerin yeni bir siyasi parti modeli olduğundan kaynaklanabileceği gibi "toplumun çevrimiçi dönüşümü ve çevrimiçi siyasal tartışmaları yeterince takip etmediğini", "e-partilerin toplumu siyasal konularda bilgilendirmek ve kendi politikalarını tanıtmak için yeterli siyasal iletişim stratejilerini geliştiremediğini" veya "toplumun siyasal eğitim ve bilinç eksikliğini, çevrimiçi demokrasinin yeterince yaygınlaşmadığı veya toplum arasında

yeterince bilinmediğini" de işaret edebilir. Dolayısıyla e-partilerin kendilerini topluma tanıtabilmek için daha fazla çaba sarf etmeleri gerekmektedir

Tablo 3.18. E-partiler Konusunda Bilgi Sahibi Olma

Katılımcılara e-partilere olan bilgilerinin ne derece olduğunu belirlemek amacıyla yöneltilen "bildiğiniz bir e-parti bulunmakta mı veya temsilcisini tanımakta mısınız" sorusuna katılımcıların %3'ü evet, %96,5'i hayır ve %0,5'i yanıt yok cevabını vermiştir. Bu sonuçlar katılımcıların büyük bir çoğunluğunun e-partiler ve temsilcileri hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadığını göstermektedir.

Katılımcıların elektronik partilere yönelik tutumlarını ölçmek ve e-partilere yaklaşımları hakkında genel bir fikir sunmak amacıyla değerlendirme, destek, olası etkileri ve üyelik ön gereklilikleri boyutları üzerinden bir ölçek geliştirilmiş ve katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bu ölçek sayesinde katılımcıların e-partilere karşı tutumları ve bu partilere yönelik görüşleri genel bir şekilde anlaşılmasına çalışılmıştır. Verilerin analizi, katılımcıların e-partilerle ilgili düşünce ve duygularının anlaşılmasına ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Tablo 3.19. E-Partilere Yönelik Tutum

	İFADELER	N	Min	Max	Ort	Std. Sapma
Değerlendirme	E-partiler kurulsun ve tüm faaliyetleri çevrimiçi (online) ortamda olsa değerlendirmeniz	400	1,00	5,00	3,55	1,156

	E-partiler kurulsun ve e-miting yapsalar tercih eder misiniz?	400	1,00	5,00	3,44	1,275
	E-partilerin yaygınlaşması sizce demokrasiye olumlu katkı sağlar	400	1,00	5,00	3,53	1,189
	E-partilerin gençlerin siyasete katılımını artırabileceğini	400	1,00	5,00	3,90	1,049
	E-partiler, günümüz dünyasında sizin açınızdan bir gereklilik ifade	400	1,00	5,00	3,26	1,1223
	E-partilerin Türkiye özelinde çoğalmasında halinde siyasal katılımın olumlu yönde etkilenebileceğini düşünmekte misiniz?	400	1,00	5,00	3,51	1,256
	Türkiye’de e-partiler olmalı mıdır?	400	1,00	5,00	3,70	1,102
	Türkiye’de e-partilerin kurulması için yasal düzenlemelerin yapılmasını destekler misiniz?	400	1,00	5,00	3,79	1,094
	Yaşanılan siber dönüşüm sayesinde internet, demokrasiyi güçlendirip seçimlerde rekabeti artırabilir, seçmenlerle adaylar arasındaki etkileşimi kolaylaştırabilir ve seçim faaliyetleri boyunca birlik ve örgütlenme sağlayabilir mi?	400	1,00	5,00	3,79	1,094
Destek	Desteklediğiniz siyasal partinin tüm siyasal faaliyetlerini internet üzerinden yapmasını olumlu görür müsünüz?	400	1,00	5,00	3,10	1,375
	E-partilerin internet üzerinden satacağı ürünleri alarak maddi destek sağlar mısınız?	400	1,00	5,00	3,04	1,371
	E-partilerin kurulmasına, mevcut siyasal partiler sizce olumlu bakar mı?	400	1,00	5,00	2,32	1,223

Güncel Durumdan Memnuniyet	Gençlerin yeterince siyasal katılım faaliyetleri gösterdiğini düşünüyor musunuz?	400	1,00	5,00	2,63	1,424
Üyelik Ön Gereklilikleri	Bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyesi olacağınız e-partinin üye olma koşullarında Türk vatandaşı olma şartı olması gerektiğini	400	1,00	5,00	4,15	1,022
	Bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyesi olacağınız e-partinin üye olma koşullarında Türkiye’de oturma koşulunun olması gerektiğini düşünür müydünüz?	400	1,00	5,00	3,93	1,182
	E-partiler, aktif sosyal medya kullandığı takdirde sizin görüşlerinizi etkileyebileceğini düşünüyor musunuz?	400	1,00	5,00	3,49	1,253

Katılımcıların e-partilere yönelik bilgileri ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olası etkilerini değerlendirmek amacıyla dört farklı bileşen olan "değerlendirme, destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilikleri" boyutları üzerinden 5’li likert ölçeği kullanılarak katılımcılara sorular yönlendirilmiştir. Bu ölçek, katılımcıların her bir bileşen altında bulunan alt konulara ilişkin düşüncelerini ve duygularını "1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum ve 5: Kesinlikle Katılıyorum" ifadelerini içeren cevap seçenekleriyle değerlendirmelerine olanak tanımıştır. Bu sayede katılımcıların e-partilere yönelik tutum ve görüşleri daha ayrıntılı bir şekilde analiz edebilmek ve gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olası etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de e-partiler alanında öncül bir çalışma bulunmaması nedeniyle dünya genelindeki e-parti örneklerinin yapısal özellikleri incelenerek, belirlenen sorularla bir ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçekle katılımcıların değerlendirme, destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutları hakkındaki düşünceleri ölçülmüştür. İlgili ölçeğin içerdiği sorular 5’li likert ölçeğine uygun olarak hazırlanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği, Cronbach alfa değeri kullanılarak değerlendirilmiş

ve elde edilen alfa değeri 0,805 olarak bulunmuştur. Bu değer, yüksek güvenilirlik düzeyini göstermekte, ölçeğin iç tutarlılık ve veri bütünlüğü açısından anlamlı sonuçlar sunduğunu göstermektedir. Bu sayede katılımcıların e-partilere yönelik değerlendirmeleri ve görüşleri güvenilir bir şekilde analiz edilerek, e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olası etkileri hakkında anlamlı bilgiler elde edilmiştir.

Katılımcıların değerlendirme boyutu hakkındaki görüşlerini analiz edebilmek için bu bölümdeki sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevapların dağılımı incelendiğinde "E-partiler kurulsun ve tüm faaliyetleri çevrimiçi (online) ortamda olsa değerlendirmeniz olumlu olur mu?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,55 ortalama değere sahiptir. "E-partiler kurulsun ve e-miting yapsalar tercih eder misiniz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,44 ortalama değere sahiptir. "E-partilerin yaygınlaşması sizce demokrasiye olumlu katkı sağlar mı?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,53 ortalama değere sahiptir. "E-partilerin gençlerin siyasete katılımını artırabileceğini düşünmekte misiniz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,90 ortalama değere sahiptir. "E-partiler, günümüz dünyasında sizin açınızdan bir gereklilik ifade etmekte midir?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,26 ortalama değere sahiptir. "E-partilerin Türkiye özelinde çoğalması halinde siyasal katılımın olumlu yönde etkilenebileceğini düşünmekte misiniz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,51 ortalama değere sahiptir. "Türkiye’de e-partiler olmalı mıdır?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,70 ortalama değere sahiptir. "Türkiye’de e-partilerin kurulması için yasal düzenlemelerin yapılmasını destekler misiniz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,79 ortalama değere sahiptir. "Yaşanılan siber dönüşüm sayesinde internet, demokrasiyi güçlendirip seçimlerde rekabeti arttırabilir, seçmenlerle adaylar arasındaki etkileşimi kolaylaştırabilir ve seçim faaliyetleri boyunca birlik ve örgütlenme sağlayabilir mi?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,79 ortalama değere sahiptir.

Katılımcıların destek boyutu hakkındaki görüşlerini analiz edebilmek için bu bölümdeki sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevapların dağılımı incelendiğinde "Desteklediğiniz siyasal partinin tüm siyasal faaliyetlerini internet üzerinden

yapmasını olumlu görür müsünüz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,10 ortalama değere sahiptir. "E-partilerin internet üzerinden satacağı ürünleri alarak maddi destek sağlar mısınız?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,04 ortalama değere sahiptir.

Katılımcıların olası güncel durumdan memnuniyet boyutu hakkındaki görüşlerini analiz edebilmek için bu bölümdeki sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevapların dağılımı incelendiğinde "E-partilerin kurulmasına, mevcut siyasal partiler sizce olumlu bakar mı?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 2,32 ortalama değere sahiptir. "Gençlerin yeterince siyasal katılım faaliyetleri gösterdiğini düşünüyor musunuz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 2,63 ortalama değere sahiptir.

Katılımcıların olası üyelik ön gereklilikleri boyutu hakkındaki görüşlerini analiz edebilmek için bu bölümdeki sorulara katılımcıların vermiş olduğu cevapların dağılımı incelendiğinde "Bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyesi olacağınız e-partinin üye olma koşullarında Türk vatandaşı olma şartı olması gerektiğini düşünür müydünüz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 4,15 ortalama değere sahiptir. "Bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyesi olacağınız e-partinin üye olma koşullarında Türkiye'de oturma koşulunun olması gerektiğini düşünür müydünüz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,93 ortalama değere sahiptir. "E-partiler, aktif sosyal medya kullandığı takdirde sizin görüşlerinizi etkileyebileceğini düşünüyor musunuz?" ifadesine katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 3,49 ortalama değere sahiptir.

Anket çalışmasıyla elde edilmiş olan veriler analiz edilmiş, gençlerin e-partiler hakkında yeterli bilgilerinin yeterlilik düzeyinin belirlenmesi ve e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olası etkilerin temel boyutlarının incelenmesiyle oluşturulan ölçek kapsamında hipotezlerin test aşamasına geçilmiştir.

Katılımcılara ilişkin demografik özellikleri dikkate alınarak hipotezlere ilişkin yapılan analizler sonucunda istatistiksel açıdan farklılık gösteren bulgular tablolar aracılığıyla gösterilerek açıklanmıştır.

Hipotez 1: Kadınların E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 1'e göre cinsiyete göre e-partilere yönelik algı farklılık göstermektedir. Kadın ve erkeklerin siyasete ve teknolojiye olan ilgi ve güven düzeylerinin farklı olması bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.20. Cinsiyete Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

Değişkenler		N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapması	Standart Hata Değerleri	t	P
Değerlendirme	Erkek	199	3,5193	,86974	,06165	-2,140	,033
	Kadın	201	3,6910	,72828	,05137		
Destek	Erkek	199	2,9724	1,06860	,07575	-1,771	,077
	Kadın	201	3,1642	1,09677	,07736		
Güncel Durumdan Memnuniyet	Erkek	199	2,4623	1,07301	,07606	-,201	,841
	Kadın	201	2,4826	,94125	,06639		
Üyelik Ön Gereklilikleri	Erkek	199	3,8392	,85729	,06077	-,462	,644
	Kadın	201	3,8773	,78978	,05571		

Tablo 3.20.'ye göre katılımcıların cinsiyete göre e-parti algıları t-testi ile analiz edilmiştir. Bu analizde, katılımcıların cinsiyete göre değerlendirme boyutuna yönelik e-parti algıları istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Başka bir deyişle kadınların değerlendirme boyutuna yönelik e-parti algısı, erkeklere göre daha yüksektir. Cinsiyete göre destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarında e-parti algısında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

E-partiler kadınların siyasal alanda daha fazla görünürlük kazanmasına ve daha etkin olmalarına olanak tanımasından dolayı kadınların değerlendirme boyutunda daha istekli ve olumlu olması beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hipotez 2: Yaş Grupları Arasında E-Partilere Yönelik Algı Farklılık Göstermektedir

Hipotez 2’de yaşa göre e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Yaş gruplarının siyasal bilinç, katılım ve tutumlarının farklı olması ve yaş gruplarının internet kullanım alışkanlıkları, becerileri ve güvenlik algılarının farklılık gösterecek olması bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.21. Yaşa Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

	DeğişkenlerN		Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Değerleri	F	P
Değerlendirme	18	31	3,5663	,78324	,14067	1,662	,117
	19	18	3,7469	,92556	,21816		
	20	27	3,2016	1,12556	,21661		
	21	37	3,6817	,96835	,15920		
	22	45	3,7901	,65100	,09705		
	23	49	3,4830	,73722	,10532		
	24	66	3,6044	,77939	,09594		
	25	127	3,6413	,73172	,06493		
	N	400	3,6056	,80537	,04027		
	Destek	18	31	3,1452	,99326		
19		18	3,0000	1,54349	,36380		
20		27	2,6111	1,08604	,20901		
21		37	3,5676	1,20855	,19868		
22		45	3,3556	1,16103	,17308		

	23	49	2,8265	1,16615	,16659		
	24	66	3,2121	,94079	,11580		
	25	127	2,9291	,93164	,08267		
	N	400	3,0688	1,08575	,05429		
Güncel Durumdan Memnuniyet	18	31	2,6774	1,15865	,20810		
	19	18	2,3056	,94151	,22192		
	20	27	2,7037	,83504	,16070		
	21	37	2,4865	,82062	,13491	2,069	,046
	22	45	2,4000	1,18514	,17667		
	23	49	2,0306	,72463	,10352		
	24	66	2,5985	1,07853	,13276		
	25	127	2,5236	1,01742	,09028		
	N	400	2,4725	1,00774	,05039		
	Üyelik Ön Gereklilikleri	18	31	3,8280	,82494	,14816	
19		18	3,7963	1,10340	,26007		
20		27	4,0000	,72795	,14009		
21		37	3,7658	1,14898	,18889	3,917	,000
22		45	4,1259	,62072	,09253		
23		49	3,3741	,93202	,13315		
24		66	3,8232	,73315	,09024		
25		127	3,9816	,67103	,05954		

N	400	3,8583	,82325	,04116		
---	-----	--------	--------	--------	--	--

Tablo 3.21.'de katılımcıların yaşları açısından e-partilere yönelik algıları One-Way Anova ile karşılaştırılmıştır. Yapılan One-Way Anova sonuçları analiz edildiğinde yaşa göre destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarına yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Başka bir deyişle yaşa göre katılımcıların destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarına yönelik e-parti algısı birbirinin aynısı değildir. Bu farklılık, katılımcıların kendi siyasal ve dünya görüşlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Yaşa göre değerlendirme boyutunda e-partilere yönelik algı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir. E-partiler, gençlerin siyasal katılımını artırma potansiyeline sahip olduğu için her yaş grubunda benzer olumlu bir algıya neden olmaktadır. Bu durum e-partilerin farklı yaş gruplarındaki gençler arasında olumlu bir etki yaratabileceği ve siyasal katılımı artırabileceği düşüncesini desteklemektedir.

E-partiler farklı yaş grupları arasında farklı şekilde algılanmaktadır. Türkiye'deki geleneksel partilerde gençlerin siyasal katılım faaliyetleri içerisinde aktif biçimde rol alamadığı göz önüne alındığında e-partilerin yaygınlaşması ve aktif biçimde Türk siyasal hayatı içerisinde yer alması gençlerin siyasal katılımında yer almasının önünü açarak demokratikleşmeye olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Hipotez 3: Eğitim Düzeyinin Yükselmesi E-Partilere Yönelik Algının Daha Olumlu Olmasını Sağlamaktadır

Hipotez 3'te eğitim düzeyine göre e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Gençlerin eğitim düzeyi onların siyasal bilgi, ilgi ve katılım üzerindeki etkili olacağı bu hipotezin temelini oluşturmaktadır. Yüksek eğitimli gençlerin, e-partilerin sunduğu katılımcı demokrasi, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi fırsatlara daha fazla ilgi duyması ve bu partilere daha olumlu bakması beklenmektedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip olmayan gençlerin ise e-partilerin

siyasal sisteme ve topluma ne gibi katkıları olabileceği konusunda daha az bilgi sahibi olması ve bu partilere daha mesafeli yaklaşması beklenmektedir.

Tablo 3.22. Eğitim Düzeyine Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

Değişkenler		N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Değeri	F	P
Değerlendirme	Lise	27	3,4486	,98396	,18936	,899	,408
	Üniversite	266	3,5948	,78022	,04784		
	Yüksek Lisans	107	3,6719	,81926	,07920		
	N	400	3,6056	,80537	,04027		
Destek	Lise	27	2,6852	1,11931	,21541	4,053	,018
	Üniversite	266	3,1711	1,11587	,06842		
	Yüksek Lisans	107	2,9112	,96352	,09315		
	N	400	3,0688	1,08575	,05429		
Güncel Durumdan Memnuniyet	Lise	27	2,8333	1,09193	,21014	1,868	,156
	Üniversite	266	2,4436	,98891	,06063		
	Yüksek Lisans	107	2,4533	1,02454	,09905		
	N	400	2,4725	1,00774	,05039		
Üyelik Ön Gereklilikleri	Lise	27	3,7901	,81727	,15728	,184	,832
	Üniversite	266	3,8521	,85258	,05228		
	Yüksek Lisans	107	3,8910	,75343	,07284		
	N	400	3,8583	,82325	,04116		

Tablo 3.22.'de katılımcıların eğitim düzeyi açısından e-partilere yönelik algıları One-Way Anova ile karşılaştırılmıştır. Yapılan One-Way Anova sonuçları analiz edildiğinde eğitim düzeyine göre destek boyutuna yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Diğer bir anlatımla eğitim düzeyine göre katılımcıların destek boyutuna yönelik e-parti algısı birbirinin aynısı değildir. Bu farklılık, lise mezunu katılımcıların ekonomik özgürlüğe sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca eğitim düzeyine göre değerlendirme, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarına yönelik e-partilere yönelik algıları istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir. E-partilerin gençlerin daha aktif bir şekilde siyasal katılım göstermelerine olanak sağlaması, gençlerin her eğitim düzeyinde benzer olumlu algılar sergilemesine yol açmaktadır.

Eğitim seviyesinin yükselmesiyle gençlerin siyasal katılım süreçlerinde aktif biçimde yer alma talebinin oluşması beklenmektedir. Gençlerin eğitim seviyesi geliştikçe bilgi birikimi artacak ve daha bilinçli olarak siyasal katılım faaliyetlerine katılmak isteyeceklerdir. Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça gençlerin teknolojiye aşinalığı ve çevrimiçi becerileri de artacaktır. Bu da e-partilere olan ilginin ve katılımın artmasını sağlayacaktır. Günümüzde Türkiye'de gençlerin eğitim seviyesi giderek yükseldiği gözönüne alındığı takdirde e-partilerin bu talebi olumlu olarak karşılaması mümkün gözükmemektedir. Bunun yanı sıra teknoloji aşinalığı ve kullanımı ve siyasal ilginin artmasıyla e-partilere olan ilginin de artacağı düşünülmektedir.

Hipotez 4: *Evlilerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur*

Hipotez 4'te medeni durumu açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Medeni durumu değişen gençlerin, siyasal sistem ve toplum ile olan ilişkilerinin de değişebileceği ve bu değişimin e-partilere yönelik algılarını etkileyebileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.23. Medeni Duruma Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

Değişkenler		N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapması	Standart Hata Değerleri	F	P
Değerlendirme	Evli	44	3,8889	,64833	,09774	2,978	,004
	Bekar	356	3,5705	,81666	,04328		
Destek	Evli	44	3,1932	,85736	,12925	,984	,329
	Bekar	356	3,0534	1,11075	,05887		
Güncel Durumdan Memnuniyet	Evli	44	2,3864	1,02789	,15496	-,601	,549
	Bekar	356	2,4831	1,00618	,05333		
Üyelik Ön Gereklilikleri	Evli	44	4,0303	,68509	,10328	1,719	,091
	Bekar	356	3,8371	,83712	,04437		

Tablo 3.23.'te katılımcıların medeni durumları açısından e-partilere yönelik algıları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan t-testi sonuçları analiz edildiğinde, medeni durumlarına göre değerlendirme boyutuna yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Başka bir tabirle evlilerin değerlendirme boyutuna yönelik e-parti algısı bekarlara kıyasla daha yüksek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca medeni duruma göre destek, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarına yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir.

E-partilerin çevrimiçi ortamlarda faaliyet göstermesi, evlilerin siyasal katılım faaliyetlerine birlikte katılmalarına ve siyasal karar almalarını birlikte yönetmelerine imkan tanımaktadır. Bu durum evlilerin e-partilere yönelik değerlendirme boyutunda daha istekli ve olumlu olmalarına neden olmuştur. Çünkü e-partiler, evlilikte ortak ilgi alanları oluşturarak birlikte vakit geçirmeyi ve ev işlerini birlikte yapmayı kolaylaştırmaktadır. Bu da evlilerin siyasal katılım süreçlerine daha olumlu bir şekilde

katılmalarını ve e-partilere daha olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlamaktadır.

Hipotez 5: Sosyal Medya Kullanım Süresinin Artışı, E-Partilere Yönelik Algıyı Olumlu Yönde Etkilemektedir

Hipotez 5’te aktif sosyal medya kullanım süreleri açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının siyasal tercihleri, aktif olarak kullandıkları sosyal medya platformlarına ve harcadıkları süreye göre algılarındaki değişiklik bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.24. Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

	Değişkenler	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Değeri	F	P
Değerlendirme	Kullanmıyorum	1	2,1111	.	.	1,719	,129
	Günde 30 Dakikadan Az	7	3,8889	,77778	,29397		
	Günde 30-60 Dakika	42	3,6878	,65401	,10092		
	Günde 1-2 Saat	112	3,4782	,87614	,08279		
	Günde 2-4 Saat	137	3,6253	,78011	,06665		
	Günde 4 Saatten Fazla	101	3,6810	,80087	,07969		
	N	400	3,6056	,80537	,04027		
Destek	Kullanmıyorum	1	2,0000	.	.		
	Günde 30 Dakikadan Az	7	3,7857	1,03510	,39123		

	Günde 30-60 Dakika	42	2,9881	,93371	,14407	2,534	,028
	Günde 1-2 Saat	112	2,8661	1,01782	,09617		
	Günde 2-4 Saat	137	3,0657	1,09782	,09379		
	Günde 4 Saatten Fazla	101	3,2921	1,16032	,11546		
	N	400	3,0688	1,08575	,05429		
Güncel Durumdan Memnuniyet	Kullanmıyorum	1	3,5000	.	.	1,977	,081
	Günde 30 Dakikadan Az	7	2,2143	,80917	,30584		
	Günde 30-60 Dakika	42	2,5476	,90937	,14032		
	Günde 1-2 Saat	112	2,2455	,86471	,08171		
	Günde 2-4 Saat	137	2,5474	1,07252	,09163		
	Günde 4 Saatten Fazla	101	2,5990	1,08632	,10809		
	N	400	2,4725	1,00774	,05039		
	Üyelik Ön Gereklilikleri	Kullanmıyorum	1	3,0000	.		
Günde 30 Dakikadan Az		7	3,5238	1,54988	,58580		
Günde 30-60 Dakika		42	3,6508	,78244	,12073		
Günde 1-2 Saat		112	3,8899	,76115	,07192		
Günde 2-4 Saat		137	3,7883	,84490	,07218		

Günde 4 Saatten Fazla	101	4,0363	,78867	,07848		
N	400	3,8583	,82325	,04116		

Tablo 3.24.'te katılımcıların sosyal medya kullanım süreleri açısından e-partilere yönelik algıları One-Way Anova ile karşılaştırılmıştır. Yapılan One-Way Anova sonuçları analiz edildiğinde, sosyal medya kullanım sürelerine göre destek boyutuna yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Başka bir deyişle sosyal medya kullanım sürelerine göre katılımcıların destek boyutuna yönelik e-parti algısı birbirinin aynısı değildir. Bu farklılık, sosyal medya kullanım süresi düştükçe e-partilerin faaliyetlerine uzaklık yaşanmakta ve gençlerin e-partilere olan yaklaşımında belirsizlik oluşmaktadır.

Sosyal medya kullanım süresine göre değerlendirme, güncel durumdan memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarında e-partilere yönelik algı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermemektedir. E-partiler, sosyal medya üzerinden aktif paylaşımlar yaparak gençlerin ilgisini çekmekte ve etkileşime girmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle sosyal medya kullanım süresi, e-partilere yönelik algıları üzerinde belirleyici bir faktör olmayabilir. Katılımcılar, e-partileri sosyal medyada daha kolay ulaşabilecekleri bir platform olarak görerek benzer şekilde olumlu bir algı sergilemiş olabilirler.

Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte gençlerin siyasal katılım talepleri ve etkinliği de artmaktadır. Sosyal medya, e-partilerin gençlerle daha kolay iletişim kurmasını sağlamak ve aktif bir şekilde etkileşimde bulunmalarına olanak tanımaktadır. Gençlerin aktif sosyal medya kullanımının artması, e-partilerin siyasal katılım süreçlerini kendi kurdukları platformlar aracılığıyla ve sosyal medya üzerinden daha etkin ve verimli bir şekilde yönetmelerini imkan sağlayabilir.

Hipotez 6: Bilgisayar/Akıllı Teknolojik Aletlerin Kullanım Süresinin Artışı, E-Partilere Yönelik Algıyı Olumlu Yönde Etkilemektedir

Hipotez 6'da bilgisayar/ akıllı teknolojik aletlerin kullanım süreleri açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Bu aletler sayesinde

gençlerin e-partilerin siyasal faaliyetlerine ve programlarına erişiminin kolaylaşması ve algılarının pozitif yönde değişmesi bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.25. Bilgisayar/Akıllı Teknolojik Aletlerin Kullanım Süresine Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

	Değişkenler	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Değeri F		P
Değerlendirme	Kullanmıyorum	2	3,5000	,39284	,27778	,299	,878
	Günde 30-60 dakika	10	3,6667	,59027	,18666		
	Günde 1-2 saat	45	3,6494	,77124	,11497		
	Günde 2-4 Saatten Fazla	114	3,6589	,80133	,07505		
	Günde 4 Saatten Fazla	229	3,5687	,82716	,05466		
	N	400	3,6056	,80537	,04027		
Destek	Kullanmıyorum	2	4,5000	,70711	,50000	1,003	,406
	Günde 30-60 dakika	10	3,2500	,79057	,25000		
	Günde 1-2 saat	45	3,0778	1,19637	,17835		
	Günde 2-4 Saatten Fazla	114	3,0175	1,02173	,09569		
	Günde 4 Saatten Fazla	229	3,0721	1,10533	,07304		
	N	400	3,0688	1,08575	,05429		
	Kullanmıyorum	2	3,0000	,00000	,00000		

Güncel Durumdan Memnuniyet	Günde 30-60 dakika	10	3,1500	,94428	,29861	3,188	0,14
	Günde 1-2 saat	45	2,0889	,88734	,13228		
	Günde 2-4 Saatten Fazla	114	2,5614	1,03936	,09734		
	Günde 4 Saatten Fazla	229	2,4694	,99953	,06605		
	N	400	2,4725	1,00774	,05039		
Üyelik Ön Gereklilikleri	Kullanmıyorum	2	4,5000	,23570	,16667	1,963	,099
	Günde 30-60 dakika	10	4,1333	,61262	,19373		
	Günde 1-2 saat	45	3,6593	1,00627	,15001		
	Günde 2-4 Saatten Fazla	114	3,7690	,83334	,07805		
	Günde 4 Saatten Fazla	229	3,9243	,77992	,05154		
N	400	3,8583	,82325	,04116			

Tablo 3.25.'te katılımcıların bilgisayar/akıllı teknolojik alet kullanım süreleri açısından e-partilere yönelik algıları One-Way Anova ile karşılaştırılmıştır. Sonuçları analiz edildiğinde bilgisayar/akıllı teknolojik alet kullanım sürelerine göre e-parti algıları istatistiksel olarak bir farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişle katılımcıların bilgisayar/akıllı teknolojik aletleri ne kadar süreyle kullandığı, e-partiler hakkındaki algıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

İstatistiksel bir farklılık bulunmamasının nedeni katılımcıların bilgisayar/akıllı teknolojik alet kullanımla-partilerin aktif kullanıp kullanmaması değil katılımcıların ideolojik yaklaşımlarının e-parti algıları üzerinde etkili olmasıdır. Bu nedenle bilgisayar/akıllı teknolojik alet kullanım süreleri farklı olsa bile, katılımcıların e-

partilere olan yaklaşımları ideolojik temellere dayanmaktadır. Ayrıca günümüzde bilgisayar/akıllı teknolojik aletlerin kullanımının artması, e-partilerin daha geniş kitlelere daha kolay ulaşabilme imkanı sağlamaktadır ve bu da e-partilerin her bir bireye istedikleri an etkin bir şekilde siyasal katılım süreçlerine dahil olmasına imkan tanımaktadır. Bu durum gençlerin e-partilere olan ilgisinin artmasını sağlayacağı ve daha aktif katılımlarını teşvik edeceği düşünülmektedir.

E-partilerin bilgisayar/teknolojik akıllı aletlerin yardımıyla herkese aynı anda ve konum fark etmeksizin ulaşma imkanı sağlaması, gençlerin siyasal katılım süreçlerinde aktif rol alamaması sorununu ortadan kaldıracaktır. Gençlerin siyasal katılım süreçlerine etkin bir şekilde dahil olmalarını teşvik edecektir. E-partiler, gençlerin fikirlerini, görüşlerini, taleplerini ve önerilerini kolayca iletmelerine ve siyasal kararlara katkı sağlamalarına olanak tanıyacak, gençlere daha fazla diyalog ve etkileşim imkanı sunacak ve böylece gençlerin siyasal süreçlere katılma isteklerini artıracaktır. Bu nedenle e-partilerin teknoloji ve internet tabanlı yapısı, gençlerin siyasal katılımında önemli bir rol oynayacak ve gençlerin siyasal taleplerini ve katılım isteklerini karşılamada önemli bir araç olacaktır. E-partiler, geleneksel siyasal yapıların eksik kaldığı alanlarda gençlere yeni fırsatlar sunarak siyasal katılımın artmasına katkı sağlayacaktır.

Hipotez 7: Siyasal İdeoloji İle E-Partilere Yönelik Algı Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmaktadır

Hipotez 7’de katılımcıların siyasal ideolojileri açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Belirli siyasal ideolojiye sahip gençlerin, kendilerine yakın buldukları veya ideolojilerine uygun gördükleri e-partilere daha olumlu bir şekilde yaklaşabileceği veya bu partilere yönelik olumsuz bir algının oluşabileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.26. Siyasal İdeolojiye Göre E-Partilere Yönelik Algının Karşılaştırılması

	Değişkenler	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Değeri	F	P
Değerlendirme	Muhafazakâr	75	3,6993	,75906	,08765	5,824	,000
	Milliyetçi	100	3,2656	,78788	,07879		
	Merkez Sağ	50	3,5222	,90023	,12731		
	Liberal	24	3,6204	,74132	,15132		
	Sol/Merkez Sol	102	3,7876	,80369	,07958		
	Radikal Sol (Komünist/ Sosyalist)	28	4,0357	,52818	,09982		
	Diğer	21	3,6138	,65037	,14192		
	N	400	3,6056	,80537	,04027		
Destek	Muhafazakâr	75	3,3533	1,08358	,12512	3,236	,000
	Milliyetçi	100	2,7100	,94863	,09486		
	Merkez Sağ	50	3,0100	1,12708	,15939		
	Liberal	24	3,0625	1,20968	,24692		
	Sol/Merkez Sol	102	3,1667	1,16537	,11539		
	Radikal Sol (Komünist/ Sosyalist)	28	3,3393	1,08912	,20582		
	Diğer	21	3,0714	,59761	,13041		
	N	400	3,0714	,59761	,13041		

	N	400	3,0688	1,08575	,05429		
Güncel Durumdan Memnuniyet	Muhafazakâr	75	2,5933	,96805	,11178	3,583	,002
	Milliyetçi	100	2,4900	1,00247	,10025		
	Merkez Sağ	50	2,7400	1,25454	,17742		
	Liberal	24	1,7917	,70582	,14408		
	Sol/Merkez Sol	102	2,3333	,90196	,08931		
	Radikal Sol (Komünist/ Sosyalist)	28	2,4107	1,00971	,19082		
	Diğer	21	2,8571	,92389	,20161		
	N	400	2,4725	1,00774	,05039		
Üyelik Ön Gereklilikleri	Muhafazakâr	75	3,8311	,89438	,10327	3,685	,001
	Milliyetçi	100	4,1000	,62406	,06241		
	Merkez Sağ	50	3,7800	,88220	,12476		
	Liberal	24	3,7917	,64315	,13128		
	Sol/Merkez Sol	102	3,8464	,88462	,08759		
	Radikal Sol (Komünist/ Sosyalist)	28	3,3214	,93175	,17608		
	Diğer	21	3,8413	,63787	,13919		
	N	400	3,8583	,82325	,04116		

Tablo 3.26.'da katılımcıların siyasal ideolojileri açısından e-partilere yönelik algıları One-Way Anova ile karşılaştırılmıştır. Yapılan One-Way Anova sonuçları analiz edildiğinde siyasal ideolojilerine göre değerlendirme, destek, güncel durumdan

memnuniyet ve üyelik ön gereklilik boyutlarına yönelik e-parti algısı istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Başka bir deyişle katılımcıların siyasal ideolojilerine göre e-partilere yönelik algılarının farklılık göstermekte ve farklı siyasal ideolojilere sahip katılımcıların e-partilere farklı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Farklı siyasal ideolojilerin farklı ölçeklerde daha e-parti algılarının daha olumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Özellikle dünya genelindeki aktif e-partilerin ideolojik olarak sol/merkez sol olduğu gözönüne alınır, gelecekte Türkiye’de kurulacak olan e-partilerinde sol/merkez sol olmasını beklemek mümkündür. Lakin her ülkede ideolojik süreçler ve ideolojik eğilimler e-partilerin farklı algılanmalarına yol açmaktadır. Özellikle 28 Mayıs 2023’te yapılan Türkiye Genel Seçimi’nde dikkat çekici biçimde artan milliyetçi dalga gözönüne alındığı takdirde, milliyetçi ideolojiye sahip siyasal bir parti kurulması, gençlerin bu partiyi tercih etmesi ve gençlerin tutumlarını yönlendirebilmesine imkan tanıyacağı düşünülmektedir.

Hipotez 8: Siyasal Yatkinlığı Yüksek Olan Gençlerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 8’de siyasal yatkinlik açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Belirli bir siyasal yatkinliğe sahip olan gençlerin, bu yatkinlikleriyle örtüşen e-partilere daha olumlu baktığı veya bu partilere karşı daha eleştirel bir tutum sergilediği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.27. Siyasal Yatkinliğe Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması

		Değerlendirme
İdeolojik Yatkinlik	Pearson Korelasyon Analizi	-,119*
	P	,018
	N	400

Katılımcıların siyasal yatkınlıkları ile değerlendirme boyutu arasında düşük düzeyde negatif (-,119) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle katılımcıların ideolojik yatkınlığı sağa yaklaştıkça değerlendirme boyutu algıları olumsuz yönde etkilenmektedir.

Özellikle katılımcıların ideolojik yatkınlıkları sağa yöneldikçe e-partilere yönelik değerlendirme boyutunun o kadar düşük olma eğilimindedir. Bu sonuç siyasal görüş ve ideolojik yatkınlığın e-partilere yönelik algıları ve değerlendirme boyutlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Katılımcıların siyasal düşünceleri ve ideolojik yatkınlıkları, e-partiler hakkındaki tutumlarını şekillendirmekte ve e-parti kullanımına yönelik değerlendirme boyutlarını etkilemektedir. Ancak korelasyon katsayısının düşük olması, ilişkinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.28. Siyasal Yatkınlığa Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması

		Destek
İdeolojik Yatkınlık	Pearson Korelasyon Analizi	-,059
	P	,236
	N	400

Katılımcıların siyasal yatkınlıkları ile destek boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle katılımcıların siyasal yatkınlıkları destek boyutu üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Dolayısıyla katılımcıların ideolojik eğilimleri destek boyutu algısı ile bağlantılı değildir.

Tablo 3.29. Siyasal Yatkınlığa Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması

		Güncel Durumdan Memnuniyet
İdeolojik Yatkınlık	Pearson Korelasyon Analizi	,125*
	P	,012
	N	400

Katılımcıların siyasi yatkinlikleri ile güncel durumdan memnuniyet boyutu arasında düşük düzeyde pozitif ($r=,125$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların siyasi yatkinliklerinin güncel durumdan memnuniyet boyutu algısını olumlu bir şekilde etkilemektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların ideolojik eğilimleri sağa doğru yaklaştıkça, güncel durumdan memnuniyet boyutu algıları da o kadar olumlu yönde değişmektedir. Katılımcıların siyasi görüşleri güncel durumdan memnuniyet boyutundaki olumlu algılarını etkilemektedir ve ideolojik olarak sağa yaklaştıkça güncel durumdan memnuniyet boyutu daha yüksek olmaktadır.

Tablo 3.30. Siyasi Yatkinliğe Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun

		Karşılaştırılması
		Üyelik Ön Gereklilikleri
İdeolojik Yatkinlik	Pearson Korelasyon Analizi	,079
	P	,115
	N	400

Katılımcıların siyasi yatkinlikleri ile üyelik ön gereklilikleri boyutu algısı arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle katılımcıların ideolojik yatkinlikleri sağa doğru yaklaştıkça, üyelik ön gereklilikleri boyutunu algılamaları da o kadar yüksek olma eğilimindedir, ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dolayısıyla katılımcıların siyasi görüşleri, üyelik ön gereklilikleri boyutunu algılamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir. Bu durumda, ideolojik yatkinlikler ile üyelik ön gereklilikleri boyutu algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varmak mümkündür.

Günümüzde Türkiye'de aktif bir e-parti bulunmaması ve toplumun e-partilere yönelik talebinin düşük olması, katılımcıların e-parti algılarında büyük bir değişime yol açmamaktadır. E-partilerin olmaması ve bu alana yönelik talebin düşük olması, gençlerin ve toplumun siyasi katılım ve e-parti varlığıyla ilgili algılarını etkilemektedir. Bu nedenle katılımcıların ideolojik yatkinlikleri değişse de e-parti algıları üzerinde büyük bir değişim yaşanmaması anlaşılabilir. Dolayısıyla e-

partiler konusunda farkındalık ve talep düzeyinin artması, gençlerin ve toplumun e-partilere yönelik algılarında olumlu bir değişime yol açabilir.

Hipotez 9: Siyasal Partiye Üye Olan Gençlerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 9’da siyasal partiye üye olma durumu açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Siyasal partiye üyeliği olan gençlerin, kendi parti üyelikleri ile örtüşen veya çatışan e-partilere yönelik farklı algılar geliştirebileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.31. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Değerlendirme

Boyutunun Karşılaştırılması		Değerlendirme
Siyasal Parti Üyeliği	Pearson Korelasyon Analizi	-,218*
	P	,000
	N	400

Siyasal parti üyeliği ile değerlendirme boyutu arasında düşük düzeyde negatif (-,210) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle katılımcıların siyasal parti üyeliğinin bulunması, değerlendirme boyutunun olumsuz olmasına neden olmaktadır. Geleneksel partilere üyeliği bulunmayan katılımcılar, değerlendirme boyutuna daha olumlu yaklaşmaktadır.

Düşük değerlendirme boyutuna algısına sahip olan katılımcıların geleneksel siyasal parti üyeliklerinin olması, e-parti ve diğer alternatif siyasal katılım yöntemlerine olan güvensizlik, memnuniyetsizlikten veya yetersiz bilgiden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.32. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması

		Destek
Siyasal Parti Üyeliği	Pearson Korelasyon Analizi	-,218*
	P	,000
	N	400

Siyasal parti üyeliği ile destek boyutu arasında düşük düzeyde negatif (-,218) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle siyasal parti üyeliği olmayan katılımcıların destek boyutu algıları de daha olumlu olmaktadır. Katılımcıların geleneksel partilere üyeliği, destek boyutu algıları yönelik olumsuz yönde etkilemektedir.

Geleneksel parti üyesi olan katılımcıların olumsuz yaklaşmasının altında yatan neden bu katılımcıların geleneksel partilerden alışmış oldukları kültürel mirastan kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle e-parti yöntemlerine, çevrimiçi katılımın gücüne ve çevrimiçi tabanlı siyaset yapısına yabancılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 3.33. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması

		Güncel Durumdan Memnuniyet
Siyasal Parti Üyeliği	Pearson Korelasyon Analizi	-,062
	P	,217
	N	400

Siyasal parti üyeliği ile güncel durumdan memnuniyet boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle siyasal parti üyeliği olan katılımcıların güncel durumdan memnuniyet boyutu algıları da daha yüksek olma eğilimindedir, ancak istatistiksel olarak bu anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. Dolayısıyla siyasal parti üyeliğini güncel durumdan memnuniyet boyutu üzerinde doğrudan bir etkisi olmamaktadır.

Tablo 3.34. Siyasal Partiye Üye Olma Durumuna Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması

		Üyelik Ön Gereklilikleri
Siyasal Parti Üyeliği	Pearson Korelasyon Analizi	,046
	P	,364
	N	400

Siyasal parti üyeliği ile üyelik ön gereklilikleri boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle siyasal parti üyeliği olan katılımcıların üyelik ön gereklilikleri boyutu algıları daha yüksek olma eğilimindedir, ancak istatistiksel olarak bu anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. Dolayısıyla siyasal parti üyeliği olan katılımcıların üyelik ön gereklilikleri boyutu algısı siyasal parti üyeliği olmayan katılımcılardan farklı değildir.

Özellikle siyasal parti üyesi olmayan katılımcıların e-partilerin değerlendirme boyutuna olumlu yaklaşması bu kişilerin Türkiye’de kendi ideolojik olarak yakın hissettikleri bir e-parti kurulduğu takdirde üye olabilecekleri anlamına gelmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde kurulan e-partiler, geleneksel siyasal partilere göre daha esnek ve çevrimiçi yapıları sayesinde gençler arasında ilgi uyandırmaktadır. Geleneksel siyasal partilere üye olmamış olan gençler, e-partilere yönelik olumlu bir algıya sahip olabilir ve eğer uygun bir ideolojik e-parti mevcutsa, e-partileri tercih ederek siyasal katılımlarını gerçekleştirebilirler.

Hipotez 10: Siyasete İlgili Düzeyi Yüksek Olan Gençlerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 10’da siyasete ilgi düzeyi açısından e-partilere yönelik algının farklılık gösterdiği varsayılmaktadır. Yüksek siyasal ilgi düzeyine sahip gençlerin, e-partilere daha olumlu bir şekilde yaklaşabileceği veya bu partilere daha eleştirel bir tutum sergileyebileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.35. Siyasete İlgi Düzeyine Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması

		Değerlendirme
Siyasete İlgi Düzeyi	Pearson Korelasyon Analizi	-,061
	P	,227
	N	400

Siyasete ilgi düzeyi ile değerlendirme boyutu arasında çok zayıf ve anlamsız bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların değerlendirme boyutu algıları ne kadar olumsuz olursa, siyasete ilgi düzeyleri de o kadar düşük olma eğilimindedir, ancak istatistiksel olarak bu anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. Bu durum katılımcıların siyasal değerlendirmelerini farklı faktörlere dayandığı ve siyasete olan ilgilerini sadece değerlendirme boyutu ile açıklamanın yetersiz olduğunu göstermektedir. Katılımcıların siyasal değerlendirmeleri ile siyasete ilgi düzeyleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Değerlendirme boyutu algıları olumlu olsa bile, siyasete ilgi düzeyleri de buna bağlı olarak yükselmeyebilir veya tam tersi durum da geçerli olabilecektir.

Tablo 3.36. Siyasete İlgi Düzeyine Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması

		Destek
Siyasete İlgi Düzeyi	Pearson Korelasyon Analizi	,052
	P	,300
	N	400

Siyasete ilgi düzeyi ile destek boyutu arasında çok zayıf ve anlamsız bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların destek boyutu algıları ne kadar olumlu olursa, siyasete ilgi düzeyleri de o kadar olumlu olma eğilimindedir, ancak istatistiksel olarak bu anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. Katılımcıların siyasal ilgi düzeyleri değişiklik göstermiş olsa da destek boyutu bu ilgi düzeyinden etkilenmemektedir.

Tablo 3.37. Siyasete İlgi Düzeyine Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması

		Güncel Durumdan Memnuniyet
Siyasete İlgi Düzeyi	Pearson Korelasyon Analizi	,008
	P	,879
	N	400

Siyasete ilgi düzeyi ile güncel durumdan memnuniyet boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların siyasete ilgi düzeyinin, güncel durumdan memnuniyet boyutu üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Katılımcıların siyasal ilgi düzeyleri ne olursa olsun, güncel durumdan memnuniyet boyutu bu ilgi düzeyinden etkilenmemektedir.

Tablo 3.38. Siyasete İlgi Düzeyine Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması

		Üyelik Ön Gereklilikleri
Siyasete İlgi Düzeyi	Pearson Korelasyon Analizi	,026
	P	,610
	N	400

Siyasete ilgi düzeyi ile üyelik ön gereklilikleri boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların siyasete ilgi düzeyleri, üyelik ön gereklilikleri boyutunu olumlu görmesi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Yukarıdaki 3.35, 3.36, 3.37. ve 3.38. tablolardan yola çıkarak katılımcıların siyasete duymuş olduğu ilgi ile Elektronik Parti Ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak katılımcılar ister siyasete ilgili olsun ister ilgisiz olsun, kendilerini diğer soruları verdikleri cevaplardan yola çıkarak e-partilere yakın hissettiklerini söylemek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye’de e-partilerin kurulması bir gereklilik olarak görülebilir.

Hipotez 11: E-Parti İfadesini Duyan Gençlerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 11’de e-parti ifadesini daha önce duymuş olmanın e-partilere yönelik algıda farklılık oluşmasına neden olduğu varsayılmaktadır. E-parti kavramını daha önce duyan gençlerin, bu yeni siyasal parti modelini daha olumlu veya olumsuz değerlendirebileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.39. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması

		Değerlendirme
E-partilerden Haberdar Olma	Pearson Korelasyon Analizi	-,113*
	P	,024
	N	400

E-partilerden haberdar olma ile değerlendirme boyutu arasında düşük düzeyde negatif (-,113) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle katılımcıların değerlendirme boyutu algıları ne kadar olumsuz olursa, e-partilerden haberdar olma düzeyleri de o kadar düşük olma eğilimindedir ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla katılımcıların e-partilere yönelik olumsuz algıları e-partilerden haberdar olma düzeylerinden etkilenmektedir.

Tablo 3.40. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması

		Destek
E-partilerden Haberdar Olma	Pearson Korelasyon Analizi	-,011
	P	,822
	N	400

E-partilerden haberdar olma ile destek boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların e-partiden haberdar olmalarıyla

destek boyutu algısı arasında herhangi bir doğrudan ilişki bulunmamaktadır. E-partilere olan haberdarlık düzeyi, destek boyutu algısını doğrudan etkilememektedir.

Tablo 3.41. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması

		Güncel Durumdan Memnuniyet
E-partilerden Haberdar Olma	Pearson Korelasyon Analizi	,055
	P	,271
	N	400

E-partilerden haberdar olma ile güncel durumdan memnuniyet boyutu arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir deyişle katılımcıların e-partilerden haberdar olmalarıyla güncel durumdan memnuniyet boyutu algıları arasında herhangi bir doğrudan ilişki bulunmamaktadır. E-partilere olan haberdarlık düzeyi, güncel durumdan memnuniyet boyutu algısını doğrudan etkilememektedir.

Tablo 3.42. E-partiden Haberdar Olmalarına Göre Üyelik Ön Gereklilik Boyutunun Karşılaştırılması

		Üyelik Ön Gereklilikleri
E-partilerden Haberdar Olma	Pearson Korelasyon Analizi	-,053
	P	,293
	N	400

E-partilerden haberdar olma ile üyelik ön gereklilikleri boyutu arasında yüksek düzeyde negatif bir ilişki (-,053) bulunmaktadır lakin bu ilişki anlamlı bir ilişki değildir ($p > 0,05$). Başka bir deyişle katılımcıların e-partilerden haberdar olmalarıyla üyelik ön gereklilikleri boyutu algıları arasında herhangi bir doğrudan ilişki bulunmamaktadır. E-partilere olan haberdarlık düzeyi, üyelik ön gereklilikleri boyutu algısını doğrudan etkilememektedir.

Özellikle e-partilerden haberdar olan gençlerin e-partilerin değerlendirme boyutuna olumlu yaklaşması bu kişilerin yeni bir siyasal parti modeli olan e-partilerin Türkiye’de de kurulmasının gereklilik olarak görülmesine yol açmaktadır. Gelişen teknoloji ve internet kullanımının artmasıyla birlikte e-partilerin önemi ve etkisi de artmaktadır. Gençlerin ve diğer vatandaşların siyasal katılımını artırabilir, siyasal süreçlere daha kolay erişim sağlayabilir ve politika yapım süreçlerine daha fazla katılımı teşvik edebilir. Bu nedenle de e-partilerin Türkiye’de kurulması, siyasal süreçlerin daha katılımcı ve şeffaf hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hipotez 12: E-Parti Yöneticisi Taniyan Gençlerin E-Partilere Yönelik Algıları Daha Olumludur

Hipotez 12’de daha önce e-parti yöneticisi tanımış olmanın e-partilere yönelik algının farklılık göstermesine neden olduğu varsayılmaktadır. E-parti yöneticisini tanıyan gençlerin, bu yöneticilerin politikalarına veya ideolojilerine daha olumlu bir şekilde yaklaşabileceği veya bu partilere karşı daha eleştirel bir tutum sergileyebileceği bu hipotezin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 3.43. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Değerlendirme Boyutunun Karşılaştırılması

		Değerlendirme
E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Pearson Korelasyon Analizi	-,103*
	P	,039
	N	400

E-partilerden hakkında bilgi sahibi olma ile değerlendirme boyutu arasında düşük düzeyde negatif (-,103) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse katılımcıların e-partilere yönelik olumsuz değerlendirme boyutu ne kadar yüksek olursa, e-partiler hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri de o kadar düşük olma eğilimindedir ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

E-partilerin ne olduğu ve nasıl çalıştığı hakkında yeterli bilgi sahibi olmamak değerlendirme boyutuna ilişkin olumsuz algılara neden olmaktadır. Bu nedenle e-

partilere yönelik olumsuz algıların azaltılması, e-partilerin yaygınlaşması ve etkinliğinin artırılması için gençlerin daha iyi bilgilendirilmesi bir gereklilik olarak görülmektedir.

Tablo 3.44. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Destek Boyutunun Karşılaştırılması

		Destek
E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Pearson Korelasyon Analizi	-,023
	P	,653
	N	400

E-partilerden hakkında bilgi sahibi olma ile destek boyutu arasında bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir deyişle e-partiler hakkında bilgi sahibi olmalarıyla katılımcıların destek boyutu algıları arasında herhangi bir doğrudan ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 3.45. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Güncel Durumdan Memnuniyet Boyutunun Karşılaştırılması

		Güncel Durumdan Memnuniyet
E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Pearson Korelasyon Analizi	,124*
	P	,013
	N	400

E-partilerden hakkında bilgi sahibi olma ile güncel durumdan memnuniyet boyutu arasında düşük düzeyde pozitif ($,124$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle e-partiler hakkında bilgi sahibi olan katılımcıların güncel durumdan memnuniyet boyutu daha olumlu olmaktadır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Yapılan analizin sonucunda elde edilen veriler e-partiler hakkında bilgi sahibi olmanın, katılımcıların ülkenin güncel durumuna yönelik olumlu değerlendirmeleri

üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. E-partilere dair bilgi sahibi olma, güncel siyasal olayları ve süreçleri daha iyi anlama ve değerlendirme imkanı sunma memnuniyet düzeyinin artmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.46. E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına Göre Üyelik Ön Gereklilikleri Boyutunun Karşılaştırılması

		Üyelik Ön Gereklilikleri
E-partiler Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Pearson Korelasyon Analizi	,064
	P	,200
	N	400

E-partilerden hakkında bilgi sahibi olma ile üyelik ön gereklilikleri boyutu arasında bir ilişki bulunamamıştır. Başka bir deyişle katılımcıların e-partiler hakkında bilgi sahibi olmalarıyla e-partilere üyelik için ön gerekliliklere yönelik olumlu düşünceleri ne kadar yüksek olması arasında herhangi bir doğrudan ilişki bulunmamaktadır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Üyelik ön gereklilikleri boyutu kişisel deneyimler, ideolojik inançlar ve diğer sosyal etmenlerden etkilenmektedir.

E-partilerden haberdar olan katılımcıların değerlendirme boyutu ve güncel durumdan memnuniyet boyutunda anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bunun nedeni, katılımcıların e-parti potansiyelinden haberdar olarak e-partilere daha pozitif yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum e-partilere yönelik daha olumlu bir değerlendirme boyutu ve güncel siyasal durumdan daha memnun bir algı oluşmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.47. Hipotezlerin Sonuçları

Hipotez 1:	Kadınların e-partilere yönelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi
Hipotez 2:	Yaş grupları arasında e-partilere yönelik algı farklılık göstermektedir.	Kabul Edildi

Hipotez 3:	Eđitim dűzeyinin yűkselmesi e-partilere yűnelik algının daha olumlu olmasını sađlamaktadır.	Kabul Edildi
Hipotez 4:	Evlilerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi
Hipotez 5:	Sosyal medya kullanım sűresinin artışı, e-partilere yűnelik algıyı olumlu yűnde etkilemektedir.	Kabul Edildi
Hipotez 6:	Bilgisayar/akıllı teknolojik aletlerin kullanım sűresinin artışı, e-partilere yűnelik algıyı olumlu yűnde etkilemektedir.	Kabul Edilmedi
Hipotez 7:	Siyasal ideoloji ile e-partilere yűnelik algı arasında anlamlı bir iliřki bulunmaktadır.	Kabul Edildi
Hipotez 8:	Siyasal yatkınlığı yűksek olan gençlerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi
Hipotez 9:	Siyasal partiye üye olan gençlerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi
Hipotez 10:	Siyasete ilgi dűzeyi yűksek olan gençlerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edilmedi
Hipotez 11:	E-parti ifadesini duyan gençlerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi
Hipotez 12:	E-parti yűneticisi tanıyan gençlerin e-partilere yűnelik algıları daha olumludur.	Kabul Edildi

3.6. Tűrkiye’de Kurulacak Olan E-Partilere Őneriler

E-parti, ilk olarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak parti sűylemleriyle kitlesini harekete geçirmeye çalışmalıdır. Sűylemleri felsefi olmak yerine siyasallaşmış ve geniş kitleleri harekete geçirmeyi amaçlamalıdır. İkinci olarak, üyeleri geniş bir topluluk ve üyelik duygusuna sahip olmalıdır. E-partiler geniş bir üye tabanı ve üyeler arasında güçlü bir aidiyet duygusu geliştirilmelidir. Bu sayede partiye olan bağlılık duygusu güçlenerek üyelerin aktif katılımı teşvik edilmektedir. Üçüncü olarak, zamanın ruhunu göz ardı etmemelilerdir. Hızla gelişen bilgi teknolojik ve toplumsal gelişmelere ayak uydurarak güncel konulara odaklanılmalı ve gençlerin ilgi

alanları yakından takip edilmelidir. Dördüncü olarak, geleneksel Türk Siyasi Partileri'ne karşı olarak doğmalıdır. E-partiler, geleneksel siyasal partilerden farklı olarak bir alternatif seçenek sunmalıdır. Bu yeni perspektif sayesinde siyasal hayat içinde fark ortaya koyacaktır. Son olarak, siyasal kampanyalarında sosyal medyayı ve çevrimiçi platformları aktif olarak kullanmalıdırlar. Bu platformlar ve çevrimiçi ortamlar gençlerin yoğun olarak kullanmaktadır ve gençlerin siyasal katılımını olumlu yönde etkileme potansiyeli bulunmaktadır. E-partilere yapılacak öneriler dört farklı kategoride olacaktır. Bunlar, "üyelik, lider, yapı ve platform"dur.

Üyelik

E-parti üyeliği, geleneksel partilerden farklı tasarlanmalıdır. E-parti üyeliği ve sosyal medya takipçileri arasında yakın bir benzerlik olsa da her iki kategoriye farklı muamele gösterilmeli ve farklı olanaklara sahip olmalıdırlar. Çevrimiçi ortamda üyelik sayesinde üyelerin önyargıları kırılmalıdır.

Aktif üye, pasif üye, deneme aşamasındaki üye ve sosyal medya takipçisi olmak üzere dört çeşit üyelik olmalıdır. Aktif üyeler, parti platformundaki tüm içeriğe erişebilen ve parti içindeki oylamalarda oy kullanabilen üyelerdir. Aktif üyelerin kimlik doğrulaması yapmaları zorunludur. Pasif üyeler, son altı ay içinde pasif hale gelen üyelerdir. Bu üyelerin parti içindeki oylamalarda oy kullanma hakları iptal edilmelidir. Pasif duruma düşen üyeler, parti platformu/ blogunda müzakere, tartışma ve fikir alışverişlerine girerek üç ay aktif olmaları durumunda tekrardan aktif üye statüsüne geçebilmelidir. İkinci kez pasif üye durumuna düşen üyelerin parti üyelikleri sonlandırılmalıdır. Deneme aşamasındaki üyeler, parti platformunda sınırlı erişime sahiptir ve oy kullanma hakları bulunmamaktadır. Bu üyeler parti platformu/ blogunda müzakerelere, tartışmalara ve fikir alışverişlerine girmektedir. 3 aylık deneme süresinin ardından üyenin bağlı olduğu il örgütünün kendi arasında yapacağı oylamayla aktif üye pozisyonuna geçirilmelidir. Sosyal medya takipçisi, partiyi çevrimiçi ortamlarda takip eden lakin parti üyesi olmayan kişilerdir.

Parti üyeliği denetlenmelidir. Özellikle parti ilk kurulduğu dönemde parti üyeliği herkese açık olmamalıdır. Çünkü e-parti uzun ömürlü olabilmesi için sağlam bir temel üzerine inşa edilmelidir. Yeni üyeler, 3 aylık deneme sürecinden sonra parti

platformu/ blogunda müzakerelere, tartışmalara ve fikir alışverişlerine girip girmedikleri veya bir diğer ifadeyle aktiflik/ pasiflik değerlendirmeleri yapılarak, aktif olan adaylar bağlı olduğu il örgütünün kendi arasında yapacağı oylama neticesinde parti üyeliği kazanmalıdır. Üyelik oylamaları her ay sonunda düzenli olarak yapılmalıdır. Bu sayede ademi-merkeziyetçi bir yapı sağlanmalıdır.

Parti üyeleri, parti içinde oylamaya sunulan konulardaki oy haklarını devredebilmelilerdir. Bu sayede oylamada olan konunun gerekli yeterli sayıdaki onay oyunu alabilmesi sağlanacaktır. Ancak oy devretme işlemi aylık bir defayla sınırlı olmalıdır. Bu sınırlama, üyelerin oylarını birtakım gerekçelerle satılığa çıkarması veyahut farklı amaçlar gütmemesinin önü kapatılmalıdır.

Parti üyeliğinden ihraç, üyenin mensubu olduğu tüm parti üyelerinin yapacağı oylamayla gerçekleşmelidir. Toplam üye sayısının 3/4'ünün ihraç yönünde oy vermesi neticesinde üye partiden ihraç edilebilir. Üyelikten ihraç zorlaştırılarak, üyelik haklarının korunması sağlanmalıdır. Ancak bunun tek istisnası diğer partilere üye olduğu veya bağlantılı olduğu tespit edilen üyelerin ihraç oylamasında yeterli kanıt sunulduğu takdirde oylamaya katılan üyelerin salt çoğunluğu yeterli olmalıdır. Bu sayede partiye aidiyet hissi oluşturulmasına olanak sağlanmalıdır.

Lider

E-parti lideri, topluma hitap edebilecek, karizmatik hatta kanaat önderi niteliklerine sahip olmalıdır. Lider, Türk siyasetinin gerçeklerini bilmeli ve söylemleriyle halkı etkileyebilmelidir. Gerektiği durumlarda partinin, liderin söylemleriyle yükselmesi sağlanabilir.

Liderlik süresi iki yıl olmalıdır. Lider seçiminin ertelenmesi yasaklanmalıdır. Bu sayede liderin partiyi ele geçirmesi, parti içinde kendi diktatörlüğünü kurması ve kontrolü tamamen ele geçirmesinin önüne geçilmesi için bu bir zorunluluktur.

Parti lideri, parti üyeleri arasından seçilmelidir. Denetleme Kurulu liderlik süresi dolmadan iki ay içinde seçim tarihini ilan etmeli ve adaylık sürecini başlatmalıdır. Bu sayede oylama güvenliği sağlanmalıdır. Belirlenen süreç içinde başvuru yapan adaylara kampanyalarını yürütmeleri için bir ay süre tanınmalıdır. Süre sonucunda parti lideri parti üyelerinin yapacağı çevrimiçi oylama ile belirlenmelidir.

Oylamada adaylardan birisi, parti üyelerinin yarısından bir fazla oy alamazsa bir hafta sonra yeniden oylama yapılmalıdır. İkinci tur oylamada en yüksek oy alan aday lider olmalıdır.

Parti liderinin parti içindeki yetkileri sınırlandırılmış olmalıdır. Parti liderinin parti üyelerini partiden atma yetkisi olmamalıdır. Parti içi demokrasinin sağlanması ve parti lideriyle aynı görüşü paylaşmayan üyelerin ihraç edilmesi engellenmelidir. Ayrıca parti liderinin parti platformu ve parti içindeki yetkileri diğer aktif üyelerden farksız olmalıdır. Liderin tek yetkisi çevrimiçi oylamalar neticesinde alınan kararların vatandaşlara duyurulması ve uygulamasıdır.

Parti liderinin karizması başlangıçta kullanılarak partide popülist söylemler kullanılmalıdır. Bu sayede parti daha fazla kişiye ulaşabilecektir. Ayrıca parti kararları ve parti tanımını aktif olarak sosyal medyada paylaşılmalıdır.

Yapı

Türk Siyasi Partiler Kanunu gereği, öncül e-partilerin yaşadığı problemlerin yaşanmasının önüne geçmek için gerekli örgütlenmeler yapılmalıdır. Bu nedenle kanundaki gerekli il örgütlenmeleri, gerekirse göstermelik olsa da kurulmalıdır.

Partide iki yapı olmalıdır. Bunlar "Parti Merkez Kurulu" ve "Denetleme Kurulu"dur. Parti Merkez Kurulu 81 ilin temsilcisinden oluşmalıdır. Bu temsilciler yerel üyelerin oylarıyla yıllık olarak seçilmelidir. Bu sayede yerelin taleplerinin göz ardı edilmesinin önüne geçilecektir. 81 ilin temsilcisinin katıldığı merkez kurul toplantılarıyla aylık olarak yapılmalı, parti politikaları ve daha fazla kişiye ulaşabilmek amacıyla çalışmalar yapılmalıdır. Denetleme Kurulu, Türkiye’de 7 bölge bulunduğu için 7 üyeden oluşmalıdır. Bu üyeler bölgedeki il örgütü üyeleri tarafından seçilmelidir. Denetleme Kurulu’nun görevleri liderlik seçim sürecinde partiyi yönetmek ve seçim güvenliğini sağlayarak seçimlerin yapılmasını sağlamaktır.

Yerel örgütlenmelerdeki üyeler, parti politikaları hakkında fikir, görüş ve önerilerini yerel birim üyelerinin oylamasına sunabilirler. Yerel örgütlenmelerdeki üyelerinin %20 sinin onayını alan görüş, öneri ve fikirler, Parti Merkez Kurulunun aylık toplantısında 81 il temsilcisinin 41’inin oyunu aldığı takdirde tüm parti üyelerinin onayına sunulmalıdır. Bu sayede oylamaya sunulabilme ihtimali olan bazı

olumsuz kararların ve beraberinde ortaya tepkilerin ortaya çıkmadan önüne geçilmelidir. Yapılan son oylama neticesinde karar alınmalıdır. Parti politikalarına yapılan itirazlar için parti platformunda açılacak oylama sonucunda üye sayısının 4/5'ine ulaşan itirazlar hemen uygulamaya geçebilmelidir. Parti Merkez Kurulu, bu oylama sonucuna itiraz edebilme hakkı olmalı ve Parti Merkez Kurulu'nda salt çoğunlukla itiraz edilen karar bir gün sonra yeniden oylanmalıdır.

Parti içinde ideolojiden çok parti içi katılımcılık ön plana çıkarılmalıdır. Hiyerarşi ve delegasyon sadece formalite olmalıdır. Bunlar, Siyasi Parti Kanunu'nun ortaya koyduğu yasal gereklilikler olduğu için varlardır. E-partinin asıl gerekliliği olan şeffaflık ve doğrudan demokrasinin güçlendirilmesi için üyelerinin tüm süreçlerde aktif ve doğrudan katılım göstermesi sağlanmalıdır.

Başlangıçta partinin giderleri, partinin faaliyetlerinin sürdürülmesi ve parti ürünlerinin çıkartılması için bağışlar toplanarak gelir kaynağı oluşturulmalıdır. Bağışlar, herkese açık ve denetlenebilir olmalıdır. Partiye ait banka hesapları da açık ve şeffaf olmalıdır. Üyelerin hesap hareketlerini takip etmesi sağlanmalıdır. Bağışların nasıl harcandığı ve nerelerde kullanıldığı bütün üyelerin gözetiminde olmalıdır. Bu sayede şeffaflık sağlanmış olacaktır.

Parti üyelerinin heyecanını ve partiye bağlılığını sağlamak amacıyla parti platformları/ çevrimiçi siteler üzerinden parti ürünleri ve logolarının yer aldığı ürünlerin satışı yapılmalıdır. Parti üyeleri gerekli görürse e-ticaret siteleri üzerinden de bu ürünler satılabilmelidir.

Parti adayı olarak gösterilen milletvekili adayları ve belediye başkanına sözleşme imzalatılmalıdır. Sözleşme imzalatılmasının amacı, adayın seçimi kazandırdığı takdirde parti üyeleriyle birlikte hareket etmeye devam etmesini sağlamak olmalıdır.

TBMM'de yapılan oylamalarda milletvekillerinin hangi oyu kullanacakları parti üyelerine sorulmalı ve elde edilen orana göre o oylar kullanılmalıdır. Örneğin 10 vekil olduğunu varsayarsak, %70 evet %30 hayır çıkan bir sonuca göre 7 vekil evet 3 vekil hayır oyunu kullanılmalıdır.

Platform

Parti üyelerinin etkileşimde bulunabileceği ve parti politikalarının belirlendiği bir çevrimiçi site/ platformun kurulması önemlidir. Kurulacak çevrimiçi site/ platform doğrudan demokrasi, şeffaflık ve açıklık prensiplerine uygun olmalıdır. Üyeler, çevrimiçi site/ platform üzerinde fikir alışverişi yapabilmeli, müzakerelerde bulunabilmeli hem de diğer üyelerle mesajlaşabilmelidir. Kurulan çevrimiçi site/ platform kullanıcı dostu olmalıdır. Dolayısıyla çevrimiçi site/ platform, mobil sürümüne uyumluluğuna sahip olmalıdır. Üyeler, kullanıcı adı ve şifreleriyle sisteme giriş yapabilmelidir. Üyelerin oylamalarda verdikleri oylar, sadece kendileri tarafından görülebilmelidir.

Kurulacak çevrimiçi sitenin/ platformun yönetimi parti dışında kurulacak bir derneğe devredilmelidir. Platformun işlerine karışılmamalı, parti içindeki manipülasyon ve yanlış kullanımların önünü tamamen kapatılmalıdır. Dernek, yapılan oylamaları ve sonuçlarını açık biçimde paylaşmalıdır.

Bağımsız şirketlerin denetimiyle oylama güvenliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmalıdır. Ayrıca e-karar vermenin sorunsuz bir şekilde başlatılması ve yürütülmesi için değişiklikten etkilenen tüm taraflara yeterli ve net bilgi sağlanmalıdır. Taraflar eşit erişime sahip olmalı ve yalnızca uygun grupların erişimine izin verilmelidir.

Denetleme işlemi bağımsız şirketlere bırakılsa da öncesinde bazı teknik kurallar ve standartlar belirlenmelidir. Oylama güvenliği için virüs koruması, harici veya manipülasyondan korunma yöntemleri gibi teknik kurallar ve standartlar belirlenmelidir. Aktif üyelerin kimlik doğrulaması yapılması zorunlu olduğu için gizlilik ve mahremiyetin sağlanması için kurallar ve standartlar belirlenmelidir. Yazılım, sunucu ve şifrelemeler gibi teknik kurallar ve standartlar belirlenmelidir. Veri güvenliği ve gizliliğine ilişkin teknik kurallar ve standartlar belirlenmelidir. Bu sayede kullanılan oyların güvenliği sağlanmış olacaktır.

Yurtdışındaki e-parti örneklerinde olduğu gibi çevrimiçi site/ platformda bütün üyeler istedikleri konularda, bunun için ayrılan alan içinde tartışma başlatma yetkisine sahip olmalıdır. Üyeler, çevrimiçi site/ platformda gerçekleştirilen oylamalarda oy

kullanma, liderlik ve milletvekilliğe aday olma, belirlenen aday listelerini onaylama veya reddetme, parti politikalarını onaylama veya reddetme gibi işlemleri de gerçekleştirebilmedir.

Parti üyelerinin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal medya platformları ve web siteleri oluşturulmalı, böylece parti üyelerinin birlikte vakit geçirmesi sağlanmalı ve partiye olan bağlılıkları artırılmalıdır.

Çevrimiçi site/ platform üzerinden ve gerektiği takdirde çevrimdışı etkinlikler düzenlenerek parti üyelerinin birbirleriyle ve partiyle bağ kurması sağlanmalıdır.

Sosyal medya hesapları açılarak e-partilerin ne olduğu, üyelik prosedürü ve parti işleyiş tarzı halka, özellikle de gençlere tanıtılmalıdır. Sosyal medya aktif olarak kullanılmalıdır. Üyelerin yaptığı oylama neticesinde gerekli görülürse parti tanıtımı için reklamlar ve kampanyalar düzenlenmelidir. Bunun dışında çevrimiçi platformlarda bol bol içerik üretilerek yeni kişilere erişilmelidir.

Genel ve yerel seçimlerde partinin adayları parti içindeki ön seçimle belirlenmelidir. Üyeler, mensubu oldukları il örgütünün bulunduğu şehirden aday olabilirler. Adayların belirlenme süreci, seçimden önce parti çevrimiçi site/ platformundaki ilgili alandan başvurusunu yaparak başlar. YSK'nın belirlediği şartları karşıladığı kesinleşen üyeler partinin o bölge aday adayı pozisyonuna gelmiş olmaktadır. Adayların kesinleşmesi için il teşkilatındaki üyeler arasında oylama yapılarak oylama sonucunda adaylık sıralamaları en yüksekte en düşüğe olmak üzere belirlenir ve kesinleşmiş olur. Bu sayede e-partinin adayları ön seçimle belirlenmiş ve taban demokrasisi uygulanmış olacaktır.

Yasal sınırların izin verdiği müddetçe veri şirketleriyle anlaşmalar yapılarak, ülkedeki diğer vatandaşların isteklerini ve taleplerini önceden bilerek hareket edilmelidir.

SONUÇ

Günümüzde hayatın hemen her alanında çevrimiçi ortamların yaygınlaşması, bireylerin demokrasi algısında önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, bireylerin siyasal partilere yönelik talep ve isteklerinde de önemli bir değişim gözlenmektedir. Toplumsal beklentiler, çevrimiçi ortamlarla iç içe geçerek, kaçınılmaz bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Özellikle bireylerin siyasal katılım taleplerinde artış yaşanmaktadır. İşte böyle bir dönemde "e-partiler," çevrimiçi teknolojinin hızla gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni bir siyasal parti modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu model, literatürde fikir birlikteliği oluşmayacak kadar yeni olup, hızla gelişim göstermektedir.

E-partiler, siyasal katılım faaliyetlerinin her birini internet ortamında gerçekleştiren, üyelerinin kimi zaman plebisit tarzında olabilece de siyasal karar alma süreçlerinde aktif olarak görev aldıkları, mevcut siyasal partilere karşı olarak ortaya çıkan tepki partileri olarak tanımlanabilir. E-partiler demokratikleşmeyi ve siyasal katılımı artırmayı teşvik etmektedir. Bireyin çevrimiçi ortamda daha fazla bilgiye erişmesi ve daha aktif siyasal tartışmalara katılabilmesi, daha açık ve katılımcı olan siyasal partilere olan ilgilerinde bir artışa neden olmaktadır. E-partilerin kuruluş veya başlangıç aşamalarında bazı aksaklıklar veya başarısızlıklar yaşamış olsalar da dünya genelinde geleneksel partilerin vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle geleceğin partileri olma potansiyelleri bulunmaktadır. Türkiye'de kurulan öncül e-partilerin yaşadığı başarısızlıklar göz önüne alındığında, yeni kurulacak e-partilerin siyasal ve ideolojik bir temele oturtulması gerekmektedir. Ayrıca Siyasi Partiler Kanunu'nda e-partilerin aktif siyasal hayat içerisinde yer almasını engelleyen kanunların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Eğer gerekli düzenlemeler yapılmazsa, e-partilerin kapatılma riski, Demokles'in kılıcı gibi e-partilerin üzerinde sürekli bir tehdit olarak duracaktır. Bu ilk iki koşul gerçekleştirilmeden yeni bir e-partinin kurulması, e-partilere olan heyecan ve talebi olumsuz etkileyerek güvenilirliği konusunda şüphe oluşmasına neden olacaktır. Bu nedenle e-partilerin siyasal hayat içerisinde sürdürülebilirliği ve var olması için bu koşulların sağlanması bir gereklilik olarak görülmektedir.

E-partiler, demokratik katılım süreçlerine daha aktif bir şekilde dahil olarak demokratik değerleri güçlendiren çevrimiçi partilerdir ve en önemli özellikleri her üyenin siyasal karar alma süreçlerinde aktif ve etkin bir şekilde faaliyet gösterebiliyor olmasıdır. Bu aktif ve etkin katılımın sağlanması için bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyelerin siyasal karar alma süreçlerine plebisiter değil, gerçek bir katılım gösterebilmesi önemlidir. Bu nedenle e-partinin kuruluş aşamasında karizmatik bir lider öncülüğünde halka ulaşılması gerekir. Ancak liderin yetkileri ve gücü parti merkez kurulu tarafından denetlenmelidir. Böylece parti, kuruluş amacından uzaklaşmaz ve tek bir gücün hegemonyasına girme riski önlenmiş olur. Lider, parti için belirli bir tabana ulaşıldığında, sadece sembolik bir rol üstlenmelidir ve siyasal karar alma süreçlerinde üyelerin etkinliği ve katılımı artırılmalıdır.

Katılımcıların siyasal parti üyeliği olmaması, mevcut siyasal partilerin gençlerin siyasal katılım ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu durumda, gençlerin siyasal katılımı ve ilgisi için daha iyi çözümler sunacak yeni siyasal parti modellerine olan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır. E-partiler gibi yeni siyasal parti modelleri, gençlere daha cazip ve etkili bir şekilde ulaşma potansiyeline sahiptir. Çevrimiçi platformlarda aktif olarak yer alarak, gençlerin siyasete olan ilgisini artırabilir ve katılım isteklerini karşılayacak alternatif seçenekler sunabilir. Bu tür siyasal partiler, gençlerin ihtiyaçlarına daha duyarlı politikalar geliştirebilir ve onları siyasal süreçlere daha fazla dahil edebilir. Bu şekilde, gençlerin siyasal katılımı artabilir ve siyasal hayata daha aktif bir şekilde katılmaları teşvik edilebilir. E-partiler, Türk siyasal hayatına çeşitlilik ve yenilik getirebilir, gençlerin siyasete olan güvenini ve ilgisini artırabilir ve demokratikleşme sürecinde olumlu katkı sağlayabilecekleri için önemli bir potansiyeline sahip oldukları düşünülmektedir.

Günümüzde gençlerin siyasal katılım taleplerinde artış yaşanırken, geleneksel siyasal partilerin bu talepleri karşılamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu noktada, e-partiler gençlerin siyasal ilgi düzeylerini anlayarak, onları siyasal süreçlere dahil etmek ve çeşitlilik göstermek için çaba harcamalarıyla önemli bir role sahip olacaklardır. Siyasete ilgisiz olan gençlerin dikkate alınması ve onların da siyasal süreçlere katılımını teşvik etmek, daha kapsayıcı, katılımcı ve demokratik bir siyasal

yapı oluşturmaya yardımcı olacaktır. Çalışmanın amaçlarına uygun bir değerlendirme yapıldığı takdirde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Türk gençlerinin e-partiler hakkında haberdar olmaları ve e-partilerle ilgili bilgi sahibi olmaları oldukça düşüktür. Bu durumun ana nedeni, e-partilerin yeni bir siyasal parti modeli olmasıdır. Bu nedenle toplum ve özellikle gençler için hala yeterince bilinmeyen bir yapıları bulunmaktadır. İkinci neden, medya ve kamuoyu ilgisinin e-partilere karşı sınırlı olmasıdır. Gençlerin e-partiler hakkında bilgi edinmelerini zorlaştıran bir etkidir. E-partiler, geleneksel medyada diğer siyasal partilere göre daha az yer alabilmektedir ve bu da gençlerin farkındalıklarının azalmasına yol açmaktadır. Üçüncü neden, sosyal medya ve çevrimiçi reklamcılık konusundaki eksikliklerdir. E-partiler, geleneksel medyadan daha az etkin ve etkili bir şekilde sosyal medya ve çevrimiçi reklamcılığı kullanmaktadır. Oysa günümüzde sosyal medya kullanımını giderek artmaktadır ve gençlere erişim sağlamak ve dikkatlerini çekmek için büyük bir fırsat ve imkan sunmaktadır. Bu bağlamda gençlerin e-partiler hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmesini sağlamak için e-partilerin tanıtımı medya, sosyal medya ve çevrimiçi ortamlarda aktif bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca dikkat çekici içerikler üretilerek gençlerin ilgisini çekmeye odaklanılmalıdır.
- Siyasal partilere üye olmayan gençlerin e-partilere olan olumlu yaklaşımı, e-parti kurucuları ve siyasetçiler için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu olumlu yaklaşım, doğru bir şekilde yönetilirse ve parti politikaları gençlerin ilgisini çekecek şekilde tasarlanırsa, ideolojik olarak uygun e-partilerin, gençlerin siyasal katılımını artırmak ve siyasal süreçlere aktif olarak katılmalarını sağlamak için önemli bir araç olacağı anlamına gelmektedir.
- Geleneksel partilerde gençlerin siyasal katılım faaliyetleri içerisinde yeterince yer alamadığı ve bu konuda gençlerin büyük bir beklentisi olduğu görülmektedir. Özellikle günümüzde toplumsal beklentiler ve çevrimiçi ortamların etkisiyle birlikte, gençlerin bu talebinin hayata geçirilmesi demokratikleşme süreci için bir gerekliliktir.
- Geleneksel siyasal parti üyeliği, bazı gençler arasında olumsuz bir algıya sahip olabilir ve bu durum da e-partilere olan desteklerini artırabilir. Gençler, geleneksel partilere üye olmak yerine daha esnek ve çevrimiçi olan e-partilere daha olumlu yaklaşabilirler. Bu nedenle e-partiler, gençlerin siyasal katılımı üzerinde daha çekici ve etkili bir seçenek olabilir.

- Gençlerin bilgisayar ve akıllı teknolojik alet kullanım süreleri, e-parti algılarını etkilemeyebilir, çünkü algıları daha çok ideolojik yaklaşımlarına dayanmaktadır. Ancak teknoloji kullanımının artmasıyla birlikte e-partilerin daha etkin ve yaygın bir şekilde gençlerin siyasal katılım süreçlerine ulaşması mümkün olacaktır.
- E-partilerin çevrimiçi platformlarda aktif olarak faaliyet göstermeleri, kadınların daha kolay bir şekilde siyasal tartışmalara katılmalarını, görüşlerini dile getirmelerini ve siyasal alanda daha etkin rol oynamalarını sağlayabilir. Bu nedenle kadınların e-partilere yönelik olumlu bir tutum sergilemeleri ve destek vermeleri, e-partilerin genç kadınların siyasal katılımını artırmak açısından potansiyel bir avantaj olarak değerlendirilebilir.
- E-partilerin kurulmasına ilişkin olarak, mevcut siyasal partilerin olumlu bakış açısının düşük olduğu ve gençlerin siyasal katılım faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığına yönelik bir düşüncenin mevcut olduğu görülmektedir. Aynı şekilde katılımcılar da gençlerin siyasal katılım faaliyetlerini yeterli bulmamaktadır. Bu sonuçlar gençlerin siyasal katılımının artırılmasının ve e-partilere yönelik mevcut siyasal partilerin tutumunun iyileştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Gençlerin siyasal katılım süreçlerine katılma talebi artmaktadır. E-partiler, bu talebi karşılayabilecek yeni bir model olarak Türkiye'de kurulmasının bir gerekliliğidir. İlk olarak kurulacak parti için ideolojik alt yapı oluşturulmalı ve e-partilerin kurulabilmesi için yasal engellerin kaldırılması demokratikleşmeyi ve gençlerin siyasal katılımında artışı teşvik edecektir. Ancak Türkiye'de kurulan öncül e-partilerin akıbetini paylaşmaması için kurulacak olan e-partinin ideolojik altyapısı netleşene kadar üyeliğin kısıtlı ve sınırlı olması büyük önem arz etmektedir.

Yeni kurulacak e-partinin öncül e-partilerle aynı akıbeti paylaşmaması ve siyasal hayat içerisinde başarılı olabilmesi için halka erişmenin ve bir taban oluşturmak için çözümler bulması büyük bir önem taşımaktadır. Parti üyeliği denetlenmeli ve üyelerin aktiflik göstermeleri için teşvik edici girişimlerde bulunulmalıdır. Bu sayede gençlerin siyasal katılım süreçlerinde aktif olarak yer almalarını gerçekleştirmek için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Yeni kurulacak e-partinin gençlere çeşitli siyasal katılım yöntemleri sunarak, onların siyasal süreçlere katılımını artırmasına ve siyasal hayata daha fazla dahil olmasına olanak tanınmalıdır. Gençlerin siyasal parti üyeliği olmasa bile siyasete olan

ilgilerini ve katılım isteklerini göz ardı etmemek, e-partilerin gençlerin beklenti ve ihtiyaçlarına uygun politikalar geliştirerek daha büyük kitlelere erişim imkanı bulunmaktadır.

Gençlerin e-partileri değerlendirirken, siyasal katılım ve demokratikleşme üzerindeki potansiyel etkilerine ilişkin görüşleri olumlu olmasına rağmen, e-partileri Türk siyasal hayatı için bir gereklilik olarak görme konusunda belirgin bir tutum sergilememektedir. Bu nedenle e-partilerin potansiyelinin ve etkilerinin daha net olabilmesi için gerekli çalışmaları yapması önemlidir.

Çevrimiçi dünyanın yaygınlaşmasıyla birlikte e-partilerin gençler arasında yaygınlaşması, siyasal katılımın daha aktif bir şekilde gerçekleşmesine imkan tanıyacaktır. Bu durum gençlerin siyasal süreçlerde daha etkin bir rol oynamasına ve siyasetin şekillendirilmesine katkıda bulunmasına olanak sağlayacaktır. Bu nedenle e-partilerin gelişimi ve yaygınlaşması teşvik edilmelidir.

E-partilerin faaliyetlerini çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirmesi, özellikle küçük şehirlerde teknoloji ve internet altyapısında problemlere yol açmaktadır. Bu durum e-partiler için altyapının bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu problemlerin çözülmesi ve erişim hakkının herkese eşit olmasa da adil biçimde ulaşmasını sağlamak için çalışmalar yürütülmelidir.

Dünya genelinde kurulan e-parti örnekleri incelendiğinde, e-partilerin olmazsa olmazı olan çevrimiçi platformların güvenliği ve erişim kolaylığı bir diğer önem arz eden konudur. Özellikle bu platformlardaki verilerin güvenliği büyük önem taşımaktadır. Çevrimiçi oylamaların manipülasyona uğramaması ve güvenilirliğinin sağlanması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu sayede üyelerin parti içerisinde alınan siyasal kararlara güvenmeleri ve güvenilirliğini sorgulamamaları sağlanmalıdır.

Daha şeffaf nasıl olabiliriz? Siyasal katılım süreçlerinde üyelerin etkinliği ve etkinliğini nasıl artırabiliriz? Çevrimiçi platformların veri güvenliğini nasıl sağlayabiliriz? Oylarımızı artırmak için ne gibi çalışmalar yapmalıyız? Gençlerin siyasal karar alma süreçlerinde varlığını nasıl artırabiliriz? Bu soruları için çalışmalar yapılarak e-partinin sürdürülebilirliği ve demokratikleşmesi sağlanmalıdır.

E-partilerin çevrimiçi oylama güvenliğini sağlamak için teknik ve organizasyonel olarak dikkatli bir yaklaşım gereklidir. Sürekli olarak güvenlik önlemlerini güncellemek, yeni tehditlere karşı hazırlıklı olmak ve kullanıcıların güvenliğini en üst düzeyde tutmak önemlidir. E-partilerin düzenli olarak kullandığı çevrimiçi oylama, çeşitli tehditlerle karşı karşıya olduğundan güvenliğini sağlamak için bazı önemli adımlar ve yöntemler bulunmaktadır. Bu önlemler şunlardır: Oy kullanacak kişilerin kimliklerinin doğrulanması, verilerin şifrelenmesi, internet bağlantısının güvenliğinin sağlanması, verilerin toplandığı alanın güvenliği ve sunucuların siber saldırılara karşı korunması, verilen oyların kayıt altına alınması ve diğer kişilerin izleyerek şeffaflık ve açıklık sağlanması. Ayrıca verilerin manipülasyona uğramaması için bağımsız üçüncü kişilerin denetiminde olması da gerekmektedir. Bu adımlar, e-partilerin çevrimiçi oylama süreçlerinde güvenliği artırmanın önemli yollarıdır. Fakat teknik önlemlerin yanı sıra organizasyonel bilinç ve güvenlik kültürü de göz ardı edilmemelidir. E-partilerin ve çevrimiçi platform/site kullanıcıların güvenliği için sürekli dikkat ve çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Sosyal medya kullanımının e-partilere olan yaklaşımlar üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Artan sosyal medya kullanımı, e-partilere olan ilgi ve desteği artırabilirken, azalan sosyal medya kullanımı ise e-partilere olan desteği olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle e-partilerin gençler arasında daha etkin ve başarılı olması için sosyal medya platformlarının etkili bir şekilde kullanılması ve gençlerin e-partilere daha fazla katılımını sağlayacak içeriklerin sunulması önem taşımaktadır. E-partiler, politik içeriklerini ve mesajlarını sosyal medya platformları sayesinde daha geniş kitlelere ulaştırabilir ve destek veren kişilerin paylaşımları ve etkileşimleriyle gençlerin e-partilere olan ilgisini artırabilir. İlaveten, sosyal medyanın olumsuz bir yönü de olduğu ve e-partiler hakkında yanlış bilgi ve manipülatif içeriklerin yayılarak e-partiye olan güveni zedeleyebilir. Bu nedenle sosyal medya paylaşımlarında doğruluk ve güvenilirlik odaklı paylaşımlar yapılmalıdır.

Gençler arasında etkin ve kapsayıcı bir e-parti oluşturmak, farklı siyasi ideolojilere sahip gençlerin taleplerini ve düşüncelerini anlamak ve onların ihtiyaçlarını karşılayacak politikalar geliştirmekle mümkündür. Gençlerin siyasi tercihleri ve tutumları birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Bu nedenle e-parti,

gençler arasında çekici olabilir ve onların tutumlarını şekillendirebilir. E-partiler ve siyasal süreçler, farklı şekillerde algılanabilir ve gençlerin tercihlerine göre politikalar sunmak, siyasal çeşitliliği ve demokratik katılımı destekleyebilir. Farklı ideolojilere sahip siyasal partilerin kurulması ve gençlerin tercihlerine uygun politikalar sunmaları, siyasal katılımı artırmak ve gençlerin siyasal süreçlere aktif katılımını sağlamak için kritik öneme sahiptir.

Bu çalışmada Türk siyasal hayatı içinde e-partilerin var olabilme potansiyeli ve e-partilerin gençlerin siyasal katılım taleplerini karşılayabileceği ortaya konulmuştur. Aynı zamanda literatürdeki eksiklikleri gidermek ve gelecek dönemlerde kurulması muhtemel e-partiler için bir değerlendirme, ön sonuç ve yol haritası sunma amacıyla hazırlanmıştır. Türk siyasal hayatında e-partilerin henüz keşfedilmemiş potansiyelini vurgularken, gençlerin siyasal katılım taleplerini bu yeni siyasi aktörler aracılığıyla ele alarak literatürdeki eksiklikleri gidermeye odaklanması çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABADAN**, Nermin ve Ahmet Naki Yücekök (1966). "1961-1965 Seçimlerinde Büyükşehirlerde Gelir Durumuna Göre Oy Verme Davranışları", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 11(4), 113–117.
- AKINCI**, Selçuk (2014). "Siyasal Katılımın Toplumsal Dinamikleri ve Kitle İletişim Araçları", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(1), 305–322.
- AKTAN**, Ercan (2017). **Sosyal Medya ve Siyasal Katılım**, Konya: Eğitim Yayınevi.
- ALKAN**, Türker ve Doğu Ergil (1980). **Siyaset Psikolojisi: Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- ALKAN**, Türker (1979). **Siyasal Toplumsallaşma**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ALLEN**, LaRue ve Hee Jin Bang (2015). "Ecological contexts and youth civic and political engagement in Paris, France", **Journal of Applied Developmental Psychology**, 39, 34–43.
- ALMOND**, Gabriel Abraham ve Sidney Verba (1963). **The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**, New Jersey: Princeton University Press.
- ALTAN**, Cemal (2011). "Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği" **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 12(1), 313–329.
- AZİZ**, Aysel (2014). **Siyasal İletişim**, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BALCI**, Şükrü, Ahmet Tarhan, ve Enes Bal (2013). **Medya ve Siyasal Katılım**, Konya: Literatürk Academia.
- BARBERÀ** Oscar, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel (2021). **Political Parties Transition into the Digital Era**, Ed: Oscar Barberà, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel, **Digital Parties The Challenges of Online Organisation and Participation**, Chapter: 1, Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- BAYKAL**, Deniz (1970). **Siyasal Katılma Bir Davranış İncelemesi**, Ankara: Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 302.)
- BIANCALANA** Cecilia ve Davide Vittori (2021). **Cyber-Parties' Membership Between Empowerment and Pseudo-participation: The Cases of Podemos and the Five Star Movement**, Ed: Oscar Barberà, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel, **Digital Parties The Challenges of Online Organisation and Participation**, Chapter: 6, Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- BIRCH**, Anthony Harold (2007). **The Concepts and Theories of Modern Democracy**, 3.Edition, London and New York: Routledge.
- BLASIO**, Emiliana De ve Lorenzo Viviani (2020). "Platform Party between Digital Activism and Hyper-Leadership: The Reshaping of the Public Sphere", **Media**

and Communication, 8(4), 16–27.

BOLLEYER, Nicole, Conor Little ve Felix-Christopher von Nostitz (2015). "Implementing Democratic Equality in Political Parties: Organisational Consequences in the Swedish and the German Pirate Parties", **Nordic Political Science Association**, 38(2), 158–178.

ÇAHA, Ömer, Metin Toprak, ve İbrahim Dalmış (1996). "Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği", **Yeni Türkiye**, 9, 205–247.

ÇAM, Esat (1990). **Siyaset Bilimine Giriş**, 1.Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

ÇETİN, Halis (2003). **İnsan ve Siyaset: Siyasetin Psikolojik Temelleri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

ÇETİN, Halis (2014). **Siyaset Bilimi**, Ankara: Orion Kitabevi.

ÇOKLUK, Ömer, Güçlü Şekercioğlu ve Şener Büyüköztürk (2012). **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları**, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

ÇUKURÇAYIR, Mehmet Akif (2002). **Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi**, Konya: Çizgi Kitapevi.

ÇUKURÇAYIR, Mehmet Akif (2012). **Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi**, Konya: Çizgi Kitapevi.

ÇUKURÇAYIR, Mehmet Akif ve Gülise Gökçe (2002). "Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı: Konya'da Katılım Eğrileri", **Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2(3), 126–146.

DAHL, Rober Alan (1963). **Modern Political Analysis**, New Jersey: Prentice- Hall.
data.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rik, Erişim Tarihi: (01.02.2022).

data.val.se/val/val2014/slutresultat/R/rike/index.html, Erişim Tarihi: (01.02.2022).

data.val.se/val/val2018/slutresultat/R/rike/index.html, Erişim Tarihi: (01.02.2022).

DAVER, Bülent (1968). "Kadınların Siyasal Hakları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 23(4), 121-130.

DAVER, Bülent (1993). **Siyaset Bilimine Giriş**, 5.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

DEMİR, Ömer ve Mustafa Acar (1992). **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

DESERIIS, Marco (2020). "Two Variants Of The Digital Party: The Platform Party and The Networked Party", **Partecipazione E Conflitto**, 13(1), 896–917.

DETH, Jan Willem van (2014). "A Conceptual Map of Political Participation", **Acta Politica**, 49(3), 349–367.

DİLBER, Fadime (2013). "Siyasal Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi; Karaman Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması", **Akademik Bakış Dergisi**, 35, 1–21.

DOMMETT, Katharine, Jasmin Fitzpatrick, Lorenzo Mosca ve Paolo Gerbaudo

(2021). "Are Digital Parties the Future of Party Organization? A Symposium on The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy by Paolo Gerbaudo", **Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica**, 51, 136–149.

DURSUN, Davut (2022). **Siyaset Bilimi**, 11.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

elezionistorico.interno.gov.it/index.php?tpel=C&dtel=25/09/2022&es0=S&tpa=I&lev0=0&levsut0=0&ms=S&tpe=A, Erişim Tarihi: (20.04.2023).

ERLINGSSON, Gissur Ó. ve Mikael Persson (2011). "The Swedish Pirate Party and the 2009 European Parliament Election: Protest or Issue Voting?", **Political Studies Association**, 31(3), 121–128.

EROĞUL, Cem (1991). **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, Ankara: İmge Kitapevi.

FİLİZ, Uğur ve Ferihan Polat (2022). "Sosyo-Psikolojik Faktörlerin Seçmen Davranışlarına Etkileri: Pamukkale Üniversitesi Örneği", **Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies**, 9(1), 83–116.

HOWARD, Phillip N. (2005). "Deep Democracy, Thin Citizenship: The Impact of Digital Media in Political Campaign Strategy", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 597, 153-170.

GERBAUDO, Paolo (2019a). "Are Digital Parties More Democratic than Traditional Parties? Evaluating Podemos and Movimento 5 Stelle's Online Decision-making Platforms", **Party Politics**, 27(4), 730–742.

GERBAUDO, Paolo (2019b). **The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy**, London: Pluto Press.

GÖKÇE, Ali Fuat, İlbey Özdemirci, ve İbrahim Halil Ceylan (2017). "Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Katılım Seviyesi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 27, 289–319.

GÜLER, Şakir ve Murat Sezgin (2019). "Twitter'da Siyasal Katılım Ölçeği (TSKÖ)", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(2), 517-530.

GÜNDOĞDU, Hakan Gökhan (2021). "Web Sitelerinin e-Katılım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Büyükşehir Belediyeleri Örneği", **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(28), 338-367.

HARTLEB, Florian (2013). "Anti-elitist Cyber Parties?", **Journal of Public Affairs**, 13(4), 355–369.

<https://piratar.is/grunnstefna/> Erişim Tarihi: (20.04.2023).

<https://resultat.val.se/val2022/slutlig/RD/rike> Erişim Tarihi: (20.04.2023).

HUNTINGTON, Samuel Phillips ve Jorge I. Dominguez (1975). **Siyasal Gelişme**, Çev: E. Özbudun, Ankara: Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

HUNTINGTON, Samuel Phillips ve Joan M. Nelson (1976). **No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries**, Cambridge, Massachusetts ve Londra: Harvard University Press.

- IŞIK**, Sezen Kama ve Alper Işık (2021). "Yeni Bir Siyasi Parti Türü Olarak Elektronik Siyasi Partiler", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, 79(2), 673–698.
- infoelectoral.interior.gob.es/opencms/es/elecciones-celebradas/resultados-electorales/, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- İŞLİYEN**, Mustafa (2018). **Siyasal Katılım ve Sosyal Medya**, İstanbul: Literatürk Academia.
- JÄÄSAARI** Johanna ve Daniel Šárovec (2021). **Pirate Parties: The Original Digital Party Family**, Ed: Oscar Barberà, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel, **Digital Parties The Challenges of Online Organisation and Participation**, Chapter: 11, Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- JUNG**, Nakwon, Yonghwan Kim ve Homero Gil de Zuniga (2011). "The Mediating Role of Knowledge and Efficacy in the Effects of Communication on Political Participation", **Mass Communication and Society**, 14(14), 407–430.
- KALAYCIOĞLU**, Ersin (1983). **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma / Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- KALAYCIOĞLU**, Ersin (1984). **Çağdaş Siyasal Bilim, Teori, Olgu ve Süreçler**, İstanbul: Beta Yayınları.
- KALAYCIOĞLU**, Ersin ve Ali Yaşar Sarıbay (2000). **İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler**, Ed: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, İstanbul: ALFA Yayınları.
- KAPANİ**, Münici (2007). **Politika Bilimine Giriş**, 21. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KAVADA**, Anastasia (2019). **The Movement Party-Winning Elections and Transforming Democracy in a Digital Era: Reflections on Paolo Gerbaudo’s Chapter**, Ed: David Chandler ve Christian Fuchs, **Digital Objects, Digital Subjects: Interdisciplinary Perspectives on Capitalism, Labour and Politics in the Age of Big Data**, Chapter 17, London: University of Westminster Press.
- KAVOĞLU**, Samet (2013). "Teknolojik Değişimin Siyasal Alana Yansımaları: İsveç Korsan Partisi Üzerine Bir Araştırma", **İletişim ve Diplomasi**, 1(1), 115–128.
- KIŞLALI**, Ahmet Taner (2000). **Siyaset Bilimi**, 8.Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.
- KIŞLALI**, Ahmet Taner (2019). **Siyasal Sistemler Siyasi Çatışma ve Uzlaşma**, 2.Baskı, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- KLIMOWICZ**, Katarzyna Anna (2018). "Network Parties – A New Model to Democratize and Digitize Party Politics?", Democracy Lab. Germany: Das Progressive Zentrum.
- KOCAOĞLU**, Belgin Uçar ve Ayşegül Saylam (2022). "Kamu Yönetiminde Yönetimsel Kapasiteyi E-Katılım Perspektifinden Değerlendirmek", **Amme İdaresi Dergisi**, 55(2), 63-88.
- LANE**, Robert Edwards (1959). **Political Life: Why People Get Involved in Politics**, Glencoe: The Free Press.

- LİPSET**, Seymour Martin (1964). **Siyasi İnsan (Çev. Mete Tunçay)**, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- LUCARELLI**, Andrea, Gregorio Fuschillo ve Zuzana Chytkova (2021). "How cyber political brands emerge: a socio-material analysis of the Italian Five Star movement and the Czech pirate party", **European Journal of Marketing**, 55(4), 1130–1154.
- MACINTOSH**, Ann (2008). **E-Democracy and E-Participation Research In Europe**, Ed: Hsinchun Chen, Lawrence Brandt, Valerie Gregg, Roland Traummüller, Sharon Dawes, Eduard Hovy, Ann Macintosh ve Catherine A. Larson, **Digital Government E-Government Research, Case Studies and Implementation**, Chapter 5, New York: Springer Science+Business Media.
- MARGETTS**, Helen (2001). "The Cyber Party: The Causes and Consequences of Organisational Innovation in European Political Parties", Grenoble.
- MARGETTS**, Helen (2006). **Cyber Parties**, Ed: Richard S. Katz ve William Crotty, **Handbook of Party Politics**, Chapter 45, London: SAGE Publications.
- MARSH**, Alan ve Max Kaase (1979). **Measuring Political Action**, Ed: Samuel Henry Barnes ve Max Kaase, **Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies**, Chapter 3, Beverly Hills, California: SAGE Publications.
- MILBRATH**, Lester Walter (1981). **Political Participation**, Ed: Samuel L. Long, **The Handbook of Political Behavior Volume 4**, Chapter 4, New York: Plenum Press.
- MILBRATH**, Lester Walter ve M. I. Goel (1977). **Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?**, 2.Edition, Chicago: Rand McNally.
- NORRIS**, Pippa (2001). "Digital Parties: Civic Engagement ve Online Democracy", Grenoble.
- NOSTİTZ** Felix von ve Giulia Sandri (2021). **i-Voting Regulation Within Digital Parties: The Case of Podemos and Five Stars Movement**, Ed: Oscar Barberà, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel, **Digital Parties The Challenges of Online Organisation and Participation**, Chapter: 5, Cham: Springer Nature Switzerland AG
- OECD (2003)**, **Promise and Problems of e-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement**, Paris: OECD Publications Service.
- OLSEN**, Marvin Elliot (1973). "A Model of Political Participation Stratification", **Journal of Political & Military Sociology**, 1(2), 183–200.
- ORUÇ**, Tülay ve Erdal Bayrakçı (2018). "Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler", **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7(2), 463–480.
- ÖRSELLİ**, Erhan, Erdal Bayrakçı ve Niyazi Karabulut (2018). "E-demokrasiyi E-katılım Üzerinden Okumak: Kavramsal Bir Analiz", **AVRASYA Uluslararası Araştırma Dergisi**, 6(14), 108-126.
- ÖZBUDUN**, Ergun (1975). **Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

- ÖZDEMİR**, Gürbüz (2019). "Siyasal Katılmayı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Çankırı Örneği", **Sakarya İktisat Dergisi**, 8(3), 252–283.
- ÖZER**, İnan ve Mehmet Meder (2008). **Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı**, İstanbul: Ege Yayınları.
- ÖZTEKİN**, Ali (2001). **Siyaset Bilimine Giriş**, 3.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÖZTEKİN**, Ali (2014). **Siyaset Bilimine Giriş**, 9.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- RANIOLO**, Francesco ve Valeria Tarditi (2019). "Digital Revolution and Party Innovations: An Analysis of the Spanish Case", **Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica**, 50, 235–253.
- SÆBØ**, Øystein, Jeremy Rose ve Leif Skiftenes Flak (2008). "The Shape of eParticipation: Characterizing an Emerging Research Area", **Government Information Quarterly**, 25(3), 400-428.
- SANFORD**, Clive ve Jeremy Rose (2007). "Characterizing eParticipation", **International Journal of Information Management**, 27(6), 406-421.
- SAYLAM**, Ayşegül (2020). "Türk Kamu Yönetiminde Merkezi Düzeyde e-Katılım Bakanlıkların Web Siteleri Üzerinden Bir Araştırma", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 41, 23-37.
- SCARROW**, Susan E. (2015). **Beyond the Party Members Changing Approaches to Partisan Mobilization**, Oxford: Oxford University Press.
- SEEMAN**, Melvin (1959). "On The Meaning of Alienation", **American Sociological Review**, 24(6), 783–791.
- SERT**, Nuray Yılmaz (2012). "Online Aktivizm Araçları Yoluyla Oluşturulan Etkilerin Metafor Kullanılarak Açıklanması Örnek Olay İncelemesi: "İnternetime Dokunma" Eylemi, **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 17, 126-140.
- SİTEMBÖLÜKBAŞI**, Şaban (2001). **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler (Isparta Örnekolay Araştırması 1995-1999)**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SVENSSON**, Jorgen S. Ve Ronald Leenes (2003). "E-voting in Europe: Divergent Democratic Practice", **Information Politiy**, 8(1-2), 3-15.
- ŞAHİN**, Ali ve Erhan Örselli (2003). "E-Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9, 343-356.
- ŞİMŞEK**, İdris ve Şakir Güler (2022). "Seçmenlerin Empatik ve Özgeci Tutumlarının E-Katılım Davranışları Üzerinde Rolü", **Vizyoner Dergisi**, 13(34), 589-602.
- TAMBOURIS**, Efthimios, Ann Macintosh, Stephen Coleman, Maria Wimmer, Thierry Vedel, Hilmar Westholm, Barbara Lippa, Effie Dalakiouridou, Konstantinos Parisopoulos, Jeremy Rose, Georg Aichholzer ve Roman Winkler (2007a). "Introducing eParticipation", Ed: Efthimios Tambouris, **DEMO-net Booklet Series**, 1, 1-27.

- TAMBOURIS**, Efthimios, Naoum Liotas ve Konstantinos Tarabanis (2007b). "A Framework for Assessing eParticipation Projects and Tools", **40th Hawaii International Conference on System Science**, 1-10.
- TATAR**, Taner (2003). "Malatya'da Siyasal Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(1), 331-350.
- TDK** (2023). sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi (18.03.2023).
- Thuermer**, Gefion (2021). **Is There Such a Thing as a Web-Native Party? Use and Role of Online Participation Tools in the Green and Pirate Parties in Germany**, Ed: Oscar Barberà, Giulia Sandri, Patricia Correa ve Juan Rodríguez-Teruel, **Digital Parties The Challenges of Online Organisation and Participation**, Chapter: 12, Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- TOKGÖZ**, Oya (2014). **Siyasal İletişimi Anlamak**, İstanbul: İmge Kitabevi.
- TOSUN**, Tanju ve Ali Onur Tepeciklioğlu (2020). **Siyasi Partiler, Siyasi Katılım ve Propaganda**, Ed: Halis Çetin, **Siyasi Partiler**, 4.Bölüm, 8.Baskı, Ankara: Orion Kitabevi.
- TURAN**, Erol (2011). **Siyaset Bilimine Giriş**, Konya: Palet Yayınları.
- TURAN**, İlter (1976). **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul: Der Yayınları.
- TURAN**, İlter (1986). **Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar**, İstanbul: Türkiye Denizciler Sendikası Eğitim Dizisi-7.
- ULUÇ**, Vahap ve Ayşe Küçük (2022). "Cinsiyet Açısından Siyasal Katılım", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, 5(1), 177-191.
- UYSAI**, Birkan (1984). **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi: İki Çimento Fabrikası Örneğinde Bir Deneme**, Ankara: TODAİE Yayınları.
- ÜLKÜ**, Elçin Çalışkan ve Mehmet Kaan Demir (2013). "Kitle İletişim Araçlarının Öğrencilerin Sınıf İçi Davranışlarına Etkisi", **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science**, 6(1), 587-608.
- VERBA**, Sidney ve Norman H. Nie (1972). **Participation in America: Political democracy and Social Equality**, New York: Harper & Row.
- VERBA**, Sidney, Norman H. Nie ve Jae-On Kim (1978). **Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison**, Chicago: The University of Chicago Press.
- VITTORI**, Davide (2019). "Membership and Members' Participation in New Digital Parties: Bring back the People?", **Comperative European Politics**, 18, 609-629.
- VODOVÁ**, Petro ve Petr Voda (2020). "The Effects of Deliberation in Czech Pirate Party: The Case of Coalition Formation in Brno (2018)", **European Political Science**, 19, 181-189.
- WEDEL**, Heidi (2013). **Siyaset ve Cinsiyet**, Çev: Can Kurultay, İstanbul: Metis Yayınları.
- WEINER**, Myron (1971). **Political Participation: Crisis of the Political Process**, Ed: Leonard Binder, Sidney Verba ve James S. Coleman, **Crises and Sequences**

- in Political Development**, Chapter 5, New Jersey: Princeton University Press.
- wiki.pirati.cz, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.boe.es/boe/dias/2020/01/13/pdfs/BOE-A-2020-416.pdf, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2021/ergebnisse/bund-99.html, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.eparti.org/#/statics/duyurular, Erişim Tarihi: (06.02.2022).
- www.eparti.org/#/statics/program, Erişim Tarihi: (06.02.2022).
- www.korsanparti.org/manifesto/, Erişim Tarihi: (06.02.2022).
- www.mbl.is/frettir/, Erişim Tarihi: (06.02.2022).
- www.msersdark.com/turkiye-korsan-partisi-kuruluyor/, Erişim Tarihi: (06.02.2022).
- www.pirati.cz/lide/, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.volby.cz/pls/ps2021/ps2?xjazyk=CZ, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20201002, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=EN&xdatum=20220923, Erişim Tarihi: (20.04.2023).
- wiki.pp-international.net/wiki/index.php?title=Pirate_Party_Turkey, (Erişim Tarihi: 06.02.2022)
- YAZICIOĞLU**, Yahşi ve Samiye Erdoğan (2004). **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Detay Yayıncılık.
- YENİÇIRAK**, Hasan (2022). "Bir Anomi Formu Olarak Devrim: Durkheim ve Schopenhauer Ekseninde Bir Değerlendirme", **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 24(44), 57–68.
- YİĞİT**, Murat (2021). "Post Demokratik Bir Siyasi Hareket Olarak Korsan Parti", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11(22), 535–557.
- YÜCEKÖK**, Ahmet Naki (1969). "Toplumsal Üst Yapı Olarak Siyasal Davranış", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 24(4), 175–199.
- YÜCEKÖK**, Ahmet Naki (1987). **Siyasetin Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.

Ek

ANKET FORMU
E-Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım Araştırması

ANKET SORULARI-2023

Bu çalışma, "Elektronik Partiler ve Gençlerde Siyasal Katılım" başlıklı yüksek lisans tezinin bir parçası olan araştırma çalışmasıdır. Çalışma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ danışmanlığında ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet Yağcı tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile elektronik parti literatürünün gelişimine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, anket yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak veya kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/ araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında veya bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır
- Sizden toplanan veriler araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Çalışmaya katılabilmek için 18-25 yaş aralığında olmanız gerekmektedir. Çalışmanın amacı yeni bir siyasal parti modeli olan e-partilerin gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olası etkilerini incelemektir. Soruların cevaplanması için yaklaşık 10 dakikanızı ayırmanız gerekmektedir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman, ilgi ve katkınız için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet Yağcı'ya mehmetyagccii@gmail.com üzerinden yöneltebilirsiniz.

Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Mehmet YAĞCI
Necmettin Erbakan Üniversitesi

9. Siyasal parti üyeliğiniz bulunmakta mı?

1[ ] Evet 2[ ] Hayır 3[ ] Yanıt Yok

10. Siyasete ne derece ilgi duyduğunuzu söyler misiniz?

1[ ] Çok ilgilim 2[ ] İlgiliyim 3[ ] Ne ilgili ne de değilim
4[ ] İlgili değilim 5[ ] Hiç ilgili değilim

Elektronik Parti Ölçeği

11. Daha önce elektronik parti (e-parti) ifadesini hiç duymuş muydunuz?

1[ ] Evet 2[ ] Hayır 3[ ] Yanıt Yok

12. Bildiğiniz bir e-parti bulunmakta mı veya temsilcisini tanımakta mısınız?

1[ ] Evet 2[ ] Hayır 3[ ] Yanıt Yok

13. Aşağıda yer alan ifadeleri katılma derecenize göre uygun seçeneği işaretleyiniz. (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum)

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Elektronik partiler kurulsun ve tüm faaliyetleri çevrimiçi (online) ortamda olsa değerlendirmeniz olumlu olur mu?	1	2	3	4	5
E-partiler kurulsun ve e-miting yapsalar tercih eder misiniz?	1	2	3	4	5
E-partilerin yaygınlaşması sizce demokrasiye olumlu katkı sağlar mı?	1	2	3	4	5
E-partilerin gençlerin siyasete katılımını artırabileceğini düşünmekte misiniz?	1	2	3	4	5
E-partilerin kurulmasına, mevcut siyasal partiler sizce olumlu bakar mı?	1	2	3	4	5
E-partiler, günümüz dünyasında sizin açınızdan bir gereklilik ifade etmekte midir?	1	2	3	4	5
E-partilerin Türkiye özelinde çoğalmasında halinde siyasal katılımın olumlu yönde etkilenebileceğini düşünmekte misiniz?	1	2	3	4	5
Türkiye’de e-partiler olmalı mıdır?	1	2	3	4	5

Desteklediğiniz siyasal partinin tüm siyasal faaliyetlerini internet üzerinden yapmasını olumlu görür müsünüz?	1	2	3	4	5
Türkiye’de e-partilerin kurulması için yasal düzenlemelerin yapılmasını destekler misiniz?	1	2	3	4	5
Gençlerin yeterince siyasal katılım faaliyetleri gösterdiğini düşünüyor musunuz?	1	2	3	4	5
Yaşanılan siber dönüşüm ile birlikte internet demokrasiyi güçlendirerek seçimlerde rekabeti artırabilir, seçmenler ve adaylar arasında etkileşimi kolaylaştırır ve seçim faaliyetleri sırasında bir birliktelik ve örgütlenme sağlayabilir mi?	1	2	3	4	5
Bazı e-parti örneklerinde olduğu gibi üyesi olacağınız e-partinin üye olma koşullarında Türk vatandaşı olma veya Türkiye’de oturma koşulunun olması gerektiğini düşünür müydünüz?	1	2	3	4	5
Elektronik partilerin internet üzerinden satacağı ürünleri alarak maddi destek sağlar mısınız?	1	2	3	4	5
E-partiler, aktif sosyal medya kullandığı takdirde sizin görüşlerinizi etkileyebileceğini düşünüyor musunuz?	1	2	3	4	5

Katkılarımızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

Prof. Dr. İsmail SEVİNÇ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Mehmet YAĞCI
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi